سروه

بلاوکراوەی بڵاوکردنەوەی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی
ئینتشاراتی صلاح الدینی ئەییووبی

گۆواری ئەدەبی ـ فەرهەنگی سروە ـ ساڵی دووەم ، ژمارە ٧ ، پاییزی ١٣٦٥ ،نرخ ١٥ تمەن .

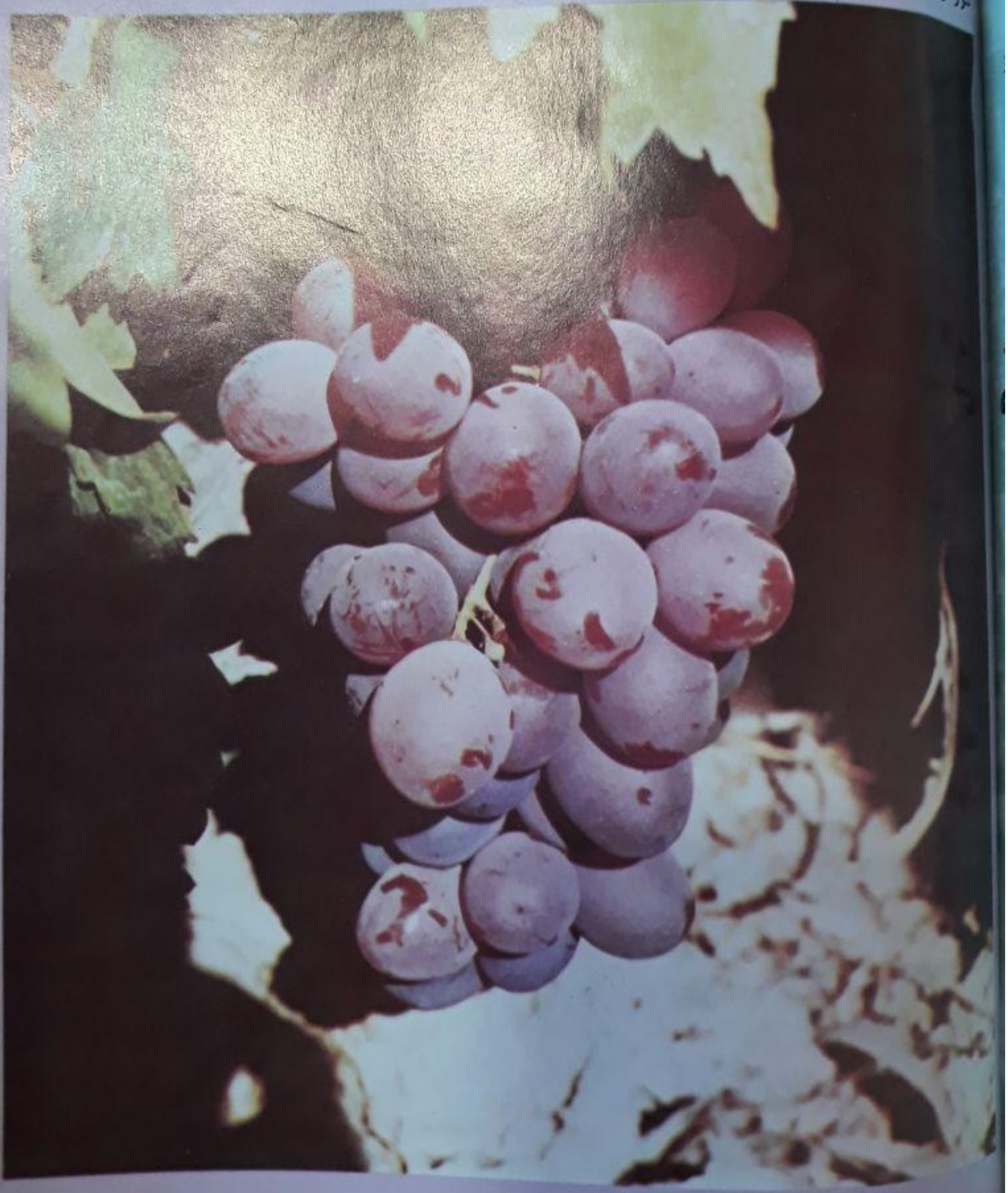

مناجات [١]

"مەلاکەریمی فیدایی"

ئەوەی شایانی باسە هەر خودایە
هەرئەو دەرمانی دەردانە ودەوایە

خودا چون کارسازی کاری خەڵکە
لەسەر هەرچی شتە ئەمری رەوایە

کری ئەو پاکی شاکار و جوانن
کەم و کەسری لەکاری ئێمە دایە

نموونەی قودرەتی ئەو، تۆدەبینی
کە تێفکری لە ئەو ئەرز وسەمایە

بەهێزی دەستیئەودیتوو دەسوڕێ
کورەی رۆژێ بەباشی لەوحەوایە

بەفەرمانی خودا لەودەشتە پانە
وەکۆ بوو ئەو هەموو کێو وچیایە

دەڕەنگێنێ زەوی کاتی بەهاران
بەهەور وبەفروباران و بە بایە

کەدەستووری بە گۆڕانی زەویدا
سەری دێنێتەدەر هەرچی گیایە

هەموو سەرگەرمی زیکریئەوخودایەن
گوڵووک و سەوزە و دار و گەڵایە

بەرۆژ وشەو دەهێنێ نێوی باری
دڵی بەو زاتە گەورە ئاشنایە

لەدەرگاکەی دەبەن کڕنۆش ودەگرین
ئەوەی مەزن وسەرۆک وپێشەوایە

کەریمێکە بژیوی هەر دەداتێ
بە ئینسانێ کە سپڵەوبێ وەفایە

لەبەزمی عیشقی ئەودا بادەنۆشن
تەواوی ئەنبیا و ئەولیایە

هەرئەونەخشەی غەموشادی دەکێشێ
هەرئەو رەنگ رێژی بەزم وماجەرایە

خودا وەندا ئەتۆبووی وئەتۆ هەی
کەسێکی تۆ نەناسێ روو سیایە

ئەتۆ پشت وپەناهی بێکەسانی
لەتۆ ئەوهەی کە دوورە بێ پەنایە

پەنا دێنم لەبۆ دەرگاهی بەرزت
دەناڵێنم لە قاپی ئەوسەرایە

دەڵێم یارەب ئەتۆ گەورەوبەرەحمی
بکە رەحمی بەحاڵی ئەو گەدایە

فیدایی چون هومێدی هەربە تۆیە
نیەترسی کەچوو عومری بەزایە

ئەگەر بێتو لەوی روو وەربگێڕی
لەدنیا وقیامەت بەر بەڵایە

سەروتار

ویڕای سڵاو لە خوێنەرانی بەڕێزی سروە ، یەکەمین کۆنگرەی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی لە هەموو خوشک و برایانی بەڕێز ،پیرۆزبایی دەکەین بەتایبەتی لە خاوەنرایان و هۆگران و لێزانانی فەرهەنگ وئەدەبی کورد. شوکرانەی خودا بۆ ئەم سەرکەوتنە بەجێ بێنین.

بێگومان ئەم کۆنگرە خاوەن شکۆیە مەیدانێکی بەرفرەوانی بۆ باس و لێکۆڵینەوە لە هەموو بارێکەوە کردۆتەوە. ئێمەبە باشمان زانی دەروێکی روون بەناوی" روانینێک لە کۆنگرە" بکەینەوە و لە خاوەنرا دڵسۆزەکانیش بگێڕینەوە و داوایان لێ بکەین ئەم دەروە ئاواڵە رابگرن .

پێکهاتنی ئەم کۆنگرە لە مێژووی فەرهەنگ وئەدەبی ئێمەدا رووداوێکی گرینگە و هێزی بازوبردی لایەنگرانی ئەدەبی رەسەنی کوردی کرژتر کرد .

بێ شک ئەم هەڵسووڕانە

نێوەرۆک

اجات ۲
ەروتار ۳
اری ئاینی ۹
بازی رۆمانتیک ۱۴
گوندی ئێمە.................. ۲۲
نایانی بەناوبانگی کورد ۲۶
ە هەرمەنی ۳۰
لکلۆر چیە (۲) ۳۳
واری شیعر ۳۸
رهێنانی منداڵ ۴۰
عیرانی کورد ۴۴
دەبی فۆلکلۆری کوردی ۵۰
نکەوتی گەورێ ۵۴
ی بەداوە شەعری ۵۵
انەوەی دەهەزار یۆنانی ۵۸
ەڵ شیعری شاعیرانی لاو ۶۲
سم ۴۶
یری واقیعی ۶۸
امی سەرەک وەزیر ۶۹
ز تەکاندن ۷۲
رانبار ۷۶
رافیای شارستانی سەقز ۸۰
نە ۸۲
ەرمەندانی کوردستان ۸۶
ارنامەی کۆنگرە ۸۸
شکە قولە ۹۰

گۆواری ئەدەبی ـ فەرهەنگی

سروە

ناونیشان: ارومیە ـ چهارراه دانش ـ جنب زاندارمری ـ مرکز نشرفرهنگ وادبیات کردی : انتشارات صلاح الدین ایوبی .

تلفن ۲۵۸۰۰

چاپ: از شرکت ایرانچاپ
تلفن: ۳۲۸۱

وێنەی رووبەرگ
دیاری وێنەگری تیشک

وێنەی پشت بەرگ
دەستکردی کوردی خۆراسان
دیاری :کەلیمولڵا تەوەحودی

گەورە، لە مێژووی تێکۆشانی
فەرهەنگیدا وەک گۆی زێڕ
دەدرەوشێتەوە و بۆ دەست
پێکردنی جووڵانەوەیەکی
زانستی و ئەدەبی نوێ
بناخەیەکی پتەوە کە
دەتوانین ژیانێکی گەشە
ـ داری پێ دابڕێژین.

پێک هاتنی یەکەمین
کۆنگرەی فەرهەنگ و ئەدەبی
کوردی لە مەهاباد مایەی
شانازی هەموانە، بەتایبەتی
کۆڕە فەرهەنگی و ئەدەبییە ـ
کان بە سەرەتای
جووڵانەوەیەکی هەراوی
فەرهەنگی و ئەدەبی دەزانن.
هەروەک لە بڕیارەکانی
کۆنگرە دا هاتووە جێگای
لێکۆڵینەوە و توێژینەوەیەکی
بەربڵاو بۆ هەموو دڵسۆزانی
زانا و هێژا لە هەموو
بارێکەوە پێک دێنێ.

بەم جۆرە ئەم ئەرکە
دەکەوێتە سەرشانی زانایان
کە بە وردی لەسەر زمان و
ئەدەبی کوردی کار بکەن و
پوخت و پاراوی و ناسکی
زمانی کوردی و بارە جوانە ـ
کانی لە حاڵ و رابردوودا
بخەنە بەرچاو. هەروەها زمانی
کوردی بکەنە ئامرازی
پێشاندانی هەر چەشنە رووداو
و دیاردە و بابەتێک کە
باسی جوانی تەبیعەت،
دەرد و پەژارە، خەم و شادی و
هەوراز و نشێوی ژیانی پڕ
تەنگ و چەڵەمەی ئێمە و
بەرەی ئادەمیزاد دەکا.

مامۆستایان و دین ناسان
دەبێ بە دەلیل و بەڵگەی
زۆر پەیوەندی قووڵ و
لەمێژینەی فەرهەنگ وئەدەبی
کوردی لەگەڵ دەریای
زانستی ئیسلامی ـ دیاری
بکەن و جوانی عارفانە لە
ئەدەبی کوردیدا نیشان بدەن
و بناخەی ئایینی پیرۆزی

ئیسلام و شەریعەتی محەممەدی
(دخ) لە ئەم فەرهەنگەدا
باس بکەن و بۆ گەشەو نەشەی
زمان و ئەدەبی کوردی حەول
بدەن. هەروەها پێویستە لە
گەنجینەی ئاسەواری زانایان
و مێرخاسانی رابردوو، لە
کتێب و دیوانی پڕبایەخ
کەلک وەربگرن و پاک و
خاوێنی و رەسەنی بیروبڕوای
ئیسلامی کە لەنێو دڵی خەڵکدا
ریشەی داکوتاوە وەبەر چاو
بخەن و ئازایەتی وجوامێری
سەردارانی رەشید و موسڵمانی
کورد بناسێنن.

ئەوانەی لە دنیای جوان و
شاراوە و شەرمێونی "فۆلکۆر"دا
دەخولێنەوە دەبێ رابردنی
زمان بە وردی لەسیلە چاوی
ئەوهەست وبیرە زوڵاڵەی لە
سینگی ژن وپیاوی ئەم وڵاتەدا
بەندی یە چاولێ بکەن وسارد
وگەرمی زەمانە کەجاروبار
وەک لافاوی ماڵ ویرانکەربووە
وهێندێک جار وەک شنەی بلاوێن
هاورازی ژیانیان بووە بە
هەموو کەس بناسێنن، تابەم
جۆرە دەرسی کۆڵنەدان وخۆشە ـ
ویستی وپیاوەتی و ورەی
راوەستان ونەوەستان و
وەدەرەوەستی رۆژ لە
رۆژ زیاتر لە بەرەی
ئادەمیزاددا گەشە پێ بدەن.
هەروەها بۆهەموو زانا و
خاوەنڕایەک فەرزە لەم
دەرفەتە کەلک وەربگرێ وبە
دەکار هێنانی ئەم کەرەستە و
ئامرازانەی بەدەستەوەن لە
هیچ کۆششێک خۆنەبوێرێ و
دڵنیا بێ کەچارەنووسی
داهاتووی ئەم جووڵانەوە
فەرهەنگی یە بەدەستومستی

هەمووان جێ بەجێ دەبێ .

باسی "دەبێ و"نابێ"ی بارەکانی تری ئەم جووڵانەوە فەرهەنگی یە لەم وتارەدا ناگونجێ ،بەلام ئەوەی بەرهەمی بەجێی ئەم کورتە باسە ئەوەیە کەبەڕێ بوونی کاروانی فەزیلەت وزانست و ئاگاداری وسەرکەوتن لە خەباتی دژی نەزانین و سەرلێ شێواوی هاوکاری هەموانی دەوێ..

پێک هاتنی کۆنگرەی فەرهەنگی وئەدەبی نەک هەر ئێمە بەڵکوو هەموو کۆڕە ئەدەبی وفەرهەنگی یەکانی غەیرەکوردیشی لەسەرانسەری وڵات شاگەشکە کرد .

بێ شک بووژانەوەی فەرهەنگ وئەدەبی کوردی شوێن دادەنێتە سەردەوڵەمەند بوونی نێوەڕۆکی فەرهەنگ وئەدەبی ئێران وهەنگاوی بەرەوپێش چوونی خۆشتر دەکا . هەروەها پێک هاتنی ئەم کۆنگرە لەوەها هەل ومەرجێکدا دیاردەیەکی روون وئاشکرایە بۆساغی وپتەوەی رووحی بەرزی ئامانج وهەستی بەشەر ویستی کۆماری ئیسلامی ئێران. هەروەها دژایەتی یە لەگەڵ جیاوازی دانان لەنێو بەرەی ئادەمیزاددا .

ئەم کاربەدەستە بەرێزانە

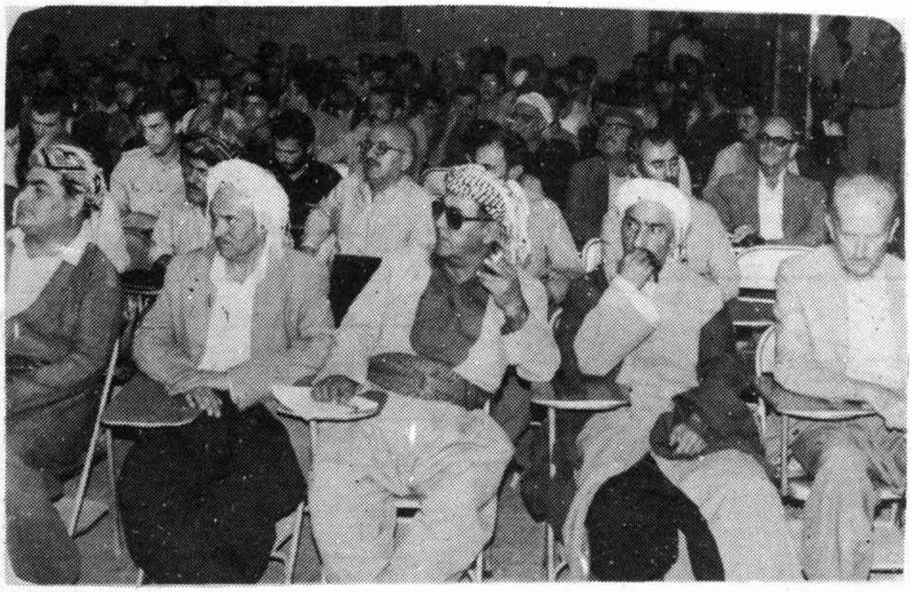

بەپێک هێنانی ئەم کۆنگرە بەرزە نیشانیان دا کە چاوڕاوی ژاراوی رەگەزپەرستان وپێ شێل کەرانی سەربەستی ومافی رەوای گەلی کورد تەنیا پەردەیەکە لە شانۆی درۆزنانەی دوژمنانی ئینسانەتی کەدەیانەوێ لە دنیای راپەڕیوی ئەمڕۆدا درێژە بەگزیکاری و خوێنمژی وچەوساندنەوە بدەن .

لەدواییدا دەبێ بلێین کەخاوەنڕایان وزانایان قەدری ئەم رووداوە مێژوویی یە دەزانن وپێی شوکرانەبژێرن و بەسەرەتایەکی جوان وپڕلە هیوا بۆپێک هێنانی ئاڵ و گۆڕێکی هەراوی بنەڕەتی دادەنێن وبۆگەیشتن بەم ئامانجەپیرۆزە بڕیارەکانی کۆنگرە بەرێوە دەبەنو هەنگاوی پێویستلەم رێبازەدا هەڵدێننەوە . سەرکەوتووبن

دەستەی نووسەران

"بسم الله الرحمن الرحیم"

سرمقاله

بسم الله الرحمن الرحیم

باسلامی گرم بەخوانندگان عزیز"سروه" ، قبل از هر چیز لازم میداند تا صمیمانەترین تبریکات خود را بمناسبت برگزاری اولین کنگرهٔ فرهنگی ـ ادبی کردی به همه برادران و خواهران شریف و بویژه صاحبنظران و علاقمندان و دست اندرکاران فرهنگ و ادب کردی و کلیهٔ خوانندگان محترم تقدیم دارد و بپاس این نعمت بزرگ خداوند مهربان را سپاسگوید. بی‌شک برگزاری این کنگرهٔ عظیم جای بحث فراوانی را

در ابعاد گوناگون آن باز کرده که مناسب دیدم ضمن طرح بحثی تحت عنوان چشم اندازی به کنگره از صاحبنظران علاقمند نیز دعوت نمائیم تا باب سخن در این خصوص را گشوده نگاه دارند.

باری برگزاری اولین کنگرهٔ فرهنگی ـ ادبی کردی بعنوان نقطهٔ عطفی در تاریخ فرهنگ و ادبیات ما جهش تازه‌ای به محافل ذیربط بخشیده و مشتاقان ادب اصیل کردی را بسی خشنود ساخت، بی‌شک این حرکت بزرگ، در تاریخ تلاشهای فرهنگی بعنوان نقطه‌ای زرین برای همیشه درخشیده و بعنوان پایه‌ای اساسی برای آغاز یک جنبش نوین علمی و ادبی و یک نهضت فراگیر فرهنگی که همهٔ ابعاد زندگی ما را دستخوش یک سلسله تحولات ضروری و لازم قرار دهد، ثبت خواهد شد.

برگزاری اولین کنگرهٔ فرهنگی ـ ادبی کردی در مهاباد مایهٔ افتخار همهٔ مردم ما بویژه محافل فرهنگی ـ ادبی کردی است. زیرا بعنوان پیش درآمد یک حرکت گستردهٔ فرهنگی و ادبی (چنانکه در قطعنامه کنگره و مصوبات آن مشهود است) زمینهٔ تحقق و تفحص گسترده را برای همه صاحبنظران و علاقمندان در تمامی ابعاد فراهم می‌آورد و بدین ترتیب بر ادیب و سخندان ماست تا با مطالعه‌ای ژرف و عمیق، بلاغت و فصاحت کلام کردی و لطافت و ظرافت

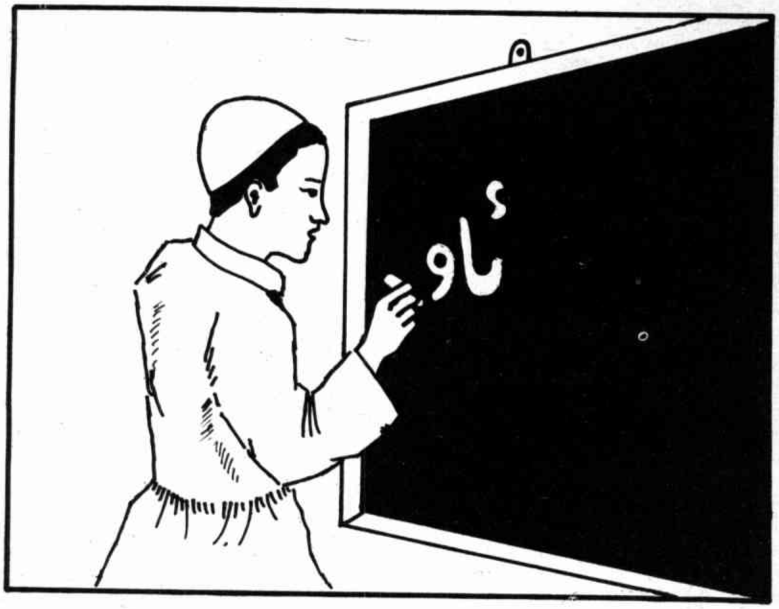

پرداختهای ادبی گذشته و عصر حاضر را یکجا عرضه داشته و توان ادبی ما را در بتصویر کشاندن همهٔ واقعیتها و حقایق ملموس و یا پیچیده، بالهای خیال پاک و بی‌آلایش زیبا، زاویه‌هایی از جمال و صفای طبیعت، دردها، رنجها خوشیها و غمها و فراز و نشیبهای زندگی پرعوغای مردم ما و بشریت امروز و... را بنمایش بگذارد.

بر علماء و دین شناسان است تا با استناد به مدارک و شواهد فراوان و بی‌نیاز از شمار، پیوند عمیق و قدیم فرهنگ و ادب کردی را با دریای بیکران معارف اسلامی در ابعاد زیبائیهای عارفانه شعر و ادب، خدمات متقابل آندو در گسترش حوزهٔ نفوذ و تحکیم مبانی ایمان به دین مبین اسلام و شریعت محمدی (ص) و نیز گسترش و تقویت زبان و ادب کردی را مورد بحث قرار دهند و با استفاده از آثار علماء و شخصیتهای گذشته و ذخائر گرانبها و گنجینه‌های ارزشمند بجامانده از آنان در قالب دیوانها و کتب نفیس، اصالت و قداست ایمان اسلامی در مردم ما و پایمردی و رشادت سرداران رشید و مسلمان کرد را

تشریح نمایند.

بر سیاحان دنیای زیبا اما محجوب ادبیات عامیانه (فولکلور) است تا با دقتی تمام، گذر زمان را از زاویه اندیشه‌های خالص و ناب محبوس در سینه‌های مردان و زنان این دیار، تصویر کرده و سردی و گرمی روزگار را که گاه چون سیلی محکم و گاه چونان نسیمی روح افزا، آشنای روی آنان و همراز زندگیشان بوده، برای تقدیر از میراثهای بجامانده، محسوس عام کنند و بدین ترتیب با تدریس ماجرای سختکوشیها و پایمردیها، انسها و الفتها، احترام به ارزشهای والای انسانی و معتقدات روحانی و معنوی، روح استقامت و ایثار، دوستی و صمیمیت، پایبندی و تعهد به اصول انسانی و دینی و ... را بیش از پیش در نسل حاضر بدمند. و بهمین صورت بر صاحبان ذوق و نظر در هر زمینه فرض است تا از فرصت بدست آمده سودجسته و با استفاده از ابزار موجود در انجام رسالت و تعهدی که نسبت به مردم و میهن و آئین خود احساس میکنند از هیچ تلاشی دریغ نورزند و مطمئن باشند که سرنوشت آتی این نهضت فرهنگی و همهٔ آنچه که می‌باید و می‌شاید بسیار است و در این مقال نگنجد. لکن آنچه که در این کوتاه سخن بعنوان نتیجه‌ای قطعی تلقی میگردد، واجب بودن همیاری همهٔ توانمندان این میدان برای براه انداختن کاروان عظیم راهیان کسب فضیلت و آگاهی سیل خروشان جهاد برعلیه جهل و تباهی است.

برگزاری کنگرهٔ فرهنگی ـ ادبی کردی علاوه بر آنکه محافل خودی را سخت ذوق زده کرد، موجبات سرور دیگر محافل فرهنگی ـ ادبی (غیر کردی) در سایر نقاط میهنمان را نیز فراهم ساخت. چه تبعیض امکان بهره‌گیری از تمامی نقطه‌نظرات در جریان یک تبادل فرهنگی و ادبی برای آرایش و پیرایش ماده و صور غنا بخشیدن به محتوی، تسریع در سیرحرکت و تحکیم مبانی این جنبش عظیم و اصیل فرهنگی بسیار موثر خواهد بود. همچنین تشکیل این کنگره در عصر حاضر و در میهن ما نشانه‌ای روشن و دلیلی محکم بر سلامت روح، سعه صدر، صفای باطن، تعالی هدف و اوج اندیشه‌های بشردوستانه و ضد تبعیض نژادی مسئولین امر است که با عزمی راسخ و بینشی صحیح با فراهم‌ساختن زمینهٔ تشکیل این مجمع گرانقدر نشان دادند که تبلیغات مسموم نژادپرستان متجاوز به حریم و حقوق و مخالفان حریت کرد در احیاء فرهنگ و ادب اصیل اسلامی خود، جز پرده‌ای از نمایش دروغین دشمنان انسانیت، برای فریب، دربندکردن و بهره‌کشی زالوصفتانه و ستمگرانه از مظلومین و مستضعفین در جهان رو به بیدار کنونی نیست.

جان کلام آنکه صاحبنظران و علاقمندان، شکر این نعمت بزرگ و تاریخی را سپاس گفته و کنگره را مسئله‌ای پایان یافته تلقی نکرده و آنرا بدید آغازی زیبا و گامی جدی. برای تحول فرهنگی و ادبی بزرگ نگریسته و برای تحقق این مهم مصوبات آن مجمع را پی‌گرفته و برای تحقق این دایره ارزشمند تمهیدات لازم را فراهم آورند.

توفیقتان آرزوی ماست.

هیئت تحریریه

سروه خزمه‌تکاری فه‌رهه‌نگ و ئه‌ده‌بی کورده

پاییز

سەیدجەلالێ نیزامی

پاییزێ لێدا گول چلمساندن
خەزەل ڤەراندن دار کورساندن
خەملا بۆستانا دار و کوستانا
تێکدا شەلاندن،تێک هلڤەشاندن
دارا بەرگەهاند ، بنازو زەحمەت
پاییزێ لێدا تەڤدا ڤەراندن
جۆخین گە هیشتن بەکۆلەواری
پاییزێ باران سەردا باراندن
کۆلک و کوختێ فەقیر و ژارا
لێمشتێ لێدا تەڤ هەرفاندن
هێلوونا تەیرو و توالان ڤێکرا
شلۆپێ لێدا تەڤ کمچاندن
ئەمانە هندە پاییز خەرابە
ڤازانجێ گەلەک ژێ خولقاندن
دانێ پاییزێ دانگێ خێرێیە
ئەوا خوسار بووی تێت جەبراندن
دڤێ پاییزا پڕ لۆمە کاری
تۆڤێ ژیانێ تێتەرەشاندن
دەستێ مەدایە ئەم چ بچینن
ئەم دێ وێ راکەین یاتێتە چاندن
تو دبێ گرانە خەوا پاییزێ
ئەگەر تو رازێی دێ بیێ خاپاندن
شڤانۆ رابە سبەک درەنگە
پەزێ نەیاران پاڤان چەراندن
پاییز کوتا بوو زستان سەرداهات
روحبەر و بێ روح تێک قەرساندن
شیناتی ناڤچوو عەرد رووسپی بوو
بەفر و بۆرانێ خو داسەلماندن
گشت رەزو پاوان مانە بێ خودان
شڤانا خوە ژ پەزا قەتاندن
رەزڤانا رەزێ خو هێلانە جی
جوتیارا جوتێ خو راوەستاندن
بەفرێ داگیر کر نەوال و بانی
سەرمایێ ئاڤا چەما چکاندن
گەرماتی لاچوو هات سڕ و سەقەم

لیڤ جۆک و کانی گشت قەرماندن
بەفر و بۆرانێ گرتن شار و گوند
سێڤی یێد بێ جل تێک رەجفاندن
گەلەک بەلەنگاز مان بێ سۆتەنی
بێ نان و بێ جی ئو بێ حەواندن
مێر و ژنێد کال بێ دەم و بێ حال
ب زاڕ و خیزان گشت زە براندن
هەم بێ زمهێری هەم ژی نەداری
دل و هنا ڤێد خەلکێ کەلاندن
ئەو خەلکێ نەدار کۆلێ کۆلەدار
ڤێ چەرخا غەددار پشت لێ چەماندن
لڤێ پاییز و لڤێ زستانێ
رحبەران عومرێ خو بهۆراندن
سەرما تەواو بوو گەرما لێ را بوو
بایێ بهارێ بەفر حەلاندن
دەست پێ بوو بهار بوو جێژن و شایی
چیا و چۆلان خو خەملاندن
شالوول و بولبول ژ خۆشیا دل
مزگینی دان و گول پێ حەساندن
شڤان و گاڤان ب پەز و حەیوان
ب شەوق و گەڕیان مالات چەراندن
ژۆردا هاتەخار رۆند کێد عەوران
زەڤی یێد دێم وئاڤ حاسل گەهاندن
ل گوند و باژێر جڤیان ژن و مێر
بۆ پاشەرۆژێ خو جەرباندن
خەبات و شیان ب عیشق و ڤیان
لازمە داکو بێتە ڤەتاندن
بهار و پاییز همبەری یێکن
بهارە ساخی پاییز مراندن
دەوران دگهۆریت عومر د بهۆریت
وەک دانێ سالێ تێتە ز ڤراندن
وەک ڤێ پاییز و وەک ڤێ بهارێ
هێڤینێ ژینێ تێتە مەهاندن
بهارا ژینێ ئەم دێ پارێزن
داچرا مرنێ بێتە وەمراندن
(هەوار) بەس بکە گلە و گازندان
تەواو بوو ئێدی رۆندک رژاندن

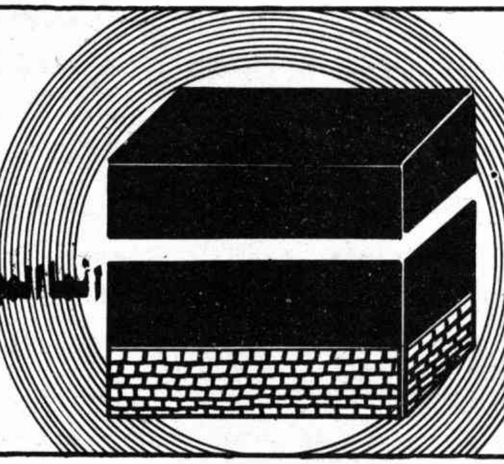

انما المومنون اخوه

«مامۆستا مەلا ساحەبی یووسفی»

رێزوسپاس بۆزاتی پاکی خودای گەورە ،ئەو خودایە کە بە هۆی (**انماالمومنون اخوه**) تەواوی موسوڵمانانی کردوونە برای یەکتر وعیززەت وسەرفیرازی پێ داون .

دروودی بێ پایان بۆسەر رووحی پاکی حەزرەتی محەممەدەلمستەفا (د خ) ئەو پێغەمبەرە وئەو پێشەوایە کە فەرمانی داوە کۆمەڵانی موسڵمان یەک بن ولە هەموو کاتێکدا لە جودایی وناکۆکی و چەندبەرەکی ترساندوون.سەلامی خودا لە سەر ئال و ئەسحاب ویارانی بەدڵ وگیانی بێ کە مانای برایەتی ویەکێتی یان زانی ،بۆیە خودا عیززەت وسەرفیرازی دانێ و دروشمی ئازادی ودێموکراسی یان لە بڵێندایی یەکانی جیهانی مرۆڤایەتی هەڵدا و قەڵا و کۆشکی زۆرداران وملهوڕەکانیان شکاند و سەرە و ژێریان کرد و ناوی ئەوملهوڕوزۆردارانە- یان خستە تاریکایی تاریخ و مەحویان کردەوە .

موسوڵمانان لە هەر وڵات وهەرێمێکدا بژین وهەر جۆرە زمان ولەهجەیەکیان بێ و لە هەر رەگەزو میللەتێک بن، یاخۆ هەرجۆرە رەسم وعادەت ولیباس وئادابێکیان هەبێ ، هەموو هەر برای یەکن .

کەوابێ حەقیقی موسوڵمان وخاوەنی ئیمان ئەوەیە موسوڵمانان لە دەست و زمانی سەلامەت بن ،قازانج و زەرەری یەکتر بە ئی خۆ بزانن .

حەزرەتی "محەممەد" (د خ)ی لە سەربێ فەرموویەتی : (**لایومن احدکم حتی یحب لاخیه ما یحب لنفسه**) واتە کاتێک مومین وموسوڵمان ئیمانی تەواوە کە بۆخۆی چی پێ خوشە بۆ برای ئایینی خۆی ئەوشتەی پێ خۆش بێ ، و هەروەها چی بۆخوی پێ ناخۆشە وحەزیلێ ناکا بۆ برای دینیشی پێی ناخۆش بێ ونەیەوێ .

کۆمەڵانی ئیسلامی هەموو دەبێ وەک لەشێک وابن ،ئەگەر ئەندامێکی ئێشا و کەوتە ناڕەحەتی باقی ئەندامەکانیش پێ ناڕەحەت بن . خەو وسانەوەیان نەمێنێ ،هەموو دەبێ وەک عیمارەتێک بن،بەرد وگرانایی وقورسایی یان لەسەر یەک بێ ،یاریدەی یەکتر بدەن ، خەمی یەکتریان لە بەربێ بۆسەربڵیندی یەکتر تێ بکۆشن وهەوڵ بدەن.

جاکە وابوون بەو هۆیەوە بە مرادی دنیا وقیامەت دەگەن ،بە خۆشی ژیان رادەبوێرن خۆشی لە ژیانی خۆیان دەبینن ،خودایان لێ رازی دەبێ ،کاری گرانیان لەبەر هاسان دەبێ ودوژمن لێیان دەترسێ .

کاتێک حەزرەتی"محەممەد" (د.خ)تەشریفی بردە مەدینە ،"ئەنسار" واتە خەڵکی مەدینە لە نێو خۆیاندا دوو هۆز ودوو تایفە بوون مووددەعی ودوژمنی یەکتر ، زۆریان لە یەکتر کوشتبوو ، رەسووڵی خودا نێوبژی کردن و نیزاعیان دەفع بوو ودوژمنایەتی یان لاچوو،

محیبەت وئولفەت وبرایەتی یان کەوتە بەین
حەزرەت ئەمری کرد ئەنسار هەریەکەی لە
گەڵ مهاجرێک عەهدو پەیمانی برایەتی
بەستن ،جا بەو هۆیەوە خوای مەزن عیززەت
وسەربەرزی دانێ،رۆژهەڵات ورۆژئاوایان
گرت، ناوی مرۆڤایەتی وشەرافەت وغیرەتیان
بە هەموو لایەکدا بڵاو بۆوە.

ئالای ئازادی یان لەهەموو بەرزایی یەک
ولە هەموو شوێنێکی جیهانی زیندووی ئەو
کاتە شەکایەوە بە تایبەت "فارس" و
"رۆم" ئەو دوو دەولەتە بەهێزەیان داگیرکردو
خستیانە ژێردەستی خۆیان و خەزێنەی فارس و
رۆم لە مەدینەی منەووەرە بەش بەش کرا.

ئەو ئایەتە پیرۆزە ئیشارەیە بەوە کە
دەفەرموێ :

**(واعتصموبحبل اللەجمیعا "ولاتفرقوا واذکر
ونعمةاللەعلیکم اذکنتم اعلا"فالف بین قلوبکم
فاصبحتم بنعمةاخوانا) " سورتی آل عمران-
١٠٣)**

جارێک جوولەکەیەکی غەلیز بەلای ئەهلی
مەدینەدا رادەبرد،کەدیتی پێکەوە بەخۆشی و
بە سەفاو بەلەززەت دانیشتوون، ئیرەیی
پێ بردن بیری کردەوە کە چۆن وەزعیان
بشێوێنێ ،هەستا ئیختیلافات وکێشە و شەڕی
پێشووی وەبیر خستنەوە،هەر چەشنە کێشە و
دووبەرەکی یەکی هۆزی کە لە بەینیاندا بوو
وەبیری هێنانەوە ، جائەو کاتە شەڕ و
نیزاعیان پەیدا بوو .

دەستیان دایە چەک وشاڵاو وهێرشیان بۆ
یەک برد، خودای تەعالا ئەو ئایەتە پیرۆزەی
نارد:

**(یا یها الذین آمنوا ان تطیعوفریقا من
الذین اوتواالکتاب یردوکم بعدا یمانکم
کافرین وکیفاتکفرون وانتم تتلی علیکم آیات
اللەوفیکم رسولە) " آل عمران ٩٧و ٩٦ " .**

واتە: ئەی ساحیبانی ئیمان ، ئەی
ئیماندارینە ئەگەرئیتاعە وپەیڕەوی ئەهلی
کیتاب بکەن "یەهوود ونەسارا" دەوگێڕنەوە
بۆلای کفرو کافری ،پاش ئەوەی کە ئیمانتان
هەیە وئەهلی ئیمانن چۆن دەبێ گاوربن و
بگەڕێنەوە بۆلای کفرلە حاڵێکدا کەئیمانتان
هێناوە وئایاتی خوداتان بۆدەخویندرێتەوەو
رەسووڵی خوداشتان لەنێو دایە .... پێغەمبەـ
ری خودا (د.خ) تەشریفی چوو وفەرمووی :

ئەی جەماعەتی موسوڵمان تازە دەعوای
جاهیلیەتدەکەن لە حاڵێکدا منتان لەنێو
دام وخودای گەورە بەقەدری کردوونە بە
ئیسلامەتی .

ئەمجار وشیار بوونەوە کە ئەوە مەکری
شەیتانە وفێڵی دوژمنانە . شەرمەزار و
پەشیمان چەکیان فڕێدا وبە گریانەوە
دەستیان دەستۆی یەکتر کرد و وێڕای
حەزرەتی رەسووڵ گەڕانەوە .

"جابر" خودای لێ رازی بێ کە یەکێکە
لە "ئەسحاب" فەرموویە:

نەمدیوە هیچ رۆژێک وەک ئەو رۆژە ،
ئەووەڵ وانا شیرین ونالەبار وئاخروا شیرین
وجوان ولەبار. ئەو ئایەتە پیرۆزە و ئەو
واقیعە مێژوویی یە پەند و ئامۆژگاری یەکی
زۆر بە نرخ وزۆر بەکەلکە بۆ تەواوی
موسوڵمانانی جیهان .

ئەوئایەتە پیرۆزە چرایەکی رووناکە کە
موسوڵمانان لە شەوێکی تار بەرەودنیایەکی
روون لە دووبەرەکی بەرەو یەکەتی، لە
نەناسی بەرەو ناسینی دوژمنان رێنوێنی
دەکا وپێیان دەڵێ کە دوژمنانی خودا لە
چ رێ یەکەوە دێنە ژوور ،وبە چ فێڵ و
تەڵەکەیەک نیزاع ودوژمنایەتی بەدی دێنن .

دوێنێ دوژمنانی قەستەسەری موسوڵمانان
جوولەکەی غەنزیل بوون وەکوو: "بنی قریظە
و"بنی قینقاع" ونەسرانی یەکانی "نەجران"و
دوژمنانی ئەورۆکەش هەر پاشەرۆک و ریشەی
بۆگەنیوی ئەوانن .

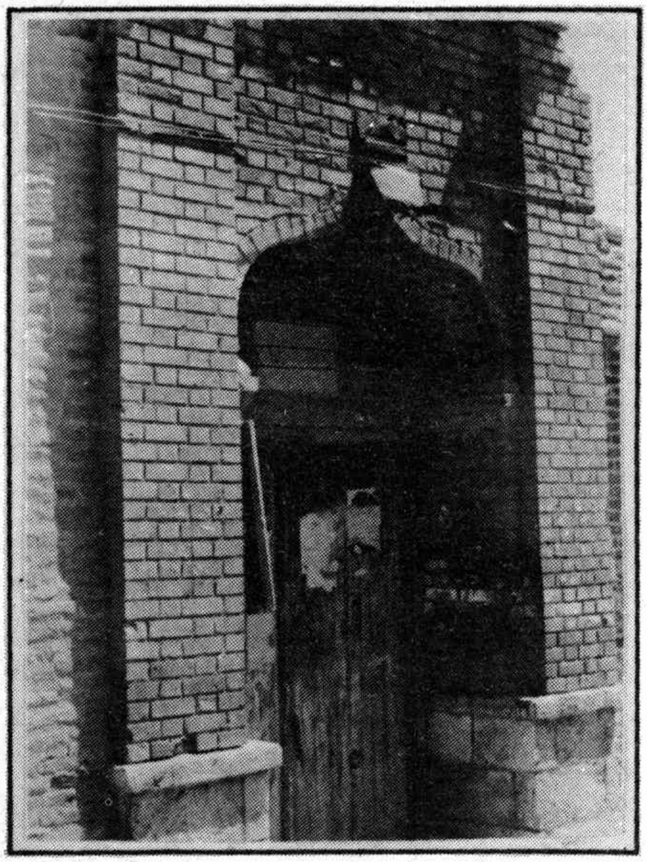

ئەو ئایەتە پیرۆزە ئیعلانێکی جیهانی شۆڕشگێڕانەیە بۆ سەرانی وڵاتەکانی ئیسلامی کە ئەوان ومیللەتەکەیان بانگ دەکا بەرەو یەکێتی وئیمان بە خوداو رەسووڵ ئاگاداریان دەکا بۆوشیاری لەپیلانەکانی بەربڵاوی دوژمنانی ئیسلام . یانی دەڵێ :

ئیتاعە وپەیڕەوی لە یەهوود و نەسارا مەکەن . ئیتاعە وپەیڕەوی لە یەهوودونەسارا کفرە بە خودا ، کفرە بە قورعان وپێغەمبەری "عظیم الشان"ی ئیسلام .

بۆچی ؟ چۆن دەفەرموی :(**ان تطیعوا فریقا من الذین اوتوا الکتاب یردوکم بعد ایمانکم کافرین وکیف تکفرون وانتم تتلی علیکم آیات اللەوفیکم رسولە)(سورە آل عمران ٩٧ و ٩٦)**

سەهیۆنیستی جیهانی نایەوێ موسوڵمانان لە خۆشی وسەفادا بژین ،نایانەوێ بەهرە و سەمەر ومنافیعی وڵاتەکانیان بۆ خۆشبەختی رۆلەکان ونەتەوەکانیان خەرج بکرێ، نایەوێ وڵاتیان پێش بکەوێ .

حەز ناکەن فەرهەنگێکی پێشکەوتوو و زانستێکی بەرز لەبەر چاویان بێ . جا بۆ پێک هێنانی ئەو مەبەستە نالەبارەی خۆیان بە هەموو جۆرێک تێدەکۆشن بۆ ئەوەی کە دووبەرەکی وشەڕی ئایینی ومەزهەبی قەبیلەتی ورەگەزی ،بخەنە نێو گەلانی موسوڵمان و رۆڵە بەشەرەفەکانی ئیسلامەوە وبۆبەدی هێنانی ئەو پیلانە شەیتانی یە بە هەموو هێزو توانا دێنە مەیدانی خەباتەوە

کەوابێ پێویستە رۆڵە دڵسۆزەکانی قورعان وئیسلام لەهەر وڵاتێک ، لە هەر رەگەز وقەومێک ولە هەر لەهجەو زمانێک بن ئەو پیلانانە بناسن وبەربەرەکانی لە گەڵ بکەن ودوژمنی قەستەسەر بناسن .

ئەوەش بەچی دەکرێ وچۆن وەدەست دەکەوێ، بە دەستگرتنی هەموو موسوڵمانانی دنیا بە دەستوورەکانی قورعانی پیرۆز و عەمەل کردنیان بەو فەرمانانە وهەر وەها عەمەل کردنیان بە سوننەت و وتارە بەرزەکانی حەزرەتی رەسووڵی مەزن دروودی خودای لێ بێ وبە قایم کردن وموحکەمکردنی ئیمان و بیرو باوەڕیان .

ساغ کردنەوەی ئەو ئیمانە راستەقینە و نیشانەی ئەو ئیمانەخەونی یەچیە ؟

نیشانەکەی محیببەت وبرایەتی یە ، بەو جۆرە کە دەوڵەمەند دەستی هەژار بگرێ، بە قووەت یاریدەی موستەزعەف بدا ،ساغ بۆ لای نەخۆش بچێ ولێی بپرسێ ،برابۆ برا پێی خۆش بێ کە منداڵی لە زیادی بێ ،ژن وئەولادی سالح بن ،قەدر وحورمەتی ببێ .

نابێ برا زوڵم لە برای دینی بکا ،نابێ درۆی لەگەڵ بکا ،ناڕەوایە فریوی بداوچاڵی بۆ هەڵقەنێ ،نابێ شاهیدی بە درۆی لەسەر بدا ، رەوانیە لە سەودا ومعامەلەدا گزەی لێ بکا ، دروست نیە وەسەر سەودای بپەڕێ .

نابێ حەسوودی پێ ببا ،ناڕەوایە بە
چاوی سووک تەماشای بکا ، گاڵتەی پێ بکا ،
تانەوتەشەری لێ بداوناوونرتکەی لێ هەڵبدا
موسوڵمانی راستەقینەومرۆڤی باش بە
هیچ جۆرێک نابێ خەیانەت بە بەندەگانی
خودا بکا .

نە لە شەخسی ئەوان ونەفسی ئەوان و نە
لە عیرزو ناموسیان ونە لەماڵ ودەوڵەتیان
بە تایبەت حەققی موسوڵمان ئەوەیە لە
ئامۆژگاری وچاکەی برای دینی خۆی کۆتایی
نەکا .

لەسەر خێر یاریدەیدا ،لەشەڕی بگێڕێتەوە
وبە قەدری ئیمکانی تێ بکۆشێ بۆرێک خستنەوە
ودەفعی نیزاعی موسوڵمانان .

ئیسلاح کردنی بەین خێری زۆرە، خودای
گەورە دەفەرموێ :

**(انما المومنون اخوەفاصلحوابين اخوبكم
واتقوااللەلعلكم‌ترحمون) "حجرات آيه ۱۱)**

نێوان ناخۆشی ژیان دەکاتە جەهەننەم
ونیزاع دڵی ئینسان دەپرووکێنێ ،سەبەبە بۆ
هەم وغەم ،دوژمنی یادی خودا و قەبر و
قیامەتە ،ئینسان عومری بە خۆڕایی دەچێ ،
هەروا ماڵی لە مەحکەمە وشاهیدو هات و
چۆدا دەفەوتێ ،ئینسان تووشی هەموو
بێ دینی یەک دەبێ ،ریشوەت دەدا ، ریشوەت
دەخوا ،داوای ناحەق دەکا ، ئینکاری حەقدەکا
تووشی سوێندوشاهیدی بە درۆ دەبێ ،وادەبێ
تەڵاقیشی نامێنێ ،عاقیبەتی کار دەگاتە
دزی ،سووتمان کوشتنی حەیوانان ، تەنانەت
کوشتنی ئینسانێکی بێ تاوان وبێ گوناە .

جا خەراپی وشەقاوەتی ئینسانی جانی
دەگاتە ئەو پلەورادەیە، ئەگەر کەسێک
نسیحەت وئامۆژگاری کرد، خەراپەوقەساوە ـ
تەکەی زیاد دەکا ،دەبێتە دۆستی زەرەروفەساد
جەهەننەم بۆخۆی دەکا بە مەسکەن ومەئوا .

لە زەمانی حەزرەتی محەممەد دروودی ،
خودای لێ بێ،دووڕدینێک چوو زراعەت وکشت و
کاڵی پیاوێکی سووتاند ،ئاژەڵ وماڵاتەکەی
لێ کوشت خودای مەزن ئەو ئایەتە پیرۆزەی
دەرحەق بەو دوودینە نارد کە دەفەرموێ :

**(ومن الناس من يعجبك قولەفي الحياەالدنيا
ويشهداللەعلى مافی قلبەوهواللەالخصام
واذا تولى سعى فی الارض ليفەفيها ويهلك
الحرشا والنمل واللەلايحب الفسادواذا قيل له
اتق اللەاخذتەالغرەبالاثم‌فحسبەجهنم‌ولبئس
المهاد) ." سوره بقره ۲۰۴"**

واتە : لە مرۆڤان هەن کەسانێک کە وتاری
وان لە باری ژیانی دنیاوە ،بۆ تۆ سەرنج،
راکێشە . خودای گەورە بە شاهید دەگرن لە
سەر ئەو شتەی کە لە دڵ ودەروونیاندا هەیە.
لە گەڵ ئەوەش ئەوانە سەخت ترین دوژمنن
وکاتێک لە لای تۆ رۆیشتن ورروویان وەرگێڕا
هەڵدەسووڕێن بۆ ئەوەی خەراپە و فەساد لە
زەویدا بکەن ،کشت وکاڵ لە ناو دەبەن ،
پیاو وئاژەڵان دەکووژن ولە بەین دەبەن ،
کاری وادەکەن کە هەموو خەراپە وفەسادن و
خوداش خەراپە وفەسادی خۆش ناوێ ،وهەرکات
پێیان بگوترێ لە خودا بترسن و تەقوا بکەن
نەزانی وشەیتانی ،هەڵیاندەنێ بۆ گوناه ،جا
بۆ ئەوان جەهەندەم بەسە کە جێگایەکی
گەلێک خەراپە .

بەو ئایەتە پیرۆزەش چەند مەبەستێکی
گرینگ وبە نرخ بۆ ئێمە روون دەبنەوە و
دەردەکەون :

بەو دروشمە کە دوژمنانی ئێمە بە قسەی
چەور وبەووتاری سەیر وسەرنج راکێش دێنە
لامان وعەهد وپەیمانمان لە گەڵ دەبەستن ،
پێمان دەڵێن :

ئامانجی ئێمە لەم چەشنە عەهدوپەیمانا ـ
نە ولەو نەوعە معامەلانە خزمەتە بە وڵاتی
ئێوە ،خزمەتە بە گەلەکەتان،مەبەستمان
سەربەخۆیی وئازادی ئێوەیە بۆ بووژانەوەو
لابردنی فەقرونەداری .

ئامانجمان لە نێوبردنی نەزانی و بێسەوادی یە، لابردنی سستی وبێکاری یە.

دەڵێین : هەوڵ وتەقەلامان ئەوەیە گەلەکانمان پێکەوە بە خۆشی وبرایەتی سولح و سەفا بژین وفەرهەنگ وزانستمان تێکەڵاوو بە کەلک بێ و ... ولە سەر ئەو وتارە سوێند بە موقەددەسات دەخۆن ،خودای گەورە، دەکەنە شاهید لە سەر مەرام ومەبەستە زاهیری یەکەیان .

دەگەڵ ئەوەش خودا دەزانێ کە درۆ دەکەن وزمان ودڵیان یەک نیە ،قسە وکردەوەیان لێک دوورە .

هەوڵ وتەقەلایان بۆ ئەوەیە کۆمەڵانی موسوڵمان وگەلانی بێ هێزوبێ دەسەڵات هیچ کات یەک نەگرن ودوژمنی گیان وماڵی یەکتر بن ، تا بتوانن ئێمە تالان بکەن وسەروەتی وڵاتەکەمان بە هاسانی هەڵلووشن .

لە نەتیجە وسەمەری ئەو کارە وڵاتەکەی خۆیان بە نیعمەتەکانی ئێمە خەنی بکەن ، هەرکە پێیان گوترا ، کوا وایە؟ لە کوێ قازانجی ئێمەتان دەوێ ؟دەس بەجێ غرووری شەیتانی هەڵیان دەنێ بۆ خەراپە ،ئاژاوە و دووبەرەکی نانەوە وکوشتارو سووتمان .

جاکەوابوو پێویستە لە بەرامبەری ئەو هەموملهوڕیوزۆرداریەیئیستیکباری دزێو ونالەباری جیهانی یەوە ،ئێمە موسوڵمانان لە گوڵ تەواوی گەلانی هەژار وبەش خوراوی دونیا یەک گرین وئاوا کۆشک وقەڵای ملهوڕان برووخێنین تاکوو خۆمان وگەلانی بێ دەسەڵاتوزۆرلێکراو لە زنجیری ئیستبداد وئیستیعمار وکۆتی ئەوان رزگار بکەین وتەنانەت بەوەشەوە رانەوەستین ، بەڵکوو بە یەکەتی دنیای سەرانسەر فێڵ و تەڵەکەی ئەوان بکەینە ئاگر ودووزەخ و بە ئیمان وبڕوابە مستی پوڵای یەکەتی قەڵایان برمێنین.

ئەی رۆڵە بە شەرەفەکانی ئیسلام وقورعان! ئەی گەلانی وەپاش کەوتوو ،تاکەی ژێرچەپۆکە بوون وبێ هێزی ،تاکەی ئاژاوەو دووبەرەکی تاکەی ئیستیزعاف .

هەمووتان وەرن یەک دەنگ ویەک رەنگ سولح وسەفا وئاشتی پەیدا بکەن ، ئەو ئایەتە پیرۆزە بکەنە سەرمەشقی خۆتان کە دەفەرموێ :

(فاتقوالله واصلحوا ذات بینکم ،وان طائفة تان من المومنین اقتلوا فاصلحوا بینهما)

پێغەمبەری خودا دروودی لەسەر بێ فەرموویەتی :

(افضل الصدقة ذات البیق)

واتە : گەورەترین سەدەقە ئیسلاح وئاشتی بەینی خەڵکە .

حەزرەتی موحەممەد (د.خ) رۆژێک بە ئەسحابی کیرامی فەرموو: مزگێنیتان بدەمێ بە شتێکی کە خێروبەرەکەتی لە نوێژ و رۆژووی سوننەت وسەدەقەی سوننەت گەورەترە . عەرزیان کرد ئاگادارمان بکە یارسول الله ، فەرمووی : نێوان خۆش کردن خێری لە نوێژو رۆژوو و سەدەقەی سوننەت پترە .

هەروەها تێک دانی نێوانی خەڵک ،فەسای دینی ئینسان ناهێڵێ و لە بەینی دەبا .

خودایە بە رەحمەتی خۆت وبە فەزڵ و لوتفی بی پایانت بمانپارێزی وبمانخەیە سەر رێگەی چاکە و برایەتی وئیسلاح وئیمان. آمین .

(وآخردعوانا ان الحمدلله رب العالمین)

زۆرجاران لەگۆوارا ندا بەرچاومان دەکەوێ کەرۆژنامەنووسێک لە نەقاشێک دەپرسێ : (جەنابتان لە چ سەبکێکدا کار دەکەن) ئەویش وەلام دەداتەوە : (من کارەکانم لە سەبکی ئیمپرسیۆنیسمدایە) یالە سەبکی کلاسیسم یا لەریالیسم یا لە رومانتیسمدایە. هەروەها بەش بەحالی شاعیرێک یا چیرۆک نووسێکیشەوە هەرهەمان وەلامان ـ یەکێک لەم ئیستیلاحانە ـ گوێ لێ دەبێ ...فلان شاعیر سەبکی کلاسیکی گرتۆتەبەر... فیسار چیرۆک ـ نووس سەربە سەبکی ریالیزمە ...

ئەم سەبکانە چین ؟ دەلێی هەر سەبکەی لەگەل ئەوەی دیکە جیاوازی هەیە! هەموو سەبک وڕێبازەکان تایبەت ونیشانەی خۆیان هەن !

ئەلبەتە خوێنەر بۆئەوەی باشتر لە هونەر وئەدەبگا وچێژی لێ وەرگرێ ،پێویستە لە هەموو لقێکی ئەدەب وهونەر وهەموو سەبک و ڕێبازێک تا رادەیەکی باش شارەزابێ و زەمینەیەکی پتەوی رۆشنبیری هەبێ ، بۆ ئەوەی بتوانێ لەسەری بوەستێ وسوود وتام و چێژ لەوکارە هونەرییە وەربگرێ .

لێرەدا هەول دەدەین زۆربە کورتی ڕێبازی ڕۆمانتیک ،بۆخوێنەرانی خۆشەویستی (سروە) روون بکەینەوە....بە ئومێدی ئەوەی کە خوێنەران خۆشیان لە ڕێگای سەرچاوەوکتێبەوە زیاتر ئاشنایەتی لەگەل نیشانەوخاسیەتەکانی ئەم ڕێبازە وڕێبازەکانی دیکەش پەیدا بکەن ولە ڕێگای لێ دوانەوە زیاتر بیناسن و سوودی لێ ببینن .

ڕۆمانتیک کە لە بنچینەدا وشەیەکی فەرەنسی یە ،مانای "چیرۆک ئاسا" ،"پالەوانەتێ" "شاعیرانە" دەدا .لە ئینگلیسی شدا ڕۆمان هەربە مانای "چیرۆک"دێ و، ڕۆمانتیک بە مانای "خەیالی"و"ناسک هەستی" بەکاردێ .

ڕۆمانتیسم وڕۆمانسیەت وڕۆمانتیک وڕۆما ـ نتیکیەت ـ یش سەربە هەمان زاراوەن ،ناو و زاراوەی ئەو ڕێبازە هونەری وئەدەبی یە کەلە کۆتایی سەدەی حەڤدەهەمدا ، دژ بە

ڕێبازی ڕۆمانتیک

ڕێبازی کلاسیک ،لە ئورووپا هاتەگۆڕێ وبلاو بۆوە ،پاشان لە ڕێگای تەرجەمەکردنی کتێبان ولەڕێگای ئەوپێوەندی یە شارستانی یەی کەئێمەی کورد بە ئورووپاوە دەبەستێتەوە کەوتە نێو ئێمەشەوە .

لەسەرەتادا با بزانین ئاخۆئەم ڕێبازە لە ئورووپادا بۆچی ولە چ حال ووەزعێکدا سەری هەلداوتەنەوەی کرد؟ ونیشانە وسفەت و تایبەتی یە هونەری یەکانی چ بوون وچین ؟

پێشەکی دەبێ بزانین کەبە درێژایی سەدەکانی رابردوو ، ڕێبازی کلاسیک بالی

بەسەر هونەر وئەدەبی‌میللەتانی ئورووپادا کێشابوو، واتە هونەر وئەدەب بە پێی چەند قانوون وبنەمایەکی کۆنی هونەری دەخولقان . ئەم هونەر وئەدەبە، هەمیشە لە کۆشک و دیوەخانی بەگ وبەگزادان ،پێشکەش دەکرا و دەخوێندرایەوە .واتە پاوانی تاکەچینێکی کومەڵ بوو: چینی دەوڵەمەند ودەسەڵاتدار و "خانەدان"!وهەر بەتەنیا ئەوان مافی ئەوەیان هەبوو دەو هونەر وئەدەبە ، دەو جوانی یە ،بگەن وچێژی لێ ببینن .

لەسەردەمی کلاسیکدا ،خەڵک پەیوەندێکی پتەویان بە هونەر وئەدەبەوە نەبوو ،چونکە شاعیروهونەرمەندی کلاسیک پابەندی داب و رەسم وقانوون وزەوقی چینی دەربەگ بوون .

شاعیر وهونەرمەندی کلاسیک تەنیا باسی "جوانی" و"چاکی" یان دەکرد، خۆیان لە باسی "خراپە" و"شتی دزێو وناشیرینی نێو کۆمەڵ "دەبوارد ورەخنەیان لێ نەدەگرت . هەمیشە لایەنی باوی سەپاو (قەراردادی) یان دەگرت .شیعرونووسین وتابلۆکانیان بەکەیفی بەگ وبەگزادان ،بەئارەزووی هاوچینەکانی خۆیان دەڕازاندەوە . نەدەبوایە لە سنووری بۆچوون وزەوقی ئەوان بچنە دەر وپێ لە بەرەی خۆیان زیاتر راکێشن! .شاعیروهونەرمە ـ ندی کلاسیک ، کاتێکی کە شیعرێک یا چیرۆکێک یا شانۆنامەیەکی دەنووسی یا تابلۆیەکی دەنەخشاند ،هەمیشە هێزی ئەقڵ و شتەباوەکانی دەردەبڕی وتەنێ شتە سەپاو و زانراوەکانی پێش چاو دەخست! هیچ نەهێنی و رازێکی دەروونی وهەست ونەستێکی فەردی دەرنەدەبڕی ،واتە لە هیچ ئازارو مەینەت و دەردێکی فەرد (تاکەکەس) نەدەدوا وەک لەو سەردەمەدا هیچ کەس بەکوێرەوەری نەژیابێ و گیروگرفتی نەبووبێ! ،کۆمەڵی خەڵک تەنیا وەک بابەتی نووسین دەهاتە بەرچاوی نووسەر!

بەم جۆرە وەک رەخنەگرێکی ئێرانی دەڵێ : هونەرمەندی سەربە رێبازی کلاسیک ،هەمیشە چاوپۆشی لەفەرد دەکا ،بۆئەوەی گرۆیەک لە خەڵک یا چینێک پێشان بدا...،تەنانەت ئەگەر لەخۆشی بدوێ ،لە کەسێک دواوە کە "خۆی" نیە ، بەڵکوو کۆمەڵێک لە خەڵکە ،یاچینێکە یا "هەر ئینسانێکە!" .

نیشانەی هونەری کلاسیک ئەوە بوو کە عیبارەت وتەعبیری بەگرێ وگۆڵ وئاڵۆزیان بەکار دەهێنا وشێوەودەستوورێکی هونەری وایان رەچاو دەکرد کە تەنیا بەگزادە و ئەندامانی "رووناکبیر"ی خاوەن دەسەڵات تێی دەگەیشتن وچێژیان لێ دەدی ...

ئەم حاڵ و وەزعەی کۆمەڵ و هونەر بەدرێژایی سەدەکانی رابردوو هەر بەردەوام بوو تا گەیشتە سەدەی حەڤدە وسەرەتای سەدەی هەژدە ،واتە تا ئەوکاتەی کە رێبازی رۆمانتیک سەری هەڵدا

رێبازی رۆمانتیک چۆن پەیدا بوو؟

لەنیوەی یەکەمی سەدەی هەژدەهەمدا چینی دەرەبەگ وبەگزادە ونەجیب‌زادەکان ،واتە ئەو چینەی دەستی بەسەر ئەدەب و هونەردا گرتبوو ،وردە وردە دەسەڵاتی سیاسی وئابووری خۆیان لەدەستدا ولەباری ئەخلاق وبیروباوەڕ وڕەوشتیشەوە هەربەرەو گنخان وشپرزەبوون دەڕۆیشتن وجڵەوی رابواردنی خۆیان وەکوو جاران بەدەستەوە نەمابوو .ژیان گۆڕابوو، ئاڵۆزتر ببوو .گیروگرفت وکوێرەوەری زۆرتر و قووڵتر ببوو .لەلایەکی دیکەشەوە خەڵکی عەوام لە چەوسانەوە وکوێرەوەری وبێ بەشی خۆی وئەو زوڵم وزۆری یەی لێی دەکرا ،ئاگادار ببووەوە، وچاویان لەجاران زیاتر بە دنیا و دەوروبەری خۆیاندا دەگێڕا .خەڵک هاتبوونە سەر ئەوڕایەی کە پێویستە ئەوانیش چێژ لە ژیان ولەجوانی وله هونەر وئەدەب وەربگرن، پێویستە کومەلانی خەڵک لە کۆت وپێوەندی چەوسانەوە رزگاربن وهەموو ئینسانێک ئازاد بێ .

بڕوانە لاپەڕەی ٤٨

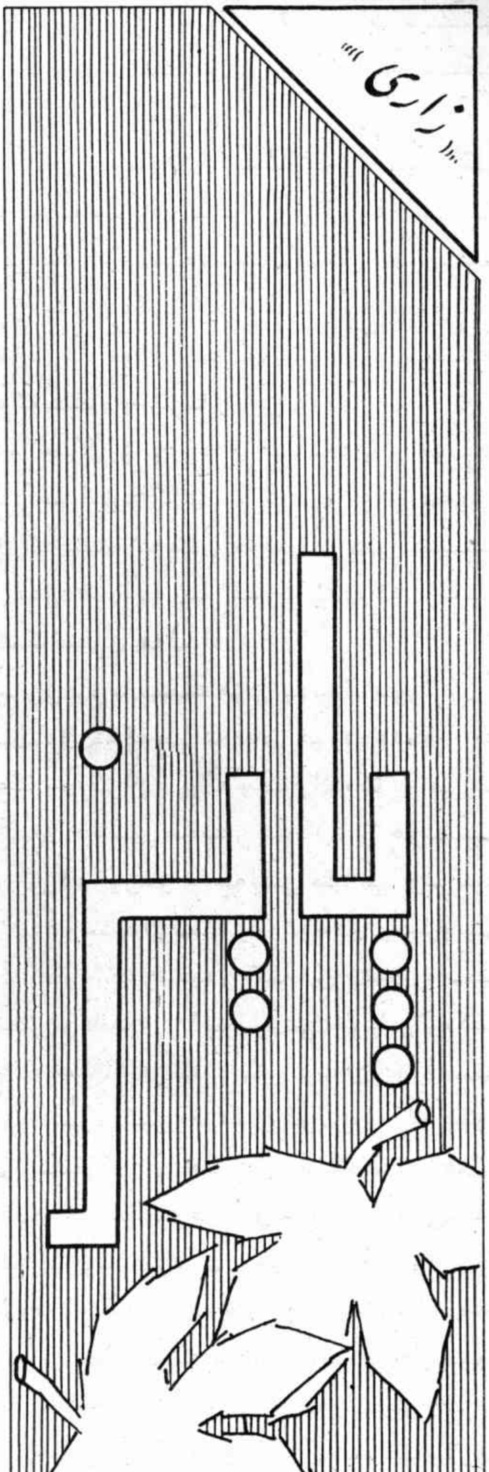

پـا یــــزه زوححا کــــی ســه‌رمــا ولـه‌شکــری بێدا دی ها ت
وه‌ک دلـّـی مــن پــڕلــه‌گــه‌ردی حه‌سره‌ت وخه‌م بــوو ولاّت
ســه‌یــری بــا ڕه‌ش کــه بــه‌بێ ره‌حمی چه‌مه‌ن تــا لاّن ئه‌کا ت
بــه‌رگــی زه‌ردوســه‌وزی گولّ لـه‌مهه‌رده بۆئه‌وهه‌ردئه‌بات
چـا دری زه‌ڕریــــن لــه‌ســه‌ر بــووکی بــه‌ها ری لاده‌دا ت

*　　　　*　　　　*

ئـا هی حــه‌سره‌ت خیزوســه‌ردی گولّشه‌نی دلّ پــڕ لـه‌ده‌رد
بۆ شکــۆفــه‌ی جوا نه‌مه‌رگ وبۆ گولاّلّه‌ی ســــــووروزه‌رد
بــوو بــه‌تــه‌م‌وه‌ک رۆلّه مردوو که‌وته‌سه‌حرا وکێوو هه‌رد
ئا وی سا وی رۆشن وجا ری لـه‌دا خا بــوو بــه بــــه‌رد
بووکــی خــۆر لـه‌م شینه‌دا غــه‌مگینــه‌ره‌ش پۆشی ئه‌کا ت

*　　　　*　　　　*

به‌رگی دا ری دا ڕنی سه‌رما یی پـا یـز چــلّ بــه چــلّ
دا غــی ره‌نــگ زه‌ردی به‌هێ که‌ی خۆش ئه‌بێ ده‌رچێ له‌دلّ
حه‌سره‌ته بۆ دولـبه‌را نی دلّستــا ن واچوونــه گــــلّ
جـا هیــلان لـه‌م وه‌زعه وێلّ وعـا قــلاّن مــا ت وخــه‌جــلّ
وا عـــیزه ئــه‌م رۆژگا ره بۆکــه‌سێ گــوێی پێ بــدا ت

*　　　　*　　　　*

بــێ به‌رو بــێ به‌رگ وتینوو سێــوو هه‌رمــێ وهــه‌نــا ر
مینبــه‌ری قا لاّوه گــوێــزو پــه‌لّک ونه‌و بیــدو چنــا ر
هــه‌ر قــڕه‌و وه‌یشوومــه‌یــه ئیمــڕۆ لـه‌سه‌حرا ژووروخوا ر
بولـبولی بێ چا ره کــۆچــی کرد لـه ســه‌حنی لالــــه‌زا ر
بــا غ جێگــه‌ی پــۆلی گورگه ،گه‌للـه‌یی ئا هوو هــه‌لاّت

*　　　　*　　　　*

ئێسته سه‌حرا ییکی چۆلّ وخــه‌م فه‌زا یــــه لالــــه‌زا ر
مــه‌جلیســه بۆ ورچ و رێوی بۆ بــه‌راز و کــــه‌متیــا ر
والــه‌بــا تــی تــا جی گولّ گولّبون لـه‌سه‌ریه تا جی خــا ر
با یه‌خه‌ی خۆی دا دڕێ قومری به وێنــه‌ی شێت و هــــا ر
بۆو ره‌فیقا نه‌ی هه‌موو ئــا وا ره‌ن و وێلّــــــی ولاّت

*　　　　*　　　　*

هه‌ر په‌نا به‌خوا لــه حه‌مله‌ی گێژه‌لّووکه‌و زمهه‌ریـــر
هه‌ر وه‌کوو حه‌جا جی یۆسف خــوێــن رژێنی جوا ن و پیــر
بوخت ونه‌سره‌ودێ ده‌کا سۆزی هه‌موو عــا لــه‌م ئــه‌سیــر
دا مه‌نی سه‌حــرا لــه‌گــولّ خالّی وه‌کوو کیســه‌ی فه‌قیــر
قه‌ت لـه دونیا دا گــولّــی بێ زه‌حمه‌تی پا یز نــه‌هــا ت

*　　　　*　　　　*

پاییز

وەکتیاتر وایە عەینەن گەردشی دونیایی دوون
عەهدی گولّ رۆیی وەکوو بەرق وچووە پەردەی نەبوون
تۆ تەماشا کە لە جێی گولّ داری گولّ غەرقی دڕوون
گوێ ئەگەر بگری دەبیسی هەرکە ئێستەش بێستوون
شینی زەخم وزووخێ جەرگی لەتلەتی فەرهاد ئەکات

* * *

بۆعەزاخوانی بە سەد دەرد وخەمی دلّ چوومە باغ
دیم بە جێی بولبول لە پۆپەی یاسەمەن وێستاوە زاغ
سێوو هەرمێ عاجز وسەرو وسنەوبەر بێ دەماغ
خۆخ وهەنجیرو هەنارم دی هەموو دلّ پڕلە داغ
بێ گەلا ومیوە مردوو ، مردوێکن بێ خەلاّت

* * *

بادی سەردی وابە توندی هاتە جەولان و تەکان
دارەکانی بەرزو ئەستووری بەسەر یەکدا تەپان
وشک هەلاّتن پاکی سەوزەو پۆشیان بەرگی نەمان
ئادەمیش هەروا دەچێ، کاروان لە شوێنی کاروان
دێتودەڕوا کەس خەیالّی مانی بێ رۆین نەکات

* * *

سالّ و رۆژی عومری تۆ رۆیی وەکوو ئاوی رەوان
وادەزانی هەر وەکوو خۆتی تەڕو تازە وجەوان
واکوتوپڕ قەددی راستت لار ئەبێ چەشنی کەوان
دیدە نابینا و گوێ کەڕ ،تەن زەعیفو ناتەوان
پڕ لە ئێشو زەحمەتی پیری دەبێ سەرتا بە پات

* * *

تۆ تەسەوور وانەکەی بێژی لەمانە زیاتری
ساغی وجوانی بە قووەتهەر دەمینێ و نامری
ساعەتی عومرت ئەگەر هاتە مقامی ئاخری
سەهلە بێژم گیا ،لە کایەک بێ دەسوبێ پاتری
تووشەیەک ئامادە فەرموو نەک ئەجەل مۆلّەت نەدات

* *

نەوبەهاری عومری زاری،هەروەکوو گولّ چوو بە با
رەونەق وخۆشی جەوانی تێپەڕی و رۆیی و نەما
گیان وتەن وێنەی هەدەف ئامادە بۆتیری بەلاّ
پاییزی پیری دەدا هەر لەحزە ئیعلانی فەنا
هەی نەماوەختی بەقا ،زوو کۆچ کەبۆمالّی بەقات

لە دایک بوونێکی نوێ

موهەندیس
فارووق کەیخوسرەوی

یەکەم رۆژەکانی مانگی رەزبەر بوو. کزەبای ساردی پایز بەرەبەرە جێگای بە سروەی نەرم وفێنک لێژ دەکرد شەختە لە دوورەوە هەڕەشەی لە دوایین پاشماوەکانی ژیانی بەهاری دەکرد. هەتیوی بێ نازی باب مردوو کزولاواز ولارەمل بیری لەداهاتووی نادیاری خۆی دەکردەوە. پایز بە هەموو رواڵەتی دزێوی خۆیەوە خۆی دەنواند. کوردگوتەنی لووتێکی بای دەهێنا ولووتێکی بۆران.

کۆچی دوایی مامۆستای نەمر "هێمن" بەهاری ئەمساڵی کوردستانی لێ کردین بەپایز. زمان وئەدەبی کوردی سەرەڕای تەمەنێکی دووررودرێژو پڕلە هەورازونشێو تازەکەوتبووە گەشانەوەوبابێکی پیر وبە ئەزموون دەستی گرتبوو. هێشتا لە دارە دارە دەرنەچووبوو کەجارێکی تر بە هەتیوی دەکەوتەوە بەرپەلاماری رەشەبا وشەختە. ساڵێک بەهارەکەی پایزبێ، دەبێ پایزەکەی چۆن پایزێک بێ؟

لەناکاو هەتاوی هیوا و ئومێد هەورەکانی دڕاندوو لە ئاسمانێکی گەش و سامالدا خۆی وەدەرخست. لەدایک بوونێکی تازە هەوری خەفەتی رەواندولەسەرەتای پایزدا مزگێنی نەورۆزی بۆهێناین.

یەکەم کۆنگرەی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی لەشاری مەهاباد پێک هات. کۆڕێک لە مامۆستایان، کوردی زانان کورددۆستان وشارەزایانی زمان وفەرهەنگ وئەدەبی کوردی. کۆڕێک لەوانەی کە تامەزرۆی خزمەت بە زمان و فەرهەنگ وئەدەبی کوردین. کۆڕێکی گەرم وخۆمانە کە دوور لە هەموو هەراوهۆریا وجەنجاڵێک مەسەلە بنچینەیی یەکانی ئێستای زمانەکەمانی خستەبەرباس و لێکۆڵینەوە وبڕیاری لەسەردان.

هەرچەند لەوەزعێکی وادا نەبووین کەهەل ومەرجی پێویست بۆبەشداری کردنی هەموو یاهەرنەبێ زوربەی زاناوخاوەن ڕاوکوردناس و کوردی زانەکانی دەرەوەی وڵات لەکۆنگرەدا پێک بێ و ئەوانەش کە بانگ هێشتن کرابوون هەموویان نەیانتوانی خۆبگەیەننە شوێنی پێک هاتنی کۆنگرەکە، بەڵام ئەوەندەی کە کۆوەبوون کۆڕێکی پسپۆڕ و خاوەن ڕایان لێ پێک دەهات. نوێنەرانی هەموو لەهجەکان وزوربەی بن لەهجەکان لە شیمالەوە تاجنووب، تەنانەت نوێنەری کوردەکانی خوراسان لەم کۆنگرەدا بەشدار بوون و براکوردەکانی ئەودیوی سنوور نوێنەریان بوو. مامۆستا کورددۆستەزمان ناسە غەیرە کوردەکان بەشداریان کرد. بەکورتی کۆڕێکی پێک هاتوو لەشارەزایی وزانست ولەهجەی جۆراوجۆر، بەڵام هاودەنگ و هاوبیرورا لەسەر مەسەلەیەک کەئەویش خزمەت بە زمان و ئەدەبی کوردی یە.

لەکومیسیۆنەکانی سەربە کۆنگرەدا، زمانی یەکگرتووی ئەدەبی کوردی، رێنووسی زمانی کوردی، کتێبی دەرسی پۆلی یەکەم بەزمانی کوردی نێوەرۆکی گۆواری سروە،

شێوەی کۆکردنەوە وناساندنی وێنەوبەڵگە وکتێب وشوێنەوارو گەنجینە هونەری وفەرهەنگی-یەکان ،چۆنیەتی پێک هاتنی کۆرەزانستی یەکانی مێژوو ناسان،جوغرافیازانان،قامووس نووسان ، ئەدیبان و هونەرمەندان و... خرانە بەرباس .چ لە کومیسیۆنەکاندا وچ لە بەرنامەی وتارە ئازادەکانی کۆنگرەدا. هەموو بەشدارانی کۆنگرە بەبێ ترس لەوەی بیروراکانیان ببێتە هۆی دڵیشان یاتووڕەیی و رق هەستانی ئەندامێکی تر ، بیروباوەڕی خۆیان دەردەبڕی وتەنانەت جاری وابوو کێشەی زۆر توندیش بەرپادەکرا .بەڵام کێشەکە کێشەی بۆچوون وبیرورا بوو نەوەک رقەبەری وخۆنوا-ندن .کەوابوو بە روون کردنەوەیەکی کورت وبەکەڵک ئاوبەسەرئاگردا دەکرا و بیرورا جیاوازەکان زۆر زوو یەکیان دەگرتەوە .

لەلایەن حکوومەتە زۆردارە تاغووتی یەکانەوە جگە لە دەردو مەینەت ودەستدرێژی هیچ دیاری یەکی تر بەگەلی موسڵمان وبەشخوراوی کورد نەگەیشتووە . لەبەشەکانی دیکەی کوردستاندا تەنانەت حاشا لە بوونیشی دەکرێ . هەرکات ئەم گەلە ویستوویە بەمافی رەوای ئینسانی خۆی بگا ،یاراستەوخۆ سەرکوت کراوە یابۆلەڕێ هەڵەکردنی لەنێوخۆیدا هۆرەی بۆساز کراوە . ئێستابۆیەکەم جارە کە نەتەوەکەمان لەئێرانی ئیسلامیدا خۆی دەناسێتەوە .

هەراو هوریای تەبلیغاتی هێزەئیستیعماری یە بێگانەکان هیچ ئامانج و مەبەستێکی نیە جگە لەوەی راستی یەکان بەراوەژوونیشان بدا وبۆ پاراستنی هەرچی زیاتری بەرژەوەندی خۆیان سنوورێک لەنێوان دۆستان و دوژمنانی گەلەبەشخوراوەکاندا نەهێڵێ وریزەکانیان تێکەڵ بکا ،دۆست وەکدوژمن ودوژمنوەک دۆست بنوێنن .راست ئەم سیاسەتەش لەبەرانبەر گەلی کورد وکۆماری ئیسلامی ئێراندا رەچاوکراوە.

تەبلیغات وبانگەشەی دوژمن هەوڵی دەدا ئەم باوەڕە لە نێوکومەڵدا بڵاو بکاتەوە کە کۆماری ئیسلامی ئێرانیش وەک رێژیمەکانی دیکەی ئەو وڵاتانەی کە کوردیان تێدا دەژی ،دژبەگەلی کوردەو تەنانەت زیاتر لەوەش هەوڵ دەدەن رێژیمە رەگەزپەرەستە-کانی وڵاتانی دەوروبەر بە دۆست وکۆماری ئیسلامی ئێران بەدوژمنی گەلی کورد بناسێنن هەروەها تێدەکۆشن بە خەڵکی بسەلمێنن کەتا نیزامی ئیسلامی زیاتر سەقام بگرێ مافەرەواکانی گەلی کورد زیاتر پێ شێل دەکرێ .

ئەوهەنگاوانەی تا ئێستا لەلایەن کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە بۆپەرەدان بەزمان وفەرهەنگ وئەدەبی کوردی هەڵگیراون ،بەتایبەتی پێک هاتنی کۆنگرەبۆ پووچەڵ کردنەوەی تەبلیغاتی دوژمن بەسە .پەیامی سەرۆک وەزیری کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ کۆنگرە ئەم هیوایەی لەدڵی گەلەکەماندا بەتینتر کرد کە دەوڵەت بەپێڕەوی لەقورئان و ئیسلام بۆ نەهێشتنی هەرچەشنە بێ بەشی وتەبعیزێک لە ناوچە کوردنشینەکاندا هەنگاو هەڵدێنێ .خزمەت بە زمان و فەرهەنگ وئەدەبی کوردی و سازکردنی ئیمکانات و کەرستەی پێویست بۆپەرە پێ دانی ،هەروەها هان دان و دڵگەرمکردنی لاوەدڵسۆزە ئەدەبدۆستەکان ،کە هیوای دواڕۆژی گەلەکەمانن، لەم رێگایەدا بەشێک لەو هەنگاوە بەکەڵکانەن .

ئێستاش دەرەتانێکی وا پێک هاتووە تاهەر ئەدەبدۆ-ستێک ئازادانە وئازایانە بەبێ ترس لەو داوەڵانەی لەبیرو خەیاڵیاندا سازکراوە وبەبێ پرینگانەوە لە هەر تەوس وتوانجێک باسکی هیممەت هەڵماڵێ ولەم مەیدانە بەرفراوانەدا خزمەت بە زمانەکەی بکا .ئینتیشاراتی سەلاحەددینی ئەییووبی کە ئەرکی پێک هێنانی کۆنگرەی لەسەرشان بوو هەروەک لە

درێژەی تێکۆشانی خۆیدا توانیویەتی سەرنجی بەشێکی زۆر لەزاناوئەدیبەکان و لاوەهونەردۆستەکان بۆلای خۆی رابکێشێ، ئێستاش چاوی لە یارمەتی فیکری وهاوکاری هەموولایەنەی ئێوەیە.

سروە وەک یەکەم بەرهەمی ئەم هاوکاری یە گشتی یە نیازی بەخزمەتێکی زیاترە. رێگابۆ خزمەت لەم زەمینەدا زۆر پان وبەرینە. ئێوە دەتوانن بەپێی شارەزایی و لێ زانی خۆتان بۆبردنەسەری پلەی زانستی گۆوارەکە هەنگاو هەڵێننەوە. خوێنەری ئێستای گۆواری کوردی تەنیا بەوەندە رازی نیە گۆوارەکەی کوردی بێ جا هەرچی تێدا نووسرابێ. نێوەرۆکێکی پربایەخ وبەکەلک، باسی بابەتەزانستی یەجۆربەجۆرەکان، باسی ئەوبابەتانەی کەلەژیانی رۆژانەماندا لەگەڵیان بەرەورووده بین. روون کردنەوە ولێکۆڵینەوەی دابەناحەزە کۆمەڵایەتی یەکان ودۆزینەوەی رێگاچارەیان، ناساندنی شاعیر وئەدیب و زاناوهونەرمەندانی کورد، چ ئەوانەی ناسراون ودەبێ باشتر بناسێندرێن، چ ئەوانەی تائێستا نەناسراون وناساندنیان پرسوودە. ناساندنی ئاسار وگەنجینە ئەدەبی وفەرهەنگی وهونەری-یەکان ودەیان بابەتی دیکە وێرای ئەوبابەتانەی کە تائێستا لەسروەدا بڵاو کراونەتەوە، کولی دڵی خوێنەری کورد دادەمرکێنن.

چ لەکومیسیۆنی تایبەتی لێکوڵینەوەی نێوەرۆکی "سروە"دا وچ لە کۆبوونەوەی گشتی کۆنگرەدا رەخنە و پێشنیاری زۆرجوان وبەکەلک راگەیەندران. هەموویان رێ پێشاندەر بوون. هیوادارین بەکەلک وەرگرتن لەوپێشنیا-رانە هەتادێ نێوەرۆکی "سروە" رازاوەتر وپرسوودتر بێ. ئەڵبەتە تەنیا پێشنیاردانیش چارەساز نیە بەڵکوو نووسینی بابەتی بەکەلک وناردنی بۆ "سروە" رێگاچارەی ئەم کەم و کووڕی یانەیە.

بەرنامە بۆپەرەدان بە مەیدانی تێکۆشانی "سروە" زۆرە. دەکرێ ماوەی بڵاوکردنەوەی گۆوارەکە لە سێ مانگ جارێکەوە ببێتە مانگانە و هەفتانە، دەکرێ لەگەڵ هەر ژمارەیەکی "سروە" دا پاشکۆیەکی تایبەتی لەسەر بابەتێکی دیاری کراو وەک پاشکۆی هونەری، پاشکۆی تایبەت بەباسەئابووری یەکان پاشکۆی تایبەت بە مەسەلە کۆمەڵایەتی یەکان و .... بڵاوبکرێتەوە. دیارە زۆر نووسراوی درێژ هەن کە بڵاوکردنەوەیان لە"سروە"دا ناگونجێ بەڵام بۆپاشکۆی تایبەتی بەکەڵکن. دەکرێ جگە لە گۆواری ئەدەبی و فەرهەنگی"سروە" چەند گۆواری تایبەتی دیکەش هەفتەی جارێک یا مانگی جارێک بڵاوبکرێنەوە، وەک: "سروەی لادێ" بۆباسکردن لەسەر گیروگرفتەکانی ژیانی لادێ وکشت وکاڵ و..."سروەی ژنان" بۆباسکردن لەسەر مافەکانی ژن لە کۆمەڵدا، ئەرکی ژنان لە کۆمەڵدا، نەخشی ژنان لە کۆمەڵدا. رێنوێنی ژنان بۆکاری نێوماڵ وبەخێوکردن وبارهێنانی منداڵ و..."سروەی خوێندکاران و... دەکرێ وەک پێشتریش باسی کراوە کتێب ونامیلکەی تایبەتی بۆ"هونەری لاوان"بڵاو بکرێتەوە کەپێک هاتوویەک بێ لەوێنە وشیعروچیرۆک و نووسراوەی لاوەهونەرمەندەکان گۆواری سروە چاوەڕوانە کە زیاترلە جارانی یاریدەبدەن تابتوانێ هەموو ئەم بەرنامانە جێ بەجێ بکا وبەرهەمێکی جوانتر ورێک وپێک تر لەجاران پێشکەش بکا.

دیارە جێگای بەتاڵی خوالێ خۆشبوو مامۆستاهێمن بەتاڵایی یەکی وانیە کە بەم زووانە پڕببێتەوە بەڵام ئەگەر هەرکام بەتەنێ ئەم کارەمان پێ ناکرێ بە هەموومانەوە شتێکمان هەرپێ دەکرێ.

گازندە

پەروینی خەلیل

«هێڤی»

ئەز کچەک کوردم، کوردستانیمە
ل وەلاتێ خۆ ئەز هەلاتیمە

دوژمن دەرکرم ژ مال و وارا
مامە بە لەنگاز، ل بەر دیوارا

ل وەلاتێ دەر ب کول و کەسەر
خەریب و بێکەس بوومە دەربەدەر

بۆ بژیوا رۆژ ئەز بوومە پالە
پالەتی یا نیڤ حەق دەرڤە ل مالە

ئەز دچم چۆلێ ناڤ چل و چیا
جل شڕ و پێخاس ل ناڤ دری یا

ل سبێدا زوو حەتا ئێڤارا
ل ناڤ دڕی و توومێد قیفارا

دخەبتم ئەز بدەست و چۆکا
د ناڤ زەڤی و مەزرایێ نۆکا

ل بەر تاڤا گەرم نۆکا دچنم
یان دخەبتم ناڤ زەڤیێد گەنم

ئەڤ دەستێد نازک ،پەنجێد کاغەزین
قەلشین ، دڕین ، تەڤ بوونە برین

خوونا ڤان دەستا ل سەر سوورەتێم
بوویە سۆراڤ و رەنگێ روومەتێم

بەژن و بالا من خار و چەمیایە
پشت بوویە کۆمک کەمەر تەویایە

تیرا تاڤا داغ رووومەتێم سۆتی
گولییێد منە زەر بوونە زۆر کۆتی

ل سەر سەرێ من روونشتی گەمار
ل ناڤ خولییێدا مامە ئەزا ژار

گەمارا نۆکا بوویە کلێ من
خیزا سنجری کەلاند دلێ من

ڤەخارنا من گراڤێد گەنی
سەرچاڤێم رەشە هەروەکی تەنی

قووتێ منا رووت ئەزا خودان شەرم
نانێ ترسییە دگەل ئاڤا گەرم

زەندێ بێبازن بوونە قلێرین
تلییێد بێگوستیل رەش و قەرچمین

رەنگێ منە گەش بوویە رەش و هەش
چلمسین جوتێ چاڤێد رەش و گەش

گەرما هاوینێ ب کەل و تینە
دلێ م ژارێ زۆر دکەلینە

لێ گەلۆ کەنگێ ئەزێ رزگار بم
ل نیشتماندا بجی و وار بم

کێ هەیە بێتن هاواری یا من
م رزگار بکە ل زولما دوژمن

داوەتێک دەگەڕێ وەرە ببینە
دوو کەسی تێدان دڵیان خەمگینە
یەکیان بووکە شەم یەکیان شەمزینە

. لێرە خەڵک هەموو خزموناسیاون،سارد و گەرمی ڕۆژگار لێکی نزیک کردوونەوە تا لە تەنگانەدا پشت و پەنای یەک بن.

کاک مەحموود ماڵی لە خوار ماڵی ئێمە بوو. پیری و ئیختیاری بڕستی لێ بڕیبوو نەیدەتوانی کار بکا."مێرێ"ی کچی پار ئەم دەمانە دابووە کوڕی برایمە رووتی و خۆی و خێزانی و شوانەی کوڕی مابوونەوە.

شوانە خەرجی ماڵی کەوتبووە سەرشان،لە مەلا بانگدانانەوە تا ماڵ نوستنان لەسەر پەڵە زەوییەکەیان کاری دەکرد و جارجارەش یارمەتی دەر وجیرانی دەدا.بە هەڵکەوت بۆ خەڵکیش دەچوو تا ماڵ هەڵسووڕێنێ.

خەڵک شوانەیان خۆش دەویست،کوڕێکی باش و راست و داوێن پاک بوو،خوشکی شوانە ئەگەر دەرفەتی بوایە خۆی دەگەیاندە ماڵە بابی و کاری ماڵی بۆ دەکردن.وەختی بژار و دەسکەنە و رنینەوەش دەچووە هاری(١) کاکی. مێرێ شوانەی زۆر خۆش دەویست،زۆرجاران کە لە ماڵێ بەتەنێ بەجێ دەما بیری لە زەحمەت و چەرمەسەری شوانە دەکردەوە و بۆی‌دەگریا.

هەرلەبیری‌ئەوەدابوو شوانە ژن بێنێ و پیرە دابکی بحەسێتەوە بەڵام ئەو ملی نەدەدا.

رۆژێک مێرێ بۆ کاکی چووبووە باقلە رنینەوە.چای ئێوارەشی ساز کردبوو، هەرای شوانەی کرد:

— کاکە! چا حازرە! وەرە چایەکی فەریک بخۆوە با ماندووت بحەسێتەوە.

— رووت سپی‌بێ‌خوشکم ئەوە هاتم.

— لەنێو تۆز و خۆڵ و گەرمادا چایەک "کاورەمێیەکی دێنێ"! کاکە ماندوو نەبی.

— بەختەوەر بی خوشکم!

— ماڵت خرا نەبێ کاکە! هەتا کەنگێ هەر بەتەنێ دەبی؟

— چ بکەم مێرێ؟

— کوڕە ماڵتە دایکم پیرە و پێرانگا یەکی دەوێ یاریدەی بدا.ئاخر من خۆ هەتا هەتایە ناتوانم یاریدەی بدەم. بەتەنێش

لەگوندی ئێمە...
ڕەنگە لە گوندی ئێوەش...

کاری پێ ناکرێ....دوێنێ بابم دەیگوت:

— ئەوەندە نەمردووم منداڵی شوانەشم‌دیوە.

— ئاخر بە چی ژن بێنم خوشکێ؟

— لە قەدیمەوە گوتوویانە"ئیمامی عەلی زامنی ژن هێنانە".

— نازانم چ بکەم؟....

ئەوەندی گوت‌ومات بوو،هەناسەیەکی هەڵکێشا بۆ کرووزی لێدەهات.ماوەیەک بوو " شەمێ"ی کاخدری خۆش دەویست،بەڵام دەترسا نەیدەنێ.بەردێکی لەسەر دانا بوو. لای کەس نەیدرکاندبوو.هۆی دەست راگرتنیشی هەر ئەوە بوو.شەمێ کیژۆڵەیەکی جوان و نەشمیل و ڕەزاسووک بوو،شەرم و

حەیای لە تاریف نەدەهات.

ئێواران دەستی دەدا جەرەسوور وبە بەر دەرگای ماڵی شوانەدا بۆ کانی دەچوو شوانە دەیدی و دڵی بۆی دەیکورکاند...... سەری هەڵێنا چاوێکی لە مێرێ کرد. بە دەرفەتی زانی ئەم رازە لە لای خوشکی بڵێ و پرێسکەی دڵی لای ئەو بکاتەوە.گوتی:

ـ مێرێ! خوشکێ گیان! ژن نەهێنانی من دوو هۆی هەیە.یەکیان ئەوەیە کە ئەوەی من خۆشم دەوێ بۆخۆی نازانێ یەکەو دوای وەش دەستم کورتە.

مێرێ کە وردە وردە بە ئاوات دەگەیی هێندێکیتر نزیک بووە و گوتی:

ـ کاکە خەمی پووڵت نەبێ خودا گەورەیە بەڵام بڵێ کێیە؟

شوانە بێئەوە هیچ بڵێ چاوێکی لە ئاوایی کرد و سەری داخست.مێرێ شکی بۆ شەمێ دەچوو.هەر ئەویشی قابیل بە کاکیدەزانی بەڵام بۆ ئەوە قسەکەی وەراست بگەرێ گوتی :

ـ کاکە شەمێت خۆش دەوی؟

شوانە بە بیستنی ناوی شەمی راچەنی . سوور هەڵگەرا .مێرێ گوتی:

ـ خەمت نەبێ! ئێوارە لە کانی بۆت پێ دەڵێم .خەمت نەبێ...هەر جۆرێکی بێ رازی دەکەم.

ئەودەم کە خۆرەتاوی لارەمل بەئەسپایی بەرەو باوەشی کێوەکانی رۆژئاوا دەخوشی، ماڵ ئاوایی لە لکوپۆ بەرزەکانی دارستانی ئاوایی دەکرد مێرێ بەرەوکانی داگەرا .پاش تاوێک شەمێ پەیدا بوو ، دانیشتن دەستیان بە قسە کرد، هێندێکیان قەراغ تێک کردەوە و دوایە مێرێ بە تەقیە شەمێی لە رووداوەکە ئاگادار کرد. شەمێ نەیدەتوانی جواب بداتەوە.شەرمی دەکرد لێوی دەگەست بەڵام مێرێ سات بە سات سوورتر دەبوو. شەمێ ناچار بوو وڵامی بداتەوە. بەشەرمەوە گوتی :

ـ بابم دەزانێ....من دەسەڵاتم نیە.

مێرێ دەیزانی ئەو وەلامەنیشانەی رازی بوونە، ئاخر شەمێش عاشقی پیاوەتی و ئازایەتی و دەنگخۆشی شوانە ببوو،بەڵام نەیدەوێرا هیچ بڵێ. لە خودای دەویست یەکێک وەک مێرێ لێی بپرسێ.مێری شاگەشکە ببوو.بە پەلە گۆزەکەی پر کرد و بەرەو ماڵ بۆوە. تا ئەو خەبەرە خۆشە بە شوانە بدا ...

مزگێنی رازی بوونی شەمێی بە شوانەدا و هەموو شتێکی لە بنیاتەوە بۆ گێراوە. شوانە تەنیا ئەوەندەی گوت :

ـ دەی ئەوجار چ بکەین ؟

ـ بەیانی ولام لە ماڵە کاخدری دەنێرین و کار تەواوە.

* * * *

باوکی شوانە بە کۆمەکۆم وەپێشدوو سێ کەیخودا کەوت و چوونە ماڵی کاخدر.

پاش بەخێر هاتن لە دەغڵ ودان وحاسڵی ساڵێ را پێدا هاتن، تا کاکهەمزە رووپەرەکەی وەرگێرا و خوازبێنی بۆ شوانە کرد .باوکی شوانەش بە ردێنی سپییەوە رووی لە کاخدر نا.

خدر پیاوێکی توورە و تۆسن و بێبەزە بوو، لەگەڵ ئەوەشدا کچی بە دیل دەزانی و ئاخاوتنی لەگەڵ کچ پێ شوورەیی بوو. ماوەیەک بوو سێ چوارێکی قۆشمەی خراپ هات و چۆیان دەکرد یەکیان حەمە سووری قاچاچی بوو.خەڵک دەیانزانی حەمەسوور تریاکی دەفرۆشێ.پیاوێکی لۆتی و خراب بوو، ژنی بەلاوە گیر نەدەبوو.چوار ژنی هێنابوو سێی تەلاق دابوون.کاخدر هێندەی دی لەگەڵ ئەمجۆرە پیاوانە گۆرابوو.بەڵامئێستا نەیدەتوانی قسەی کاک مەحموودی باوکی شوانە و کاکهەمزە بشکێنێ،بۆیە وەقسە هات و گوتی:

– شەمێ چیە؟ بۆ قسان ناکەی؟

شەمێ سەری هەڵێنا چاوە پڕ فرمێسکەکانی لە مێرێ بڕی دوایە ویستی زاری هەڵبڕێ و هەموو شتێک بلێ بەڵام سەری بەرداوە و بێدەنگ بوو.

مێرێ بیری لە پێک بڕانی شەمێ و شوانە دەکردەوە وایزانی بیری شەمێ ئالۆزە وحاڵی نەبووە دیسان دووپاتی کردەوە؛

– شەمێ،دەزانی چمگوت؟ شوانە پوولی پەیدا کردووە هێندێکیش خاڵم دەستی گرتووە دیسان دەنێرێتە سەرت، بابت رازی دەکا. دلی نەرم دەکا .تۆ دەدا بە شوانە،شەمێ دلنیام ئەوجار دەتدا ....دلنیام.

شەمێ ئەوجار لە قولپەی گریانیدا ....

مێرێ سەری سوورمابوو .گوتی:

– قسان بکە شەمێ...قسە...

شەمێ وەقسە هات .بەڵام دەتگوت دەنگی نەخۆشێکی بناوبوێرە.....

– مێرێ.....دە...زانی چیە!...

شوانە لە دوورەوە دەنگی دەهات تێی هەڵکردبوّیە. بە بیستنی دەنگی شوانە هەر دووک بێدەنگ بوون.

ئەی لە زاڵم
کیژ دەڵێ یارەبی خودایە
هەرچی دەبێتە باعیسی دوو دڵان
خێر لە ماڵ و مەنزڵی خۆی نەبینێ
ئاخری ساڵێ رەنج بەخەسار بێ
وەی زاڵم نەمێنی

مێرێ چاوێکی لە شەمێ کرد و گوتی:

– دەی ...

– دەی چی؟...من ...منیان لە حەمەسوور ....نەیتوانی درێژە بە قسەکەی بدا و دەستی لە ئەستۆی مێرێ کرد و لە قولپەی گریانیان دا.

* * * *

گریانی ئەم دوو کۆترە باڵ شکاوە دەوڵات دەگەڕا ....دەرۆیی بەرەو ژوور... بەرەو ئاسمان....فرشتە پاکەکانی خوا ئەم کرووزانەوەیان دەبیست و دەهەژان....

داوەتێک دەگەڕێ وەرە ببینە
دوو کەسی تێدان دڵیان خەمگینە
یەکیان بووکە شەم یەکیان شەمزینە....

* * * *

هەموو رۆژێ بانگی شێوان کە تارمایی شەو لەسەرە خۆ بەسەر ولات دەکشا و هات و هاواری رۆژ دادەمرکا ،عیفریتی خەم هێرشی دەبردە سەر دڵ شکاوەکان.

شوانە دەستی لە کار دەکێشاوە لەسەر تەختە بەردێکی دادەنیشت .بیری لە دڵی شکاو و ئاواتی بابردووی دەکردەوە..تێر تێر دەیڕوانییە ماڵی شەمێ دوایەدەیگوت:

خودایە بێتوو باڵی کۆترێک بشکێنن..... هێلانەیەک بڕووخێنن، جزیایان دەدەی ئەدی ئەگەر دڵی مەزلوومێک بشکێنن و فوو بە چرای هیوا و هومێدی دڵێک دابکەن و زوڵم لە بەندەیەکی بێتاوانت بکەن چیان لێدەکەی؟

هێندێک رادەما و دوایە تێی هەڵدەکردێ

داوەتێک دەگەڕێ وەرە ببینە
دوو کەسی تێدان دڵیان خەمگینە
یەکیان بووکە شەم یەکیان شەمزینە
شەم دەڵێ بە دڵێ خۆ ناکەم
دەگری و کەوتەڕکان
سەت سوارم بۆ بێ میری باڵەکان
بە شوانەی نابێ مەر لە کێلەکان
بە دڵێ خۆ ناکەم لە گرین و رۆیە
سەت سوارم بۆ بێ میری شنۆیە
بە شوانەی نابێ مەر لەدم جۆیە
بە دڵێ خۆ ناکەم دەگری و دەنووکێ
سەت سوارم بۆ بێ میری کەرکووکێ
بە شوانەی نابێ مەڕ لە مێمووکێ.....

دەنگێکی ئاشنابوو....ناڵەیەکی بەسۆ بوو ئیتر گوندی ئێمە بە شوانەیان دەگوت: مەجنوون....

ـ شوانه چاوی منه ، کوڕێکی باش و بەکار و رەشیده .خودا هەڵناگرێ چی خراپم پێوه نەدیوه خزمایەتی لەگەڵ پیاوی وەک مام مەحموودیش بەجێی خۆی جێی شاندازییه . بەڵام هەموو دەزانن دایکی شەمێ پار ئەمری خودای کرد و شەمێ بنەوانمانه .ئەگەر ئەو بە مێرد بدەم ماڵەکەم دەشێوێ. ئاخر دەبێ یەکێک بێ بنەوانیمان بکا .راستییەکەی ئەوەیە دەمەوێ شەمێ بەژن بدەم......

شەمێ لەپشت دەرگا لە پاشخانه گوێی هەڵخستبوو. بە قسەی بابی تێک چوو ،ئەگەر دەسەڵاتی بوایە وەژوور دەکەوت و دەیگوت : " نا ...نا ..من بەژن ناچم" بەڵام نەیوێرا چون دەیزانی پاش رۆیشتنی میوانان باوکی لە تەویلە لە کۆڵەکەی دەبەست و بە خەرەزەنان وەری دەگەڕایه ،بە تاوانی ئەوه کە بەر لەوە بابی ئاگادار بێ بەڵێنی شوو کردنی داوه .

جوابی خدر لە دڵی میوانان گران هات مام مەحموود کەزۆر بە پەرۆش بوو لێوه چرچەکانی دەلەرزین.گوتی:

ـ ئاخر کاخدر بابم ماشەڵڵا خۆ بێدەستەنی کوڕت هەیە ژنی بۆ بخوازە .دوو کچی دیکەشت هەن.چ خودا بەرداره دڵی شوانه دەشکێنێ .ئەگەر ژنیشت بۆ خۆت دەوێ بنێره سەر کەسێکی و بیخوازە ،خودا سەلامەتت کا ! خۆ ئەو خوشکی نیە بیدا بەتۆ براله خودا هەڵناگرێ....

بەڵام دڵی وەک بەردی خدر ئەوانەی نەدەسلماندنەیدەتوانی پێ لە عەیبەکانی بنێ لە بیانوویەک دەگەڕا .دەستی بە سمێڵاندا هێنا و گوتی:

ـ براله ،سێ چوار رۆژم مۆڵەت بدەن بۆ خۆم ولامتان لێ دەنێرم....

* * * *

ماوەیەک رابرد کاخدر شەمێی دەماڵی کوولی کرد بوو. شەو و رۆژ یا لێی دەدا یا لاتاوی پیدا دەدا .نەیدەهێشت لە ماڵ وەدەر کەوێ.لەو ماوەدا لەگەڵ حەمەسوور کەینەوبەینەی خۆیان کردبوو .شەمێی دابوو بە حەمەسوور و خەجە سووری خوشکی حەمەی لەخۆی مارە کرد بوو .ئەوجار کە کار لە کار ترازا شەمێ دەیتوانی لەماڵ وەدەر بکەوێ.ئێواران ورده ورده دەچووە سەر قەبران.دەستی دە کێلی قەبری دایکی وەردێنا و دەستی دەکرد بە گریان.شوانەش لە دوورەوە تێی هەڵدەڕوانی و بە دەنگی بەسۆزی تێی هەڵدەکردێ :

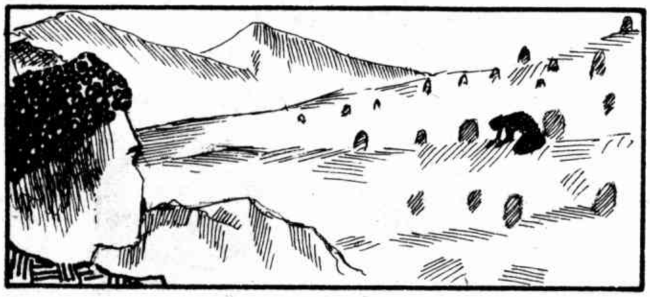

ئەی لە زاڵم
کیژ دەڵێ یارەبی خودایه
هەرچی دەبێته باعیسی دوو دڵان
خێر لە ماڵ و مەنزڵی خۆی نەبینێ
ئاخری ساڵێ رەنج بە خەسار بێ
وەی زاڵم نەمێنی.....

منداڵەکانی خدری وەدایکیان دەچوون.رووح سووک و جوان و بەحەیا دایکی شەمێ بە مرد وویش هاورازی دڵی شکاوی شەمێ بوو...

شوانه بەو حەیس وبەیسەی نە زانیبوو کە شەمێ ژن بە ژنەی پێ کراوه حاسڵی ساڵێ و مانگایەکی ئەستێرو هێوەرەیەکی بردە بازار، فرۆشتی، تا بەڵکوو بە پوولی ئەوان بتوانێ کاخدر رازی بکا و شەمێ بخوازێ.لە بازار گەڕاوه بە پەله بۆلای ماڵی خوشکی چوو تا بچێ و ئەو مزگێنییە خۆشه بدا بە شەمێ .

مێرێ ئێواره لە پشت دێ لەسەر قەبران شەمێی دی بۆی گێڕاوه .شەمێ مات بوو .خەم لە چاوی دەباری.کوڵی گریانی دە ئەوکی مابوو قسەی نەدەکرد.

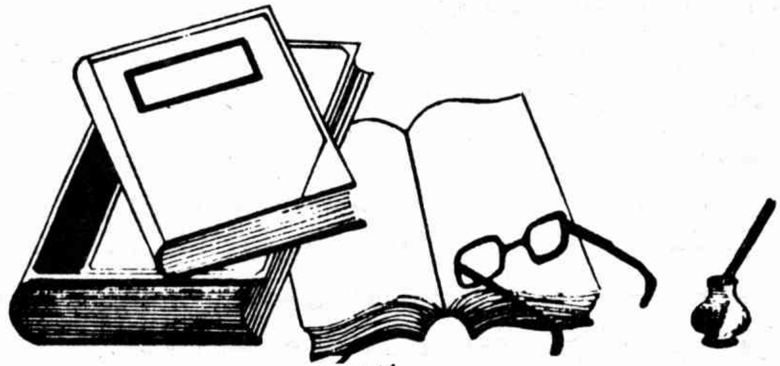

«زانایانی بەناوبانگی کورد»

محەمەد سەدیقی مفتی زادە

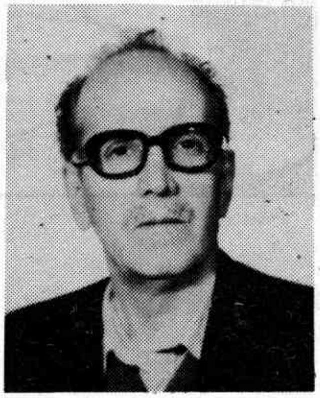

ناوچەی سنە بێ گومان یەکێکە لە گەورەترین ناوەندەکانی فەرهەنگ و ئەدەبی کورد کەلە ئامێزی خۆیدا سەتان شاعیرونووسەر وفیلسۆف وزانای بێ وێنەی پەروەردە کردووە. لێرەشدا بەداخەوە هەروەک هەموو ناوچەکانی تری کوردستان تا ئێستا لێکۆڵینەوەیەکی پان و بەرین کە هەموو لایەن و سووچ وقوژبنی فەرهەنگەکەمان بگرێتەوە ،نەکراوە وئاگاداریمان لەژیان وبەسەرهاتی زانایانی سنەودەورو بەری زۆر کەمە .هیوادارین زانایانی ئەوڕۆی ئەم ناوچەیە تائەو جێگایەی دەتوانن لەم بارەدا یارمەتیمان بدەن. لێرەدا سەرگوریشتەی زانای بەناوبانگ دوکتۆر محەمەد سەدیقی مفتیزادە کە بە قەڵەمی خۆی نووسراوە و لە لایەن مامۆستا هەژارەوە بۆمان هاتووە ،بڵاودەکەینەوە:

* * *

ناوم محەمەدسەدیق ناوی بنەماڵەیم مفتی زادەیە لەساڵی ١٣٠٠ی کۆچی هەتاوی لەگوندی "دشە"لەناوچەی هەورامانی جوانڕۆ هاتوومەتە دنیاوە.

باوکم مەلاعەبدوڵڵای "مفتی" کوڕی"مەلا مەحموود" کوڕی "مەلامحەممەد"کوڕی مەلا ئەحمەدی گەورە لەبنەماڵەی مەلایانی "دشە"یە.

دایکم کچی سەیید"شەهابەدین"ی تاڵشی ودایکی کچی شێخ "عوسمان"ی تەوێڵەیی هەورامانە.

لەساڵانی پێش شەڕی جیهانی یەکەم باوکم لە لایەن فەرمانرەواکانی ئەردەڵانەوە دەعوەتکراوە بۆشاری "سنە" وبووە بەمودەریسی خوێنگەی مزگەوتی "دارول ئیحسان" پاش چەن ساڵ، لە رۆژگاری فەرمانرەوایەتی قاجاریەکان ـ دا دەعوەتکراوە بۆتاران ولەقەبی "مفتی کوردستان"ی، پێ دراوە وگەڕاوەتەوە بۆ شاری سنە .

تەمەنم شەش ساڵ بووە باوکم لەشاری سنە کۆچی دوایی کردووە .دایکیشم پێنج ساڵ پاش کۆچی دوایی باوکم لە "دشە" لەدنیا دەرچووە.

خوێندنی سەرەتاییم لە گوندەکانی :دشە وخانەگا و شاری سنە دوایی هێناوە. لە ساڵی ١٣١٥ی کۆچی هەتاوی دەستم کردووە بە خوێندنی عولوومی ئیسلامی و لە خزمەتی زانایانی ئایینی مەڵبەندگەلی شارەزوور،مەریوان، موکریان وشارگەلی :پێنجوێن سلێمانی ،کەرکووک ،هەولێر رەواندز ،مەهاباد،سنە دەوسم خوێندووە.

ئەوزانایانە کە لە

خزمەتیاندا دەرسم خوێندووە ئەمانەن :کاکم حاجی مەلا خالیدی مفتی ،مەلا سەیید عارف ،مەلا ساڵحی،"تریفە" سەییدبابا رەسووڵی "عەبابەیلی"لەمەڵبەندی شارەزوور، مەلاباقری بالک ،مەلامەحموودی "دەرەتفێ"لە مەریوان، مەلا عەلی "حەمامیان"، مەلا شێخ محەممەدی "بورهان" لە موکریان ،مەلاعارفی بانەیی مەلاسەییدعەلی لە"پێنجوێن" مەلامستەفای خاجی، مەلا رەسووڵ ،مەلاعەبدوڵای بێژوێی لەسلێمانی ،مەلا عەزیزی شلی خانەیی لە کەرکووک،مەلا ساڵحی دیبەگەیی ،مەلا ئەبووبەکر ئەفەندی لەهەولێر مەلاعەبدولکەریم ئەفەندی لەرەواندز ،مەلاسەدیقی سەدیقی مەلا حسینی مەجدی لە مەهاباد مەلامەحموودی مفتی کاکم لە شاری سنەکە ئیجازەی عیلمیم بەلای ئەوەوە وەرگرتووە ولە دوایدا لەشاری سلێمانی مامۆستایانی هەیئەتی زانیاری ئاینی ئەوقاف پاش تاقی کردنەوە ،ئەوئیجازە نامەیان بۆم مۆر کردووە ولە تارانیش شوورای عالی وەزارەتی فەرهەنگ ئیجازە نامەی ئیفتا وتەدریسی بۆم دەرکردووە .

لەساڵی ۱۳۲۳ لەوەزارەتی فەرهەنگی ئەو رۆژگارە و ئامووزیش وپەروەریشی ئێستا بووم بە مامۆستاو لە شارگەلی مەهاباد وسنەوخورەم ئاباد وتاران دەرسم داوە .لە ساڵی ۱۳۴۱ لە دانشکەدەی ئیلاهی یات ومەعاریفی ئیسلامی دانشگای تاران دا دەورەی لیسانس ودوکتۆریم دوایی پێ داوە ولەدانشکەدەی ئەدەبیاتیش دا ماوەیەک خەریکی عولومی تەربیەتی و زمانەوانیش بووم لەو ماوەیەشدا لەدەبیرستانەکانی شاری تاران دەرسم داوە .

لەساڵی ۱۳۴۹ بووم بە مامۆستای زمان وئەدەبی کوردی دانشکەدەی ئەدەبیات وعولوومی ئینسانی دانشگای تاران،لەوماوەیەدا بێجگە لە دەرس‌دانی زمانی کوردی ئەدەبیاتی فارسی وعەرەبیشم تەدریس کردووە .

لەساڵی ۱۳۵۹ کە بە هۆی شۆڕشی فەرهەنگی یەوە ، زانستگای تاران داخرا ، بۆ من دەرفەتێک بوو تا لەماڵ دانیشم ونووسینی ئەورێزمانە کوردی یەم کەبە دەستەوە بوو تەواو بکەم .لەگەڵ ئەوەشدا خەریکی لەسەرنووسینی دیوانی مەولەوی (مەعدوومی) بووم وئێستاش هەر خەریکی ئەوکارەم .

"چۆن بوو خەریکی زمان و ئەدەبی کوردی بووم"

لەسەرەتای ئاوەزیانمەوە خەریک بوونی خوێندنەوەی هونراوەکانی مەولەوی،ولێ دوان لەماناکانیان لە لایەن ئەندامانی بنەماڵەکەمان ودۆستانەوە،هانی دام کە پێوەندی یەکی بەتین لەگەڵ زمان وئەدەبی کوردی دا بهێنمە دەس .ئەم پێوەندی یە بووە هۆی ئەوە کەئەو ماوەیە کەلە کوردستانی عێراقدا ئەم خوێند ، زۆرتر خەریکی زمان وئەدەبی کوردی بم تالە سەرەتای دەست پێ کردنی شەڕی جیهانی دووهەمدا کە سیاسەتی فەرمانڕەوایی تورکیا گۆوارونامەنووسینی کوردەکانی ئەوێ بۆ وڵاتانی دەرەوە ،ئازاد کرا ، کاکم "محەممەدمیهری بەگ" کە پێش شەڕی جیهانی یەکەم شەهیدی نەمر ،شێخ عەبدوالقا- دری گەیلانی زادە لە شاری رەواندزەوە لەگەڵ خۆی بردبووی بۆشاری ئەستەمبووڵ (بەداخەوە من هەرچاوم پێ نەکەوت) ،بۆیەکەم جاربەکوردی نامەی بۆنووسیم ولەنامەکەیا زۆر هەڵی نابووم کە لە خزمەت کردن بەزمان وئەدەبی کوردی لەهەر هەل ومەرجێکدا کۆتایی نەکەم .ئەو هەڵنانی ئەوانە بوو بە هۆی ئەوە کە زۆرتر لەجاران خەریکی لێکۆڵینەوە لەزمان وئەدەبی کوردی بم .

لەساڵی ۱۳۳۸دا کە لە لایەن حوکوومەتەوە رۆژنامەی کوردستان لە تاران دەرچوو پێشنیاری سەرنووسەری ئەو رۆژنامەیەم قەبووڵ کرد

چونکە لە لایەکەوە بە هەلێکی گەورەم زانی کە لەوڕێگایەوە بە پێی توانایی خۆم خزمەت بەزمان وئەدەب و مێژووی گەلە چەوساوەکەمان بکەم ولەلایەکی دیکەشەوە پێموابوو دەرچوونی ئەو ڕۆژنامەیە بەزمانی کوردی لە لایەن دەوڵەتی ئێرانەوە باوەکوو مەبەستێکی تەبلیغاتیشی تێدا بووبێ، بەڵام پێ هاتنێکی بەڵگەدار بوو سەبارەت بە هەبوون (مەوجوودی یەت)ی گەلی کورد زمان وئەدەب ونیشتمانی.

لەوساڵانەدا کەسەرنووسەری ڕۆژنامەی کوردستان بووم، گەلێ مەتالیبی ئەدەبی کوردیم نووسیوە و لەو ڕۆژنامەیەدا لە چاپدراوە هەندێ لەومەتڵەبانە ئەمانەی خوارەوەن:

۱- کۆکردنەوەی نزیکەی ۲۵۰پارچە لە هۆنراوەکانی سەیید"عەبدوڕەحیمی مەولەوی" لەنێو بەیازە دەسنووسە کۆنەکان وراستکردنەوەیان وکورتە لێ دوانێ لە مانای هۆنراوەکان.

۲- کۆکردنەوە وراست کردنەوەی زۆربەی هۆنراوەکانی "وەلی دیوانە".

۳- کورتە لێکولینەوەیەک لەدیوانی "مەلاپەریشان" ولە چاپدانی هەندێ لە هۆنراوەکانی.

۴- راستکردنەوەو لەسەر نووسینی دیوانی"سەییدسالحی کرماشانی".

۵- راستکردنەوەی شیرین وفەرهاد دانراوی مەلا

"وەلەدخانی گۆران".

۶- راستکردنەوەی هەندێ، لە هۆنراوەکانی"کەنیزەک و یازدەرەزم" کە بەشێکە لە شانامەی کوردی دانراوی "سەرهەنگ ئەلماس خانی کەنوولەیی".

۷- زەنجیرە وتارێ لە بارەی رێزمانی کوردی یەوەلە ژێر سەردێڕی چۆن بنووسین و بخوێنینەوە".

۸- زەنجیرەوتارێ لە بارەی ژیانی کۆمەڵەکەمان ورەخنەگرتن لە هەندێ بیرو باوەورەوسم ویاسای نالەباری کۆمەڵایەتی لەژێرسەردێڕی "لەکۆمەڵا چۆن بژین؟".

۹- کۆکردنەوە وراست کردنەوەی دیوانی مەلا- "حامیدی ئالیجانی" لە ناوچەی ژاوەڕۆ.

۱۰- راستکردنەوەی شەرەقسەی ئاسمان وزەوی، هەڵبەسراوی "میرزاعەبدولقادری پاوەیی".

۱۱- راستکردنەوەی جەنگەنامەی "کولەوعاینەمەل" هەڵبەسراوی "میرزاعەبدولقادری پاوەیی".

۱۲- کۆکردنەوەوراست کردنەوەی شوێنەواری شیعری گەلێ لە شاعیرەکانی کورد لە ژێرسەردێڕی:"لەهەرگوڵزارێ گولێ".

۱۳- چەندپارچەهۆنراوەیەکی نیشتمانی ونەتەوایەتی و عیشقی وچەند وردەچیرۆکی هۆنراوە بەشێوەی تەنز و توانجی نەتەوایەتی و کۆمەڵایەتی وەک "چیرۆکی ملم

رێوی و پەپووسلێمانە و چیرۆکی "فیل و بولبول".

۱۴- زەنجیرە وتارێکی فەلسەفی سورشتی لەژێر سەردێڕی" رێگای خوداناسی".

۱۵- مێژوولکەی حوکوومەتە-کانی کورد.

۱۶- راستکردنەوە ولەچاپ دانی مناجاتی "خانای قوبادی" بەناوی " حەفت بەند".

ئەو مەتالیبە هەموویان لەژێر عونوانی"م.ص.م" کە کورتکراوەی محەمەدسدیق مفتیزادە"یە،لە ژمارەکانی رۆژنامەی کوردستان کە لە چواربەشدا بەرگ گیراون لە دەسدان.

رۆژنامەی کوردستان با وەکوو لەژێر چاوەدێری سەختی حوکوومەتدا دەرئەچوو، لەگەڵ ئەوەش لە راستەقینە دا خزمەتێکی گرینگی بە زمان و ئەدەب و مێژووی گەلی کورد ئەکرد.بەڵام پاش چوار ساڵ بۆ دەوڵەت دەرکەوت کە لەچاپ دانی ئەو روژنامەیە جگە لە زیان بۆ سیاسەتی دەوڵەت سوودێکی تێدا نیە،ئینجا لەبەر ئەوە لە سەرەتای بەهاری ۱۳۴۲ دا رۆژنامەکە داخرا.

جگە لەو کارە ئەدەبییانە کە لە رۆژنامەی کوردستان جێ بەجێم کردوون،لە ساڵی ۱۳۳۸ وە تا پاییزی ساڵی ۱۳۵۸ چەن زنجیرە وتاری ئەدەبیم لەبارەی ئەدەب و مێژووی کوردەوە نووسیوە و لە رادیۆی کوردی ئێران بڵاو بوونەتەوە و بەشێکی زۆری ئەو وتارانە لەدەست دایە.هەندێ لەو وتارانە لەژێر ئەم سەردێرانە بڵاو کراونەتەوە: لێک دانەوەی وێژەیی،بەسەرهاتی باو باپیرانمان،وێژە و وێژەوانان پەندی پێشینیان،راست کردنەوە و لەسەر نووسینی دیوانی نالی، شیعری شێوە گۆرانی کوردی مەستوورەی ئەردەڵان کەبۆ یەکەم جار لە نێو بەیازە کۆنەکان دا بە دەستم هێنابوو".

* * * *

. گرینگ ترین کاری مامۆستا دوکتور مفتیزادە شیکردنەوەی شیعرەکانی مەولەویتاوەگۆزی یە. بۆخۆی لەپێش وتارێکدا کە لەسەر غەزەلەکانی مەولەوی نووسیویەتی دەڵێ:

" لە سەرەتای ئاوەزیانمەوە جاروبار گوێم لە هۆنراوە-کانی مەولەوی ئەبوو کە خزمان و دۆستان لە کۆڕ و کۆمەڵی شەوانە و رۆژانەدا بە بۆنەیێکەوە دەیان خوێندەوە. جوانی وپاراوی ئەم هۆنراوانە کەمکەم سەرنجیان راکێشام و حەزم ئەکرد منیش وەکوو ئەوان ئەو هۆنراوانەم لەبەر بن و لە مانا و مەزموونی دڵرفێنیان تێبگەم.ئەم حەزە پاڵی پێوەنام کە رۆژ بۆ رۆژ زۆرتر لە هۆنراوە-کانی مەولەوی بکۆڵمەوە، لە هەر جێگایەک دەسنووسێکی کۆن و تازەی شیعریم چاوپێ بکەوتبایێ،ئەگەڕام کە هۆنراوەکانی مەولەوی لەناو ئەو هۆنراوانەدا بدۆزمەوە و بە سەر و پێ شکاوی بیانخوێنمەوە".

بەداخەوە رەشەبای مردن مۆڵەتی نەدا بەروبوی باغی ئەم زانایەمان بەتەواوی دەسکەوێ و پێش تەواوبوونی ئەم کارە گرینگە دنیای بێوەفای بەجی هێشت و شی کردنەوەی دیوانی مەولەوی بە ناتەواوی بەجێ ما.

مامۆستا محەمەد سەدیق مفتی زادە لە مانگی سەرماوەزی ۱۳۶۳ لە شاری تاران وەفاتی کرد و لە گۆڕستانی وەیسولقەرەنی کرماشاندا بەخاک ئەسپێردرا هیواداریین بتوانین لە ژمارەکانی داهاتووی سروەدا هیندێک لە ئاسەواری ئەو زانا پایەبەرزە بڵاو بکەینەوە.

چون نووسەری ئەم وتارە ئەمری خودای کردووە، لەباری رێزمانەوە دەستمان لە نووسراوەکەی نەدا.

کچە هەرمەنی

ق-بابامیری

مەڵبەندی موکریان شاهیدی لەمێژینی هەزاران کارەساتی گرینگی مێژوویی یەو سینگی دانیشتوانی پیری ناوچە مەکۆی گەلێک چیرۆک وئەفسانەی حەماسی ودڵداری یە. کەم وابووە ئازایەتی یەک لەم وڵاتە بووبێ وچەرخ وخولی زەمان توانیبێتی خۆڵی فەرامۆشی بەسەر داکا و لە پەردەی مێشکی خەڵکی ناوچە بیشواتەوە.

لە درێژایی مێژوو هەر چەشنە کارەساتێک کەقەوماوە وبنجی کۆمەڵایەتی بووە، یا لە دێڕی نووسراوە و کتێبە مێژوویی یەکاندا جێی گرتووە ،یان ئەگەر ئەوەش، نەگونجابێ ، لەسەر زاری بەیتبێژ وحەماسەسەرایان مەوزوون ورێک وپێک کراوە ولە قالبی فۆلکلۆردا وەک بەشێک لە فەرهەنگی رەسەن و خۆماڵی خەڵکی ناوچە لە مەترسی بەتاڵان ولەبیرچوونەوە پارێزراوە.

ئەوەی لەم وتارەدا شیاوی باس وسەرنجە ،نەفسی کارەساتە، کە چ شوێنێکی لە سەر بیروڕای دانیشتووان داناوە ومێشکی جەماوەر چۆنی وەرگرتووە ،دەبێ قارەمانی رووداوەکە چ کردەوەیەکی نواندبێ کە والە سینگی قایمی مێژوو ڕۆچووە و پاش ئەم هەموو سووڕوگەڕە پلەوپایەی بەرزی هەربەردەوام وبەهێز ماوەتەوە.

عەبدولعەزیزی داسنی، کاکەمەم ،شیخ فەرخ وخانی لەپ زێڕین لە کامە رەپێڵگەوە بەرەوناخی مێژوو بەڕێ بوون کە ئێستاش ناوی بەرزیان لە سەر لێوی لەرزۆکی پیرەی بەیتبێژان هەربەتاوە وئاو دەزێنێتە چاو.

هەمیشە هەروا بووە، کە شۆڕە سوارێک رکێفی لە ئەسپی ئازایەتی داوەو کەند ولەندی مەودای بەرەوئامانجی تروسکەداری نەتەوەی بڕیوە، تەنانەت بەگلانیش هەرمان ونێودێری سوارچاک نەکەوتۆتە مەترسی لەبیر چوونەوە وکردەوەی بەرزی قارەمانی کارەسات ڕێبازی پەسندکراوی بۆهەڵکەوتووانی داهاتوو ،هەڵبژاردووە، ئەوە راستی یەکی رووتە کە بە ئاشکرا لە هەموو قۆناغەکانی مێژووی گەلی کورددا، وەبەر چاودێ و لەئاسمانی ئەدەبی فۆلکلۆر وەک ئەستێرەیەکی ورشەدار، لە ترو سکانەوە وگرشەدایە.

ئەگەر چاوێکی ورد و بە سەرنجەوە بەسەر کتێبە مێژوویی‌یەکاندا بگێڕین لە لابەلای هەر دێرەنووسراوەیەک تووشی کارەساتێکی حەماسی دێین ولە هەر قوژبنێک قارەمانێک سەر هەڵدەدا و زۆر زوو بەم راستی یە دەگەین کە مێژوو بەسەرهاتی ئەندامانی هەڵکەوتەی کۆمەڵە.

گەلێک جاران باسی (کچە هەرمەنی)م لەزاری کۆنە پیاوەکانی وڵات بیستبوو، بەڵام هەرتا ئەورادەیە کە فلان رووداو لە ساڵی کچە هەرمەنیدا ،قەوماوە یان فیسار کەس لەم ساڵەدا ،وای بەسەر هاتووە ،تا ئەوەی کە رۆژێک لە خزمەتی کاک عومەری عەلیاردا بووم و داوام لێکرد تائەگەردەتوانێ کورتەیەکم سەبارەت بە کچەهەرمەنی بۆ بگێڕێتەوە لە گەورەیی خۆیان رێنموونیان کردم وفەرموویان : تا ئەو جێگەیەی دەتوانی

پاڵ وەقسە ودەمگۆ مەدە و تێبکۆشە بۆ لێکۆڵینەوە و نووسین بەکتێب و نووسراوە مێژوویی یەکان پشت ئەستوور بی دەنا بێ شک بەهەڵەدە چی وسەرت لێ دەشێوێ.

پەندی کاک عومەرم لە گوێ گرت وئەمجار شوێنی کچە هەرمەنیم لە کتێب و نووسراوا ھەڵداگێڕا. پاش هەڵگێڕوەرگێر کردنی چەند کتێب ،بەسەرهاتی کچەهەرمەنیم وەک لە خوارەوە دەیبینن نووسیوە وهیوادارم خوێنەرانی بەڕێز بەم کورتە مەقالەیە دانەکەون و بە یاری خودا ،لە ژمارەکانی دیکەی سروەدا ،چاومان بە توێژینەوەی پوخت وپڕنێوەرۆکتر روون بکەنەوە.

لەسەردەمی دەسەڵاتداری بنەماڵەی قاجار لەساڵەکانی دوایی چەرخی هەژدەدا ،بازرگانێکی ئینگلیسی بە ناوی (گرانفلید) بۆ تیجارەت دێتە وڵاتی کوردستان ،چەند ساڵێک خەریکی کەسب وکار دەبێ و ماڵ وسامانێکی زۆر وەسەریەک دەنێ ودەگیرسێتەوە لە ئەرمەنی یەکانی نیشتەجێی کوردستان ژن دەخوازێ و دەبێتە خاوەنی کچێک و ناوی دەنێ (کەتی). یازدە ساڵ پاش زەماوەند ،بازرگان دەمرێ وملک وماشێکی زۆری لەپاش بەجێ دەمێنێ ، کەتی لەژێر چاوەدێری دایکیدا گەورە وعازەب دەبێ ووەک هەموو کیژێک ئەویش بەحوکمی سروشتی ئینسانی دەردی ، ئەویندا ری سەری لێدەدا و عەزیزبەگ ناوێکی کورد دڵی لێ دەستێنێ .

ماوەیەک پێدەچێ و عەزیز رادەسپێرێتە دایکی کچە و خوازبێنی کیژەکەی لێدەکا ، بەڵام ژنی بازرگان جیاوازی ئایینی دەکاتە بیانووو کچی ناداتێ کەتی داوا لە عەزیز دەکا هەڵیگرێ و رووبکەنە مەڵبەندێکی دوورەدەست. جووتەیئەویندار دەستی یەک دەگرن وبەرەو وڵاتی عوسمانی دەکەونە رێ .کەتی دێتە سەر دینی ئیسلام وموسولمان دەبێ وبە ئەمری شەرع خۆی لە عەزیز مارەدەکا وناوی"فاتمة" بۆخۆی هەڵدەبژێرێ

ژنە ئەرمەنی شوێنیان دەگێڕێ وپاش ئەوەی جێگەیان دەبنە دەکا یارمەتی لە دەوڵەتی ئینگلیس دەوێ تا کیژەکەی لە عەزیزبەگ بستێنێتەوە لەلایەن سەفارەتی ئینگلیسەوە بە رەسمی داوا لە دەوڵەتی عوسمانی دەکرێ تا عەزیز بەردەست بکرێ و کیژی ژنە ئەرمەنی بدەنەوە دەست دایکی،بەڵام عوسمانی بۆ ئەوەی نەکەونە بەر تووک و گلەیی عولەمای ئیسلامی،هەل ومەرجێک پێک دێنن تا عەزیز دەستی ژنەکەی بگرێ وبگەڕێنەوە بۆساوجبڵاغی موکری (مهابادی ئەمڕۆ) ژن ومێرد دێنە سەر ئەو رایە کەخۆلەشابەندەرخانەی عوسمانی هاوێن وداوا لە تومای ئافەندی (شابەندەر) بکەن کە پەنایان بدا و لە بەرامبەر داوخوازی "ئینگلیس" دا لاگیری یان بکا ، هەواڵ بە سەفارەتی ئینگلیس دەگاتەوە وئەمجار لە سەر حکوومەتی ئێران دەکەن کە کیژی ژنە ئەرمەنی لە شابەندەرخانە وەدەرخەن وتەحویلی مەئموری ئینگلیسی بدەن ، تەلەگرام لە لایەن دەوڵەتی نێوەندی ـ یەوە بۆ حاکمی ساوجبڵاغ دەچێ وداوای لێ دەکەن کە بێ درەنگ عەزیز قۆڵ بەست و کچی بازرگان تەسلیمی سەفا ـ رەتی ئینگلیس بکەن کەچی بەرلەوەی حاکم،پیاو بنێرێتە سەر عەزیزبەگ، نێزیک بە سەد کەس لە خەڵکی ساوجبلاغ دەست دەدەنە چەک و بە هانایانەوە دەچن ولە دەوری شابەندەرخانە مەتەرێز دەگرن و تەنانەت وەک (ئیعتمادوسەڵتەنە) لە رۆژنامەکەیرا دەنووسێ،گۆیا چەند پیاوی حاکمیش هەر کە دەگەنە نزیک شابەندەرخانە بە دەست کوردە چەکدارەکان دەکوژرێن حاکمی ساوجبڵاغ کە خۆڕاگری وبەرەنگاری توند و تیژ لە لایەنگرانی عەزیزبەگ دەبینێ ،وڵام لە دەوڵەتی نێوەندی دەنێرێ وداوا دەکا کە بە سوڵح وسەلاحەت کێشەکە

ببڕێتەوە

سێ دەوڵەتی ئێران و ئینگلیس وعوسمانی بۆدیتنەوەی ڕێگا چارەیەک،دەکەونە باس وراوێژ بەڵام پێداگرتنی شێلگیرانەی ئینگلیس بۆ ئەستاندنەوەی کچی بازرگان دەبێتە هۆی بێ ئاکام مانەوەی باسەکە ولە پاشان بڕیار دەدرێ لێژنەیەکی دیکە بگیرێ وروون بکرێتەوە کە کچە ئەرمەنی بەویستی خۆی موسوڵمان بووە یا عەزیز بەگ ، فریوی داوە و بە دەهۆ هێناویەتە سەردینی ئیسلام .

هەواڵ بۆ ئەمیرنیزام دەچێتە تەورێز ، ئەویش عەلینەقی خانی سەرتیپ لەگەڵ مستەرپترین (جێگری کونسوولی ئینگلیس) وبێهجەت ئەفەندی (ژێنراڵ کوونسولی عوسمانی) بۆ نێوبژی و نەسیحەتی سەربزێوان و ئەستاندنەوەی کچە ئینگلیسی وبەشداری لە کۆڕی لێکۆڵینەوە دەنێرێتە ساوجبلاغ .

بێهجەت ئەفەندی وشابەندەر لەعەزیز وئاواڵەکانیان دەوێ کە لەوەپتر پێ نەچەقێنن وکچەکە بەدەستەوە بدەن دەنا بە هیلاک دەچن ، بەم قسانە لایەنگرانی عەزیز هێندەی دیکە بەڕقدا دەچن، بەتوندی هەڕەشە لە بێهجەت ئەفەندی دەکەن وبە تەما دەبن شابەندەر بکووژن کە بە هەزار کێشەکێش وپێ دزەڵە مەرگ ڕزگاریان دێ وبەرەنگ بەزرکاوی ڕادەکەنەوە ماڵی عەلینەقی خانی سەرتیپ

پاش پەیوەندی گرتن لەگەڵ سەفارەتی دەوڵەتی عوسمانی ودەوڵەتی ئێران و دوای چەند جار کۆبوونەوە لە لەندەن وئەستەمبوول ئەمیر نیزام ئیزن درا تابۆ سەر کوت کردنی چەکدارەکانی دەوری شابەندەرخانە لە تۆپ وباقی کەرەسەی شەڕ کەڵک وەرگرێ .

قۆشەن دەڕازێنێتەوەوتۆپ وسواروسەربازێکی زۆر دەداتە دەست شازادە (نوسرەتوددەولە) وبەرەو ساوجبلاغی موکری دەنێرێ.

لە ڕۆژی پازدەی زیحەجەی ساڵی ١٣٠٨ی کۆچیدا ،تۆپخانەی لەشکر عەزیز و چەکدارەکانی تۆپباران دەکا و شەڕێکی قورس دەستپێدەکا . پاش تەقە ولێکدانێکی زۆر فاتمە خانمڕادەپەڕێننە ماڵی حاکمی شار ودەوری ماڵەکە گەمارۆ دەدەن ،تەقە دەوەستێ وحاکم دەستوور دەدا تا جێ بەجێ کوڕێکی لێ پرسینەوە بە بەشداری جێگری سەفیرئینگلیس وئەمیرنیزام وچەند کەسێکیتر پێک بێ وروون بێتەوە کە کچی گرانفلیدی بازرگان چۆن موسوڵمان بووە ، فاتمە خانمیش حازر دەکرێ و لە وەڵامی ئەم پرسیارەدا کە بەویستی دڵی خۆی موسوڵمان بووە یا بە زۆری عەزیزبەگ، دەڵێ :

ئەمن عەزیزم هاندا هەڵم بگرێ وبە ڕەزامەندی خۆم چوومە سەر دینی ئەوو زەماوەندم لەگەڵ کردووە و ئێستاش پەشیمان نیم وخۆم بە بەختەوەر دەزانم کە ژنی عەزیزبەگی کوردم پێدەڵێن .

دووجاری دیش ئەندامانی کۆڕ ئەم پرسیارەیان لە فاتمەخانم کردەوە بەڵام هەر ئەوەیان لێ بیست کە پێشتر گوتبووی .

لە کوتاییدا ،عەزیزدەستی خێزانی گرت ولە ماڵی حاکم دەرکەوتن وژیانی ئاساییان دەستپێ کردەوە .

فۆلكلۆر چیه؟

(٢)

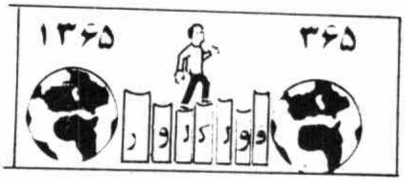

پرسیاری ٤- ئایا باس کردن لە مەبەستی وەک ژن بە ژنە، رەدوو، وەدواخستن وئەوباوە نالەبارانەی کە لە کۆنەوە ماون لە کاری لێ کۆڵینەوەی فۆلکلۆردا بە بڕوای تۆ شوێنێکی ناحەز و ناشیرینی نابێ؟

وەلام- ئەوباوە ناحەزانەی کە باستکرد و زۆر باو و رەسمی دزێوی دیشکاتێک ئێستاش هەن دەبێ دان بەوە دابنێین کە راستی یەکی تاڵ ونالەبارن ومادام کە هەن دەبێ باسی لێ بکرێ.

بەڵام ئایا لە کاری لێ کۆڵینەوەدا باسلێ کردنیان شوێنی خەراپی دەبێ یان نا؟

بەڵێ، ئەگەر نەزانین چۆنیان باس بکەین شوێنێکی خەراپی دەبێ. ئەگەر نەزانین چۆنیان باس بکەین کارمان وەک کاری ئەوکەسەی لێ دێ کە باسی زیانی سیغار کێشان لە لای سیغارکێشێک بکا.

ئەو سیغارکێشە ئەوەی تۆلێی دەترسێنی ئەو بە لەشوخوێن ودەمارو پێستەوە هەستی دەکا ولە تۆی باشتر دەناسێ.

واباشە بگەڕێینەوە سەر رەگ وریشە وهۆی ئەوباوودابە ناحەز و نالەبارە و لە بارێکی ترەوە بۆی بچێ وبەو زانستانەی کە دەیبینێ مەودایەکدا بنێی بۆبیرکردنەوە وئەوەی تۆ دەیزانی وئەوەی بڕوای وانە وئەوەی هەیە لە بەرانبەر یەکیان دابنێی ولق وپۆهەڵنەپەرتێوی وکارتبە رەگ وریشە بێ.

بۆوینە گۆرانی "لانک لانک لانکۆلێ‌گۆرانی یەکی‌زۆر **ناحەزە ومانا ونێوەرۆکی زۆر پر لە عەیبو ئیرادی هەیە، "هەی رۆڵە سەردڵ خڕ بی باب مردووبی شەو درەنگە بۆ جێ ژوانێ" ،یانی دایکێک کە بەهەشتلە ژێر پێی دایە، کە رۆڵەی ئازا و بە شەرەفپەروەردەکا، کە بە نیشتمانی بزانین، کە لە داوێنیدا هەزاران قارەمان گەورە بن .وای بەسەربێ کەبەجێگەی ئەوەی منالێ بە شێوەیەکی پاکوسەربەرزانە دەخەو بکا ولایە لایەی وەک، مامۆستا هەژار بۆ بلێ شەرِی دەگەڵ بکا کە زووتر بخەوێ هەتا رۆژ نەبۆتەوە و کەڵەشێری بەیانی لێی لە هەڵلا نەداوە و باوکی پێی نەزانیوە ،ئەو بچێتە لای زەلامێکی بێگانە ودڵداری بکا، خۆئێمە لەوەمان ناحەزتر نیە. یانی زۆرژن بە ژنە بوون کە جوان دەستی پێ کراوە وئێستاش بەباشی بەردەوامە.**

بۆی هەیە زۆر رەدواکەوتن و زۆر رەدوخستنێک مەسەلەن هۆیەکی باشیان بووبێ و بۆ

وتووێژێك دەگەڵ: ع خزری

وێنە هەڵگەڕانەوەیەکی بەچێ بووبێ لە بەرانبەر زوڵم و زۆرداریدا .

بەڵام خۆڵەوە ناحەزتر و دزێوتر و ناڵەبارترمان نیە دایکێکی کورد وا بەمناڵەکەی بڵێ .

باهەر باس لەو مەبەستە بکەین ،هیچ بیرت لەوە کردۆتەوە لەوانەیە ئەو دایکە لە سەر پشتی لانکێ بە شوو درابێ ؟ هیچ وێ ناچێ بە زۆر دابێتیان بە پیاوێکی پیر؟ بۆ باس لەوە ناکەی بەرخوێن بێ ؟ بۆ قسە لەوە ناکەی زاڵم و زۆردارێک لە دیوی زاوا و بووکایەتی رایکێشا ـ بێتەدەر؟ بۆ بیر لەوە ناکەیەوە ئێستاش لە ناو کوردە کۆچەرەکاندا ئافرەت دەفرۆشن وکاریان بەوە نیە ئافرەتەکە رازی یە زاوا پیرە، یان نا؟

لێرەدایە کارێکی پوخت و جوانی فەرهەنگی و رووکردن وهێنانەوە رووی هەموو داب و باوێک تا چ رادەیەک پاک وپیس لێک جیا دەکاتەوە و دەتوانێ دەورێکی باشی هەبێ .

ئەوە باری پیسی یەکەی بوو دەشتوانین باس لە گەورەیێ بکەین ،ئەوشێرەژنە قارەما ـ نەی ناوچەی موکریان کە مناڵی دووساڵەی ، کۆرپەی خۆشەویستی لە بەر چاوی بە زیندوویی لەت وکوت کرا . بەڵام ناموس وشەرەفی خۆی نەفرۆشت ورووداوی دڵتەزێن و پڕلەشەرەف و ئازایەتی "ئەشکەوتی گەوەر"ێی بۆ هەمیشە لە نێودڵاندا جێ کردەوە .

ئەوانەن ئەو بارە جوان و ناحەز و ناڵەبارانەی کە دەکرێ شانبەشانی یەک باسیان لێ بکرێ و شی بکرێنەوە .

شوو بدەی ،نابێ بەرخوێن بمێنێ ،نابێ ژن بە ژنە بکرێ ،نابێ کچ بۆبابیان بە مێرد بچن ،و ئافرەتیش وەک هەموو ئادەمیزادێک دەبێ مافی ژیانی هەبێ و لانی کەم تەرخان بکرێ لە شەریکی ژیان هەڵبژاردندا کە کۆمەڵ تووشی فەسادنەبێ کە هەزاران رووداوی دڵتەز ـ ێن روو نەدەن .

بەڵێ دەبێ باس لە

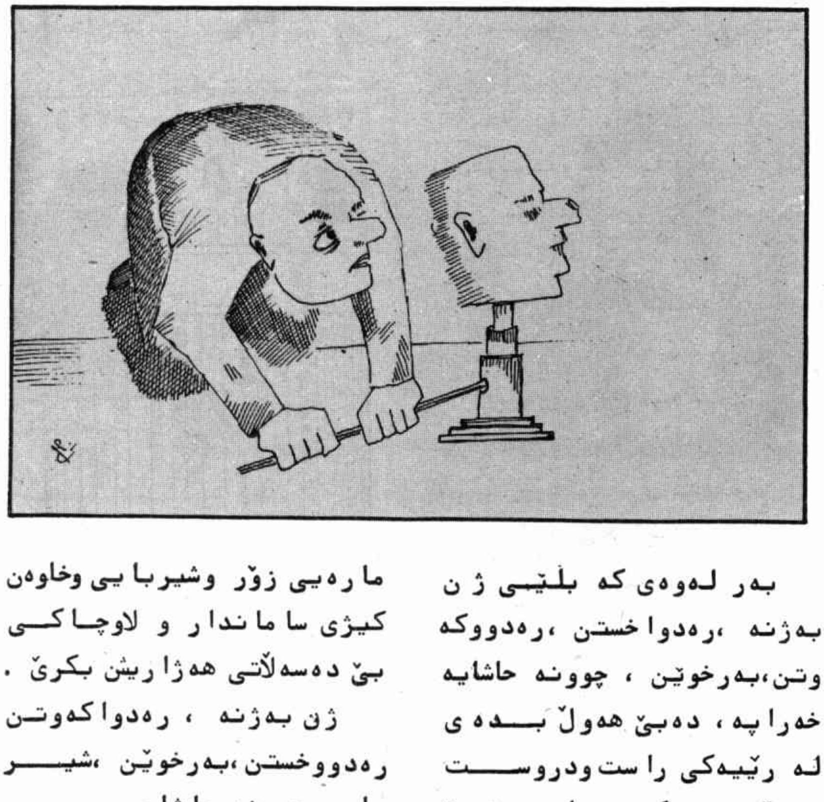

بەر لەوەی کە بلێی ژن بەژنە ،رەدواخستن ،رەدووکەوتن،بەرخوێن ، چوونە حاشایە خراپە ، دەبێ هەوڵ بدەی لە رێیەکی راست ودروست و زۆر نیزیکەوە رادەی تێگەیشتنی خەڵک بەریە سەر ، زۆر باری تر بگۆڕی هەتا مەودایەک بۆ خۆنواندنی ئەو بارە ناحەزانە نەمێنێ ئەوکات کۆمەڵ دەزانێ نابێ مناڵ لە سەر پشتی لانکێ بە

مارەیی زۆر وشیربایی وخاوەن کیژی سامانداری و لاوچاکی بێ دەسەڵاتی هەژاریش بکرێ .

ژن بەژنە ، رەدواکەوتن رەدووخستن ،بەرخوێن ،شیربایی چوونە حاشاو.........
هەزاران رووداوی دڵتەزێن وخەمهێنەر یان دەگەڵە کە لەبەر چاوان نین .

کاتێک پیاوێکی هەژار خێزانی دەمرێ و بە هۆی

هەژاری ونەداری ناچارە ناڵەکەی لە سەر پشتی لانکێ بەشوو بدا وخۆی بۆ سەربەرستی کوڕی ساوای ژن بخوازێ،کاتێک کیژی حەوت هەشت ساڵە لە کوورەخانان قالبی بیست کیلۆیی هەڵدە- گرێ و زۆر جار ئەوانەی لە کوورەخانان کچ بنە شوو نادەن ئەوەیان لەبەر چاوە کە دەستێکی کاری لە کار دەکەوێ ،کاتێک باوکی کیژ پێی سەرشۆڕی بە کچ بدا بە لاوێکی کە کرێکارە و مەسەلەن خاوەن ماڵ وسامان نیە وهاوشانیە، چۆن دەتوانێ باری ئابووری لە بەرچاو نەگرێ و بۆ دەبێ بە سەروسەکوتی هیندێک بێ دەرەتانی بەستەزمان دا بدەی .

هەڵبەت کاتێک هەوڵ درا بۆ بردنەسەری زانایی خەڵک وبردنەسەری تێگەیشتوویی خەڵک هیچ کام لەو بەڵگە و دەلیلانە بۆ پاکانە نابن

دەبێ کۆمەڵ خۆی بناسێ باب وباپیری خۆی بناسێ رابردووانی بناسێ ، پلەی بەرزی ئینسانی خۆی بناسێ و ئەوەش کارێکە بە نووسەر و شاعیر وزانایانی ئەو گەل و نەتەوەیە دەکرێ کە لە هەرەوەزێکی هەموو لایەنەدا بە پێی بەرنامەیەکی دیاری کراو و ورد و جوان ولەبار هەوڵی بۆ بدەن و لە لێ کۆڵینەوەیەکی فۆلکلۆریدا دەبێ باس لە تەواوی ئەو مەبەستانە بکرێ چ جوان چ نالەبار وناحەز کە کۆمەڵ بە پێی زانستی خۆی لەو بازاڕەدا کە هەموو جۆرە

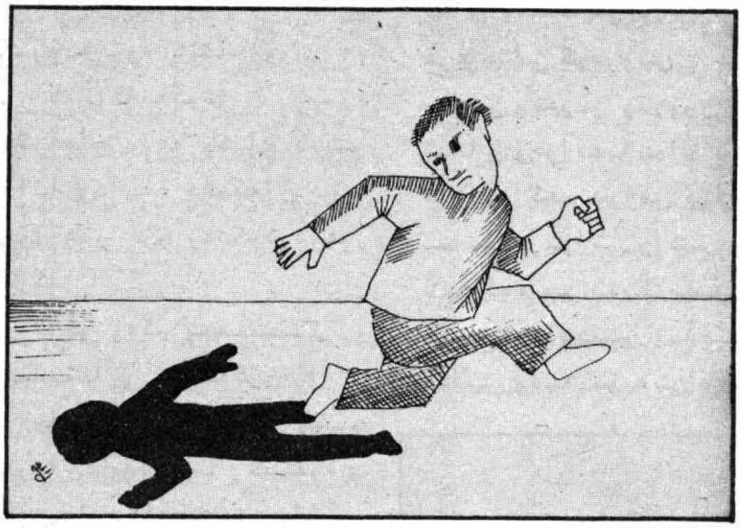

کالایەکی تێدایە پاک وپیس لێک جیا بکاتەوە. ئاشکرایە لە ئاکامدا ئەوەی باش و بەکەڵکە هەڵی بژێرێ وماڵی قەلب سەر وەساحەبی .

پرسیاری ٥- هیندێک لەسەر ئەو بڕوایەن کە خستنە رووی هەموو بارێکی رووحی وئەخلاقی نەتەوەیەک بە شێوەی لێ کۆڵینەوەیەکی کەلەپووری وفۆلکلۆری نە تەنیا سوودی نیە بەڵکە زۆریش خەراپە وبە زیانی ئەو گەل ونەتەوەیە تەواو دەبێ .

وەلام- بەلێ، دەلێن : دوژمنانی کورد، بەو ناوو بەو بەرگەوە دێنە نێومان یان کاری خۆمان لەو بارەوە کاریان ئاسان تریش دەکا کە باشترمان بناسن وبە پێی باری رووحی و ئەخلاقی و کۆمەڵایەتی و مێژوویی مان بەرنامەمان بۆداڕێژن .

بە بڕوای من بەپێچەوانە خۆمان دەبێ لەوە بترسێنین کە خۆمان نەناسین ونەزانین دوژمن بە کام رێگەوە و لە کام لاوە بە سەرمان دادەدا .

ئایا ئەو بەڕێزانە لە "نقطەضعف"ەکان دەترسێن یان لە بارە جوان وبەرزەکان و بۆ بڕوایان وایە خۆمان شارەزاییمان نەبێ بە سەر ئەو"نقطەضعف"انەدا کە چارەسەریان بکەین ؟

راستی ئەوەیە ئەگەر هەموو بارەناحەزوجوانەکانی رووحی وئەخلاقی وکۆمەڵایە-

تیمان بناسین هەر بێ هیچ هەوڵ وزەحمەتێک باری ناحەز دەشۆرێتەوە وباری جوان پەرە دەستێنێ وئەوەی باش و لەبار وقەڵەو و پەسندەی خۆمانە و ئەوەی کوێر و کوێزرە لە بەین دەچێ دەزانین هەویرەکەمان چەندە ئاو دەبا ،دەزانین بۆی هەیە دوژمن لەکام دەرکێکێ شک بۆنەچۆوە دێتە ژوور و هەر کەس هات گوتی :" شیرم دەگوانان دایە وگیام دەبنی ددانان دایە" دایکمان نیە وخۆی هەر جۆر رەنگ کرد هەر گورگە .

ئاخۆ وەک "تیتل و بیبلیشمان" پێ نەکرێ ؟!

جابا زۆرداریش بە سەرمان‌دابدا .... لاپەڕەی بەیتی بۆدەکەینەوە و لێی دەبینە "ناسروماڵ ماڵ" و "برایم ومەحمەلی دەشتیان و" عەرفۆوچەکۆ" و ....

لە بەرانبەریدا رادەوەستین و وەک "برایمی میرە دیزکەرێ" راستەوخۆ دوژمن دەگرین ونابینە "دۆن کیشۆتی خەولێ زڕاو ،هەربەدەپازدە کەسان وابەسەر"دەهەزار یۆنانی دادەدەین کەگزنفۆنی رۆمیش پێمان هەڵبلێ لە بەرانبەر ئازایەتی و پیاوەتیمان سەری کڕنۆش دانەوێنێ .

ئەو کەسانەی کە وابیردەکەنەوە زۆر رەوشەن بیرانە دەبنە دۆن کیشۆت ! هەر لە لای پانایی ڕا دەڕوانن ئەو مەبەستە سەرنج نادەنە درێژایی کارەسات .

کاکە رێو وراست بەئێمە دەڵێن "ئەولادی نۆکەری لاساری سولەیمان " منالی دێو و جندۆکە و ئاڵ وشەوە" لە قسان پێغەمبەر (د.خ) تووک و دوعای لێ کردووین ، بە وەحشی وسەربڕ ودرۆزن و بێ ئیمان وخوانەناسمان دەزانن با لانی کەم دوژمن باشمان بناسێ و بزانێ وانین با لانی کەم بێ دەنگ نەبین و خۆمان بناسێنین وپێمان نەڵێن وایە بۆیەبێ دەنگن .

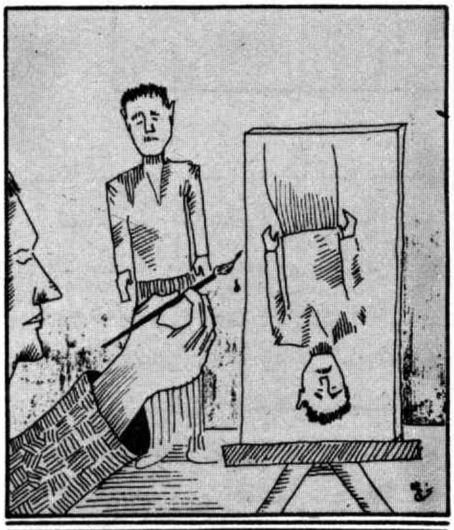

کاتێک بۆ وێنە یەکێک بیهەوێ لە بەیتی دمدم بکۆڵێتەوەولێ کۆڵینەوەیەکی بەربڵاو بکا ناچارە باری مێژوویی ئەو رووداوە بێنێتە بەرچاو، بێ گومان پێویستی بە کتێبی "تاریخی عالەم ئارای عەبباسی"دەبێ کەوابێ هەتا ئێرە ئەوە خەریکی کارێکی لێ کۆڵینەوەی ، فۆلکلۆر و کولتووری نەتەوایەتین با بزانین نووسەری "تاریخی عالەمئارای عەبباسی ئێمەی چۆن ناسیوە و خۆی چۆنە وئێمە چۆن بووین .

ئەسکەندەربەیگی تورکمان مونشی وکاتیبی تایبەتی شاعەبباس کە شاعەبباس بە نووری خودا وداگەروخێر خواز وبەرەحم وبەدین دەزانێ ئاشکرایە جێی خۆیەتی بڕوای وابێ .... کورد دین وئیمانی نیە ، پیاوەتی نیە ، ئەو کاتەی بە قورعان سوێندت بۆ دەخوا هەر پشتت تێ کرد لەپشتەوەوەڕا بە خەنجەر لێت‌دەدا . کورد نازانێ نامووس و پیاوەتی و ویژدان چیە و... کورد....." .

بەڵام راستی ئاوا شەق لە درۆ هەڵدەدا وئەوبێ ئیمانە وئەو خۆفرۆشە زۆر زوو رووڕەشی خۆی دەبینێ کاتێک ئاوا ناجوامێرانە باسی کورد دەکا وهەرچی شیاوی خۆی و ئەربابەکەیەتی بە کوردی دەڵێ هەر دوولاپەڕە پاشی دەنووسی :

"کوردەکان دوو تفەنگ

چی‌یان‌که یه‌کیا ن ئیسفه‌ها نی بوو ،وئه‌وی تریشیا ن پا زۆکی به برینداری به دیل گیت و بردیا نه نێو قه‌لآوپا ش‌ئه‌وه‌ی که تیما ریا ن کردن وچــا ک بوونه‌وه ئا زادیا ن کردن و ئه‌وه‌یه وه‌لآمی ئه‌وپیا وه‌تی- یه‌ی شا عه‌بباسی که هـه‌ر ئه‌سکه‌نده‌ربه‌گی مونشی بـه شا نا زی یه‌وه با سی لێ ده‌کا "....شا ی ئیسلام په‌نا ی بـه ره‌حم ونووری خودا به‌رووداـ وی ئه‌و کورده نا موسولْما نه وه‌ها تووره بوو که مه‌گـه‌ر خوێنێکی زۆری رشتبا ئه‌گینا ئا گری رق وتووره‌یـــی دا نه‌ده‌مرکا به‌و بۆنـــه‌وه، به‌ره‌و قه‌لآی کا ودۆن وه‌ڕێ که‌وت وئه‌و چه‌ند رۆژه‌ی پۆ ل پۆل وده‌سته بـه ده‌ستـه خه‌لکیا ن ده‌هێنا " و معروض تیغ سیاست‌کشته بهرا م خو ن آشام لحظه‌ای از تیغ زدن و خون ریختن نمیآسود و مجملا" دود از دودما ن طایفه‌مکری برآمده ومردا ن طعمه شمشیر آبدار و نساء وصبیا ن بـذ ل اسرورقیت‌گرفتا ر آمــد ه مکافا ت‌عمل یا فتند بعد از چند روز که صورت غضـب پا دشاهی فی الجمله تسکیـن یا فت...." ئه‌وه‌یه ما نا ی نا پیا وی و نا موسولْما نـــی و....کورد وئه‌وه‌یه مـا نا ی عه‌دا له‌ت وپیلوه‌تی شا عه‌بباس به‌لێ دوژمن ئـه‌گـه‌ریش ئا وا ما ن بنا سێنێ خـۆشـی ده‌نا سێنێ ولانی که‌م ئـه‌گـه‌ر خۆما ن بنا سین بڕوا مــا ن وا نا بێ ئه‌سکه‌نده‌ربه‌گــی تورکما ن پیا وێکی با ش بووه‌و خۆشما ن هه‌ر لـه نووکـــه‌وه به‌دفه‌ڕ و نه‌سره‌و بووین

چ ئیرادێـــک لـــه‌وه‌دا ده‌بینن دوژمن بزا نـــێ و خۆشما ن بزا نین .

"هه‌وریک نا وی پیرێژنێکی بێوه‌ژنی هه‌ژار و نه‌دار بوو له هۆزی حه‌سه‌سووری جه‌لای که له زستا نی سا لی ١٩٢٩ لـه شه‌ڕه‌که‌ی نا وچه‌ی"ئۆرتۆلۆ" ی تورکیه هێزی ده‌وله‌تــی تێ شکا ن وسه‌ربا زێکی زۆری ، تورک به‌دیل گیرا ن دیتی گۆره‌وی یه‌کێک له‌ئه‌سیره‌کا ن دڕا وه له‌و به‌فرو سـه‌رما و به‌سته‌له‌که‌دا گۆره‌وی خـۆ ی دا نا و دا ی به‌و سه‌ربا زه که لاقی سه‌رما ی نه‌بێ .

به‌لێ ،ده‌بێ خۆ بنا سین ودوژمنیش بما ن نا سێ .

ئا ندره‌ئا مێدو ژنه‌که‌ی که ته‌نا نه‌ت‌کورده‌کا نیش لـه کوردیا ن ترسا ندبوون لـه بیره‌وه‌ری یه‌کا نی خۆیا ندا ده‌لێن :

"رۆژێک ده‌گه‌ل خیزا نی له ئا وا یی یه‌ک لاده‌ده‌نه ما لێک ده‌بینن ژنێکی هه‌ژار وبـێ که‌س ودوومنا لی پا پـه تـی نا نێکی ره‌ق و کا سه‌یه‌کـی چکۆله‌یا ن ما ست له‌به‌رده‌میان دا نا وه و خه‌ریکی خواردنن هه‌ر که ئه‌و دوا نه‌یا ن لـێ وه‌ژوور ده‌که‌ون منا له‌کـا ن ده‌کشێنه‌وه ،ژنه‌ش کا سه ما ست ونا نه‌ڕه‌قه‌که دێنێته بـه‌ر ده‌ستی ئه‌و ژن وپیـــا وه‌پا ش ئه‌وه‌ی که ئه‌وا ن نـا ن و ما سته‌که ده‌خۆن له دا یکـی منا له‌کا ن ده‌پرسن بۆچ نا ن و ما ستِ نا ده‌ی به منا له‌کا نت ژنه ده‌لێ : هه‌ر ئه‌و پیا لـه ما سته وهه‌ر ئه‌و نا نه‌ڕه‌قه- ما ن بوو .به‌لآم فێرکرا ویـن خۆشما ن ومنا لیشما ن که‌میوان ها ت میوا نداری لێ بکه‌ین .

کا ری لێ کۆلینـــه‌وه‌ی فۆلکلۆری و کـه‌لـه‌پووری نه‌ته‌وا یه‌تی به‌و مه‌رجه‌ی بـه شێوه‌یه‌کی له‌با ر بکـرێ و سه‌رنج بدا ته هه‌ر سه‌رهه‌ودا- یه‌ک نا چا ره ئه‌ورا سته‌قینا نه بهێنێته روو و روون‌بوونه‌وه وده‌رکه‌وتنی ئه‌و مه‌به‌ستا نـه شوێنی ده‌بێ .له چوونه سه‌ری زا نیا ری خه‌لک له رێبـا زی خۆنا سیـدا وئه‌و خۆنا سینه‌ش ته‌نیا شتێکه که دوژمن لێـی ده‌ترسێ ورێگه‌ی فریودا ن و هه‌ر رۆژه به به‌رگێک ها تنه کا یه‌وه‌ی لێ ده‌گیرێ .

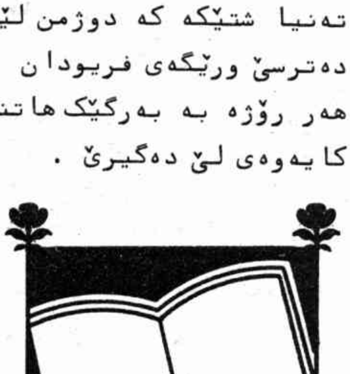

ئەدەب

بێزەوق و مەحەببەت مەی ومەیخانە دەڵێ چی ؟
بێنەشئەیی زاتی بەت و پەیمانە دەڵێ چی ؟

هەر سیدقە دەبا مەردی خودا ڕێگە بە مەقسوود
شیخ و شیحەن و کەعبە و بوتخانە دەڵێ چی ؟

عاقڵ ئەوەیە قەیدی عیلاقەی نیە وەک شێت
فەزل و هونەری عارف و فەرزانە دەڵێ چی ؟

زادی ڕەهی هاموونی تەریقەت مەبە زاهید
ویردی سەحەر و سوبحەیی سەددانە دەڵێ چی؟

تۆ ناو و سەری شەمع مەبینە کە دەسووتێ
بڕوانە لە سۆزی دڵی پەروانە دەڵێ چی ؟

باتین ئەوەیە مەخزەنی ئەسرارە سەراسەر
بێگەنجی حەقیقەت دڵی وێرانە دەڵێ چی ؟

میسباح ئەوە سائیرە نووری لە هەموو جێ
قەندیلی زەڕ و زیوەری کاشانە دەڵێ چی ؟

واعیز وەرە یەک هەفتە (ئەدەب)فێربە لەلای من
پەندی بە ریا و لۆمە و ئەفسانە دەڵێ چی ؟

« راوچییان »

راوچییان راوە چ راوە
راو لە بنی بەردی گوێزێ
ئەسپان زین کەن، لغاوە
تاجیان بەرنە دەرێزێ
چاوی سەرم بن راوچی
لێی بستێنن پەرێزێ

* * *

راوچییان راوە ، چ راوە
راو لەدەشتی لاجانێ
ئەسپان زین کەن لغاوە
تاجیان بەرنە سەر لانێ
سەفی سواران چەند جوانن
لەبەر ماڵی ماشکانێ

* * *

راوچییان راوە،چ راوە
نۆرە راوی دەشتێیە
سەرێ زۆر چاک بڕوانە
ئەوە لانی شەوێ یە
سەری ئەسپت لەپێش بێ
پاشبار نەکا لەو جێیە

راوچییان راوە چ راوە
راو لە دەشتی بێتوێنێ
ئەسپان زین کەن لغاوە
تاجیان بەرنە سەرشوێنێ
بۆم بانگ کەنە بەرراوی
لە لانێی هەڵ بستێنێ

* * *

راوچییان راوە چ راوە
راو گەیشتە بەر زینێ
ئەسپان زین کەن لغاوە
خۆ باوێنە سەر زینێ
وەرن سەیری تاجیانکەن
لەگەڵ کەروێشکە شینێ

* * *

شینکێ دەلانێ دایە
کەوتووە بە بێدەنگی
بڕۆ و هەڵی بستێنە
بە شەقەی دە ئاوزەنگی
جا با راومان بەتاڵ کەین
رۆژمان کەوتە درەنگی

* * *

«نوێ جێژنە»

شەریف

نەماون بێکەس و گۆران عەزیزان
کە شیعری شینی هێمن دابڕێژن
گوڵی فرمێسک و عەتری شیعری تازە
بەسەر خاکی مەزاریدا بڕێژن
موریدانی پەرۆشی پیری گەورە
شیاوی ناوی بەرزی وی چ بێژن؟

ئەوانەی چاوەڕێی گوڵ بوون لە ڕێگای
دەبێ دەردی دڕووی دووری بچێژن
بەراستی تاڵ و ناخۆشە کە یاران
بە دەستی خۆ عەزیزی وا بنێژن

دەڵێن نوێ جێژنە مانگیش نادیارە
ئەتۆ مانگ بووی کەچووی،چۆن بوو بە جێژن؟
چ جێژنێ لاوەکان فرمێسکی دووریت
بە بێژنگی مژۆڵان دادەبێژن

نەبوو نووسراوەیێ تەسکینی دڵ بێ
قەڵەم ئەمڕۆ هەموویان کاس و گێژن
بە شوێن تۆدا گەلێکی دڵ بریندار
لە لای کێ داخی دڵیان هەڵبڕێژن ؟

لەبیرم ناچێ ،ئەو پەندەی کە فەرمووتە
گەلێ لێکدانەوەی دوور و درێژن :
دەبێ ئاڵای شیعر بڕوا بەرەو پێش
ئەگەرچی ڕێگە زۆر هەوراز و لێژن

* * * *

نەماون بێکەس و گۆران عەزیزان
کە شیعری شینی هێمن دابڕێژن

شینی هێمن

«مشەختی»

سەد مخابن ناڤ مەدا بوو شاعرێ ڕۆشن ڕەوان
ئەڤرۆ چاوا ژمە جودا بوو "هێمنێ"شیرین زمان
بلبلێ باغێ ولاتێ، شاعرێ کورد و جڤاتێ
شێعرونووسین هندە ڕێک و هەروەکی ئاڤێ ڕەوان

ناڤ وبانگێ شێعرێ"خانی" ئەووەلە"هێمن" ژی سانی
لێ...وی ئازار زێدەتر دی، پێشەوای هوزانەڤان

باس نەکە ، نەرمی و ئەڤینی،علمودین و کورد حەبینی
دل نەترس و مەردەمێر وعەقل وهوش دەریایی پان

ئارەزوو بووم بۆ دیداری، شێعرێ پرتام و وتاری
شێنی یا دلکێ(مشەختی) ،هەم پەسەندێ شاعران

سەد درووودم سەر حەیاتی، داخدارم بو وەفاتی
حەق نەبوو زوو مە بهێلیت بۆ خەموکۆڤان و ژان

سروەی ئازیزی عەنبەر بێزەکەم
ڕووناکی دیدەم هیوا و هێزەکەم
بەرامە وبۆنت دای لە دەماخم
کردی پەرداخی ڕووحی ناساخم
فێنکاییت منی هاوردۆتە حاڵ
خەریکم ئەفڕم بە باڵی خەیاڵ
بەرەو ئەو ئاسۆ تۆ بۆی، ئەڕوانی
سروە جوانەکەی بەری بەیانی
هیوایە هیوا بۆمان بمێنی
تینوویی و تاسەی دڵمان بشکێنی

تاران ـ ف موحەمەدی

بارهێنانی منداڵ

«سولەیمان پوورئازەر»

هێندێک قسە دەگەڵ خوێنەران بە تایبەتی دایک وباوکان :

رەنگە ئەمڕۆ فێرکردن و عاملاندنی منداڵ یەکێک لە گرینگترین ئەرکەکانی ئێمە بێ . منداڵی ئێمە هەوێنی مێژووی پاشەڕۆژ و پێشڕەوی چەرخی نوێن .منداڵی ئێمە یانی پاشەڕۆژی ئێمە ،تەربیەتی چاک ،پاشەڕۆژی بەختەوەرانەی ئێمەیە وتەربیەتی خراپ دواڕۆژی ناخۆشی ئێمەیە و رووداوی تاڵی بەدواوەیە .

منداڵ دەبێ چاک تەربیەت بکرێ. ئەمڕۆ ئیتر کەم کەس هەیە نەزانێ ئەمە ئەرکێکی گرینگەو زۆر لازمە .چاک تەربیەت کردن، رێگای خۆی هەیە ،دۆزینەوەی ئەو رێگایەش زانستی تەربیەتی پێدەوێ .

زانستێکی باسی فێرکردن و عاملاندن دەکا "پیداگووژی" یا زانستی تەربیەت کردنی پێدەڵین .

نووسین لەبارەی پیداگوو ـ ژیدا ئەگەر کەمیش بێ ،کارێکی گەلێک دژوارە وبەرلە هەموو شتێک ئەزموونێکی زۆری گەرەکە لەمەش بترازێ ،پیداگووژی لەچاو زانستی تر تازەیە و تا ئێستا لە ئێران نەبۆتە باو ،ئەویش لە ئێرانێکی کە تەربیەت کردنی منداڵ هێشتا حاڵەتێکی سوننەتی هەیە ئەمەش خۆی ئەزموون و تەجرەبەی ئێمەی خستۆتە مەنگەنەوە .بۆوێنە "لێدان" هێشتا رێگەی هەرەبەرچاوی عاملاندنە وهێندێک دایک و باوک پێیان وایە ،لێدان لازمە وزۆریش قازانجە و دایک و باوک دەبێ لە منداڵ بدەن .

باب وباپیران لە خۆڕا نەیانگوتووە :کوتەک دەزانێ قۆناغ لە کوێ یە .بەعزێک دەڵێن :"منداڵ تا منداڵە دەبێ لێی بدەی دەنا کە گەورە بوو لێدان تەئسیری مەنفی (سەلبی) لە رووح و ئەخلاقی دەکا .

گرۆیەکیش دەڵێن : نابێ هەمیشە لە منداڵ بدەی بەڵام جاروبار بۆئەوەی کاری چاک بکا ،لێدان پێویستە ". ئەو دایک وباوکانەی "لێدان"یان پێ رەوایە لە نێو موعەللیماندا هێندێک لایە ـ نگریان هەن. ئەمانەش لە مەدرەسە ،بەکردەوە دیفاع لە "لێدان" دەکەن .

هەر چۆنێک بێ تەمێ کردن (لە لێدان بەدەر)رێگایەکی تەربیەت کردنە ،چاک تەربیەت کردنیش هەم تەمێ کردنی پێدەوێ هەم تەشویق کردن. ئەڵبەتە چونکە تەمێ کردن و زۆری رێگایەکی فرەگرینگ و دژواری تەربیەت کردنەوباسی ئەمەش جارێ لەئەستۆی ئەم وتارە نیە ،ئێمە هەوڵ دەدەین باسی زەرەر وزیانی لێدان بکەین کە بەهەڵە بۆتە رێگەی عاملاندن و ئیشێکی گەلێک

دزێوە . ئەوکارەی دایک وباوک و لە ئەغلەب خۆی لێ دەبوێری و

..... ئێتر لێدان بۆهەمیشە قەدەغەیە .....

لە پێشدا ئەوەندەش بڵێین با خوێنەری بەرێز پێی وانەبێ ئێمە نوسخەی حازروبزرمان بەدەستەوەیە وبۆهەموومەنزوورێکی تەربیەتی بۆی دەپێچینەوە ونیازی پێک دێنین ! چونکە زانستی تەربیەت کردن کۆمەڵێک ئەسڵی کوللی وقانوونی نووسراوە ،کەلە سەربنچینەیەکی پتەو دامەرزاوە .ئەم بنچینە پتەوەش بەرهەمی ئەزموونی موعەللیم ومورەببی وپسپۆری سەرانسەری دنیایە کەلەکۆنەوە تا ئەمرۆ پێوەی خەریک بوون . لە پێشان بە گشتی و کورتی باسێکی ئەوان شتانە دەکەین کە منداڵان دەخەنە بەر حوکمی لێدان.ئەوشتانە هەر چەندەبە رواڵەت جوورا وجوورو لەیەک دوورن بەڵام ئەگەر هێندێکیان لێ ڕا بمێنین نێوەرۆکیان لەم رەنگەیە :

زۆری کردن لەمنداڵان تاکوو بەقسەی کەس وکاری لەخۆ گەورەتریان بکەن.پێش گرتن لە هێندێک عەیبی وەک بەجێ نەهێنانی تەکلیفی مەدرەسە . درۆ کردن ،شپرێوی ،دزی ،بێ شەرمی لاساری ،..... .. هەر وەها پێک نەهێنانی ئەرکی خۆ یا خۆگەورەتر بە منداڵی دەسپێرن بۆ کاری وا دایک وباوک رەنگە بەلێدان سەرکەون ! ئەویش تەنێ تا رادەیەک ، بەڵام سەرکەوتنی وەها ،رواڵەتی وکەم دەوامە وئاقیبەتی بەزین وشکانە . زۆروا هەیە دایکێک پاش ئەوەی لەمنداڵە کەی داوە ،دانیشتووە و تێر گریاوە .واگریمان مورەببی یەک دەخوازێ منداڵێک والێ بکا وەکوو کۆیلە دەستەونەزەر وبە گوێ بی ،بۆپێک هێنانی ئەم نیازەش لە منداڵەکە بدا ،ئاخۆ چی روو دەدا ؟ پێش هەموو شت منداڵەکە وادەزانێ : "حەق هەمیشە ئی زۆردارە پیاو ناچارە حوکمی لەخۆ بەهێزتران راست یاچەوت بەجێ بێنێ " . وا گریمان مورەببی حەقی بەدەستە وئەگەر منداڵەکەی مەجبوور کردووە بەقسەی بکا بۆ کاری چاک بووە ، بەڵام ئاخۆ چی ئەو نیازەی لێگرتووە ،وادەردەچێ؟ ئەمجار رەنگە منداڵەکە خراپتری لێ حاڵی بێ و کاری چاکیش هەر بە کوتەک کاری لێدان راپەڕێنی .

ئەوی راستە ئەگەر منداڵ ، لەسەر کارێک وێی کەوتبێ

ئەمەش نیشانەی تەئسیری نالەباری ئیسلاح کردنی منداڵە .

لە خێزانێکدا منداڵێک کمۆدی دایکی دەکاتەوە و هێندێک پارە هەڵدەگرێ،پاشان دایکی پێدەزانی،لێی دەغەزەب ڕادەچێ ودارکاری دەکا .باشە ، ئیتر منداڵەکە بەرواڵەت کاری وا (دزی) ناکا . بەڵام زۆر پێ ناچێ دایکەکە تەماشا دەکا لەو دراوەی بۆ شت کڕینی نێوبازاڕ دەیدا بە منداڵەکەی خۆی بڕێکی لێ هەڵگیراوە ،لەپاشان بۆی دەردەکەوێ ئەمکارەی لەگەڵ ئاواڵەکانی کردووە . دەجا بۆمان ئاشکرابوو لێدان تەنێ

عەیبەکەی شاردۆتەوە ونەیتوانیوە بنەبڕی بکا .ئەمجارەش لێدان کەلکی نەگرت ،تەنانەت زەرەریشی دا :"عەیبی منداڵی شاردەوە .لەمەش خراپتر شاردنەوەی ئەم عەیبە خوویەکی زۆر خراپی دیکەی لە منداڵەکە زێدەکرد ئەویش درۆزنی و ریایی یە .با مەسەلەکە لە روانگەیەکی ترەوە تەماشا بکەین .گریمان هەرکەمنداڵەکە لێی دزا ئیتر دەستی لەکاری دزێوی دزی هەڵگرت ،بەڵام ئاخۆ بە لێدان چاکتر بووە؟ نا ، لێدان ژان وئێشی پێگەیاندووە شکاندوویەتەوە ،ترسی وەبەر ناوە .ئەگەر منداڵەکە وازی لەم کارەناڵەبارە هێناوە لە ترسی دەردوئازار بووە کەبە سەر ئاوات وتاسەیدا زاڵ بووە رەنگە دایک وباوک مەتڵەبیان وەدی هاتبێ بەڵام ئەم وەدی هاتنە زۆری تێ چووە یانی ئەوان بە"پەرەسەندنی سفەتی وەک ترسەنۆکی "بەمرادی خۆیان گەیشتوون .نابێ لەبیریشمان بچێ ئەم"لێدان"ە رەنگە زیانی لە"سلسلەی ئەعساب"ی ، منداڵەکە دابێ چونکە لێدان گەلێک جاران دەبێتە هۆی نەخۆشی یەکی بەهێزی عەسەبی . دەجا سەرکەوتنێکی کەم دەوام چلۆن دەتوانێ پاکانەی زیانێکی ئاوا زۆربکا؟
کەوابوو لێدان دەتوانێ مل بە منداڵ بدا بەڵام خوێڕی و ترسەنۆکی دەکا . جا ئەگەر منداڵەکە بەهێزتربێ رەنگە دڵرەقوبێ عار دەربێ.

هەر چۆنێک بێ "لێدان" هێندێک سفەت وخووی نامەقبوولی وەک توورەیی ،تێک چوونی ئەعساب ،گزیکاری ، ریایی ، درۆزنی و ... تووشی منداڵ دەکا . ئەگەر ئێمە چاو لە هەموو زیان وزەرێکی"لێدان"یش بپۆشین هێشتا دایک وباوکی بەرێز ناتوانن ببن بە قازی یەکی لێزان وپاکانە بۆ ئەم کارە بکەن کەدژی ئینسانەتی یە وریگای عاملاندنیش نیە .چونکە "لێدان"ئەگەر بە رێگایەکی تەربیەت کردنیش دابندرێ کە دیارە ئەمەش هەڵەیە - رێگای تری تەربیەت کردنی منداڵ لە دایک وباوک ، دەگرێ .

دایک وباوکی ئازیز!دۆستی بەرێز وخۆشەویست! پیداگووژی باسی ئەوە دەکا کەنابێ زۆری لە منداڵ بکەین ، دەبێ مەودابدەین تا هەمووڵایەنێکی ئیستیعدادی گەشە بکا و وزە و ورەی پتەوبێ .

تەنانەت ئەگەر لە مەدرەسەش منداڵێک یا تازەلاوێک کارێکی دزێو بکا ،پیداگووژی دەڵێ : نابێ ئیرادە وشەخسیەتی ئەویش بەلێدان-سەرکوت بکرێ .پیداگووژی هەوڵ دەدا ، رێگەی راستی دەسەڵات بۆفیر کردن بدۆزێتەوە .

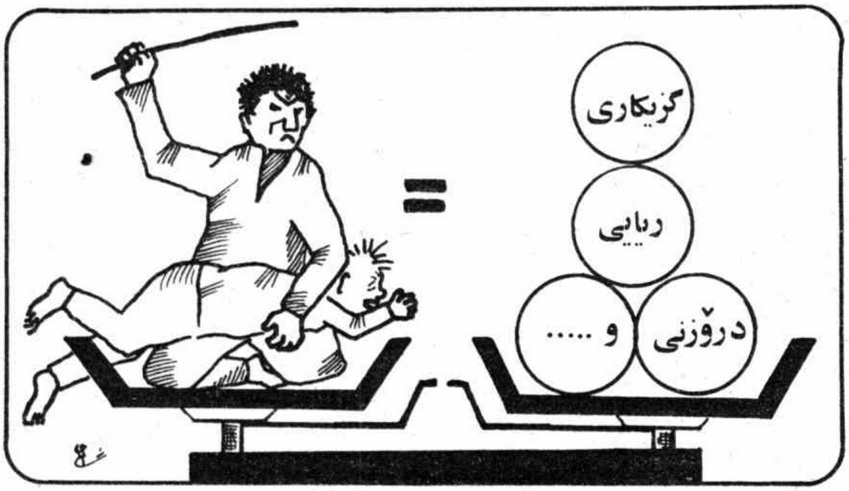

ئێمەش ئەگەردەمانەوێ مرۆی ئازاو بەکار وشێلگیرو"خاوەن فکروئاکاری خۆ"بێنێتە بەرهەم کەقەت نەچێتە ژێرباری ئیرادە وخواستی بێگانە و تێ بگا وتوندوتۆڵ وبوێربێ وبیروباوەری خەللاقی هەبێ ، دەبێ بەیەکجارەکی "لێدان" لە رێزی رێگاکانی تەربیەت کردن هەڵاوێرین وبەدەخۆڕادیوی بێژین :

"ئیتر لێدان بۆ هەمیشە قەدەغەیە".

لیئۆپۆلد سێدار سینگۆر ، سەرەک کۆماری سنیگال،یەکێکە لەبەناوبانگترین شاعیرەکانی ئەفریقا .

ئەو شاعیرە پایەبەرزە لایەنگری گەڕانەوەیە بۆ سەر داب وشوێن و فەرهەنگی ئەفریقایی ولەوەڵامی رەشەکانی ئەمریکادا کە خۆیان بە غەریب دەزانن و هەمیشە دەپرسن :

ئێمە کێ ین؟ لە کوێوە هاتوین ؟ بۆکوێ دەچین ؟ فەرهەنگی ئەفریقایی دەخاتە بەرچاو.

بەواتەی نووسەرێکی فەرانسەوی "لە شیعرەکانی سێدار سینگۆردا دەنگی رمبەی تەپڵی ئەفریقامان بە گوێ دەگا!"

نموونەی شیعری سێدار سینگۆر:

تۆکۆوالی

وەرگێڕ: قازی ئەحمەد

ئەو شەوانەت لە بیرماون کەبە کوڵتەوە خەو
دەیبردمەوە ؟
لە بیرت ماوە دەستمت دەگرت و لەئەنگوستە
چاوی شەوەزەنگدا رێگەت پیشان دەدام ؟
هەموو جێگایەک بێ دەنگە .
تەنیا شەپۆلی بۆنی پنج وقۆپەن وزەمزەمەی
هەنگی خەنە رەنگە کە بەسەر لاوکی سریلەکا-
ندا زاڵ دەبێ .
دەنگی کزی "رمبە رمبی "تەپڵی دوورەدەستە
کە نەخشی شەوگارە .
تۆکۆ والی ئەوەی نەت بیستووە دەیبیسی
ئەو شتانەی کە باب وباپیرەکانمان لە
زەنوێری ئوقیانووسدا باسیان دەکرد بۆم
بگێڕەوە :
گا ،دووپشک،پڵینگ ،فیل ،ماسی ،رێگای بێ
پسانەوەی کاکەشان وسەرەنجام
نووری مانگ کە بە هێزی خوا پێداوی پەردەی
رەشی شەو هەڵدەدرێ .
چەند جوان لەگەڵ تەپۆڵکەکانی لێک دەهاڵێی
ئەی جوانی کەونارا ، ئەی ئەفریقای ئێسک
سووک .
ئەی روخساری نێوچاوان زەقی ،چەناگەخڕی،
چاو رەش .
ئەی خەتی رێک وپێکی روخسار .
ئەی مێ یە شێری من .رەشی دەلرفێنی من .
شەوی رەشی من .رەشی رووت وقووتی من.
ئاخ ! کە زۆرجار دلی منت وەک پڵینگی
وەحشی ناو قەفەسی تەنگ وەخۆ خستووە .
ئەی شەو کەمنت لەچەڵتەی کۆڕومەجلیسان
لە بیانوو، بۆڵەی ترسەنۆکان
لە رق ئەستووری وخوێن خۆری خوێنمژان رزگار
کردووە .
ئەی شەو ، هەموو دژایەتی یەک لە مندا
دەتوێنیتەوە .هەموو جیاوازی یەک لە
یەکێتی "رەش بوون" دا لەناو دەبەی . ،

ئۆستا

«سەلاحی یووسفی»

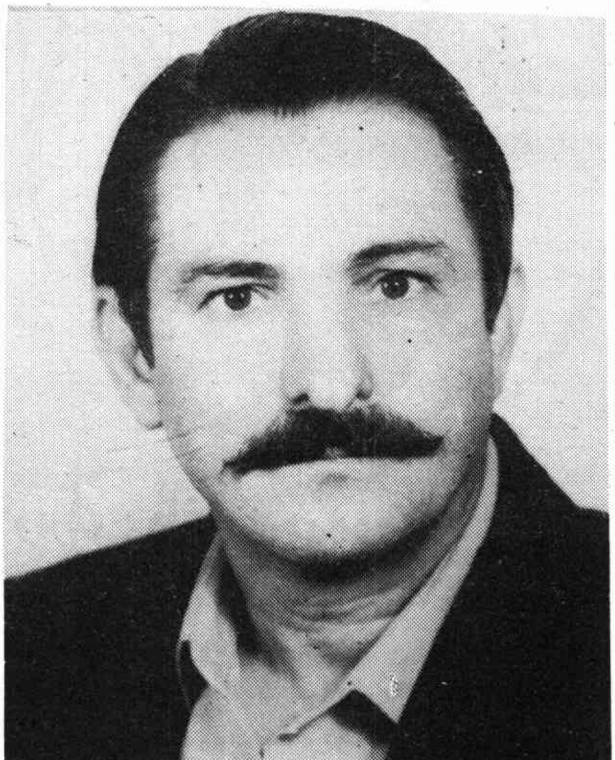

ئۆستا تۆفیێقی مەحموودی کوڕی مەرحوومی برایمی جافە .مانگی رەشەمەی سالّی "١٣٠٢" ی هەتاوی لە گوندی " هۆزی خولە"یا " دێی خوا مرادبەگ " لە دایک بووە .ئەم گوندەکەوتۆتە هەرێمی ئێلّی گەورەی جافی وەلەد بەگی ناوچەی جوانرۆ .

گوندی هۆزی خولە لەسەردەمی دەسەلاتداری باوکی ئەوڕەحمان بەگی وەکیلدا بە دەستی خوامراد بەگ کە لە دایکەوە دەبێتە پشتی پێنجەمی ئۆستا ، ئاوەدان کراوە .

هەرەتی مندالّی ومێرمندالّیتی ئۆستا هەر لەم گوندە تێپەڕ بووە .

سالّی "١٣٠٧"ی هەتاوی، باوکی کۆچیدوایی دەکا . باپیری بەناوی"محەممەدی چراچاوەش" کە چراچاوەشی سەردارڕەشیدخانی ئەردەلان دەبێ، ئەرکی بەخێوکردنی خێزانیان وەستۆ دەگرێ .

وەک دەلّێن محەمەدی چراچاوەش شاعیرێکی باش بووە .بەلام بەداخەوە شیعرەکانی وەک زوربەی ئاسەوارە بەنرخەئەدەبی یەکانی کوردی لەنێو چوون وفەوتاون .

چراچاوەش وشەیەکی تێکەلاوە ، لە"چرا"ی کوردی و"چاوەش"ی تورکی پێک هاتووە .

"چرا" کەرستەیەکی رووناککەرەوەی وەک لامپا و پیوسۆزە ، هەر وەها کینایە لە چاویشە . " چاووش" بە تەپلّچی وشایەر یا سەرۆک وپێشەنگی لەشکر وکاروان دەگوترێ .

"چراچاوەش" بەسەر یەکەوە یانی ئالاهەلّگر، سەردازی سپا یا چاوی سپا .

محەمەدی چراچاوەش هەولّێکی زۆری بۆ

پێ گەیاندنی ئۆستاداوە وهەستی خۆشەویستی شیعری خستۆتە دڵیەوە . چون لەو سەردەمەدا ناوچەی جوانرۆ قوتابخانەی نەبووە وخوێندن لە حوجرەدا باو بووە ،ساڵی "١٣٢٠" لە تەمەنی ١٨ ساڵیدا دەینێرێتە گوندی "بروارە-ین" .

ئۆستا بۆ ماوەیەکی کەم لەم دێیەدا لە مەحزەری مامۆستایەکی کوردی تورکیا بەناوی "مەلا زوودی" دەرس دەخوێنێ .دوای فێربوونی خوێندن ونووسین ،سەبارەت بە بژێو بە نابەدڵی حوجرە بەجێ دێڵێ ودەڕوا بۆ جوانرۆ.

دیارە مەعاش پەیداکردن نەیتوانیوە دەستی پێ لە شیعروشاعیری هەڵگرێ بەڵام خۆی گوتەنی لەو سەردەمەدا شیعرەکانی کاڵ وکرچ، بوونە وچێژێکی وایان نەبووە .

پاش ماوەیەکی کەم لە جوانرۆڕا دەچێتە وەڵەدبەگی ولەوێ دادەمەزرێ .هەر لەوێش شیعری کەلە شاعیری وەک نالی ومەولەوی و خانی دەناسێ.

شیعرەکانی پێشوویدەکاتە دەستە چیلەی ئاگر وسەرلەنوێ ئەسپی قەڵەم بەرەو هەواری باسەفای شیعر داژوێ .

ئەوجار دێتە "ڕوانسەر" ودوای ساڵەوەختێک لە ساڵی "١٣٣٦"ی هەتاویدا دەچێتە شاری سنە .لە قەراغ خەیابان بوتکەیەک دادەنێ و دەست بە توتن وسیغار فرۆشتن دەکا .

ساڵی "١٣٣٨" لە شاری سنە ژن دەخوازێ و هەر لەوێ بنەگر دەبێ .دوای ژن هێنان دوکانێکی بەقاڵی دەکاتەوە .

ئەوەندەی پێ ناچێ دوکانەکەی دەبێتە مەکۆی ئەویندارانی شیعرو ئەدەبی کوردی . زۆرجار بەدزی یەوە ئەدەبدۆستان لە دوکانەکەیدا کۆبوونەتەوە و شیعریان بۆ یەکتر خوێندۆتەوە .بۆخۆی دەڵێ :

«قەت لە هێرش وگەفی ئەمنیە دڵڕەقەکانی حەمەڕەزاشا نەدەترساین».ئەمجار لەدوکاندا-ریش دەست هەڵدەگرێ وکارگایەکی ناسک کاری دادەمەزرێنێ .

دەسکردی ئەو لەقوتووە سیغارو گۆچان و شەترەنج بگرە تا نەرد،لە هەموو شاری سنەدا نێوبانگ دەردەکەن وکاک تۆفیقی دوکاندار دەبێتە "سوا"تۆفیقی هونەرمەند .

"سوا" لە زاراوەی سنەییدا بە مانای "ئۆستا"یە . هەر لەو کاتەشەوە ناز ناوی "ئۆستا"هەڵدەبژێرێ وهونەری هەست ودەستی دەنگ دەداتەوە .

ڕۆژێک لە کاتی کارکردندا ئەم دوو بەیتە شیعرەی بۆدێ ،چون دەفتەری لەلا نابێ لە دیوی ژێرووی ئەومیزەی کاری لە سەر دەکا دەینووسێ .

ئوستالەسالی ١٣٣٥دا.....

چەمەکەم چەمان چەمەڕای ڕاتەن
موژەم جاڕوو کێش گەرد پالاتەن
هێمای دیدەکەت دڵ نەدیدەم بەرد
گۆشەی چەمەکەت جەسەم کەردوەگەرد

پاش تەواو کردنی میزەکە لە بیری دەچێ شیعرەکە پاک بکاتەوە وهەر وەها دەینێرێ بۆ خاوەنەکەی کە دوکتۆرێکی بە ناوبانگی کورد دەبێ .دوای چەند ڕۆژان دوکتۆر بە هەڵکەوت چاوی بەو دوو بەیتە دەکەوێ. بە پەلە خۆی دەگەیێنێتە کارگای ئۆستاو داوای ، لێ دەکا ئەو دوو بەیتەی بۆ لەسەر میزەکە هەڵقەنێ ......

ئۆستا تۆفیق بە هەورامی وسۆرانی وو کەڵهوڕی و لەکی شیعری داناوە . زوربەی شیعرەکانی لە سەر کێشی خۆماڵین.بەڵام لەسەر کێشی عەرووزی وبە شێوەی کلاسیکیش غەزەل ،

قەسیدە ،مەسنەوی ،تەرکیب بەند، تەرجیع بەند، چوارینە ،ڕووباعی ،دووبەیتی و قەتعەیەکی زۆری هەیە کە تێکڕا حەوت دەفتەریان لێ پێک دێ.

لەم حەوت دەفتەرە دەفتەرێکیان بەناوی "گوڵی ئاوات" ئای بی ئێم ،کراوەو خوایاربێ بەم زوانە دەچێتە ژێرچاپ تا ئەدەبدۆستی کورد کەلکی لێ وەربگرن.

شەش دەفتەرەکەی تریش ،سێیان سۆرانی، دوویان هەورامی ویەکیشیان کەڵهوڕی یە و هێشتا لە چاپ نەدراون.

روون خستۆتە بەرچاو. جاری واشە رچەی شکاندووە وقالبێکی نوێی هێناوەتە گۆڕێ کە جێی سەرنجە وەک ئەو شین گێڕی یەی کە لە سروەی ژمارە پێنجدا چاپ کراوە.

تایبەتیەکی گرینگی دیکەی شیعری ئۆستا هێنانەوەی هێندێک وشەی جوانی ئێل وتایفەکانی جاف ولەکی یە کە زۆرجار جێگای خاڵی بەعزە وشەیەک پڕ دەکەنەوە وجوانی یەکی تایبەتی دەدەن بە شیعر.

دوو بەیتی یەکی زۆری بە هەورامی وسۆرانی و لەکی داناوە کە ئەمەش نموونەیانە:

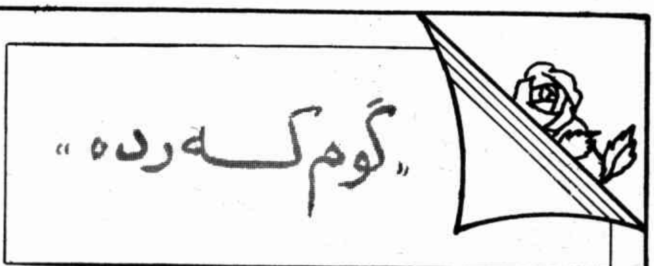

"گوم کەردە"

هەوار خاڵیەن هەوار خاڵیەن
یاگەی ڕەش دەوار ئارۆ خاڵیەن

های های هەم جە نۆ ئێش و تاڵیەن
کۆ کەوتەن ئازیز بەخت بەتاڵیەن

قافڵەش جە قولەی کام کۆسار ویەرد؟
هەردو بەردەکەش سووچۆ بۆ وەگەرد

جە کۆ هۆرش دان یانە تازەکەش؟
کۆ گێڵۆم نە شوێن ڕێزەی ڕازەکەش؟

شنەی کام ئێلاخ شاناش دوور کەوتەم؟
لێلا و حەسرەتش مەکێشۆم وە چەم؟

هاوار چەمەکەم کام سەر سەراوەن؟
نەکام مێرگۆڵان کام لارە کاوەن؟

کۆچش وە قولەی کام قاف ڕەوکەردەن؟
پاسە دڵ و دین جە کەفم بەردەن

یاران سا دەخیل ،هاوفەردان ،خێڵان
پێم واچان مەکۆ و گوزەرگای ئێلان

تێشەی فەراقش نیان ژە فەرقم
وە مەودای تێشەش نە هوونا و غەرقم

جەزبەی ئەشق لەیل مەجزووبم کەردەن
تەوق مەجنوونیم وزۆن وە گەردەن

کۆمار ژە نالەی ئێشم بێدارەن
پۆشان سپیدی ڕوخسارم دیارەن

هەی هەی جە نالەی سۆسۆی دەمەی ئێش
وەی وەی نە لافاو چەمان هیجران کێش

دەی دەی ژە قوڵپەی قازانەکەی دڵ
مەدۆن وە هەمدا هەزاران موشکڵ

های "هۆسا" پەیوەن ئونس و ئینسانی
هۆرتدان نەتۆی جەفا و زەمانی

کێ یاوان وەکام گوم کەردەکەی وێش
ڕەنگا ڕەنگ ئێش بەیان کەرۆ پێش

ئۆستا لە شیعرەکانیدا پتر سەهلی مومتەنیعی ڕەچاو کردووە و زۆر بابەتی عیرفانی کۆمەڵایەتی ،سیاسی ،خۆشەویستی و جوانی یەکانی دیمەنی کوردەواری بە زمانێکی ساکارو

هەورامی :

هەر ساتم ساڵەن خەم خەرمان خەمەن
یاگەت خاڵیەن ئەنجمەن کەمەن
تراوێش چەمان چەمانم چەمەن

وارگەم مەنزلگای ترازێد تەمەن سۆرانی :

رووبەندی لەسەر باغی بەی لادا
بسکی بە رەزای رژا بە پادا

گوڵ دەستەی شەفەق دەمی کردەوە
ئۆستاش لەو بۆنە خەوی بردەوە
لەکی :

دەس منەت مەکیش وە حاتەم تایی
سەرت خەم نەکەی ئەڕای گەدایی
دەس شەکەت وەسەر دڵەی سیر دانە
وە وەرت مەکە رخت ریایی

ئۆستا تۆفیق تەمەنی گەیوەتە ٦٣ساڵی . سێ کوڕ وچوار کچ وپێنج نەوەی هەیە . بەو حاڵەشەوە زۆر باش ماوە وکارگاکەی لەشەقامی شوهەدای جنووبی سنەدا ئێستاکەش مەکۆی ئەویندارانی شیعرو ئەدەبی کوردی یە .

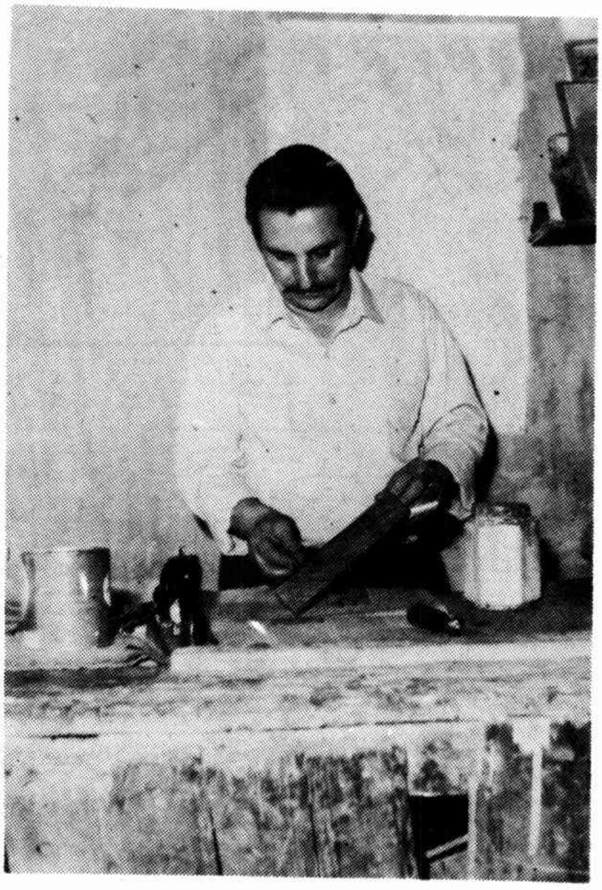

"وەڵگەرێزان"

کۆس کەوتە و پەشێو یاگەی هەواران
بنەکدار قافڵەی خەجاڵەت باران

دڵ پێکان تانەی سەباو ئێواران
مەعزوور جە حوزوور دیدار یاران

عومرم هەر ساتش وە ساڵان ویەرد
سۆچام هەی سۆچام جەسەم بی وەگەرد

کڵێڵەی خەمان شین جە تۆی فەرقم
مەیل وە مەی مەردەن شەتاوان غەرقم

دڵ نیام ژە کەف تەرازووی خوێشان
کول لوان وێم مام پەی حەسرەت کێشان

مشتاق وە مەردەن وێنەی ئازیزان
وەهار مەیل مەدۆم وە وەڵگە رێزان

پای زەورەق نیشتەن نە بەحر قوسوور
کەرەمدار ساحل منهانا جە دوور

هانا غەواسان دەریای شەفەقەت
با نجاتم بۆ جە مەوج مەشەقەت

نەوا ئەقڵ و هۆش کۆچ کەرۆن نە لام
خەڵوەت بۆ یاگەی مەعریفەت و فام

شەجەرەی ئولفەت بدۆم وە تاڵان
وێنەی جڵۆدار جەفا بە تاڵان

" هۆسا " پای سفرەی ئینسانیەت دڕیان
دەست جە وەرێس بەشەری بڕیان

قافڵەت جە کاروان ئاوات مدۆ لەنگ
رەنجت با بەردەن سەر بدۆی وە سەنگ

هەر چێش و یەردەن عومر بێ حاسڵ
ساحێو عەقڵ و فام کەی مەبۆن خجڵ؟

ناڵە ناڵتەن کەم هەراسان بۆ
سا بۆ ئاوێتەی حەق شناسان بۆ

پاشماوەی ڕێبازی ...

بەم جۆرە، ئەم بیرکردنەوە تازەیە لە قەڵەمڕەوی ئەدەب وهونەریشدا ،یانی لەنێو شاعیرو هونەرمەندەکانیشدا بڵاو بووەوە و ڕەنگی دایەوە .زۆربەی ڕەخنەگرەکانی مێژووی ئەدەب ،پەیدابوونی ڕێبازی ڕۆمانتیک ئەوها لێک دەدەنەوە کەباسمان کرد ،واتە هۆیەکی دەبەنەوە سەر سەرهەڵدانی چینی تازەی سەرمایەدار وبازرگانان .

لەگەڵ ئەو خملێ شێوان وهەرەس هێنانەی ڕژیمی دەرەبەگەکان وسەرهەڵدانی بازرگان و سەرمایەداران ،هونەرمەندوقەڵەم بەدەستی تازە پەیدابوون کە دەیانەویست بەبیرو بڕوایەکی تازەوە ،بەڕێبازێکی نوێ وسەربەخۆی جیالەئی کلاسیکاندا بڕۆن .شتی ئەوها بنووسن کەگەڵ ئازاروکوێرەوەری وپەژارەی هەموو خەڵککە یەکتر بگرنەوە ،نەک هەر تایبەتی دەستە وتاقم وچینێک بێ .دەیانەویست ئەدەب وهونەر چیدی بۆخزمەتی "ئەقڵی باو" وبۆ خزمەتی دەستووری دەسەڵاتداران بەکار نەیە، بەڵکوو لە پێناو"ئازاکردن"وئازادکردن"ی ئینساندا بێ ،لە پێناو پەروەردەکردنی دەروون وورووحی مرۆڤ وپێشکەوتنیدا بێ و مرۆڤ سوود وچێژوجوانی لەو ئەدەب وهونەرە ببینێ.هەربۆیەش یەکێک لە سفەت وتایبەتی - یەکانی ئەم ڕێبازە ئەوە بوو کە ئەدەب و هونەرەکەیان سادە وبێ گرێ وگوڵ بوو . سیمایەکی نەتەوەیی هەبوو ،پڕبوو لەجۆش و خرۆش وهەستی ئینسانی وسۆزوغەم وکەسەر!

بەم شێوەیە ،هەرلەگەڵ سەرەتای شۆڕشی سەنعەتی لە ئینگلیستان وپەیدابوونی چینی بۆرژوا ولەگەڵ سەرکەوتنی شۆڕشی گەورەی فەرەنسە بە دژی دەرەبەگان ،ڕێبازی ڕۆمانتیک پێشان لە ئینگلیستان وپاشان لە فەرەنسە بە یەکجارەکی ڕەگی خۆی داکوتا و وردە وردە گەیشتە ئاڵمان و بەدوایدا گەیشتە ئیسپانیا ورووسیەش .لەساڵی هەزاروهەشسەد و پەنجاش بەملاوە بەسەرانسەری ئوورووپادا ولە هەموو بوارەکانی شیعروچیرۆک ورۆمان و شانۆنامە ورەخنەنووسیندا ،تەنانەت لە بواری وینەگەریش بڵاو بۆوە .

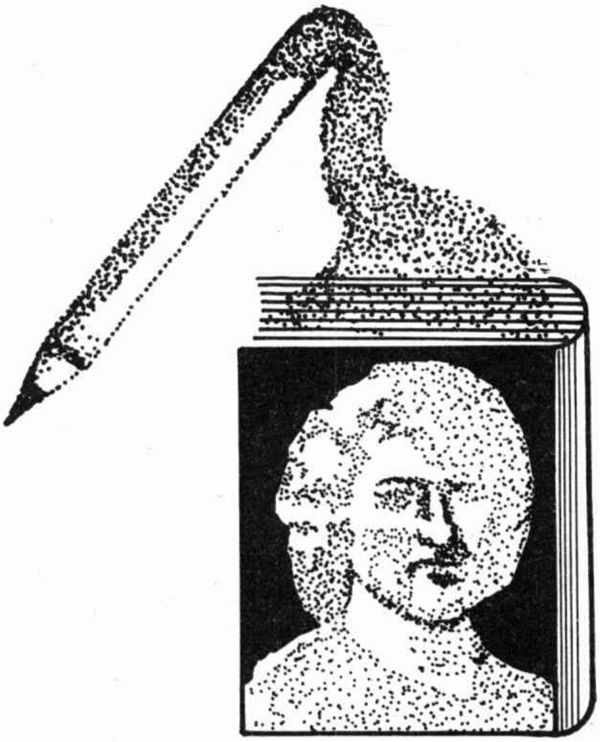

ڕێبازی ڕۆمانتیک لە فەرەنسەدا لە ژێر تەئسیری ڕۆمانتیکی ئینگلیستان سەری هەڵداو برەوی سەند: کاتێ کە "شاتوبریان"ی شاعیری ڕۆمانتیکی فەرەنسە ،بەرهەمی شاعیرە ئینگلیسیەکانی کردە فەرەنسی ،ئەمبەرهەمە ڕۆمانتیکانەی وەرگێڕابوون ،سەرنجی خەڵک ونووسەرانیان ڕاکێشا ووایان کرد کە نووسەری فەرەنسیش بە هەمان شێوە ولەسەر هەمان ڕێباز بنووسن .هەر لەو سەردەمەشدا بوو کە شاعیری فەرەنسی وەک "ویکتۆرهۆگۆ" "شاتوبریان"،"لامارتین"،"ئەلفریددی ڤینی"، "ئەلفریددی مۆسە"،"جۆرج ساند"و"مادام دووستاڵ"، کتێب ونووسراوەکانی خۆیان بە

لێشاو بڵاو کردەوە ."شایانی باسە کەئەم نووسەرەی لەئاخر ناوی هاتووە ، ژن بووە ، رێز وناوبانگی ئەو ئەگەر لە ئی پیاوەکان زیاتر نەبێ ،کەمتر نیە " .

هەر بۆیە دەبینین لەوسەردەمەدا۔بیست و پێنج ساڵەی دوایی سەدەی حەڤدە۔پێنج "فەرهەنگستان" ولەنیوەی یەکەمی سەدەی هەژدەشدا بیست فەرهەنگستان دامەزران هەروەها ژمارەی رۆژنامە وهەفتەنامە و گۆواری ئەدەبی لەوێ ولە ئینگلیستان ولە وڵاتی دیکەش ،زۆرتر دەبوون وبایەخیان زیاتر پەیدا دەکرد ولەنێو خەڵکدا بەجۆش وخرۆشتر بڵاو دەبوونەوە .چونکە شاعیرونووسەر و هونەرمەندەکان لە عەوامی سادە بوون ،لەبە چین وتوێژی جیاجیای میللەت بوون ، لە نووسین وهونەرەکەشیاندا ،قسەیان لە بارەی ، مرۆڤی چەوساوە وخەفەتباری وەک خۆیان دەکردولە گیروگرفت وژیان وچارەنووسی مرۆڤ دەدوان .

نابێ ئەوە لەبیر بکەین کە هەندێ رووناـ کبیر وفەیلەسووفی وەک "ژان ژاک رۆسۆ"" رۆڵێکی گەورەیان هەبوو لە بڵاوکردنەوەی بیری ئازاد وبیری رۆمانتیکی وکتێبەکانیان بەتایبەتی کتێبی "بەندی کۆمەڵایەتی" و "ئیعترافات" زۆری کارلە هونەرمەند و شاعیرەکان کرد .تەنانەت درۆ نیە ئەگەر بڵێین : هەموو شاعیرێکی رۆمانتیکی ئەو سەردەمە کەوتۆتە بەرتەئسیری کتێبەکانی ژان ژاک رۆسۆ .

سیماوتایبەتی یەکانی هونەری رۆمانتیک "

پێویستە بزانین کە رێبازی رۆمانتیک لەبەینی دووقۆناغدا هاتۆتە ئاراوە ، لە لایەک ئەوکاتەی کە چینی دەرەبەگ و دەسەلاتداری "نەجیب زادە" لەحاڵەتی هەرەس هێنان وشپرزەبووندا بوو ،لەلایەکی دیکەش ئەوکاتەی کە چینی بازرگان وسەرمایەدار تازە دەگوورا وشێوەی ژیان بەرەوئاڵۆزتربوون دەڕۆیشت .بۆیە ئەدەب وهونەری ئەو رۆمانتیکانە ئاوێنەیەکی بێ گەردی ئەوسەرـ دەمە دیاری کراوەیە.

ژان ژاک رۆسۆ کەوەکوو گوتمان دامەزرێنەری بیری ئازاد وبیری رۆمانتیک بوو ،لە کتێبەکانیدا پێشنیهادی دەکرد کە مرۆڤ بگەڕێتەوە باوەشی تەبیعەت :بگەڕێتەوە ئامێزی ئارامی وهێمنی وئاسوودەخەیاڵی ، بۆ ئەوەیلەدەست شەڕوگێچەڵ وناخۆشی یەکانی ئەم ژیانە ئاڵۆزو تازەیە رزگاربێ،بۆئەوەی لە ئامێزی ئەم تەبیعەتە پاک وخاوێنەدا ، مرۆڤ سەرلەنوێ رووح ودەروونی خۆی بەشێوەیەکی جوان ،دروست بکاتەوە ومەزرای هەناوی خۆی بەئاوی جوانی وهەستی پاک،پاراوبکا . ئەم بیروبۆچوونەی رۆسۆ لەنێو بەرهەمی هەموو شاعیروچیرۆک نووسەکان رەنگی داوەتەوە .

نووسەری رۆمانتیک ،هەریەکە بەشێوەیەک نارەزایی ویاخی بوونی خۆیان لەدەست ژیانە ئاڵۆزەکە دەردەبڕی : هێندێکیان وەسفی بەدبەختی خۆیان دەکرد وبەتەنیایی و گۆشەگیری خۆیان هەڵدەگوت وناهومێدی و هەستی زەبوونی وبێچارەیی خۆیان دەردەبڕی وەکوو"جورج ساند" کە دەیگوت : ئێمە بەرەیەکی بەدبەختین ، هەربۆیە ناچارین بە درۆکانی هونەر ،خۆمان لە دیاردەکانی ژیان دوور رابگرین .هەندێکی دیکەش پەنایان دەبردە بەرگەشت وگەڕان وسەفەرکردن ،سەری خۆیان هەڵدەگرت و روویان لە وڵاتی

بروانە لاپەڕەی ٧٤

ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی

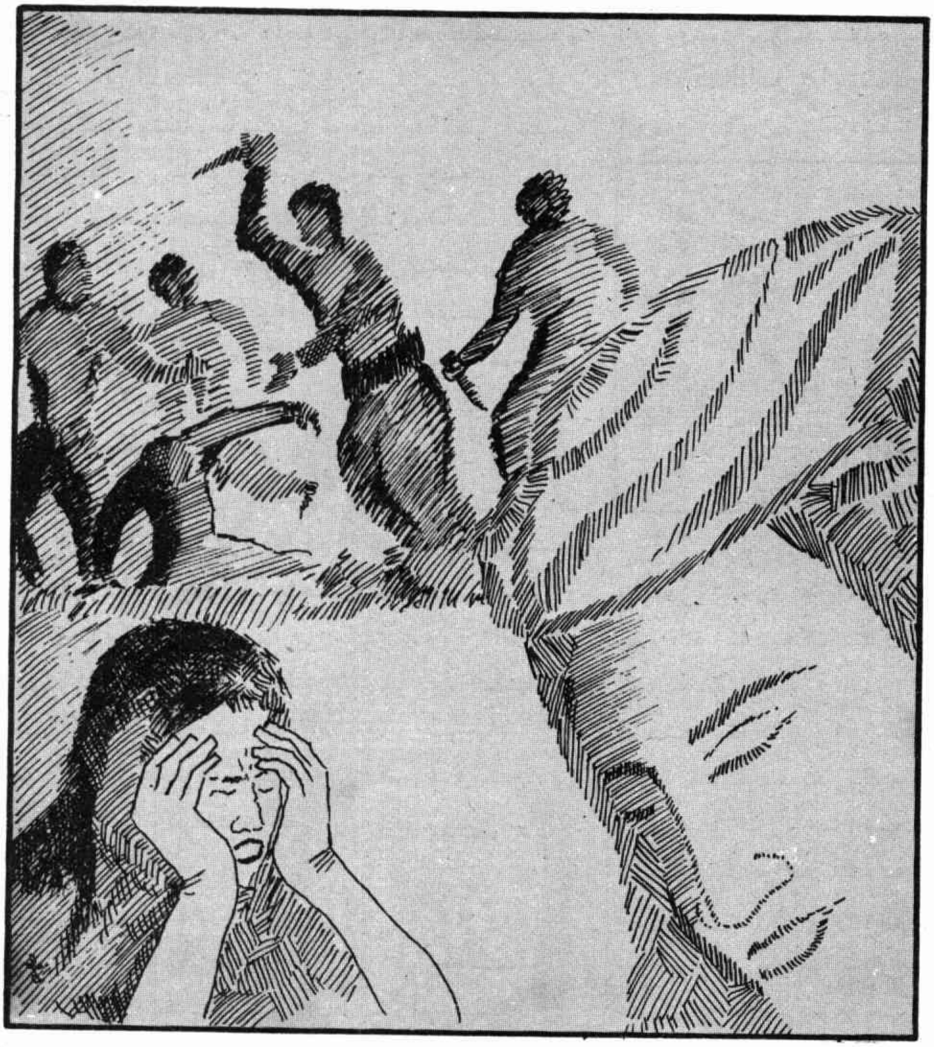

کاکە میر و کاکە شێخ

هەی رۆ.. هـۆ ...هـۆ... وەی
ئەستی دەلێ خوشکێ بەغدانێ
سەرشینی قەلەندەری بابان وێرانێ
بێ کەسی ،بێ دەری ، بێ خودا نێ
وەرە یەکمان بچینەوە ئەستەمبوولێ
یەکمان بچینەوە کن شازادە شای تارانێ
یەکمان بچینەوە کن خلیج باتمانی دەئیسپەهانێ
ئەوی دیکمان بچتەوە کـن شـازادەی
دە شووشوانێ

دە با بچینەوە سەر کوو پەلەی دە خمخمانێ
ئەتۆ لێدە وەلکی دە دەسرۆکەی
ئەمیش لێدەدەمەوە لکی دە کۆلوانێ ناوەللاّ
دەلاملانـێ
ئەمن داخێک و سێسەت مخابەتی دە دنیایەم
دەگـوژی
بۆ کاکە میر و کاکە شێخم
حاکمەکەی مەرگە و پشدەری رەنگینم کوانێ
هەی رۆ... کاکینە رۆ... براینە رۆ

ئەگەر راستە   ئەگەر درۆ
وەسەری ئەستی قەلەندەروو دەکرد خۆڵی کۆکۆ
* * * *
هەی ڕۆ... هۆ... هۆ... وەی
ئەستی دەڵێ خوشکێ بەغدانێ
سەرێ من دێشی دلێ من چەندی لە غللوورە
خۆمن دەچوومەوە هۆدە و دیوەخانی
کاکەمیر و کاکە شێخان لێی رادەخرا
چەند قالیچە و سەرئەندازوهەرامەتی مافوورە
لێی دادەندرا سەرین وموتەکا دەستوور بە
دەستوورە
لێی دادەنیشتن چەند میر و بەگلەر
دەستوور بە دەستوور، جەمبوور بە جەمبوورە
خۆمن دەچوومەوە یەختەرمەخانەی کاکە میر و
کاکە شێخان لێی دەبەستراوە کوێتی قاپ
رەش و کۆی دە خورمایی
پێشبەند و پاشبەندیان لە ئاوریشمی سوورە
هەموو لەسەر خۆیان دادەماڵی و فرێ دەدا
رەشمە و توورە

هەی ڕۆ... کاکینە ڕۆ... براینە ڕۆ
ئەگەر راستە   ئەگەر درۆ
وەسەری ئەستی قەلەندەروو دەکرد خۆڵی کۆکۆ
* * * *
هەی ڕۆ...هۆ...هۆ...وەی
ئەستی دەڵێ خوشکێ بەغدانێ
سەرێ من دێشی دلێ من چەندی لە تازی

لە بنی گوێ یانم خۆش دێ
پڕمەی بۆروبدەوان دەگەڵ سەدای پیرەسازی
خۆ ئەمن زەینی خۆم دەداوە
بەر دەرکی دیوەخانی کاکەمیروکاکە شێخان
ئەوە برای من سوار دەبوون
دەیانکردەوە بە تەقلە و رمبازی
ئەوڕۆکانە کەوتوونەوە بەراوی ورچ وبەرازی
گۆشتیان لێدەگرن بە مووکێشی
هەرامەتی هەر بە گازی
یارەبی«ئاو دەل گۆران» بۆت بەڕێ بێ
تیرەکەی دە حوسێنی غازی
هەی ڕۆ...کاکینە ڕۆ....براینە ڕۆ...
ئەگەر راستە   ئەگەر درۆ
وەسەری ئەستی قەلەندەروو دەکردەوەخۆڵیکۆکۆ
* * * *
هەی ڕۆ...هۆ...هۆ...وەی
سەرێ من دێشی،دلێ من چەندی لە غروورە
ئەمن لە بنی گوێیانم خۆش دێ
پڕمەی بۆروبدەوان دەگەڵ سەدای پیـــرە

سەمتوورە
خۆ ئەمن سبحەینێ هەڵدەستام لە خەوێ
دەمڕوانی یە وەتاغ و باڵەخانەی کاکە میرو
کاکە شێخان
نە دەنگی فەڕاشی دێ ، نە دەنگی نۆکەران
نە شەقەی سەماوەرێ،نە تەقەی ئیسکانی بلوورە
تو خوداکەی خزمینە

«کاکە میرو کاکە شێخ»

وەرن لەپاش کاکە میروکاکەشێخان
کێ بچێتەوەتلاانێ،تەورێزێ،ئەستەمبوولێ
خەبەرن لە بۆ بێنێتەوە لەرێی دوورە
ئەوە حدوود و حەودالێ جووتە برایان
بەرەڵڵا دەبوون لەسەرە خۆیان فڕێ دەدا
زین و زیلقە دەری و توورە
تاجی و تولەی کاکە میروکاکە شێخم بە بێ سێحەب
لە قونەباسکی مەرگە یان دەیانکردەوە بە قورووسکە قورووسک ،
ناوەڵڵا بە نووڕە نووڕە
ئەوجار کێ بچێتەوە تاران و تەورێزان
بۆمان بێنێتەوە رەقەمی دە کەسک و سوورە
هەی رۆ...کاکینە رۆ...برایینە رۆ...
ئەگەر راستە ئەگەر درۆ
وەسەری ئەستی قەلەندەروو دەکردەوە خۆڵی، کۆ کۆ

* * * *

هەی رۆ...هۆ...هۆ ...وەی
ئەوە کەوبانگی دەکردە کەروێشکێ
کەروێشکێ بانگی دەکردەوە کەوێ
دەیگوت وەرە بچینەوە تیرەگی دە کوێستانان
لەوێ دەکەینەوە سیاحەت و گەرمەراوێ
ئەو جووتە سوارەی ئەمن‌وتۆیان‌لێ دەترسایین
ئەورۆکانە لە دەستیان بەردەبۆوە دەستە جڵەوێ
سەریان داون لە قەنارەی لەشیان کەوتۆتەوە لە ئاوێ
ئافەریم لەبەر کوڕی«نێرەدیزکەری»
لەسەر کاکەمیروکاکە شێخان دەستی دەداوە خەنجەرێ
دەیگرت لاشیپانەی دەرکەی
هەشت و نۆی لێ لێدەدانەبەر گۆمەڵی دە خەنجەرێ
خەنجەر تینی تێدەگەڕا و لە جڵغەی دەهاتە دەرێ
ئەستی دەڵێ رەبی وەستای دە زەمانەی
حەوت ساڵان بە کوێروکوتر و گردەنشین دانیشن
دەپێش مەرگوودا چاوتان بێتە دەرێ
مامۆستا ئەوەت وەسیەت بێ لەسەر دەستی من
ئەوجار سێ بزماران بدە لە گوێی دەخەنجەرێ
هەی رۆ...کاکینە رۆ... برایینە رۆ
ئەو جێگایەی جووتە برا لێیان دەکرد شەقێن و شەڕەگۆ
ئەورۆکانە مەرگەیی کردوویانە بە بێستان و بە توتن هەرامەتی بە پەمۆ

* * * *

هەی رۆ...هۆ...هۆ... وەی
ئەستی دەڵێ خوشکێ بەغدانێ
سەرێ من دێشی دلێ من چەندی لە ئێشە
ئەوە کەروێشکی کەڵەکێ بانگی دەکردوە کەروێشکێ
دەیگوت وەرە دەچینە سەرقامەت وگەرمەڵانی خۆمان
دەکەینەوە خەوی دەچێشتە چێشتە
ئەو جووتە سوارەی ئەمن و تۆیان لێدەترسایین
ئەوانی تاجیلەی یەکساڵەیان بەمە دەکرد رەکێشە
رانی دەرکێفێیان لەمە شل دەکرد
ئەورۆکانە شوکر حەوت رۆژە کوژراون
مەرگە و پشدەری رەنگینیان پێ بەجێ دەهێشتە
هەی رۆ...کاکینە رۆ...برایینە رۆ...
ئەگەر راستە ئەگەر درۆ

وەسەری ئەستی قەلەندەروو دەکردەوە خۆلیکۆکۆ

* * * * *

هەی رۆ... هۆ... هۆ...وەی
ئەستی دەلێ خوشکێ بەغدانێ
سەرێ من دێشی دلێ من راناوەستی لەبەر ئەوێ
خەتەرێ
ئەو یارە بی مەرگەیی هەروا بن و هەرواولـێ
بەسەرێ
رووت و رەجالە بن ، پێخاوس بن
یارەبی خودا رسقوو بەرێتە سەر پشتـــــی
دە پیرە کەرێ
ئەی چ خێری دە خودای بوو
دوو برای دەدای و بابی منوو
لەسەر سفرەی نانی دەدانەوە بەر مـــەودای
دەخەنجەرێ
هەی رۆ...کاکینە رۆ...براینە رۆ
ئەگەر راستە ئەگەر درۆ
وەسەری ئەستی قەلەندەروو دەکردەوەخۆلی،کۆکۆ

* * * *

هەی رۆ....هۆ....وەی
ئەوە دارەکەی دە وسووئاغای
لەمن بەدا ربناوە
دە وەختێکی بێ وەختدا
لە وسووئاغایان دەکردەوە سلاوە
شامیان بۆ دەکوشتنەوە شەکە
نەهاریان بۆ لێ دەنانەوە پلاوە
هەک لال بم بۆ جووتەی دەبرایان
لە پاشیان بەجێ دەما بووکی دەسوور
هەرامەتی کۆرپەلەی دەساوا
هەی رۆ....کاکینە رۆ....براینە رۆ
ئەو جێگایەی جووتە برا لێیان دەکرد شەقێن
و شەرە گۆ
ئەورۆکانە مەرگەیی کردوویانە بە بێستان و
بە تووتن هەرامەتی بە پەمۆ

فریزوو

ح. رەشیدی زەرزا

من فریزوو نیم، فریزووم پێدەلێن
پنج و ریشەم سەختە ئەمما خوێن دەلێن

چەرخی چەپ ئەمنی وەها خولقاندووە
بەژن و بالامی بە هەرزە نواندووە

وا دەلێن من خوێنی هەردم مشتووە
تازە ئاوێکە و وەهایان رشتووە

با سەرەوژێر و سەرەوژوورم بکەن
با لە مووچە دوور و مەجبوورم بکەن

با لە بۆ فەوتاندنم سەر هەلبڕن
با رەگ و ریشەم بە گاسن هەلدڕن

گلمەت و گل نیم ئەمن ناتوێمەوە
پاشی سەرقرتاندنیش دەڕوێمەوە

با بژارم کەن لە شێوەردوو پەرێز
من زەویم گرتۆتە ئامێزم بەڕێز

پنج و ریشەم داکوتاوە من لە هەرد
کوا دەرۆستم دێ بژار و شێو و وەرد

هەر خوناوێک بێ لەشم تەڕ کاتەوە
تۆزی خەمباریم لە روو بشواتەوە

پنج دەکەم پنجم لەسەر پنجی رواو
نادیارە لێم رەگ و ریشەی خوراو

من لە چوار سووچی زەویدا نیشتەجێم
وا رواوم ناڕوێ بەرگر لە رێم

بۆ رەگ ئاژۆ بەسیە بۆمن نەختێ خاک
دەرفەت وماوەم بدەن وەک پیاوی چاک

کەس نەکێلێکم دەنێ جێ ناگرم
هەرد و مووچەی هیچ گولێ داناگرم

«ئەشکەوتی گەوەرێ»

رەئووف سەلیمی

لە (سەردەرئاباد) کە دێیەکە لە ڕۆژئاوای بۆکان فەقێ بووم ،لەلای خوالێخۆشبوو ماموستا (حەفیدوەڵزی) دەمخوێند ،پیاوێکی پیر ئەم بەسەرهاتەی خوارەوەی بۆ گێڕامەوە.

کچێک بە ناوی گەوەر خەڵکی سەردەرئاباد،لە دێی کانی ڕەش شووی کردبوو، ئێوارەی ڕۆژێک لە ڕۆژەکانی پاییز پیلی دوومنداڵیشەش حەوت ساڵەی خۆی دەگرێ کە بچێتەوە بۆ سەردەرئاباد بۆ دیتنی ماڵی باوکی.

پیاوێکی چاوحیز کەچەند ساڵ بووحەزی لێدەکرد، بە شوێنیدا دەچێ ،دەس بە خەنجەر ،غاردەداتە دوومنداڵەکەی دەیان ڕفێنێ بۆ ئەشکەوتی خوراسانە .ژنەکە لە تاوان،بە شوێن منداڵەکانیدا دەڕوا ،تا دەگاتە ئەشکەوتەکە و بەسەردادێ پیاوەکە پێی دەڵێ ، ئەگەر دەستم لەگەڵ تێکەڵ نەکەی سەری هەر دووک منداڵت دەبڕم ،شێرەژنەکە دەڵێ :

ئەگەر منیش بکووژی ، دەستت لەگەڵ تێکەڵ ناکەم دەس بەجێ ئەو پیاوەنامەردە سەری منداڵەکان دەبڕێ و ئەوجار خەریکی ئەوە دەبێ دایکیشیان بکووژێ .ژنەکە لەپڕ وەبیری دێتەوە کە چەقۆیەکی لە گیرفانداییە بە پیاوەکە دەڵێ :

باشە ،مەمکووژە ، وەرە پێشێ ،کە پیاوەکە دێتەپێش چەقۆکە لە زگی رادەکا و دەیکووژێ .

بائەو ژنە ئازایە لە لای سێ تەرم ،لە ئەشکەوتی خوراسانە بەجێ بێڵین،بزانین برائازاکەی لە سەردەرئاباد کە لەم کارەساتە بێ خەبەرە چ دەکا .

– کوروکاڵی ئاوایی شەو لە مزگەوتی سەردەرئاباد ،کۆ دەبنەوە ولەگەڵ یەک گرێو دەکەن،دەڵێن :

هەر کەس ئەمشەو بچێ بۆ ئەشکەوتی خوراسانە سینگێک

بڕوانە لاپەڕەی ٥٧

نالی بە داوە شەعری...

«عەزیز نالی»

" دیوانی نالی" سالّی (١٣٥٥) بەشێوەیەکی نوێ چاپ کراوە .ئەم دیوانە بەهیممەتی مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و فاتیح عەبدولکەریم ومحەممەدی مەلا کەریم ساغ بۆتەوە و شەرح کراوە .هەروەها لە سالّی ١٣٦٤دا بۆ جاری دووەم ،ئینتشاراتی سەلاحەدینی ئەییووبی لە ورمێ چاپی کردۆتەوە .چاپی دووەم کورتە پێشەکی‌یەکی ماموستا هێمنی ئەمری لەگەڵە و لە هێندێک جێگاش ماموستا بۆچوون و نەزەری خۆی لە پەراوێزدا نووسیوە لە" سروە"ی ژمارە (۶)یشدا "کاک ج.ئاشتی" کورتە باسێکی لەژێر عینوانی"ئاوڕێک وەدیوانی نالی" نووسیوە و نەزەری خۆی لە بارەی یەک دوو بەیتدا دەربڕیوە .منیش لێرەدا تێبینی خۆم لەبارەی چەند بەیتێکدا کە پێم وایە هەڵەیان تێکەوتووە ،دەخەمەروو :

لاپەڕەی(۶۵۷) ،غەزەلی(١٠) ،بەیتی(١) :

(برق البصر) لەبەر بەرق تەلەئلوئی لەئالیَ
(خسف القمر) لە ئیشراق قیامەتی جەمالیَ

ئەگەر وشەی" بەرق" لە میسراعی یەکەمدا (و)ی عەتفی بەدواوەبیو وشەی"ئیشراق" لە میسراعی دووەمدا ،(ی)ی ئیزافەی پێوە بلکێ، لەباری وەزن و مەعناوە دروست‌ترە :

(برق البصر) لەبەر بەرق وتەلەئلوئی‌لەئالی
(خسف القمر) لە ئیشراقی قیامەتی جەماڵی

بەیتی (۴) :

یەمی دیدە پڕلە مەرجان،وەک یەشمی ئابدارە
شەبەیە شەبیهی زولّفی سیاهی وەک زوخالّی

سەبارەت بە وەزنی شیعرەکە وشەی "وەک" لە هەر دووک میسراعدا دەبێ" وەکوو" بێ و وشەی" سیاهی" لە میسراعی دووەمدا دەبێ : " سیەهی" بێ :

یەمی دیدە پڕ لە مەرجان وەکوو یەشمی‌ئابدارە
شەبەیە شەبیهی زولفی سیەهی وەکوو زوخالّی

لە پەراوێزی دیوانەکەدا تەنێ مەعنایەک بۆ "مەرجان" نووسراوە ،ئەویش مەنزووری "نالی"نیە .مەعنای تری مەرجان، "مرواری" یە و " نالی" ئەمە یانی لەبەر چاو بووە.

بەیتی(۵) :

بە مەلاحەتی تەکەللوم هەمو زەمزەمومەلیحی
بە فەصاحەت و تەبەسسوم هەمو کەوثەرو زولالیَ

بەلای منەوە دەبێ ئەسلّی شیعرەکە ئاوا بووبێ:

بە فەساحەتی تەکەللوم هەموو زەمزەمومەلیحی
بە مەلاحەتی تەبەسسوم هەموو کەوسەروزولّالّی

چونکە لە میسراعی یەکەمدا باسی "تەکەللوم" کراوە وهێنانەوەی " فەساحەت"، کە رەبتی بە " تەکەللوم"ەوە هەیە، لە میسراعی دووەمدا بە"حەشوو" لە قەڵەم دەدرێ ئەمەش لە شاعیرێکی وەک "نالی" بە دوورە . کەوابوو ئەگەر جێگەی "مەلاحەت" و"فەساحەت" بە یەکتر بگۆڕینەوە ،شیعرەکە پتەوتر دەبێ . ئەودەم دەتوانین لەباتی واوی عەتف(و) یای ئیزافە(ی) بخەینە نێوان "مەلاحەت" و

"تەبەسسوم"، بەم جوورە شیعرەکە لەباری رواڵەتیشەوە جوانتر دەبێ،لەمەش بترازێ، "زەمزەم" کە لە میسراعی یەکەمدا هاتووە، جگە لە چاڵاوە مەشهوورەکەی مەککە،مەعنای "زەمزەمە و سرتەوچپە"ش دەدا،کە دەتوانین بڵێین دژی "فەساحەت"ە.دەجا "زەمزەم" ئیهامی تەزاد (تەوریەی تیباق)ی لەگەڵ "فەساحەت" هەیە، بەم دەلیلە جێگەی "فەساحەت" میسراعی یەکەمە.وشەی "مەلیح"یش کە لە میسراعی یەکەمدا هاتووە، جگە لە مەعنا مەجازییەکەی، یەعنی "خوێدار" کە لەگەڵ "زمزەم" ئیهامی تەزاد پێک دێنن چونکە "زەمزەم" زوڵاڵە."مەلاحەت"یش دەبێ لە میسراعی دووەمدا بێ چونکە لەگەڵ "زوڵاڵ" ئیهامی تەزادیان هەیە."نالی" لە شوێنی دیکەشدا بۆ پێک هێنانی "ئیهاموتەزاد" وشەی فەساحەت"ی رەگەڵ "زمزەم" خستووە:

ناودان قلم نالی فصاحتده همان
نشئە آب بقا زمزەمۀ کوثری وار

هەروەها لە مەتلەعی غەزەلی ژمارە (٨) ی لاپەڕەی (٣٣٧)ی دیوانەکەدا،خەندەی مەحبووبە بە نمەکین(مەلیح) وەسف کراوە[1]:

خەندەولەبی مەحبووبە کەوا زۆر نمەکینن
بەس خۆشە ئەگەر خۆ نمەکی زەخم و برینن

وا دیارە "مەلیحی" و "زوڵاڵی"بە"حاسڵ مەسدەر" لە قەڵەم دراون، چونکە لەدیوانەکەدا ئەم(ی)یەی بە ئاخری وشەی"مەلیح" و "زوڵاڵ"ەوە نووساوە،کەشیدە(ـ)ی بۆکراوە: "مەلیحـی، زولالـی".بەڵام ئەم(ی)یە زەمیر و فیعلە:"مەلیحی = تۆ مەلیحی"،"زوڵاڵی = تۆ زوڵاڵی".

واو(و)ی پێش "مەلیحی" و "زوڵاڵی" هەر چەندە بە واوی عەتف حیسابە بەڵام مەعنای "بەم حاڵەشەو،کەچی، بەڵام" دەداو حاڵەتێکی سەرسووڕمانیشی پێوە دیارە.دەجا مەعنای بەیتەکە بەکورتی ئاوای لێدێ:

بە فەساحەتی تەکەللوم تەواوێک وەزەمزەم دەچی بەم حاڵەشەوە مەلیحی!(زەمزەم تەواویک مەلیح نیە).بە مەلاحەتی تەبەسسوم تەواوێک وەکەوسەر دەچی و زوڵاڵیشی! (مەلاحەتو زوڵاڵ بوون رێک ناکەون).

بەیتی (٧):

روخی تو گولێکە صەد وەک هەزاری عاشق،ئەمما
لە هەموو چەمەن دیارە بە ئوصوولی ناڵە"نالیێ"

لە نوسخەی(عم) و (گم)دا کە لە پەراوێزی دیوانەکەدا ئیشارەیان پێ کراوە،لەباتی "سەد وەک" عیبارەتی "سەدبەرگ" نووسراوە "سەدبەرگ" یش ناوی نەوعێک سوورە گوڵە، کە ئەمەش جودا لەوەی کە مەعناکە پتەوتر دەکا، وەزنەکەش دەپارێزێ.شاعیرێکی فارس دەڵێ:

غنچۀ خندان نماند وقمری نالان نخواند
عشوۀ صدبرگ و غوغای هزاران راچەشد[2]؟

دەجا بەیتەکەی"نالی" ئاوایە:

روخی تۆ گوڵێکی سەدبەرگ وهەزاری عاشق ئەمما
لە هەموو چەمەن دیارە بە ئوسوولی ناڵە"نالی"

من نەزەری خۆم جگە لەم غەزەلە لەبارەی هێندێک شوێنی تری دیوانەکەش یادداشت کردووە، بەڵام چونکە زۆر پچڕپچڕن جارێ باسی دوو شوێنیتر دەکەم و واز دێنم.

غەزەلی (٢٥)،بەیتی(٣)،لاپەڕەی(٥٤٥):

قامەتت نەخلە،بەشیری، فائیقەی پەی کردووە
نەحلی بێنیشی مەمەت شەهدی سپی قەی کردووە

لە رووی مەتنی ئەو نوسخانەی کەلکیان لێ وەرگیراوە و لە پەراوێزدا باسیان کراوە دەبێ میسراعی یەکەمی ئەم بەیتە ئاوا بێ:

قامەتت نەخلی بەشیری فائیقی پەی کردووە

مەنزوور لە"شیری فائیق"،برۆی یارە کە هەم زاڵە هەم سەرکەوتوو! مەعنایمیسراعەکەش ئاوای لێ دێ: (باڵات کە زۆر بەرز و تەرزە بەشیری ئەبرۆ کە زاڵە و لەلای سەرووش هەڵکەوتووە، دارە خورمای پەی کردووە:(لەبەر چاوانی خستووە).

..نالی بەداوە شەعری..

لەمەش بەدەر رەنگە "نالی" چاوی لەم قسە مەشهوورەی " سەعدی" ش بووبێ کە لە پێشەکی "گولستان"دا فەرموویە: " عصارهٔ نالی بە قدرت او شهد فایق شده وتخم خرمایی بە تربیتش نخل باسق گشته"[3]

غەزەلی (٣) ،بەیتی (٨) ،لاپەڕەی (٢٧٥) :

سەراپا هەروەکوو حەلقەی زرێ پەروێزەیی خوێنم
بە یەکیەک تیری موژگانی زرێدۆزت بریندارم

" پەروێزەیی" دەبێ " پەرویزەنی" بێ ، چونکە " پەرویزەن" بێژینگە نەک "پەروێزە" . مەعنای دەقیقی شیعرەکەش ئاوایە: تیری زرێ بڕی برژانگت یەک بە یەک برینداریان کردووم، لەشم وەکوو زرێی بەر برینداران، بۆتە بێژنگی خوێن(خوێن دەدەڵێنێ) .

پەراوێز:

(١) بەلای منەوە ئەم غەزەلە فڕی بەسەر نالییەوە نیە چونکە لەباری زمانەوە پتەو نیە ، هەروەها سەنعەتی شاعیرانە لەوانی " نالی" پێیان دەڵێ: " داوە شەعری دەقیقی خەیاڵی شیعر" لەم غەزەلەدا وەبەر چاو نایە .بەڵام هەر چونێک بێ بە شیعری قەدیم حیسابە وپێم وا نیە بەنموونە هێنانەوەی بێجێ بێ.

(٢) برگزیدهٔ دیوان استادمحمدحسین شهریار ،

(٣) گلستان سعدی،از روی نسخه ،تصحیح شده مرحوم" محمدعلی فروغی"،

پاشماوەی......

داکوتێ وبێتەوە ، پووتێک مێوژە مامبرایمەی ئالانی بۆدەکڕین

– برای ژنەکە ،دەڵێ من دەچم ،خەبەریشی لەوە نیەکە خوشکەکەشی لەوێ یە ، بە هەورازاندا ، بەرەو ئەشکەوت وەڕێ دەکەوێ .

گەوەر دەبینێ خشپە خشپێکی لێ نزیک دەبێتەوە ، پێی وادەبێ دڕندەیە ، بۆنی گۆشت وخوێنی کەلاکی کردووە سەری پیاوەکە دەبڕێ وبۆی داوێ.

– براکەی سەری کابرا هەڵدەگرێتەوە لەبن هەنگڵی دەنێ ودەڕواتە پێش، گەوەر سەری هەر دووک منداڵەکەشی بۆداوێ براکەی ئەوانیش هەڵدەگرێتەوە وهەروادەڕواتە پێش دەڵێ هەردێم و هەر هاتووم ،ئەوجار خوشکەکەی دەنگ هەڵدێنێ ودەڵێ :

– دێوی ،درنجی ،شێری پڵینگی تۆچی ؟ بۆلە کوڵم نابی یەوە ،ئەمن ژنێکی لێ قەوماوم ، بەم شەوە هیچ جێیەکی پێ نازانم ،وازملێ بێنە

کوڕە دەنگی خوشکەکەی دەناسێتەوە وهاوار دەکا :

من برای تۆم برایەکی ئازاو بە غیرەتم چوون دەگەڕێمەوە ،مەگەر نازانی لە مزگەوت گرێوم کردووە و دەبێ ئەو گرێوە بەرمەوە ئەدی خوشکێ بەم شەوە، تۆ لێرە چ دەکەی ؟ یەکتر لە باوەش دەگرن وخوشکە بە سەرهاتی خۆی بۆدەگێڕێتەوە ، دوایە هەردووکیان بە سەر بەرزییەوە بەرەو ئاوایی (سەردەرئاباد) دەگەڕێنەوە .

زۆر ئینسانی واهەن کە لە حەیوان خراپترن.وێنەیان لە هەموو جێگەیەک دەست دەکەوێ .ئەم بەسەرهاتە رووداوی یەکێک لەوان و ئازایەتی وناموس پەرستییە .

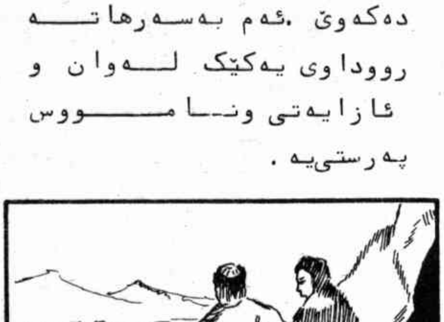

ئاوڕێک

وەسەر مێژووی کوردستان

گەڕانەوەی دە هەزار یۆنانی

ع بەسەمەدی

بەشی دووەم

پەلەی من بۆیە بووکە بەر لە کوردەکان خۆ بگەیەنمە ئەوێ بەڵام هەروەک دەبینی دوژمن دەستی خۆی رەپێش ختووە و چاوەڕێی ئێمە لەوێ وێستاوە."

راستی دەکرد ،هەموو دەرکێکمان لێ داخرابوو.من لە تێکهەڵچونێکا لەگەڵ کوردەکان توانیبووم دووکەسیان لێ بەدیل بگرم ، پێشنیارم بە خێری سوفوس کرد کە بەجیا لەگەڵ دیلەکان بدوێ وبۆ دۆزینەوەی رێگەیەکی دەرچوون قسەیان لەگەڵ بکات .هەوەڵ کەسمان هێنا وپاشی چاوترسێنێکی زۆر گوتی : رێگە هەرئەمەیە کە دەیبینن وبەس .ئەومان لە پێش چاوی ئاواڵەکەی کوشت ، ئەسیری دووهەم کەوای زانی وەقسەهات وگوتی :

"من رێگەیەکی ترم پێ شک دێ کە ئاواڵەکەشم بەوێ

دەزانی بەڵام بۆیە ئاشکرای نەکرد چونکە ماڵی زاواکەی لە نزیک وێیە ودەترسا ئەویش تێدا بچێ. بڕۆن تاکوو پێشانتان دەم ."

لە چۆنیەتی ڕێگاکە پرسیارمان لێ کرد، وادەرکەوت کە گردێکمان لەبەرە وتاکوو ئەم گردە نەگرین نابێ هومێدێکمان بەدەربازبوون هەبێ. بەم هۆیە سەرکردەکانمان کۆکردەوە وتەگبیر و راوێژمان لێ کرد وتاقمێکی داوخوازمان ویست .

سێ سەرکردەی قورسەچەکی ئارکادیایی وسەرکردەیەکی سووکە چەککەلە شەڕەکانی پێشوودا ئازایەتی یان نواندبوو هەنگاویان نایەبەرەوەو دوای ئەوەی بەرکوتێکیان کرد بەخۆوبە دووهەزار کەسەوە بەرەو گردیان ئاژوا و ئەسیرەکەشیان وەپێشدا . شەوێکی تاریک ولەنگێزەمان بەسەرداهات .

من بە پاشەنگی لەشکرەوە وەرێ کەوتم تاکوو دوژمن لەم شوێنە بەرزەی کە گرتبووی هەڵکەنم . بەڵام هەڵکەندنی چی ؟ ئەمە دەهۆیەک بووبۆ خافڵاندنی دوژمن ،تاکوو لە تاقمی داوخواز بێ خەبەر بمێنن ، کوردەکان کە بڕوایان کردبوو دەستیان کرد بەجاڵەکردنەوەی گاشەبەردی زل کەهەی وابوو قورسایی چەند خەروار دەبوو.

ئەم بەردانە لەسەر ڕێی خۆیان وەگاشەی تر دەکەوتن و خللۆریان دەکردنەوە وواهەبوو پەرش وبڵاو دەبوون وبارانەیەکیان لەوردە بەرد بەسەرمانا دەباراند. ئێمە بەنیگەرانی یەوەخۆمان گەیاندە شەو ،ئەودەم گەڕاینەوە ئۆردووگا .ئەوێ شەوێ دوژمن هەروا بە کوچک جاڵەکردنەوە خەریک بوووگرم وهۆڕی وەیەک کەوتن ووردبوون وخزینی بەردەکان بۆنێودۆڵ، لەکێو

وتەلان دەنگی دەدایەوە .

لە لایەکی تریشەوە پۆلێک داوخواز لە ناغافڵ بە سەر دوژمنیاندادابوو ومەکۆیەکی گەورەیان لە ترۆپکی چیا لێ گرتبون یۆنانی‌یەکان بەم سەرکەوتنە وایان زانی کە دوژمنیان لە بڕست خستووە ، بەڵام کە ڕۆژ بۆوە دەرکەوت ئەمە تەنیا دانەیەک لە مەکۆ گەلی دوژمنە کە گرتوویانە .

بەختەوەرانە لەگەڵ ئەنگوانی کازیوە مژ هەموو وڵاتی داگرتبوو ویارانی ئێمە توانیبوویان بەدەم ژەندنی شەیپوورەوە بەسەر دوژمندا بدەن وگەرووی کوێستانەکانیان لە چنگ دەربێنن .لەگەڵ بانگی شەیپوور ،خێری سوفوس هەڵیکوتایە سەر ڕێبازگەی کوێستان وفەرماندەکانی تریش دەنگی لەشکریاندا وپێشرەویان کرد . سەربازەکان رمبەکانیان و سەماخستبوو و یەکتریان هان دەدا .

منیش بە پاشەنگ وبارگەوبنەوە ئەو ڕێگایەم گرتەپێش کە ئەسیرەکان پێشانیان دابووین،چونکە لەشکری ئێمە کوردەکانیان شکاندبوو و ئیدی جێگەی مەترسی نەبوو. بەڵام لەم وەختە کەمەشدا

دوژمن هەلی وەدەست خستبوو ولە تەدارەکی ڕێکخرانەوەیەکی تردا بوو. ئێمە دەبوو دەستی خۆمان رەپێش خەین ونەهێڵین جارێکی دی لە تەڵە بکەوین . سێ گردمان لێ نزیک بوو کە دەشیا بمانگرتایە . ئەو کاتەی لەدوایین گرد ئاوا دەبووین چی وانەمابوو دیسان دەرچوونمان بگیرێ .

دوژمن لەدواوە بە توندی زەبری لێ دەدایین ولەسەر ڕا بەردی جاڵە دەکردەوە . خۆهەراو نەعرەتەلێدانیان لە گرم وهۆڕی بەردەکان سامناکتر بوو .

ئەم سەربازە کە چاوەدێری منی پێ سپێرابوو وقەڵغانەکەی بۆڕا گرتبووم لە

جەنگەیەکدا هەڵاتکەچی وا
نەمابوو لە ژێر گاشەبەردێکی
زلدا بفڵێقێمەوە ،چاک بوو
جەنگاوەرێکی ئارکادیایی
بە فریام گەیشت و بە
قەڵغانەکەی من وخۆی داپۆشی
وسەندمیەوە ،ئەم جەنگاوەرە
ئورولوخوس (١) بوو.

ئەوێ رۆژێ بەخێرگوزەرا و
لەشکری لێک هەڵپچڕاوی ئێمە
توانی یەک بگرێتەوە .ئاخری
پاشی ئەم هەموو شەڕولێکدانە
کەوتینە فەرعانە وخۆمان لە
مەڵبەندێک بینی کەخانووەکا-
نیان رێک وپێک وولاتەکەیان
ئاوەدان وعەمبارەکانیان
لە دەغڵ ودان تژی بوو.
شەرابیشیان لەبەر زۆر ،
وزەوەندی لە سوێنە کردبوو.
لە گەڵ خئری سوفوس پێشنیاری
وێستانی شەڕمان بەکوردەکان-
دا ،ئەوانیش وەریان گرت و
تەرمی کوژراوەکانیان داینەوە
ئێمەش بەرێ وشوێن ورێزێکی
زۆرەوە کە هاوشانی دلێران و
جەنگاوەران بێ تەسلیم بە
خاکمان کردن وئەسیرەکەمان
ئازاد کرد.

بۆسبەینێ کوردەکان
رەپێشدانەیان کرد ویەک لە
دوای یەک پاسگەکانیان
دەگرت .ئێمەش لە تەنیشترا
لێمان دەدان ورێگەمان
دەکردەوە .ئەگەر خئری سوفوس
لەگەل دوژمن بەرەنگار دەبوو
من لەشکری خۆم بەرەوبەرزایی
دەکێشا تا جێگەیەک کە بە
سەر دوژمندا زاڵ دەبووم و
دەرم دەپەڕاندن .لەگەڵ کوو
کوردەکان پەلاماری منیان
دەدا ئەمجار خئری سوفوس
هەر بەم چەشنە لە هانام
دەهات . ئەمە نموونەیەکی
باش بوو لەهاوکاری ویارمەتی
جەنگاوەران لەمەیدانی شەردا

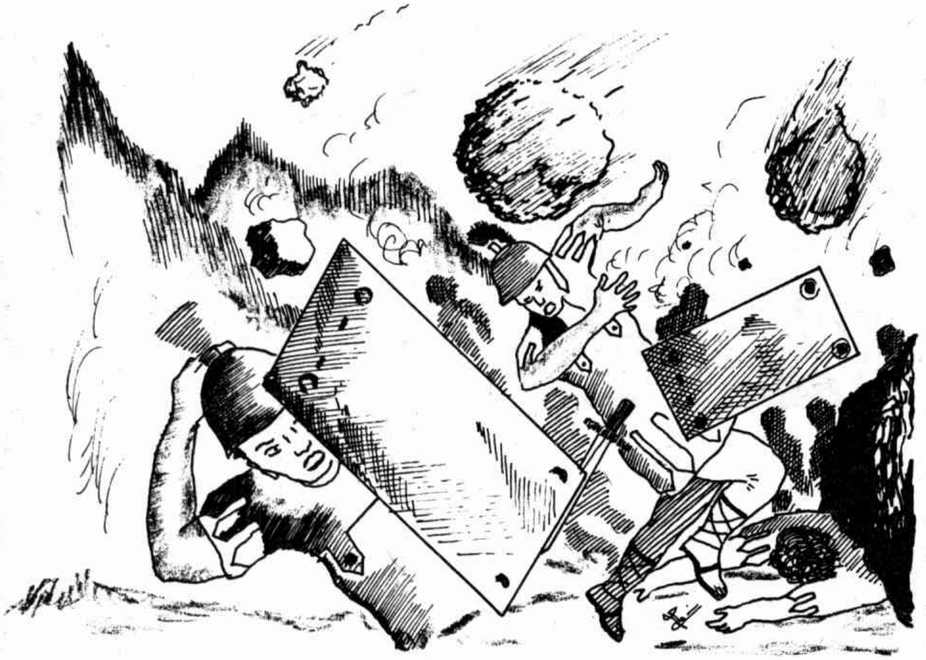

سەرەرای ئەوەی چەک و
قەڵغانی قورسمان بەدەستەوە
بووبەڵام دیسانیش لە شەری
تەلانە وتەلان چی وا لە
کوردەکان کەمترنەبووین،کەچی
ئەوان لە تیروکەوان و
قەڵماسک زیاتر چەکێکی تریان
پێ نەبوو .بە تایبەت ئەو
دەمەی کە پاشەکشەیان دەکرد
وبۆی دەردەچوون ئێمە هەر
تۆزیشمان نەدەشکاندن و
تەنانەت کەواندارە (کرتی) -
یەکانیشمان بەسەرکردایەتی
" ستراتوکلس" (١٠) هیچیان
لە دەست نەدەهات .

سەرەنجام لە بولێڵەی
رۆژێکی پاییزیدا پێدەشتەکانی
قەراغ چۆمی "کنتریتس" (١١)-
مان لێ وەدیار کەوت و
سوکناییمان کەوتە دڵ،چونکە
ئازووقەیەکی زۆریشمان
پێ بوو هەر لەوێ مەنزڵمان
خست وئەوشەوە بەخۆشی
وپێکەنین وگێڕانەوەی راز و
ئەفسانەی کۆن دەربارەی ،
کوردان رامان بوارد .تەواو
حەوت رۆژ بوو کە بێ پشوو
کوتابوومان وشەڕمان کردبوو.
ئەم کوشتەو کوێرەوەری و
دژوازی یەی کە لەم حەوتووەدا
دیبوومان گەلێک پتر بوو لەو
زەڕ و زیانانەی کە لە
شەڕەکانی لە گەڵ ئەردشیر و
تیسافرنسدا لێمان کەوتبوو.

ئەوێ شەوێ خەوێکی خۆشمان
کرد ،بەڵام سبەینێ کە چاومان

هه‌لێنا به‌لایه‌كی ترمان بۆ ناز[illegible]وو ،چونكه له‌شكرێكی بچووك به‌سواره‌و پیاده‌وه له‌وبه‌ری چۆم لێمان دامه‌زرا- بوون ولێمانیان ده‌ڕوانی .له دووریشه‌وه ڕێگه‌یه‌ك دیاربوو كه زۆرتروه كاروانه‌ڕێ ده‌چوو له‌وه‌ڕا كه‌زۆر به ڕێك وپێكی كوچكه ڕیزكرابوو زانیمان كه ئه‌مجاره‌ێ ده‌نێینه ولاتێكی پێشكه‌وتوو وخاوه‌ن شارستا- نیه‌ت .

پیاده‌ی ئه‌م له‌شكره سه‌ت هه‌نگاو دوورتر له به‌ستێنی چۆم جێگه‌ی گرتبوو ،سه‌ربازه- كانی ئه‌م له‌شكره زۆربه‌یان ئه‌م "كه‌لدانی" یانه بوون كه به‌كرێ گیراوی كاربه ده‌ستانی ئه‌رمه‌نستان بوون بیستبوومان كه ئه‌مانه نه‌ته‌وه‌یه‌كی ئازا و دلێرن . ته‌قالامان كرد كه له بوارێك بده‌ین وبپه‌ڕینه‌وه ، به‌لام‌ئه‌مه بۆ پۆلێك قورسه چه‌ك به‌هیچ جۆر نه‌ده‌لوا .

چونكه ئاوه‌كه‌له پشتێند به‌ره‌ژوور ده‌كشا وته‌ختی چه‌مه‌كه‌ش سه‌ریاك به‌ردی خڕو لووس بوو . سه‌ره‌ڕای ئه‌مانه‌ش له‌ژێر تیره‌بارانی دوژمنی رووبه‌ڕوو ،په‌ڕینه‌وه زیاتر وه‌خه‌یالێكی خاو ده‌چوو .

له‌لایه‌كی تریشه‌وه له داوێن كێوه‌كانی دواوه كه‌ئۆردوگای دوێ شه‌وێی خۆمان بوو ، كورده‌كان كۆزیلكه‌یان به‌ستبوو و چاوه‌ڕێی ئه‌وه‌وه بوون له هه‌لێكی ئه‌سته‌مدا خۆ به پاشه‌نگی له‌شكر داده‌ن و ده‌ماریان له رۆژگارده‌ربێنن ده‌ستێكمان كه‌وتبووه ئه‌و به‌ر و یه‌ك ئه‌مبه‌ر .

وه‌ها په‌شۆكا بووین كه ته‌واو سی وشه‌ش سه‌عات له جێێ خۆمان چه‌قین وفكرمان بۆ هیچی بڕ نه‌ده‌كرد .

له‌م نیگه‌رانی یه‌دا شه‌وێ خه‌ونێكم دیت كه بێ شك ویستی خودایان بوو . له‌من وابوو پێم له زنجیر دایه ،له نه‌كاو قلفه‌كانی زنجیر هه‌لوه‌رین وبه ئازادی هات و چۆم ده‌كرد . هه‌ر رۆژ بۆوه خه‌ونه‌كه‌م بۆ خێری سوفوس گێڕاوه ، ئه‌و زوو له‌مانای خه‌ونه‌كه گه‌یشت وله خۆشیان گه‌شاوه . ئه‌و ده‌م هه‌موو سه‌ركرده‌كان قوربانی‌یان به‌جێ هێنا وبه‌نه‌ریتی یۆنانی یان نه‌خشی چاكیان لێ دایه‌وه .

پاشی سه‌ربازه‌كان قاوه لتی یانكرد ومنیش له‌سه‌رنان بووم كه دوو لاو به‌هه‌له‌داو هاتنه لام .چونكه‌گشتیان ده‌یانزانی ئه‌گه‌ر مه‌به‌ستێك بێته پێش به تایبه‌تكه پێوه‌ندی به‌كاری له‌شكره‌وه هه‌بێ و به‌منی بلێن چ له‌سه‌ر خواردن بم یان خه‌وتبم هیچ رووم گرژناكه‌م وبه‌هێمنی گوێی لێ راده‌گرم .

لاوه‌كان پێیان گوتم: "له سه‌رووی چه‌م پووشكه‌مان كۆ ده‌كرده‌وه كه له به‌ستێنی ئه‌وبه‌ری ئاوه‌كه چاومان به پیره‌پیاوێك وچه‌ند ژنومندال كه‌وت كه بوخچه‌ی جل وبه‌رگیان به ده‌سته‌وه بوو وخه‌ریك بوون له قه‌لشتی گاشه به‌رده‌كانی دمچۆمدا ده‌یانشا رده‌وه . وادیار بوو كه قوولایی چۆمه‌كه له‌وێ كه‌متربێ ئێمه‌هه‌ردووكمان رووت بووینه‌وه و له چۆمه‌كه‌مان داهه‌ندێك رۆیشتین و وامان ده‌زانی هێشتا نه‌گه‌یشتووینه قوولایی كه‌چی تاكوو په‌ڕینه‌وه ئه‌وبه‌ر له‌هیچ كوێ ئاو له پشتێند به‌ره‌ژوورتر نه‌هات ."

درێژه‌ی هه‌یه

رازی پیرۆز «ج. ئاشتی»

لە بەرزایی چیا چاوی هەڵۆ پشکووت.
لە نێو بۆران بەخۆ داهات،
بە سەرما و با و تووما ن و هەور راهات.
بەڵام کاتێ هەتاو ئەنگووت
چیاکەی مشتی زیخ وخۆڵ وەبەر چاو هات.
لە قەدپاڵی چیا، چنگی بەقەو داگرت
هەڵێکێشێ بەرەو جێژوانی لووتکەوخۆر،
وەکوو تیرێ لە سینگی هەورەکان راچوو......
مەخابن، هیندە تەنیا بوو
لەنێو بۆرانێ تێدا چوو......

* * *

سبەی، لالەی بناری کێو
بە سرتەی سروەبا دەیگوت:
"چ رازێک هێندە پیرۆزە:
لە دایک بوون لەنێو بۆران
لەدنیاچوون لەنێو بۆران".

چاوەروان «ئەحمەد دەشتی»

چاوەڕوانم،
چون دەزانم هەر دێینەوە.
بەم هەموو ناخۆشی وتاڵی ودەرد و خەم و
ئازارەوە
هەر چاوەڕوانم چاوەڕوان.
تۆ دەزانی، دووریش بم لێت
هەست وبیرم هەر لە دەورت دەخولێتەوە.
بەو دڵەی کە یادگاری رۆژانی ئازادی وخۆشی
تیا نێژراوە و دەگەڵ هەر دڵە کوتەیەک
ئەو خۆشی و بیرەوەریانەم وە جووڵە دێن،
چاوەڕوانم
لە هەموو کاتێکی ساڵدا:
لە بەهار و لە هاویندا
لە پاییز و لە زستاندا
لە هەموو شوێن وجێگایەک
لە ژیانی دوورەوەتەنی
بۆ هەمیشە،
بە دڵ وگیان خۆشم دەوێی، یادت دەکەم،

لەگەڵ شیعری

بەهۆنامە «روانا کالە حەمە»

پیری شەیدا، مامۆستای عیشق و سووتان
خاوەن بەهرە، جوانپەرستی میهرەبان
رێبوارێ بووی لە دورگەی عیشقی خاکدا
مۆمی دەیان شیعری بەرزت داگیرسان
"تاریک و روون" شاهیدی بێداریتە
کەوتیتە رێ لەگەڵ بوولێڵی بەیان
هاوارت کرد: هەر کەسێ شیری پاکە
با هەوڵ دات بۆ وڵاتی برک و ژان
" ناڵەی جودایی" سکاڵای هەڵفری
تا بارەگای خوداوەندی غەریبان
"مامەهێمن" دوندی "قەندیل" بووی ئەتۆ
بۆ مەرگ، خامەی ئەتۆی لێمان فڕان
کێ بە قەد تۆ سارد و گەرمی چێشتووە؟
کێ غەمی کردۆتە هەمرازی ژیان؟

تۆ رۆیشتی و بەرهەمت بە یادگار
دیارییە بۆ دڵدارانی نیشتمان
"مامەهێمن" خامەکەم لاڵ و سڕە
وەختێ کەوتیتە هەناوی گۆڕستان
تۆ هەمیشە گۆڕەپانی هەڵگوردی
با تەرمت دەس کاتە مل مەرگ ونەمان
میری میران! بنوو بۆخۆت تا وەکوو
ساتی ئاهەنگی نەمر و سەروەران
ئەودەمی هەڵسە و تەماشا کە گەلت
چۆن ئەتۆی خستۆتە نێو سۆمای چاوان!

«عەلی لەبریز»

سوورەگوڵ بە پەپوولەی گوت :
جێم مەهێڵــە ،
بڕوانە ، ژینی من وتۆ
چەندە لە یەکتر جودا یە !
من لە جێگای خۆم دەمێنم ،
تۆ دەفڕی .
تەماشاکە :
چەند بە دڵ گیرۆدەی یەکین !
دوور لە خەڵک ،بۆ یەک دەژین
هێند وێک دەچین ، خەڵک دەڵێن
ئێمە هەردووک پەلکی گوڵین
بەڵام سەد داخ !
تۆ ڕزگار ، من بەندی زەویم
چ چارە نووسێکی تاڵە!
چەند حەز دەکەم
هەڵفڕینت لە ئاسمانان
بە پشووی خۆم عەتراوی کەم
بەڵام هەیهات دووری لە من !
نەک هەر لە من
لە سەر چڵی هەموو گوڵێک قۆناغ دەگری
زۆری پێ ناچێ هەڵدەفڕی
منیش دەبێ لە جێگای خۆم بمێنمەوە و
سوورانی سێبەری بەرپێم تەماشا کەم
تۆ لە ناکاو دەفڕی ، دەڕۆی .....
پاشان بۆلای من دێیەوە ،
لە دوایدا بەرەو شوێنێکی‌تر دەفڕی
دەڕۆی و پەیمان دەشکێنی
ئەی باڵ زێڕین !
هەر لە بەرەوەش
بەیانانە
چاو بە گریانم دەبینی !
هیوام وایە ئەم ئەوینە
هەر بەردەوام هەر پتەوبێ .
میری گوڵان !
با هەر دووکمان ڕەگ داکوتین
یا بەیەکەوە هەڵفڕین .

شاعیرانی لاو

شەماڵ جوادی (عمر ١٧)

پایز .... پایز !
گەڵا گەڵای زەردت
ببارێنە بەسەرمانا
بێزار نابین لە بارانت
بێزارنابین لەم ژیانە
چونکە شوێنمان وەک قەرەجێک بێ نیشانە
پایز ....پایز !
گەڵای زەردت
بادروستکا ئەوپەیکەرەی ئاواتمانە
بەگەڵای زەردی وەریوت
بەفرمێسکی هەوری ماتت
لەگەڵ وەرزی هاتنی تۆ
خەم میوانی نێودڵمانە
پایز ....پایز !
دەزانی تۆ
گشت باراتت
پەلکە زێڕینەی ئاسمانت
زۆر لەمێژە هاوڕێیانمە
هاوڕێی خۆشی وئازارمانە
پایز ....پایز !
بادەست بگرین
بەهەردووک ئەسرین بڕێژین
بگرین بۆ ڕەشماڵی ونمان
بگرین .... بگرین
بۆشەوی ڕەشی بێ خەومان

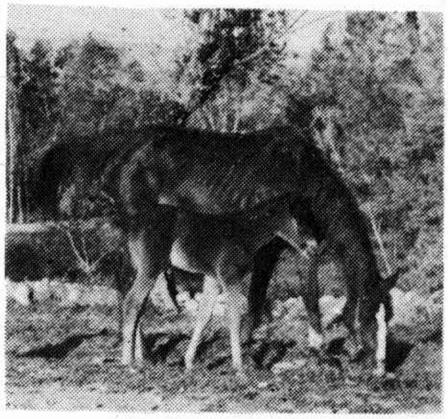

یەکسم یاعەدالٚ

ڕەسوول ڕەش ئەحمەد

لە کوردوستاندا.

کەم کەس هەیە خۆی ناسیبێ و جارێکی سواری یەکسمی نەبووبێ وغارێنی نەکردبێ یا بەلانی کەمەوە نەی دیبێ. شارەزایی ئەوتۆم بە زمانەکانی دیکەی دونیا نیە تا یەکسم لە فەرهەنگ و زمانەکانی دیکەی جیهاندا هەلٚسەنگێنم.

بەلام هەرچی هەیە لە فەرهەنگی کوردا خاوەنی فەرهەنگۆکێکی تایبەتی خۆیەتی،پاراستنی ئەو فەرهەنگۆکە بەتایبەتکە ئەورۆژیانی ماشینی پەرەی سەندووە ووردە،وردە ئەو گیاندارە وهەرچی پەیوەندی بەوەوە هەیە دەخرێتە گەرداوی فەراموٚشی،ئەرکی سەرشانی شارەزایان و لێزانانە.

بەپێویستم زانی ئێستاکە بەهیچ ناتوانین واز لە ژیانی **ماشێنی** بێنین ولێی بپرینگێینەوە،ئەوشتانەی لەبارەی یەکسم وگیانداری تر وکشت وکالٚ وچادروهەوار و ئاش ونان وهەرچی پەیوەندی بەژیانی کوردێکی پەتی یەوە هەیە بیان نووسمەوە بە ناوی کشت وکالٚ وئاژەلٚداری لەکوردستان لەچاپی بدەم، بەش بەش ئەو نووسراوانە بۆگۆواری سروە دەنێرم تا زووتر بکەوێتە بەرسەرنجی هۆگران وماموٚستایان و لێزانان تاکەم وکوورِی وجێ هەلٚەکانم بەرێنموونی بەجێ ووەخت بۆراست بکەنەوە.

دونیای ماشێنی ناخۆش وپردەردەسەرە.ئاخری بەرەکانی داهاتوو دەگەڕێنەوە داوێنی خۆرسک وهەولٚ دەدەن چیدی لەمە زیاتر خۆیان لەپێچ وخەمی ژیاندا بەخەمی دونیاوە نەخنکێنن.

یەکسم:

یەکسم گیاندارێکی بە هۆش وبە ئەمەگە و بە درێژایی مێژوو، کورد بۆ سواری وباری کەلکی لێ وەرگرتووە.یەکێک لە کایەکانی مەلٚبەندی ئێمە سواری یە و **جلیتێن وکوتەورمبازێن وتەراِدودارتەقلٚە وغارێن وشەرِناخێوی** هەرکام بەشێکن لەسواری،وسوارچاکی بەهونەرێکی کۆن ورەسەن ناسراوە.پێغەمبەری مەزن (د خ) تیرهاوێژی و سواری ومەلەی فێری مندالانی کردووە وگرێوی لەمبارەدا بەرِەوا زانیوە. لەم بابەتەوە قسە گەلێکە وتەنانەت بۆ ئەسپ و سواری مەتەلٚ و قسەی خۆش زۆر کوتراوە وەک:

تاسوار نەکەوێ نابێ بە سوار....

ئەگەر سەرنج بدرێتە بەیتە کۆنەکانی وەک **لاس** و **خەزالٚ** وبەتایبەت **ناسر** و **مالٚمالٚ** بۆمان دەردەکەوێ یەکسمی رەسەنیان لەنێو عەرەبانرا هێناوەتە کوردستان وئەسپی **حدوود** ماینی **کەحلان** لە تۆرەمەی ئەسپ ومایینی سەرسنووری

نێوان کورد وعەرەبان وبە باشترین ورەسەن ترینی هەمووان ناسراون.چونکە ئەوجۆرە ئەسپ ومایانە بە هۆی ئەوەی لەباری تۆرەمەوە دوورەن لە گەرماودەشتی بێروون وقاقری عەرەبستاندا خۆراگرن ودەرۆستی سەرمای کوێستانە سەخت و رژدەکانی کوردستان دێن ،ئەسپی حدوود ئێستا زۆرە بەلام ماینی کەحلان زۆرتر خەلکی تورکمان بەخێوی دەکەن .

یەکسم : لەباری جنسەوە بەدوودەستە بەش دەکرێن :

یەکسمی مێ :لە زمانی کورد یدا بەماین ناسراوە و ناوی خۆی بەسەرخۆیەوە.ئەو کارانەی لە ئەسپی دەوەشێنەوە ماینیش دەیانکا بەلام ناسک وکەم تاپشت توە. پیاوی دەست نەرۆیو لە کوردستاندا بۆکاروباری ژیان کەلکی لێ وەردەگرێ و کاری قورس وسووکی خۆی پێ ئەنجام دەدا .بەلام ئەوانەی دەست رۆیون ماینی تەنیا بۆ زەووزوو رادەگرن و ئەوەندەی بزانن ئاوس نیە کەلکی لێ وەردەگرن دەنا لەگەلّ رەوەو گارانی دەکەن تابە ئیشتیای خۆی بلەوەڕێ. ماین بەومەرجەی ئاوس نەبێ وەک ئەسپ ،غارێن وتەڕادی پێدەکرێ .

ئەگەر دووبارە سەرنج بدەینەوە سەربەیتە کۆنەکان دەبینین وبۆمان دەردەکەوێ کە هەرچی پیاوی گەورە و یەکەیەکە بووە بە تایبەت لەکاتی شەڕدا هەر سواری ماین بووە ئەگەر لێی بکۆلینەوە ئەوهۆیانەی تێدا دەبینینەوە .

ئەلف : ماین سوار لەهەر شوێنێکی بەرهەلّدا بکا هەر لەوجێ دەمێنێتەوە وزۆر دوور ناکەوێتەوە وسەرەڕۆیی ناکا ئەلّبەت یەک یەک ماینی تۆڕ هەلّدەکەوێ کە سوار پێی زەوت ناکرێ ومل پێوە دەنێ وسوار بەجێ دێلێ

ب : ئەسپ زۆر دەحیلێنێ وبۆکاری نهێنی نابێ بەلام بەپێچەوانە ماین بێدەنگ ـ ترە .

س :هەزار ماین لە رەوێکدا رەنگە بەیەکەوە بحاوێنەوە بەلام دوو ئەسپ تایەکیان نەبەزێنێ واز لە کوڕژن و شەڕو هەلّلا ناهێنن .

چ:ماین وەک ئەسپ سلّ نیە وکەمتر دەسلّەمێتەوە .

هـ :فێرکردن وگرتن و راهێنانی ماین لە ئەسپ هاسانترە .

پ :رۆینی ماین نەرمتر و سواری یەکەی خۆشترە .

گ : لەکۆنەوە تا باسی تیرئاوێژی وتفەنگ کراوە باسی سواریش هاتۆتە گۆڕێ . سوارچاکەکانی قەدیم نێوان دووگوێی ئەسپی سەرراگریان بەسێرەی تفەنگ لەقەلّەم داوە ولەوێ را نیشانەیان لەراو یادوژمن گرتووە ،چون ماین کەمتر بزۆزی دەکا و سەری رادەگرێ لەبەرتەقەکەی کەمتر دەسلّەمێتەوە ماین باشترە .

ئەورۆ تەنانەت عیلمیش باسی حەیای ماینی کردووە ماین وەختایەکی ژانی هاتێ ئەگەر ئازادبێ دەڕوا و لەجێ یەکی چۆل دەزێ،ئەگەر جێ چۆلی دەست نەکەوت دەتوانێ زانی خۆی ۲۴ سەعاتان وەپاشدا .هەموو سالێ ماین بۆماوەی دەرۆژان وەفالّ دێ وئامادەی ئاوس بوون دەبێ ئەگەر ئەوماوەیە بەسەر بچێ،چ چابکرێ و چ چانەکرێ لەفالّ دەکەوێتەوە ، لەنیشانەکانی وەفالّ هاتنی ئەوانەن :

۱ـ روالّەتی زێی دەگۆڕێ.

۲ـ زۆر دەحیلێنێ وخۆ بۆنێو ئەسپان دەکوتێ .

لەوچەند رۆژەدا ماین لە رەوە دەگرنەوە و لە ئەسپێکی چاک ورەسەن وبەناو بانگی چادەکەن وهەولّ دەدەن بەم کارە لە ئاوس بوونی رەمەکی بەرگری بکەن ، ناوچەی وایە چرو ئەستەمە و نیازیان بەیەکسمی بەتاقەت هەیە بۆ جێگای وا ئێستر کاری خەلّک مەیسەر دەکا . ئێستریش بۆ ژیانی ئابووری زۆربەکەلکە ولەجێی خۆی

باسی ئەویش دێنینە گۆڕێ

ماوەی ئاوسێنی ماین ساڵەوەختێکی تەواوە ،کاتێک زا ساڵەوەختێکیش شیر دەدا بەجانووەکەی ،**کاتێک ساڵێک لە تەمەنی جانوو تێپەڕی پێی دەڵێن یەک بڕ و** ماین سەرلەنوێ دێتەوە فاڵ وجانووەکەی لە شیر دەکاتەوە .بەگوێرەی تەمەن **ئەگەر دووساڵی تەواو لە تەمەنی رابرد دەبێتە دووبڕ وپاش سێ ساڵ سێ بڕی پێ دەڵێن .**

"جانووگرتن"

کاتێک سێ ساڵی تەواو لە تەمەنی جانوو تێپەڕی وردە وردە پشت دەگرێ ونۆرەی گرتنی دێ ،وردە ،وردە رەشمە وهەوساری دەکەن و ئەگەر تائەوکات لەگەڵ دایکی مابێ لێکیان هەڵدەبڕن ، ئەوجار پێویستە بە سوارچاکێکی باش وتایبەتی ئەوکارە هەیە سواری ببێ و رای بێنێ .

لەوکاتەدا زوربەی جانووەکان **سرک و رەوەک و بزۆزن** وچاری وایە بزۆزی ـ یەکەیان لە ئەنداز بە دەرە وهیچ سوارێک وەخۆ ناگرن **بۆمرزەم**کردنی ئەوجۆرە جانووانە ،تێرێکی پڕلە گڵیان داوێنە سەرپشت ولە دەشتێکی نەرمان بەگوریسێکی درێژ دەی بەستنەوە ،جانوو **هەرچی خۆهەلاوێ وجیفرکان لە خۆبدا** جگەلە ماندووبوون چی دی بەنسیب نابێ ،ئەوکارە چەند رۆژان دووپات دەکەنەوەتا جانوو عادەت بەوشتە زیادی یەیَ سەرپشتی دەگرێ ولەتۆری دەکەوێ ئەوجار سوارچاکێکی دەوێ رایبێنێ ،ئەوسواری یە گەلێک گرینگە وکاری هەموو کەس نیە ،بێت وسوار ناشی بێ بۆهەمیشە ئەوجانووە بەدعەمەل دەبێ .

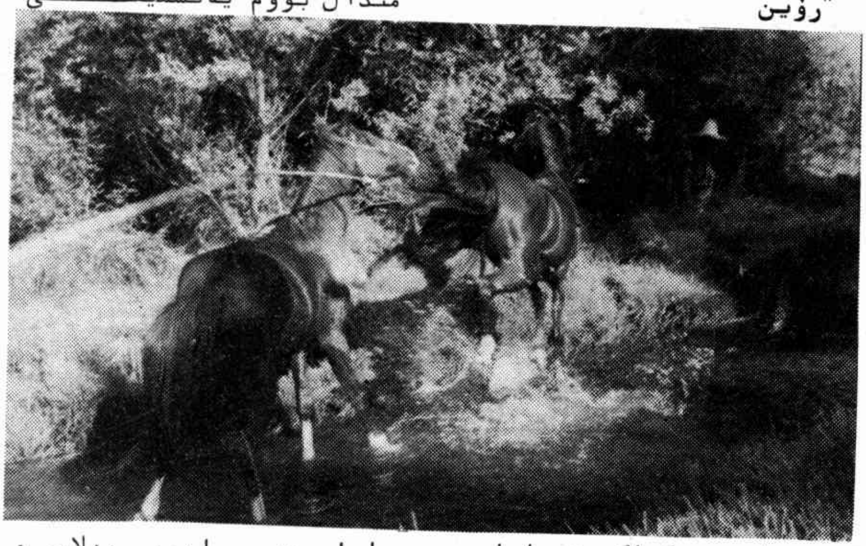

"رۆین"

جانوو زگماکی ئامادەی فێربوونی جۆرە رۆینێکە ، سوارچاک دەبێ لەکاتی گرتندا زۆر سەرنج بداتە رۆینی جانوو تابزانێ ئامادەی فێربوونی چ جۆرە رۆینێکە ،بێت وئەوکارەی نەکا سەرلە جانوو دەشێوێنێ ورۆینی خۆشی لەبیردەباتەوە

١ـ **قەدەمی ئیشکەرۆ** : ئەو شێوەرۆینە قورس وگرانولە قالبان ناخۆشە ،**وڵاغی گوڵەکی زەلامی تەپلۆس پترفێری ئەو رۆینە دەبن** ،بۆباری زۆر بەتاقەتن لەرکێف لێداننددا بەرلەوەی بکەونە**چوارناڵەی** دەکەونە قۆرتە .

٢ـ **قۆرتە** :ئەگەرسوارچاک لەکاتی راهێنانی یەکسمم **قەدەمی وێشکەرۆدا** وشیار نەبێ رۆینی خۆی لەبیر دەباتەوە ودەی کاتە **قۆرتە یەکسمی قۆرتە** وەک تۆپی جیر هەڵدەبەزێتەوە وسواری نیوەعومر دەکا ،باشم لەبیرە منداڵ بووم یەکسمێکی وامان هەبوو لەبەر زەلامی و بەتاقەتی پێمان دەگوت بارگینەگێلە ، زۆر رۆژان وڵاغەکانمان دەبردنە چۆم و دەمانشوشتن ئەگەر رۆژێکی یەکێک لەبراکان لەدەرسێکی نمرەی کەممان هێنابا وە دەبوو سواری بارگینەگێلە بووبا . نازانن یەکسمبردنە چۆم وبەسواری دەگۆمم گەران چ کەیفێکی تێدابووو سواری بارگینەگێلە چ تەنبێ یەکی گەورە بوو ،بەوجۆرەیەکسمانە

دەڵێن ڕەگێکی کەرێتی یان هەیە .

قەدەمەڕی :ئەوجۆرە ڕۆینە گەلێک پەسەندە چونکە بۆباری وەک یەکسمی ویشکەڕۆ بەتاقەتن وبۆ سواری و ڕمبازین شتی وەک خۆیان کەمە دەرکێف لێدانیدا قەت وەقۆرتە ناکەون وسواری یە- کەیان خۆش وەدەکەرین و فرۆشتنێدا لایەنگریان زورە ، یەکسمی قەدەم لە جێی پلەوتەلان بەکارە وخۆڵەخۆرا ناکوتێ .

هێندیک لەقەدەمەڕی — یەکان سواری یەکەیان تایبەتی وخۆشە ،لەزۆیندا یەکسم دەڵێی بەدەست وپێ سەما دەکا ،ئەو دەستە یەکسمانە قەدەم هەڵەشەیان پێ دەڵێن .

یۆرغە :ئەوجۆرە ڕۆینە وەک ، مەلەبۆقەی نێوئاو وایە یەکسم هێند ڕێک و لووس بەڕێدا دەڕوا کە سوار ناجوولێنێتەوە ،سواری یەکسمی یۆرغە مەری کە لە یۆرغەی توند نەرمترە ،وەک سواری جۆلانە ولانکە وایە و سوارخەونووچکە دەیباتەوە بەعزە یۆرغەیەک هێندە توندە کە لە ماشێنی نامێنێتەوە بۆجێی دەشت ئەوجۆرە ڕۆینە زۆرباشە وتەواو دەوام دێنێ ،بەڵام لە جێی پلەوتەلان بە پێچەوانەی یەکسمی قەدەم ناشیانە خۆدەکوتێ و زوو ماندوو دەبێ و تەنانەت جاری وایە دەوەستێ .

"شارەزایی بەتەمەن"

جانوو کاتێک دەبێ ماهی دەمەوددانی لەزار دانیە ، وردە ،وردە ددانی دێن کە بووبە دووساڵە ددانەکانی جگەلە شیلە هەموودێن .

لەسێ ساڵی شیلەکە لە ئاخری ددانەکانی پێشەوەن سەروەدەر دەنێن .لەپێنج ساڵی شیلەکانی دەکەون و تۆزیک ئەولاتر بەرازە دەردەکا وجێگای شیلەکان هەروا بە بەتالی دەمێنێتەوە یەکسم لە تەمەنی پێنج ساڵی بەهۆی کەوتنی شیلەو هاتنی بەرازەکانی زۆر کزوبێ تاقەت دەبێ و هەربۆیە یەکسم ناسان پێ یان وایە یەکسمی چوار ساڵە لەیەکسمی پێنج ساڵە بەتاقەتترە .کاتێک پێنج ساڵەی تەواو کرد ددانەکانی تەواو ورێک ودایمین .

دیوی ژووری ددانی یەکسم کەتایی زۆرەودەتوا- نین بڵێین هلۆڵە ،ساڵ بە ساڵ کەلە تەمەنی رادەبرێ قووڵایی وکەتایی یەکان پڕدەبنەوە ،قووڵایی تەختی ددانی یەکسم جۆدانەی پێ دەڵێن ،لەنۆ ساڵی ارەشایی یەکەی زۆرکەم لەسەر هەدانی دەمێنێ وهەرکە بووبە دەساڵە ئەورەشایی یە تەواو دەفەوتێ وددانەکانی تەواو لووس وسپی دەبنەوە ، لە دەوە بۆ یازدە سەری ددانەکانی ڕەش هەڵدەگەڕێن ولەیازدەرا بۆدوازدەنێوقەدی ددانەکانی ڕەش دەبن و وردە وردە سپیایی لە ددانی نامێنێ .

بۆلێک کردنەوەی تەمەنی نۆ ویازدە کار ئاسانە ددانی نۆساڵە نێوقووڵ و سەرڕەشە بەڵام ددانی یازدە ساڵە نێوپڕی سەرڕەشە و بەواتەی بەیتاڵەکان تەخت لووسە ،لە دوازدە بەرەو ژوور چون جۆدانەی نامێنێ ئیدی جۆی بۆناشکێ، هەر بۆیە بۆی لەئاو دەکەن تا بخووسی ،دەنا جۆ هەروا بە ساغی لەزگی یەکسمدا هەڵدەمسێ ودەبێتە پەڵخور وبە ساغی دێتەوەدەر و هیچ قازانجێکی بۆی نابێ ، یەکسمی پیر ئەگەر شارەزا - یانە خزمەتی نەکرێ زوو پەکی دەکەوێ ، بەعزە بەیتاڵێکمان هەیە لە کلوی خۆیدا زۆر شارەزایە ، تەنانەت بێ چاولەددان کردن لە قووڵایی پشتچاوی یەکسمرا دەزانێ یەکسم چەند ساڵە ،

یەکسم هەرچی بەتەمەندا بچێ پشتچاوی پتر لە قووڵەوە دەچێ .

درێژەی هەیە

شاعیری واقعی

وەرگێڕ: ماڵە

ڕۆژی لەڕۆژان مەهاراجەی گەورە ،خۆشەویسترین مەهاراجەی هەتاوومانگ ،فەرمانی بەوەزیرەکەیدا کە شاعیری واقعی بۆ هەڵبژێرێ.

وەزیر فەرمانی مەهاراجەی بە هەمووان ڕاگەیاند. ڕۆژی دوایی کۆمەڵێک خەڵک لە پێش کۆشک کۆبوونەوە.

هەزارویەک کەس لەوێ خڕ بوونەوەوهەموو یەک دەنگ گوتیان:"ئێمە شاعیری ڕاستەقینەین ".

وەزیر بیست و یەک ڕۆژ گوێی لە شیعری ئەوان ڕاگرت ،بەڵام نەیتوانی چاکترین شاعیر هەڵبژێرێ .

ئەو ڕۆژە بە تەواوی بیری کردەوە و ڕۆژی دووەم و سێ یەمیش لەم بارەیەوە فکری کردەوە.

ڕۆژی چوارەم ناوی هەزارو یەک شاعیری بە خەتێکی زێڕین نووسی وبردی بە خزمەت مەهاراجە .مەهاراجە بەسەر سووڕمانەوە پرسی بە ڕاستی ئەمانە هەموویان شاعیرن ؟

وەزیر سەری دانەواند و وڵامی دایەوە "گەورەم گوێم لە شیعری هەموان بووە بەڵام نەمتوانیوە باشترین شاعیریان لێ هەڵبژێرم ". بۆیە ناوی هەموویانم نووسیوە وهێناومەتە خزمەتت تاکوو خۆت هەڵیبژێری .

مەهاراجە تاوێک ڕاما پاشان ئەوها فەرمانی دا "شاعیرەکان دەزیندان بکەن ، شکەنجەیان بدەن ،هەر کەس شیعر بڵێ کای دەپێستی سەری داخنین وشاربەدەری دەکەین "

شەش مانگ پێ چوو ڕۆژێک مەهاراجە سەری لە زیندان دا وفەرمانی دا هەموو شاعیرەکان بپشکنن.لەوهەزارو یەک شاعیرە ،تەنیا سەدویەک شاعیر لە ئازارو سەختی زیندان نەترسابوون ودەستیان لەهونەری خۆیان هەڵنەگرتبوو

ئەوانە تووڕەیی وسزای مەهاراجەیان بەهیچ دا نابوو شەوان بە دزی پاسەوان شیعریان گوتبوو.

مەهاراجە بە وەزیری گوت :

ـ ئەوانە ئازادبکە با بڕۆن سەدویەک شاعیرەکەی دیکە بەرە کۆشکی تاووس و هەمووشتیان بۆ ئامادە بکە با لەخۆشی وشادیدا بژین وەزیر فەرمانی مەهاراجەی بەجێ هێنا .

شاعیرەکان جل وبەرگی تازەیان پۆشی وبە خواردن و خواردنەوەوکەیف ونەهەنگ ڕایان دەبوارد وکاریان قسەی هیچ وپوچ وجەفەنگ بوو.

ئەوانی ئەم قسانەیان دەبیستەوە بەزەیان بەحاڵی شاعیرەکان دەهات .شەش مانگیش بەمجۆرە بەسەرداچوو. ڕۆژێک مەهاراجە و وەزیر شاعیرەکانیان لە کۆشک کۆکردەوە و مەهاراجە گوتی:

ـ ئێوە شەش مانگی تەواوە بەخۆشی وشادی ڕای دەبوێرن ئێستا کامتان دەتوانێ بە شیعرێکی ئێمە وەجۆش و کوڵ بێنێ ویادی ڕابردوومان زیندووکاتەوە .شاعیری خۆڵێگۆڕاو سەریان بەرداوەو متەقیان لێ بڕا . ئەنجالاوێک چاوی لە چاوی مەهاراجە بڕی ئەوشاعیرە وەکوو شاعیرەکانی دیکە وەختی خۆی بەخواردنەوە وبەزم وئاهەنگرانەبواردبوو دەچووە کونجێک و شیعری دادەنا ،شیعرەکانیشی پڕبوون لە سۆزوکوڵی دڵی شاعیرێکی شێواو.

بڕوانە لاپەڕەی ٧١

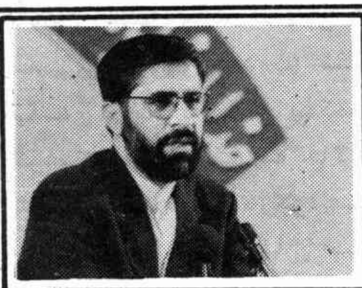

پەیامی سەرۆک وەزیر

بسم الله الرحمن الرحیم

بەشداری شەخسیەتە زانستی و ئەدیبەکانی کوردزمانی وڵاتی ئیسلامیمان لە کۆبوونەوەی ئەمڕۆدا بە غەنیمەت دەزانم وهیوادارم، ئەم کۆنگرەیە بتوانێ لە ناساندنەوەی ئەدەبیات و فەرهەنگی هەراوی کوردیدا و هەروەها پێک هێنانی هەل و مەرجی هەموو چەشنە دەرفەتێک بۆ پەرەسەندنی ئەم فەرهەنگ وزمانە شیوایە هەنگاو هەڵگرێ ونەخشی کاریگەر وەستۆ بگرێ.

تا ئەو جێگایەی من بزانم زوربەی زمان ناسەکان لەسەر ئەم بڕوایەن کە زاراوەکانی زمانی کوردی رەسەن ترین زاراوەن کە لە کۆنەوە ماونەتەوە. کێ هەیە لایەنگری زمان وئەدەبی فارسی بێ و نەزانێ زاراوەی هەورامی کە لە لایەکەوە لە رێزی یەکێک لەزاراوە کۆنەکانی زمانی فارسی یە و لە لایەکیشەوە دایکی زوربەی زاراوەکانی زمانی کوردی یە وەک سۆرانی وکرمانجی،ماکەی ناسکترین هەستی عاریفانە بووە. فەهلەویاتی باباتاهیر کەلە بنەماڵەی عەشیرەتی چیاکانی زاگرۆس بووە، نموونەیەکی ئاشکرایە بۆئەم ناسک خەیاڵی وجوانی یە.

کوردی بە شایەدی ئەوانەی کەئەم زمانەیان باش ناسیوە زمانی کۆنی عیرفان وزمانی هەستی پاک وبرایەتی وفکری قاڵ وبێ غەوروخەوشی بەرەی مرۆڤە. لە بەستێنی ناساندنەوەی ئەم زمانەکۆنە لەسەر زەوی ئێران وناسینەوەی، هەڵکەوتەکانی ئەدەبی کوردی وتا موچێژی ئاسەواری هەریەک لەوان یا ئەوکارانەی بۆ بەرقەراری وژیانی ئەم زمانە پێویستە جێ بەجێ بکرێن،ئێوەی بەڕێز بەوردی مەسەلەکان دەخەنە بەرباس ووت وویژ.

ئەوەی لەم هەلەکورتەدا جێگای باسە دەست نیشان کردنی دوو رواڵەتە لەمەر هونەر وئەدەب بەگشتی ودەرکێشانی چەند نوکتەی سەرنج راکێش بۆپەرداغکردنی فۆرمی ئەدەبی وڵاتەکەمان ولەگەڵیدا ئەدەبی کوردی یە.

هونەر هەمیشە رواڵەتی خۆی بەدووباری تایبەتی یەوە نیشان داوە. یەکەم نەمری هونەرە. ئەوی دیکە لێها تووبی هونەرە بۆبەیان وشی کردنەوەی راستی یە پڕگیر و گرفتەکان. هەرچەندی پلەی چۆنەتی کارێکی هونەری بەرزتربێ تەمەنی بابەتەکەی درێژ دەبێتەوە. ئەوەی هونەرمەند پێویستە وەبەر چاوی بگرێ هەتاهەتایی و راوەستاوی هونەرە. هەڵبەتلە رابردوودا هێندێک کەس لەم کارە غەفڵەتیان کردووە خوونکاری خوێن خۆریان بە مرواری شیعری دەری زێڕوەشان کردووە وکالای بەنرخی هونەری خۆیان بەفیرۆ لەدەستداوە. بەڵام هونەرمەندی دەروەست ئەوەیە کە تووشی ئەم کەمتەرخەمی یانە نەبێ. کەوابوو دەبێ ناسینی هەل ومەرجی زەمانی خۆی بە لاوە گرینگ بێ وبزانێ بەوئاوی ژیانە کە لەدەستدایە، تەمەنی ئەبەدی دەدا بەچ شتێک.

سەرقافڵەکانی شیعری کوردی وەک هەموو ناودارانی ئەدەبی وڵاتەکەمان، ئاوی ژیانی شیعری خۆیان بۆ پاراوکردنی داری عیرفان

دەکار هێناوە ئەوەی کە سەیری مێژووی ئەدەبی ئەو بەشەی وڵاتە ئیسلامی یەکەمانی کردبێ لەم راستی یە ئاگادارە. ئەوریبازە دەبێ درێژەپێ بدرێ .واباشە عیرفان هەر وەک جاران بابەتی بنەرەتی شیعرمان بێ .بەڵام بەم سەرنجەوە کە عیرفانی ئەمرۆ لە سایەی هەلێکی کەبۆی رەخساوە لەبەربەرەکانی دەگەڵ ئەو شەیتانانەی کە هەرەشە لەهەبوونی مرۆڤایەتی دەکەن عیرفانێکی چەکدارە . عیرفان تادوێنێ لەزیندانی دەسەڵاتدارانی ستەمکاردا بوو هەر ئەم حەقدۆستی یە عاریفانەیە بێ . ئەم حەقدۆستی یە جوانترین راستی یە کە دەتوانین ئەمرۆ پەسنی بدەین .لەم بارەیدا ، باس زۆرە وماوە کەم هیوادارین برایانی زانامان کەلەم کۆبوونەوە بەرێزەدا بەشدارن زۆر نوکتە وبابەت لەم کورتە باسە هەڵ بکرێنن

بارێکی تابیەتی دیکەی هونەر وئەدەب ، هێزی شی کردنەوەی راستی یەکانە وێژەوان زەمانێک بە جل و بەرگی "دەروەست"دەرازێتەوە ، کە زمانی خۆی بۆدەربڕینی کەزێووزیوەر لەرووی رووداـ وەکان وەلادا وئەوەی راستە بەخەڵکی خۆی بڵێ .

ئەمرۆ کە کۆماری ئیسلامی لەهەموولاوە کەوتۆتە ژێر هێرشی تەبلیغاتی ژەهراوی دوژمنانی مرۆڤایەتی،ئەم ئەرکە زیاتر لەهەمیشە قورسایی دەخاتە سەرشانی هونەرمەندەکان. ئەو راستی یانەی دەبێ بگوترێن زۆرن : ئەوشەرە نەویستووەی کە دارودەستەی مڵهوری بەسەر گەلی ئێمە بەتایبەتی گەلی کوردیدا سەپاندبوو .یاتیری ژەهراوی سەدرەنگی پیلان کە

"دەوڵەت لەکوردستاندا بایەخی گرینگ بوشەپۆلی پڕخرۆشی نەتەوەی کورد دادەنێ"

واوێدەچی کەهاواری"حەق حەق" سالیکانی دوێکە برگەی ئەو رستانە بوون کە عاریفانی خودا ویستی ئەمرۆ بەهاوار دەری دەبڕن ،مافی چەوساوە ـ کان دەبێ لە ملهوڕان بستێندرێ .

ماف نادرێ دەستێندرێ حەق هەوێنی یەک بوونی هۆزی ئێمەیە .حەق بناغەی خزمایەتی وتۆرەمەی ئێمەیە .رەوا هات ناڕەوا رۆیشت .بەراستی ناڕەوا هەردەبوو بڕوا .قسەی حیسابی شیعری فارسی و زمانەکانی ناوچەیی دەبێ راستی تەرخان بکا . ئەگەر "راستی"رواڵەتێکی ئاشکرا و روناکی بوایە باسێک بە ناوی ئەرکی هونەر" وەک ئەمرۆ جێگای خۆی نەدەکردەوە بەڵام وانیە .لە ئەرکی هونەرمەنددا کە هەمیشەقورس بووە وئێستاش هەر قورسە دڵ وچاوی روون وچێژی ماریفەت خواز وبەیانی ناسک وچاوی بەحوکم وسەلیقەی رەواویست وزمانی حەق وێژ پێویستن . ئەوانە ئامرازی کاری هونەرمەندی دەروەستن . "دەروەستی"هونەرمەند ئەوەیە هەموو رۆژێ بەرەو نێوەنەی بووژانەوەی ئیسلام داوێژرێن شۆفاری، کەدڵی پاکی گەلانی جۆراوجۆر لێک دەکا . یا سەمپاشی دەڵڕەقانە کە بارودۆخی واپێک دێنێ یارو نەیار لێک نەناسرێنەوە. ئەم بابەتانە دەبێ لە ئەدەبیاتی کوردیماندا جێگای تایبەتی خۆیان بکەنەوە.

ناوچە کوردنشینەکانی وڵاتلە زەمانی رژیمی ستەمشاییدا لەژێر زوڵم و چەوسانەوەدا بوون.دوژمنانی

ئەم نەتەوەیە تێدەکۆشن ئەم بەشەی وڵاتی ئیسلامی مان لە نیعمەتەکانی کۆماری ئیسلامی بێ بەش بکەن وزوڵم وزۆرەکانی شادرێژە پێ بدەن .ئەرکی خەباتی ئێمەلەگەڵ ئەو زوڵم وزۆرە بەستۆی ئێوەیە. ئێوە نوێنەرانی گەلی کورد ،ئێوە زانایانی بەرێز زۆربەجێ یە رێگای چارەوپێشنیاری خۆتان بۆپێشکەوتنی کاروبار بەئێمە نیشان بدەن .

دەوڵەت لەکوردستاندا بایەخی گرینگ بۆ شەپۆلی پڕخرۆشی نەتەوەی کورد و مێرخاسان وزانایانی دڵسۆزی دادەنێ وکاری بەهیچ دەستە و بەستەی دژی ئیسلام وخەڵک نیەو سەرەڕای گیروگرفتی زۆری خۆی ئەزمی جەزم کردووە کوردستان ئاوەدانکاتەوە.

هیوادارم خوای گەورە گیانی شەهیدانی کورد و شەهیدانی تری شۆڕشی ئیسلامی لە ئێمە رازی بکا ولەبڕینی ئەورێگا پرسەعادەتەی گرتوومانەتە بەر یارمەتیمان بدا .

میرحسین موسوی
۶۵/۷/۲
نخست وزیر

پاشماوەی شاعیری ...

مەهاراجە بەوەزیری گوت
-"نەخێر ئەم سەد کەسەش شاعیر نین" ئەوانە نەکارە و تەوەزلن .کاتێک لە زیندان بوون ولەخۆشی وشادی بێ بەهرە بوون بۆکڵۆڵی ولێقەوماوی خۆیان شیعریان دەگوت، بەڵام لەوەتا بەسەر خۆشیدا کەوتوون سۆزوهەستیان بڕاوە ولە شیعر چوونەتەوە .تێیان هەڵدە و لە کۆشکیان وەدەر بنێ".

پاش ئەوەی تووڕەیی مەهاراجە دامرکاوە ،شاعیرە لاوەکەی نیشان دا و بە وەزیری گوت :

- "ئەم لاوە هەم لە دەردو مەینەت ئیلهام وەردەگرێ و هەم لە خۆشی و شادی تاریکایی شەو و رووناکایی بەیان و بەرەنگاری مەرگ و خۆشی و کامرانی بۆ ئەو سەرچاوەی ئیلهامی شیعرن.

هەموو شاعیرێکی واقیعی هەروایە و هەموو کاتێک لە ژیان ئیلهام وەردەگرێ. سەرچاوەی شیعری بەهیچ بەسەرهات و رووداوێک ، وشک نابێ.ئەم لاوە شاعیری واقیعییە .لەمڕۆ بە دواوە شاعیری دەرباری ئێمەیە و ژیانێکی دڵخوازی بۆ دابین بکە ،تاکوو هەموو رۆژێ بێتە کۆشک و شیعرێکمان بۆ بخوێنێتەوە .

شاعیرە لاوەکە رۆژی دوایی هاتە کۆشک و شیعرێکی بۆ خوێندنەوە .رۆژی دووهەم و سێیەمیش شیعری بۆ مەهاراجە خوێندەوە .بەڵام رۆژی چوارەم نەهاتە کۆشک،نامەیەکی نووسی و بۆ مەهاراجەی نارد :

" نەمتوانی بە مەیل و ئارەزووی ئێوە شیعران هەڵبەستم .من شاعیری دڵ و ئیلهامی ئازادی خۆمم . من ناتوانم دیلی کەیفی کەسێکی - تر بم".

وەزیر لەپاش خوێندنەوەی نامەکە تووڕە بوو و بە مەهاراجەی گوت:"نمەک بە حەرامە" مەهاراجە تێی خوڕی و گوتی:"نەخێر تۆ هەڵەی

ئێستا باوکی تۆ زیندووبوایە سووجدەی بۆ ئەم شاعیرە دەبرد .شاعیری راستەقینە ئازادە و بە دڵی خۆی شیعر دەڵێ.

شیعری کۆیلەکان تەنیا کۆیلەکان دەیخوێننەوە. ئەگەر ئەم شاعیرە نەیەتە کۆشکی ئێمەش ،دەبێ ژیانی دابین بکەین ،تاکوو شیعری دڵی خۆی بڵێ".

وەزیری لاو بەسەرسوڕمانەوە بێدەنگ بوو و لە ئاستی ئەم رووداوە سەری خۆی دانەواندو کەوتە بیرکردنەوە......

گوێزتەکاندن

«رەحیم لوقمانی»

هاوین دیمەن وروخساری زەرد هەڵگەڕاوە و گەردی پاییزی گرتووە. تەبیعەت بەرگی گۆڕیوە و خۆی بۆ کزەی زریانی خەزان تەیار کردووە.

گەڵای داران لە گوێن پەڕەنگی گوارە دەلەرێنەوە ئیتر زەوی بەردراون و شینکەی کەم تەمەن سەریان هەڵداوە.

ئاگری بێ دووکەڵ وتینی رەزبەر لەرەزبەر بووەو ناکووژێتەوە!

زریانی شێت لە کاوانەی شاخەوە داگەڕاوەتە دۆڵ و دەشت و کێڵگەوچەموباخان.

هەنارو هەرمێ ئاویان تێگەڕاوە وچاوەڕوانی دەستی باخەوانن، زەردە بەهێ و سێوەلاسوورەی سفت و سۆڵ، بە لک وپۆپانەوە رادەهەژێن.

گوێز وبادامی باخ ولێڕو بنارو لاپاڵ هەڕەتیانە بۆ شەوچەرەی زستان هەڵگیرێن.

منداڵان چاوەڕوانن تا هەوری تاری، عەتری باران لە بووکی زەردوسووری گێوژ بپرژێنێ.

وامازوان چاوەروانی دەستو چەڵاگی کوڕ وکچانە و زمانی گەڵای بۆ بارینی گەزۆ راداشتووە.

لەم وەختەدا گوێز پێگەیشتووەوهەڕەتی تەکاند- نیەتی .گوێز تەکاندن وەک زۆر کاری دی ،زاراوەی خۆی هەیە.

رەنگە زاراوەی هەر ناوچەیەش لەئی ناوچەیەکی‌تر جیاواز بێ .ئێمە لێرەدا باسی گوێزتەکاندنی ناوچەی سەرشیوی سەقز دەکەین.

دیارە وشە و زاراوەی، کارەکەش لە زمانی خەڵکی ئەم شوێنە وەرگیراون.

گوێزەڵان، باخە گوێزی چڕوپڕی دۆڵ ولاپاڵ وکوێستانی بەرزو باگرە. گوێز بەباڵای بەرزو دیمەنی تەرزی شای دارانەو پڕ لک وپۆپە و گەڵای گەش وبۆن خۆشە. سێبەریشی فێنک ونسرمە.

گوێزەڵان یا دەستنیا (دەستچەقێن) وباخی یە، یا خۆڕسکە و کێوی.

بەرهەمی گوێزەڵان گوێرە. کاتێ کە دەگرسێ چڵمۆکەیە، پاشان فەریک دەبێ، ئەمجار وردە ،وردە، رەق دەبێ و تەشکی خۆی دەگرێ.

باشترین گوێز ئەوەیە کە پڕمەغزە وزوو دەشکێ و بە کاکڵەش دەردێ، بەمەش دەڵێن کاغەزی. گوێزە کوێرەش خڕوسەختە وکاکڵەکە- شی باش دەرنایە وپێویستی بە **کاردۆژەکردنە**،هی تریش هەیە کە پووچەڵە ونێوەکەی هیچی تێدانیە.

کاکڵە گوێز رۆنێکی زەردی لێ دەگیرێ و بۆ وێنەکێشان ودروست کردنی سابوونیش بەکاردێ ،هەروەها شەوانی زستان لەگەڵ مێوژ و بادام وتۆومیوە و ....دەبێتە شەوچەرەی کۆڕی شەونشینی.

. **کاردوژە**: ئەگەر گوێزێک کاکڵەکەی بە هاسانی دەرنەیە ،کاردۆژەی دەکەن، یانی بە دەمچەی چەقۆ یا نووکی دەرزی دەری دێنن.

کەمکۆڵ: توێکڵی گوێز کەمکۆڵی پێ دەگوترێ

کە ڕەنگێکی مەیلەوقاوەیی لێ دەکەوێتەوە و درەنگ دەچێتەوە جگەلەمە .کەمکۆڵ بۆ دەرمانیش کەڵکی لێ وەردەگیرێ .

پاییز کەمکۆڵ دەم دەدا- تەوە وگوێز دەردەکەوێ،ئیتر بە دارەوە خۆی ناگرێ و بارێزەی دەکەوێ کە نیشانەی پێ گەیشتن و

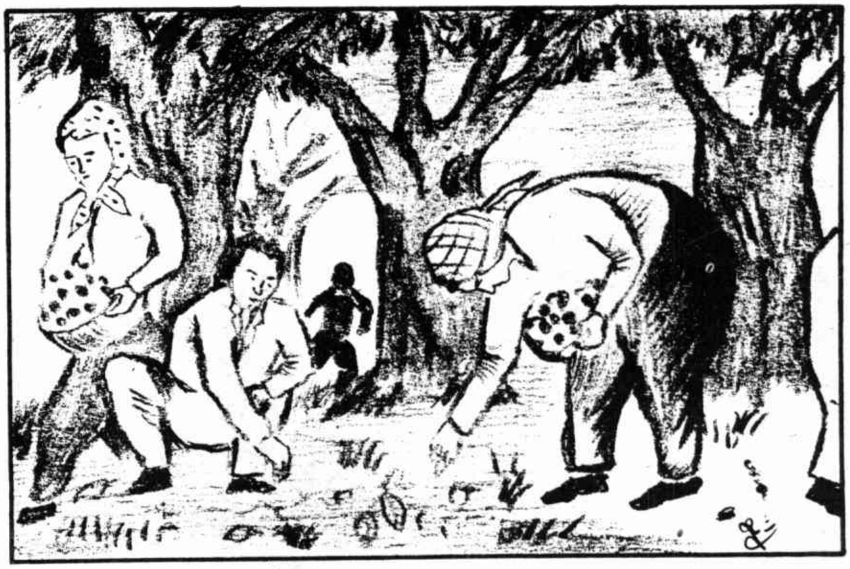

تەکاندنیەتی .

گوێزتەکاندن: ئەگەر گویزەڵان هی هەموو ئاوایی بێ خەڵک بە زبارەو هەرەوەز دەچنە تەکاندنی ، ئەگەر هی مالێک بێ،خاوەن گوێز پیاوی بۆ بەکرێ دەگرێ .

هەر کە بەیان ئەنگووت دەستەی گوێزتەکێن بە هەموو کەل وپەلی پێویستەوە لە دەرەوەی ئاوایی یەک دەگرن وسوارەوپیادە ڕێ دەکەون . لە نێو گوێزان لە سەر کانیاوێکی نزیک بارگە و بنەیان دەخەن ودەست بە کار دەکەن .

دەستەی یەکەم کە پێیان دەڵێن **ڕەوان** لە پیاوی دارەوان وبەکار پێک هاتووە کە بە دارەگوێزدا هەڵدەچن و هەموو لک وپۆپان دەگەڕێن. ڕەوان دارێکی باریک و درێژیان بە دەستەوەیە کە گوێزی پێ دەتەکێنن، بەم دارەش دەڵێن **ڕەوە** .

وێدەچێ ئەسڵی وشەی **ڕەوان ،ڕەوەوان** بووبێ .

کە دارێکیان تەکاند و لێ بوونەوە دەستەیەک کوڕ و کچ بە تەلیس ودایەنە (کۆش) بەری لێ دەگرن و گوێزەکە دەچننەوە. بەم دەستەش دەڵێن **چنان** . یەکێکیش لە دووی چنانەوە **پاشەڕۆک** دەکا ،یانی بە لقەدارێک زێرگەلا وهەموو پەنا و پەسیوو چاڵ و شیوێک دەپشکنێ تا هەرچی جێ مابێ کۆی بکاتەوە.

کە کوشی چنان پڕ یا قورس بوو دەتەلیسی دەکەن وکەسێک بە ناوی **کۆڵ کێش** دەیدا بە شانیدا ودەیباتە سەر **کەلار** (خەرمانی گوێز) و ڕۆی دەکا .

لە سەر کەلار یەک دووکەس بە ناوی **ئەمیندار** خەریکی پاک کردنەوە و کەمکۆڵ گرتنی گوێزەکە دەبن و پاشان بە پێوانە لە تەلیس و جەواڵی دەکەن وسەردرووی دەکەن.

لەو چەند ڕۆژەی گوێز تەکاندندا منداڵ و شوان و گاوانی گوند گاران ومێگەلیان دەبەنە دەوروبەری گوێزان وخۆیان دەچن بۆ **شارۆ** کردن . یانی لەو دارانەی تەکاون وچۆڵ کراون ئەگەر دەنکە دەنکەیەکی پێوە مابێ، بە بەرد و پلار دایدەخەن بۆخۆیان،بەمانەش دەڵێن دەستەی **شارۆکەر.**

زۆر جار منداڵان لە شارۆکردندا دەیکەن بە قڕە وهەرا یا بە دوان **شاڵاو** بۆگوێزێکی بەتاڵ **دەبەن**،

کە کاری گوێز تەکاندن دوایی پێ هات وگوێزیان ڕاگوێستە گوند،خاوەن گوێز دەیباتە شار یاکڕیار خۆیان دەچن .

گوێزبە تەغار (سی دەنک) وپووت وهەزار پێوانە دەکرێ کە زیاتر بەم دوو پێوانەیە **معاملەی** دەکەن .

پاشماوەی ڕێبازی ...

غەریبایەتی دەکرد وبەرەوسەرزەمینی نامۆ و پرلە تەلیسم ونهێنی دەڕۆیشتن .هەندێکی دیکەشیان یاخی بوون ونارەزایی خۆیان لە شارشارستانەتی "پڕلەهاڕەهاڕودووکەڵ " دەردەبڕی ورووبیان دەکردە "لادێ"، وایان بەباش دەزانی کە بچن لە لادێ ،لەئامێزی میهرەبانی تەبیعەتدا ،لەئامێزی جوان و هێمنی "جاڕەگوڵ"دا بژین .واتە وەکوو ئەو روانینەی کە لە شیعری "شار"ی"سوارە"دا دەیبینین .- بەرای من بەرزترین وناسکترین شیعری رۆمانتیکی کوردی ،ئەم شیعرەی"سوارە"یە کەلە ژمارە چواری گۆواری "سروە"دا چاپ کراوە .-

بە شێوەیەکی گشتی رۆمانتیکەکان یاخی بوون وغەم وپەژارەی خۆیان لەدەستواقیع و کومەڵ دەردەبڕی .بەڵام هێزی ئەوەیان نەبوو لەگەڵ ژیان وواقیع روو بەروو ببنەوەوناچار لێی دەپرینگانەوە .رەخنەگرێکی ئێرانی لە بارەی وەزعی ئەم رۆمانتیکانەوە دەڵێ : (ئەم رۆمانتیکانە شێوەی شۆرشێکی بێ بەرنامە وئامانج پێشان دەدەن ،ئەمانە لەوکەسەی دەچن کەدەزانێ ئاوێنە ژەنگی گرتووە ، بەڵام لەباتی خاوێن کردنەوەی ئاوێنەکە حەزدەکا بیشکێنێ .

ژیانی پڕدەردوبەڵاو گێچەڵی ،ئەوسەردەمە وژیانی ئاڵۆزی شارستانەتی کەتازەداهاتبوو هەستی ناسکی رۆمانتیکەکانی ئازار دەدا .بۆیە هەمیشە لە شیعروچیرۆکیاندا دەگەڕانەوە سەردەمی منداڵی ورابردووی خۆیان ، یان پەنایان بۆخەون وخەیاڵ دەبرد .

رومانتیکەکان بە پێچەوانەی کلاسیکەکان جگە لە جوانی وچاکی ،باسی خراپی وکەم و کورتی کۆمەڵیشیان دەکرد ورەخنەیان دەگرت . تەنانەتهێندێکیان بیریان لە گۆڕان و چارەسەرکردنی گیروگرفتەکان دەکردەوە .چونکە ئەوان دژی بیروباوەڕ وداب ونەریتی وشک و کۆن بوون .بەڵام ئەم هەڵوێستە لەسەر کەف و کوڵی هەستی دەروون رۆنرابوو، تەنیا بە دەوری محوەری فەردیدا دەخولاوە ونەدەگەیشتە ئەوڕادەی کۆمەڵوشیار بکاتەوە ،رەخنەگرێکی بەناوبانگ لەوبارەوە دەڵێ :رێبازی رۆمانتیک نەیتوانی ناکۆکی کۆمەڵایەتی بەتەواوی بناسێ .تەنیا زۆری بە تاقە کەسانەندا هەڵگوت وبە بڵاوکردنەوەی دنیای دەروونی تاکەکەسی ،پێوەندی وانی لە دنیای بەرچاوی واقیعی هەڵبڕی .

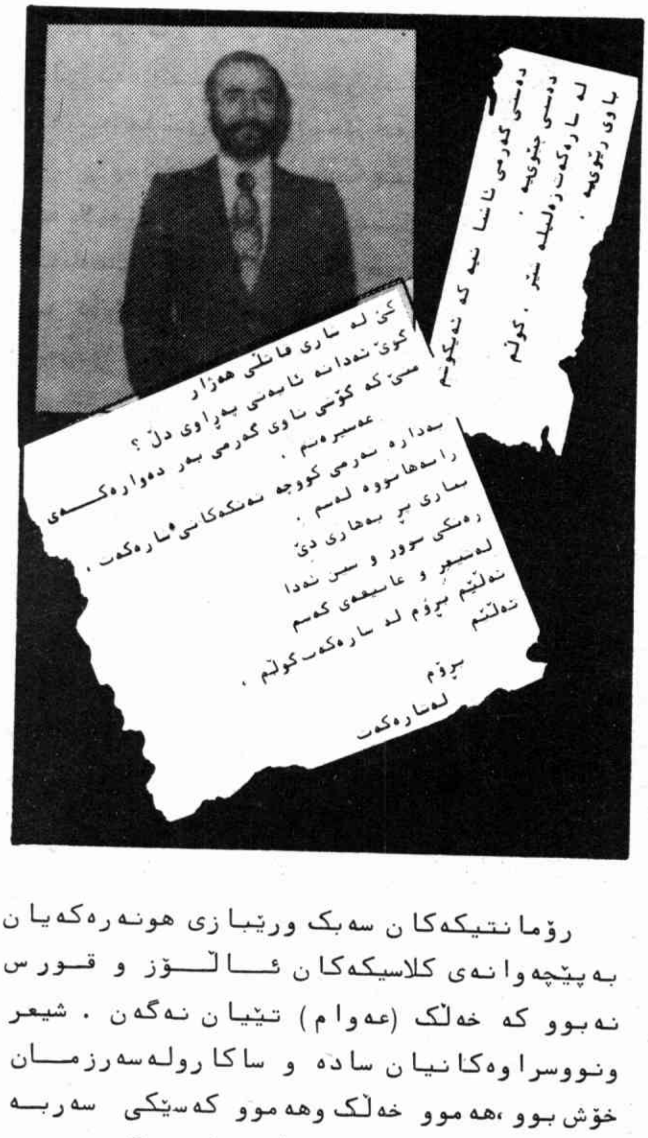

رۆمانتیکەکان سەبک ورێبازی هونەرەکەیان بەپێچەوانەی کلاسیکەکانی ئاڵۆز و قورس نەبوو کە خەڵک (عەوام) تێیان نەگەن . شیعر ونووسراوەکانیان سادە و ساکارولەسەرزمان خۆش بوو ،هەموو خەڵک وهەموو کەسێکی سەربە هەرتاقم وتوێژێکی کۆمەڵ تێیان دەگەیشتن . بەم شێوە خاسیەتێکی سەرەکی رێبازی رۆمانتیک

ئەمە بوو کە بناغەی داڕێژراوی زمانی کلاسیکی تێک شکاند ورچەیەکی تازەی بڕی بۆپێک هێنانی وشە ورستەی باو.

شایانی باسە کەبۆتێگەیشتن لەمکارەی رۆمانتیکەکان دەتوانین سەرنج بدەینە شیعرەکانی مامۆستا گۆران .مامۆستاگۆرانی خۆشمان هەرلە سەرەتای ژیانی هونەری یەوە بە سەبکی رۆمانتیکەکان شیعری دەگوت .هەر لەژیر تەئسیری شاعیرە رۆمانتیکەکانی ئینگلیس دا وەک (کیتس وشیلی و وردزورس) بوو کە رێبازی رۆمانتیکی هێنایە ناوشیعری کوردی یەوە .(بڕوانە سەرجەمی دیوانی گۆران، کۆکردنەوەی محەممەدی مەلا کەریم، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد).

رۆمانتیکەکان لەباتی بیروباوەڕ ،هەست وسۆزوتاسەوئارەزوو لە نووسراوەکانیاندا دەردەبڕن .بۆیە شاعیری رۆمانتیک هیچ دوور، نیە لەگەڵ گوڵێک ،بولبولێک لەگەڵ شنەی با ، لەگەل چڵە گیایەکیش قسە بکا وسۆزی دڵی خۆی هەڵڕێژێ .

بەلای رۆمانتیکەکانەوە (جوانی) لەسەرووی هەموو حەقیقەتێکە .بۆنموونە (کیتس) کە رۆمانتیکێکی ئینگلیسی یە دەڵێ : (جوانی حەقیقەتە ... ئەمەیە کە تۆلەسەر زەویدا دەیزانی ودەبێ بیزانی . ئەو جوانی یەش ،لەواقیع وژیاندا دەست ناکەوێ . پێویستە لە دنیای خەیاڵدا لە شتی دووورە، دەست ونامۆوژێرپێ کراودا بۆی بگەرێی .

ئەڵبەت رێبازی رۆمانتیک رێبازێکی زۆر تێکچڕژاو وبەربڵاوە بەڵام بەشێوەیەکی گشتی ئەم چەند دێرەی کەپێش چاومان خست دەتوانین بەنیشانە سەرەکی یەکانی ئەو رێبازە دابنێین .

لەئەدەبی خۆشماندا ،لەمێژە ئەم رێبازە هونەری یە لەنیو شیعروچیرۆکی نووسەرەکانما بۆتەباو .رەخنەگرانی کورد ،مامۆستاگۆران بە دامەزرێنەری ئەم رێبازە لە شیعری کوردیدا دادەنێن .دوای ئەویش مامۆستا ئەحمەدهەردی (بڕوانەرازی تەنیایی)ولەشاعیرانی هاوچەرخ لەکوردستانی ئێران ،(سوارەی ئێلخانی زادە).

شایانی باسە کە هەندێ مەسەلە ودیاردەلە ئەدەبی کوردیماندا هەن کە تائێستا یەکلا

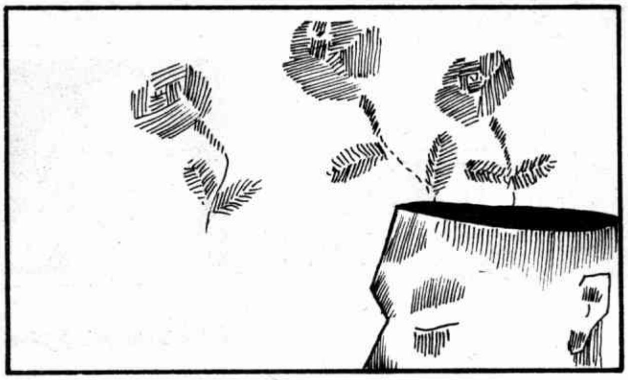

نەکراونەتەوە .بۆنموونە ئایا هەندێک لە شاعیرەکانمان با بڵێین (نالی) کلاسیکە یا رۆمانتیک ؟ چونکە نالی شێوە ورێبازوزمانی شیعرەکانی کلاسیکی یە کەچی نێوەرۆکی رۆمانتیکانەیە .یان شاعیرێکی وەک وەلی دێوانە کە ئەگەر مەسەلەی زمانی شیعری و سۆزوکوڵی شاعیرانەی تاکەکەسی بکەینە محەکی رۆمانتیک بوون یا رۆمانتیک نەبوونی شاعیر ،ئەواپێویستە بێ سێ ودوو ،وەلی دێوانە بە یەکەمین دامەزرێنەری رێبازی رۆمانتیک لە شیعری کوردیدا دابنرێ . بۆیە ئێمەی کورد ومیللەتانی رۆژهەڵات پێویست نیە ئەدەب وهونەری خۆمان لەهەموو بارێکەوە بە تەرازووی ئوروپا هەڵسەنگێنین .

شتێکی دیکەش هەیە کە دەبێ لێی ئاگادار بین ئەویش ئەوەیە کە وەکوو (ئێرنست فیشەر) دەڵێ : رێبازی رۆمانتیک بە هیچ شێوەیەک لەگەڵ رێبازی ریالیست دژی یەکتر نین بەڵکوو رۆمانتیک بە قۆناغێکی سەرەتایی دادەنرێ بۆ ریالیستی رەخنە گرانە .

تاوانبار!؟

«رووته‌ڵه‌»

ته‌نزی کۆمه‌ڵایه‌تی

دوو دۆستم هه‌ن ئێستا لێم لالووتن. من هیچ له خۆمدا شک نابه‌م، ئه‌وان کێردم لێ‌ده‌سوون. هه‌ڵبه‌ت له‌وانه نین که نه‌مناسن چون له‌مێژه دۆستین و زۆرمان سارد و گه‌رمی رۆژگار چێشتووه. ده‌وره‌ی رژیمی شایه‌تی هه‌ر سێکمان ئه‌ندامی ده‌سته‌یه‌کی دژی شا بووین، هه‌ر له‌وێ یه‌کترمان ناسی و خوومان به یه‌گدی گرت.

هیچمان لێک نه‌ده‌شارده‌وه و هه‌موو له‌سه‌روسڕی یه‌کتر ده‌گه‌یشتین به‌ڵام رازی یه‌کدیمان ببڕای بیڕ له‌لای که‌س نه‌ده‌درکاند و هه‌ر ئه‌مه‌ش ببووه هۆی دۆستایه‌تی‌یه‌کی قایم و پته‌و له‌نێوانماندا.

هه‌میشه به‌یه‌که‌وه بووین. نانمان بێ‌یه‌ک نه‌ده‌خوارد. من دایکێکی پیرم بوو خوا لێی خۆش بێ له‌گه‌ڵ مردووی ئێوه سه‌وادی نه‌بوو به‌ڵام به‌قسه‌ی خۆی تاڵی و سوێری زۆر چێشتبوو و سه‌ری قسه‌ت کردبا له‌بنی حاڵی بوو.

دایکم هه‌میشه ده‌یگوت:

– رۆڵه مه‌ردی خودا به‌ ده‌ست له سیاسه‌ت هه‌ڵ بگره ئاخر ده‌گه‌ڵ ئه‌و دوو سێ دمڕووته رۆژ هه‌تا ئێواره له‌م دیوه داده‌نیشن و ده‌خوێنن و ده‌نووسنه‌وه، بۆ چی؟ کوڕم هه‌ر ماران به‌ ده‌ستی خه‌ڵکی بگره، من ده‌زانم هه‌ر ئه‌وانه‌ی ئه‌مڕۆ چه‌پڵه‌ت بۆ لێده‌ده‌ن سبه‌ینێ لێت له هه‌ڵڵا ده‌ده‌ن، کوڕم "که گلۆڵه‌ت که‌وته لێژی که‌س چاکه‌ت نائێژی".

ده‌مزانی ئه‌و خه‌می منیه‌تی و پێی خۆش نیه له هه‌ل و مه‌رجێکدا که که‌ڵ به‌ موو به‌نده تووشی گێلمه‌گێلم بم، به‌ڵام من رێگه‌ی خۆم هه‌ڵبژاردبوو، سه‌ریشم دانابا ده‌ستم لێ هه‌ڵنه‌ده‌گرت.

جا بۆیه هه‌میشه کێشه‌مان بوو، قسه‌ی خۆمان بێ له‌به‌ر ئه‌م هۆیانه دایکم ئه‌و دوو دۆسته‌می خۆش نه‌ده‌ویست. ئه‌وانیش ئه‌وه‌یان ده‌زانی به‌ڵام سیاسه‌ت له لایه‌ک و دۆستایه‌تی له لایه‌کی تره‌وه ئه‌م کۆسپه بچووکه‌ی له‌نێو خۆیدا ون کردبوو.

ره‌نگ بێ که‌م که‌س بڕوا بکا که چۆن ئه‌م دۆستایه‌تی‌یه ده‌توانێ بشێوێ چ شتێک ده‌توانێ ئه‌م سێ دۆسته لێک بکا؟

ورده ورده کاره‌که‌مان ته‌نه‌وه‌ی ده‌کرد. ئه‌مجار ده‌وڵه‌ت لێی وه‌خۆ که‌وت. رۆژ نه‌بوو، یه‌ک و دوومان لێ‌نه‌گرن و بێ‌سه‌روشوێنی نه‌که‌ن. منیش له‌م نیعمه‌ته! بێ‌به‌ش نه‌مام و به‌شی خۆم پێ بڕا.

رۆژێک له خیابانێ ده‌گه‌ڕام. کاغه‌زێکم به‌ده‌سته‌وه

بوو .دەبوو شت بکرم .لەوەتی وەدووی سیاسەت کەوتبووم کاروباری خۆم لەبیر چووبووە و ئەگەر لەماڵ پێویستمان بە ئیسووت و زەردەچێوە بووبا ، لای خۆم لێکم دەداوە بزانم لەکوێوە دێ و چۆن ساز دەکرێ و کێ دەیفرۆشێ. جا ئەگەر بە دڵم بایە دەمکڕی دەنا لەخۆم حەرام دەکرد و دایکی چارەڕەشم شۆرباو کفتەی بێ ئەدوا لێدەنا .

پاش سوور و خولێکی زۆر و لێکدانەوەیەکی سیاسی ! هێندێکم کەل وپەل کڕی وبەرەو ماڵ بوومەوە .لە ڕێگا لەندەوێرێکی بۆر لەبەر دەمم ڕاوەستا و دوو پیاوی فیلەنتەری لێ دابەزین و گوتیان :

ــ سواربە !

ــ بۆ کوێ ؟ ڕاوەستن بزانم ئێوە کێن ؟

ــ دوو پرسیارت لێدەکەین و ئازادت دەکەین.

هەرکە ئەم ڕستەم بیست زانیم ساواکە و جێی خۆ خافڵاندن نیە ئەگەر زۆری قەراغ لێ بکێشم کارەکە پووچەڵتر دەبێ.هەر بۆیە ملم دا . یەکیان نەقورچێکی تێ سریواندم و بە دەرگای پشتەوەدا دەماشێنەکەی هاویشتم .ماشێن ویرەیەکی لێهات و بە ناڵەناڵ وەڕێ کەوت .

کابرای تاین دەتگوت ماڵی ئێمە جێی ئێوارەوسەیرانیەتی سەربەخۆ بۆلای ئەوێ چوو . لەبەر دەرگا رای گرت.یەکیان دابەزی دەرگای پشتەوەی کردەوە منیان دابەزاند و وەپێش خۆیان دام .

دایکم هەرکە ئەوانەی دی لە دوورەوە بەرەو پیریان هات و بەخێرهاتنێکی گەرم و گوڕی کردن بەڵام متەق لە داروبەرد بێ لەوان نەهات. ئەگەر دەسەڵاتم بوایە لەوێ دەمخنکاندن.ئاخر ناتوانم بڵێم کە دایکی چارەڕەشم چەند بەخۆیدا شکاوە .

لەتاوان بۆخۆم وەقسەهاتم و گوتم :

ــ دایە گیان ئەوانە پیاوی دەوڵەتن .

دایکم وەک مار پێوەی دا بە بیستنی دەوڵەت پردی قیامەتی پسا و بۆخۆشی لە خۆی حاڵی نەبوو دەڵێ چی!. لێوە بێددانەکانی دەلەرزین و چاوی بە مۆلەق وەستابوو.

گەیشتینە بەردەرگای دیوەکەی من و ئەوان وەپێش خۆیان دام .

دایکم دیسان وەقسە هاتەوە و گوتی:

ــ سەدجار بە قەبری ئەو جوانەمەرگەی برام! کوڕی من هیند ساویلکە و گێل و ماڵ وێرانە بە کەچکە ئاوێکی وەمەلە دەکەوێ و بە بارەقەڵایەکی ئەستۆی خۆی دەشکێنێ ! ئاغای ڕەئیس دەبەرت مرم....

دەستی کرد بە گریان و خۆی پێڕانەوەستا . وادەکرووزاوە بەردی دەتواندەوە .

ــ ئاغا نازانی چەند بە کوێرەوەری کورم گەیاندۆتێ!

ــ خانم خۆ نایخۆین.چمان لێ نەکردووە .ئەوە نیە کورەکەت لەبەر چاوتە .

ــ دەباشە باشە بەقوربانتان بم! دەسەرتان گەڕێم....

دایکم هێندێک ئەهوەن بۆوە .لەپشت ئەو وەتاغەی لێی ڕاوەستابووین خەلوەتی- یەکمان بوو کتێب و شتی خۆم لێ شاردبۆوە .پەردەیەکیشم پێوەگرتبووە تا دیاری نەکا . زانیم تا ئێرە تەواو رزگاریم بووە و ئەوان فکری خەلوەتیان نەکردووە کەچی لەپڕ یەکیان پەردەکەی لادا و سەنەدی جینایەت !وەدەرکەوت

پێتان وانەبێ ریس و گوریسی دنیام لەلابوو .تەنیا تاوانم ڕاگرتنی کتێبی کوردی بوو ،بەڵام ئەگەر ڕاستیت دەوی لەتۆپ و تانکیش قەدەغە ــ تر بوو .کتێبی کوردیان کە لە کەسێک دەگرت هیچ پێویست نەبوو کەس بپرسێ بۆ گیراوە ،جا نەخوازە لە هەندەرانیش هاتبا !

بەڵێ من ئەوەی لێی دەترسام وەڕێم هات و ئەو کتێبانە بەس بوون بۆ جزیادانم . کابرا کە چاوی بە

کتێبان کەوتە سەرێکی راوەشاند و مۆڕەیەکی لێکردم پەردەکەی بە بزمار داکرد و دەستی کرد بە پشکنین. هەر کتێبێکیان وەلادەنا هەردووک وێکڕا دەیانگوت!

ـ بەه بەه! ئەوەتا... ئەوەی دەڵێم.

دایکیشم لەسەرەخۆ دەیگوت:

ـ ئەوانە خۆخراپ نین!

ـ نەخێرخانم بۆ خراپن؟

ـ بەڵێ کوڕی منیش وادەڵێ! ئاخر تائێستا هیچ درۆم پێوە نەدیوە. سەری بچێ نوێژی ناچێ! بەخودای ئەوەندە بەحەیا و بەئەدەبە خەڵک ئاواتی بۆ دەخوازێ.

ـ بەڵێ دیارە! لەوانەیە دەوڵەت جایزەشی بداتێ.

ـ نۆکەرتانە! بەسەری تۆ ئاغای رەئیس زۆر لەمە وشیارتر بوو بەڵام هەتیو مەتیو هێندیان لە گوێی سریواند و چوونە بن پێلی ئەوەی دەشی زانی لەبیری چۆوە.

چاوێکم لە دایکم کرد کە بێدەنگ بێ بەلام ئەو هاوڕازی وای وەگیرنەدەکەوت دەردی دڵی بۆ بکا وەسەری کردبوو نەیدەماڵییەوە.

ـ بەڵێ ئەری وەڵڵا! کوڕم دەتگوت منارەیە ئەوە باوڵەی باسکی بوو. چاوی لێ بکە ئێستا دەڵێی چەڵەکەیە، بێ عەینی دەڵێی ماران مشتوویانە. ئێسک و پێستەکە نەبێ نەیماوە. سۆمایی چاویشی رۆرژاوە هێندەی وردکە کاغەزان بخوێنێتەوە.....

ئیدی نەمدەزانی چ بکەم دەردی خۆم کەم بوو، دڵسۆزی دایکیشم سەعات بە سەعات دەردی لەسەر گران دەکردم. ئەو پێی وابوو ئێستا دوو ساواکی دەسرەیەک بە دەستەوە دەگرن و وێڕای دایکم دەگرین. ئاخر زۆرجار بە پاڕانەوە منی پەڕاندبۆوە. لە مەدرەسە لەسەر مەشق نەنووسینەوە زۆریان وەدەردەنام بەڵام دەهات و دەستی دەکرد بە گریان جارجارەش رووی لەمن دەکردو لێم توورە دەبوو. شەڕە گورگانەیەکی لەگەڵ دەکردم و هەر لە خۆڕا دەیگوت:

ـ باشە ئیدی! ئەگەر حەیات بێ بەستە. ئەوە ئاغای مدیر ئەو جاریش لێت خۆشبوو.

ئیدی ئاغای مدیر کە دەیزانی تازە چارە نیە و دایکم هەم لەباتی من و هەم لەباتی ئاغای مدیر قسە دەکا بزەیەکی دەهاتێ و لێم خۆش دەبوو.

بەڵام ئەوجار لەگەڵ ئەو دەم جیاوازی بوو. هەرکە زاری هەڵدەبڕی و قسەی دەکرد تاوانی قورستر دەکردم و ئەوانی لە گرتنم سوورتر دەکرد.

تازە زانیم کە چەڵەیەکی گەورەم کردووە. دەبوولە پێشدا من لەگەڵ دایکم قسە بکەم. زەینی ئامادە بکەم تا بزانێ من چ دەکەم؟ یا هیچ نەبێ لەماڵی خۆمان لەلای کۆبوونەوەم نەبێ بەڵام تازە کار لەکارترازابوو ودەرفەتی رێنوێنی سیاسی نەمابوو.

مۆڕەیەکم کرد بەڵام دایکم وەک نە بای هاتبێ و نە بۆران لەوانە نەبوو دەست لە ئاغای ساواک هەڵبگرێ.

– کوڕم بابەکەم ئەوەتا ئاغای دەوڵەت خودا دەست بە عومری بگرێ دەڵێ کوڕەکەت کوڕی چاکە ئەتۆش ئیدی بە قسەیان بکە رۆڵە ئاغا لە خۆمانن خراپەی تۆیان ناوێ.

– بەڵێ بەڵێ لە خۆتانین! دەی باسی وردکە کاغەزت دەکرد.

– ئا...ئا... برالە پیری و هەزار عەیب. وەخت بوو لەبیرم بچێتەوە،ئەو هەموو وردکە کاغەزەی بۆ دێنن.هەر چەند جارێ دەیانخوێنێتەوە چەپ و چیر دەبێ،دەست دەکا بە جنێودان و لەخۆدان و چای پێشی دەبێتە دمی مردوو بەڵام نایخواتەوە و هەتا دەشەوان وادەغەزرێ کەس ناوێرێ بیدوێنێ.کوڕە بەقوربانت بم ئاغای رەئیس ددانم لە زاری کەوت بەڵام شەیتان چووە دە کەلێژەیەوە.بۆخۆت نسحەتی بکە.

– بەڵێ وای نسحەت دەکەین بەکەیفی تۆ راوەستە.

– ئای بەقوربانت بم. دابێنە لاقت ماچ بکەم.

ئەوجار بەخۆم نەبوو گوراندم.ئەو دایکەی لەماوەی ژیانمدا لە گوڵ کاڵترم پێ نەگوتبوو،لێ برام بەسەریدا بگورێنم.ئاخر وەکی وەسەری کردبوو مەترسی سەروماڵم بوو

– دایە بەسە! بەدبەختت کردم.دەزارت وێک نێ.

دایکم وەک تازە شتێکی لێ حاڵی بووبێ دەستی کرد بە گریان.پاش ئەوە کتێبە – کانیان هەڵگرت منیان دیسان وەپێشە خۆ داوە. داد و بێدادی دایکم بێ سەمەربوو تازە لێی حاڵی ببوو چ بە چیە؟

من لەتلەتیان کردبام خوێنم لێ نەدەهات. ئاورم داوە تا بۆ دوامین جار دایکم ببینم،بەم حاڵەوە زگم پێی دەسووتا،بریا هەر ئاورم نەداباوە.چون هەرکە چاوی پێم کەوتەوە گوتی:

– رۆڵە بابەکەی بابم بۆ کوێت دەبەن؟ دەستی کردەوە بە گریان.

– یارەبی هەتیوی قالەسەر زلی قەت نانی بەدوی خۆت نەخۆی.تیری نەبەدیت بۆ نازڵ بێ.ئاخر رۆڵە خودا غەزەبی لێ گرتبووی؟ نەمگوت لەگەڵ هەتیوی قالەسەرزل و جوانە مەرگە چاوزیتەکەی برایمە سووری مەگەڕێ! دە ئەوەتا هەڵی بگرەوە دەی!.

کابرای ساواکی لەسەرەخۆ ئەم دوو ناوەی لە کاغەزێک نووسی و منیان وەپێش خۆ دا.

نامەوێ باسی ئەوە بکەم کە چم بەسەرهات و لە کوێیان کردم تەنیا ئەوە دەتوانم بڵێم کەپاش حەوتوویەک شوانە و رەزاشیان گرت.هەر سێک دۆست کەوتینە جێگایەک. دەمزانی چون منیان پێش ئەوان گرتووە پێیان وایە من ناوم بردوون.هەر بۆیە پاش بەخێرهاتنیان گوتم:

– دایکم....

بەڵام نەیانهێشت چیدی بڵێم.تفێکیان لێکردم و بێدەنگ بوون،زانیم ئەگەر قەراغی لێ بکێشم لەوانەیە لێشم بدەن.

قەراریان بۆ هەر سێکمان برێوە و هەر یەکەی بۆ لایەکیان هەڵداشتین ۴ ساڵ و ۶ ساڵ و ۷ ساڵ زیندانیمان کێشا و ئازاد بووین.

ئێستا کە لە خیابان و کۆڵانان تێک هەڵدەنگووین خۆ دەبوێرن هەردووک لێم لالووتن و کێردم لێ دەسوون.

ئەوان ئێستاش پێیان وایە من ناوم بردوون و پێوەم کردوون بەڵام ئەوەی راست بێ هەر ئەمە بوو.

جا ئەوە پاش چەند ساڵ سەر لە نوێ دەبێ بچم و بۆیان روون بکەمەوە کە من ناوم هەڵنەداون بەڵکوو دایکم سیاسەت نازانێ. جا نازانم بڕوام پێدەکەن یا نا؟

جوغرافیای شارستانی سەقز

نووسینی
عبدالخالق تەحداخوی ورتە

شایی :

شایی بەگشتی لە هەموو شوێنێکی کوردستان داب و دەستوورێکی دوور و درێژی هەیە. بەڵام داب و دەستووری هەر شوێنەی لەگەڵ ئی شوێنێکی تر جیاوازی هەیە، لە سەقز پێش مارەکردن خوازبێنی و دیاری کردن باوە،ماڵی زاوا دەبێ پێشەکی پووڵێکی زۆر بەناوی شیربایی بدەن بە ماڵە بووک، بووکیش دەبێ ڕۆژی گواستنەوەی جیاز دەگەڵ خۆی بەرێتە ماڵە زاوا، دوای تەشریفاتێکی سەرەتایی شایی دەست پێ دەکرێ، شەوێک پێش گواستنەوە لە ماڵی زاوا دابی شەوگەڕ، لەماڵی بووکیش دابی خەنەبەندان ئەنجام دەدرێ و شەو تا بەیان ناخەون و بەکەیف و ئەهەنگ و ساز و ئاوازەوە ڕایدەبوێرن. هەر ئەو شەوە ماڵی بووک لە کچی دەر و جیران و خزم و ئاشنایان دەگێڕنەوە و بە شادی و سرووورەوە خەنەبەندان دەکرێ بۆ سبەی ئەو شەوە هەردووکلا (ماڵی بووک و ماڵی زاوا) شایی دەگێڕن، شایەری کورد هەوای چۆپی لێ دەدەن و گۆرانی دەڵێن، میوانان بە تایبەتی ژنان هەرکە گوێیان لە ئاهەنگ و گۆرانی بوو، لە حەوشەی ماڵەکەدا دەس دەگرن و دەیکەن بە هەڵپەڕکێ، پاش نانی نیوەڕۆ سەرلەنوێ دەس دەکەنەوە بە هەڵپەڕین و بەزم و ئاهەنگ، لای سەعات سێ یا چواری پاشی نیوەڕۆ، خزم و کەس و میوانەکانی ماڵی زاوا بۆ هێنانی بووک بە ساز و ئاواز و چەپڵەڕێزانەوە وەڕێ دەکەون، لە لایەکی ترـ یشەوە بووک کە بە شێوەیەکی تایبەتی ڕازاوەتەوە و قوماشێکی تەنک و شاشی سوور (تارا)ی بە سەردادراوە، ئامادەی ڕۆیشتنە دوو برا یا دوو خزمی نزیکی بووک باسکی دەگرن و تا بەر دەرگای حەوشەی دێنن، ژنێکیش ئاوێنە گەورە بەپێش بووکەوە ڕادەگرێ، بووک زۆر بە ئەسپایی دەڕوا و ژن و کچان دەورەیان داوە و بە گۆرانی گوتن و تەپڵ کوتانی شایەـ ڕانەوە بەرەوماڵی زاوا دەچن زاوا دەبێ تانیوەی ڕێ بەپیر بووکەوە بچێ و عەتری لەسەر و ڕووی بپرژێنێ، ئەگەر ئەم کارە نەکا کەس و کاری بووک ناڕازی دەبن و لە جێی خۆیان ڕادەوەستن و ئەوەندە پێ دادەگرن تا زاوا بەناچار مل بدا و بچێتە پێشواز، پاش ئەوەی بووک گەیشتە ماڵی زاوا دایک وکەس و کاری زاوا زێڕوەشێنی دەکەن یانی هەرکە بووک هاتە نێو حەوشەهێندێک نوقڵ و وردە پووڵ و ئەسکیناسی بەسەردا هەڵداوێن پاشان بووکەکە دەبەنە ژوورێکی دیاری کراو، لەم کاتەدا بڕێک هەڵواکە لە پێشدا کراوەبە حەوت بەش و هەر بەشەی دە لەتە نانێک نراوە، لەبەر پێی دادەنێن. ئەمەش بڵێین کە دوو ژنی نیزیک و دەس نیشان کراو ئەو

کارەیان بەستۆیە، هەرکە یەکیان بەشێکی هەڵواکەی دانایەزەوی و بووک بەسەریدا ڕەدبوو،ئەوی دی هەڵیدەگرێتەوە بەم جۆرە بەسەر هەر حەوت بەشە هەڵواکەدا دەڕوا و ژنان بە تایبەتی کچەکان گورجێکی هەڵواکە دەقۆزنەوەو لەنێو خۆیانیدا بەش دەکەن و دەیخۆن، بەڕای ئەوان خواردنی ئەم هەڵوایە تەبەڕوکێکی تایبەتی هەیە و مەقسوودیان حاسڵ دەکا،لەم کاتەدا لە ژووری بووک،دەبێ بە قریوەقریو و هەرا و هوریایەکی سەیر،زاوا دەبێ بچێتە کن بووک و وەختێک هەر دووک بەرەورووی یەکتر ڕاوەستان،زاوا دەستی بووک کە لەپێشدا بە دەسرەیەکی تایبەتی لە پێشەوە لێک بەستراون و دەستی ڕاستیشی نەختێکی نەبات تێدایە، دەکاتەوە، لەو دەمەدا هەر دوولا حەول دەدەن پێی خۆیان بخەنە سەرپێی ئەویتر دەڵێن هەرکامیان سەرکەوت دەبێتە هۆی زاڵ بوونی یەکجاری بەسەر ئەویدیدا. دوای بەجێهێنانی ئەم دابە بووک و زاوا بەتەنیشت یەکترەوە دادەنیشن و یەکێک لە ژنەکانی ماڵی بووک،کەللە قەندێک بە دەستەوە دەگرێ و چەند سانتیمیترێک لەسەری بووک و زاوا بەرزتر،ڕایدەگرێ و دەیشکێنێ و هێندێکی بەسەر ژناندا دابەش دەکا، دەردەکەوێ و مەراسیمەکە پاشان زاوا لە ژووری بووک تەواو دەبێ.

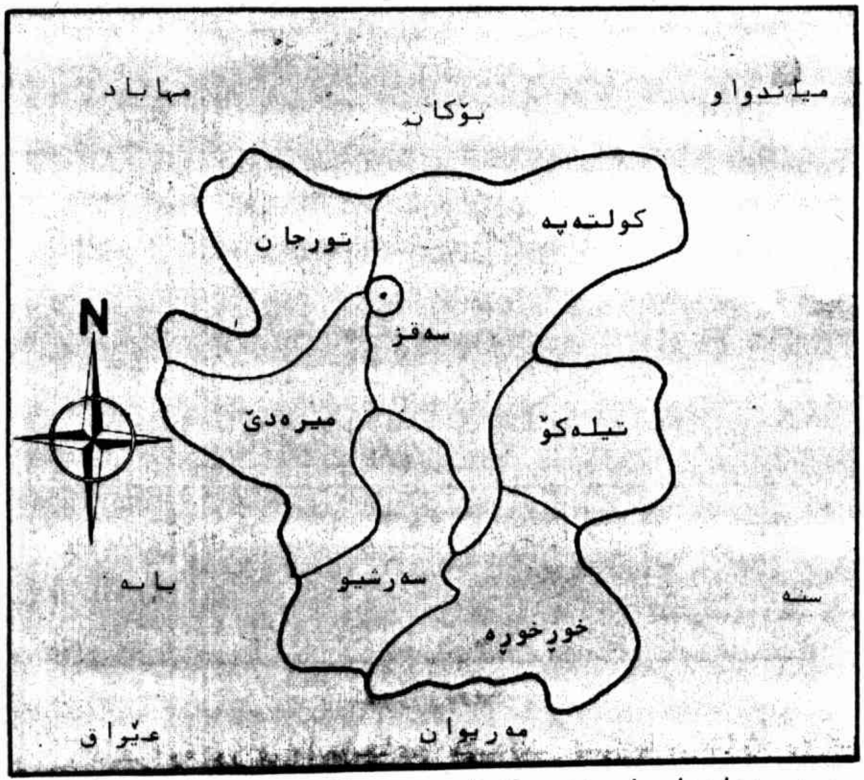

ڕێگاکان

	کیلۆمیتر	شۆسە	ئیسفالت
ڕێگەی سەقز و مەریوان	١٦٠ کیلۆمیتر	=	=
= = = بۆکان	٣٦ = =	=	=
= = = بانە	٦٤ = =		
= = = دیواندەرە	١٠٠ =		=

ڕێگەی گوندەکان

سەقز و ئێران خوا	٥٤ کیلۆمیتر		=
= سوننەتە	٣٣ =	=	=
= ساحێب	١٧ =		=
= ئایەنان	١٥ =		=
= سەرا	١٨ =		=
= میرەدێ	٣٢ =	=	=
= دووڕێ یانیتیکاب	٥٦ =		=
= دووڕێیانی تیکاب بۆ تیکاب	٦٤ =	=	=

کارخانە و کارگا : ١ـ دوخانیات ٢ـ کارخانەی ئارد

ڕەخنە

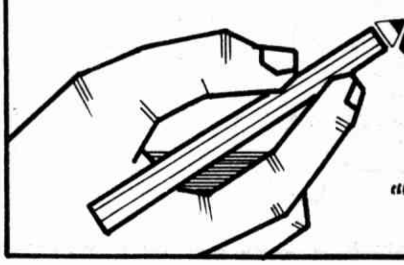

«مەنسوور حامیدی»

ئەگەر ڕەخنە گرتن لە مەبەستێکی ئەدەبی پێویستی بە زانستێکی بنەڕەتی سەبارەت بە دەستوور و قانوونی چیرۆک نووسین و پەخشان و شانۆ و شیعرهەیە کە دە خۆمیدا شک نابەم ،بەڵام هەرچی کردم و کراندم خۆم پێ ڕانەگیرا و ناچار بووم ئەو چەند ڕەخنەیە بنووسم ،تا بەڵکوو لەو بوارەدا مامۆستایانی زانا وبێدەنگ وەخۆ بێنەوە و بەنەقد و ڕەخنە گرتن لە چیرۆک و بابەتی تر بۆ ڕێنوێنی نووسەر و شاعیرە لاوەکانمان هەنگاو هەڵێنن تاکوو لە داهاتوودا بەرهەم و دیاری باشتر بەدی بێنن،با زۆر لە مەبەستەکە دوور نەکەوین.

ئەوەی لە خوارەوە وەبەر چاوتان دەکەوێ چەند ڕەخنە ـ یەکی کورتە لەسەر سێ چیرۆکی سروەی ژمارە پێنج بەناونیشانی (بیرەوەری) (خەجیلێ)و (مامحەسەن) کە ئەگەر بەکەڵک بوو پێشکێشتان ، ئەگینا ماڵی قەڵب سەروەساحێبی .

یەکەم بابەت کە زۆر بە کورتی وەبەر چاوی دەخەین چیرۆکی "بیرەوەری"یە کە دووسێ جارم خوێندەوە پێویستە لەپێشدا ڕابگەیەنم کە هەر نووسراوەیەک دەبێ مەبەستێک ڕابگەیەنێ،بە تایبەتی چیرۆک ،چوون نووسینی بیرەوەری بەشێکە لە چیرۆک نووسی، پێویستە پەیامێک کە بتوانێ شوێن بخاتە سەر بیروڕای خوێنەر بەیان بکا ،واتا ئاڵ وگۆڕێک لە بیروهەست و ڕەوشتی مرۆڤ دا بەدی بێنێ،بەڵام زۆر بەداخەوە نووسەری ئەو بیرەوەرییە ئەگەر لە هەڵەکانی‌تری چاوپۆشی بکەین هیچ قسەیەکی نەبوو کە بیڵێ.

من زۆر کەسم پێ شک دێ کە بیرەوەری بەس جوانتر و خۆشتریان لەلا هەیە ،ئەگەرچی نەشتوانن کراسێکی جوانیان لەبەر بکەن و بە وشە و ڕستەی جوان بیان ڕازێننەوە بەڵام هیچ نەبێ دەتوانن ماوەیەک خوێنەر سەرگەرم بکەن، با لە ڕێگامان لانەدەین،ئەگەر "بیرەوەری" بەرهەمی هەوەڵی نووسەرە دیسان جێی دەمێنێتەوە بەو مەرجەی کە نووسەر پتر کار بکا و باشتر و وردتر سرنج بدا .

نموونەی هەڵەکانی نووسەر ئەوەیە :

لە پێشەکی نووسراوەکەیدا بەهار و دیمەنی سروشت و چیای بەرز و بەتایبەتی دیمەنی سەیرانگەی" کانی شێخان" لە کاتی بەهاردا تاریف دەکا و لە ناکاو دەبینین کە خۆی بەیانی یەکی هاوین دەچێتە "کانی شێخان " ئەویش بە داشقەی ئەسپ، من کە لە منداڵی یەوە زۆرجار بەهار و هاوین تەنانەت پاییزیش چوومە ئەو شوێنە تاکوو ئێستا نەمدیوە داشقەیەک گەیشتبێتە ئەو جێیە ، تازە لەوێش دەست هەڵگرین من بۆم ڕوون نەبووە نووسەر کام مانگی هاوین چۆتە ئەو شوێنە کە کێوەکانی دەوروبەری پەڵە پەڵەی بەفری لێ ماوە و داوێنیان بە بەرگی سەوز وەک بووک ڕازاوەتەوە ،پێم وایە لە بەهاردا چۆتە ئەوێ و خۆی ئاگای لێ نەبووە، ئێوە باوەڕ ناکەن وەرن بزانن خۆی چۆن دەنووسێ :(ئایا هەموو کەس وەک من بە هاتنی بەهار شەیدا دەبن ؟ هەموو بەهاران جارێک یان دووجار دەچم بۆ کانی شێخان و بەچاوی ئەو سەردەمەی منداڵی یەوە دەڕوانمە سەر دیمەنی جوانی کە وەک.....)

ئێستا ئێوەش باوەڕتان کرد
کە نووسەر بە بەهار چۆتە
کانی شێخان بەڵام لەبیری
چۆتەوە .من لێرەدا بەو
برایە پێشنیار دەکەم بەر
لە نووسین خۆی ماندوو بکا و
شتێک بدۆزێتەوە کە شیاوی
باسکردن بێت چونکوو بە
راستی " بیرەوەری" هیچ
شوێنێکی نەختە سەرمن تا
ئێوە دەڵێن چی !

من ئاگادارم کە خەجیلێ
بەرهەمی هەوەڵی نووسەرە،بەڵام
دیسان وا باش بوو کە بەر لە
چاپکردنی بۆ چارەسەرکردنی
هێندێک لەو هەڵانەی لە
نووسینەکەی دایە هەنگاوی
هەڵێنابا ،لێرەدا بە پێویست
دەزانم کە بڵێم چیرۆک نووسین
لەگەڵ وێنەگرتن جیاوازە ،
وێنەگرتن بریتییە لە
پێشاندانی شتێک یان
رووداوێک یان دیمەنێک لە
کاتێکی ، راوەستاوی زەماندا
بەڵام نووسەر هەر ئەو شتانە
لە درێژایی و تێپەربوونی
زەماندا پێشان دەدا .جوانتر
بڵێم لە وێنەدا هیچ شتێک
ناگۆڕدرێ،بەڵام لە چیرۆکدا
تێپەربوونی زەمان ئاڵوگۆڕ
دەخاتە سەر رەوشتی مرۆڤ و
تەبیعەت.جابۆیە نووسەر دەبێ
بڕوای بەوە بێ کە مەبەستێکی
کە دەینووسێ نابێ تەنیا
وێنەیەکی جوان و راوەستاو
لە سرۆشت و مرۆڤ یان جیهان
بێ.هیچ پێویست بەوە نیە کە
دیسان بڵێم نووسەر
ئەرکێکی گەورەی وەئەستۆی
خۆی گرتووە و ئەویش هاندانی
مرۆڤە بەرەو پێشکەوتن و
هەراش بوون.دەبێ دیاردەی
ئەدەبی و هونەری مەبەستێکی
نوێ بگەینی.چیرۆکی خەجیلێ
لەو بابەتەوە تەنیا وێنەیەکە
و هیچیتر.کاکڵی چیرۆکەکە
ئەوە بوو کچێک بەنێوی
خەجیلێ نەخۆش دەبێ و
لەکاتی چوون بۆ سەردوکتۆر
لە رێگادا دەمرێ.ئێوە بە من
بڵێن پەیامی نووسەر چ بوو؟
با زۆر دوور نەڕۆین چیرۆکی
خەجیلێ لەباری ئەدەبیش
چەند هەڵەی تێدا بوو ،بۆوێنە
لە سەرەتادا دەڵێ(کۆتری
شەو لە شەقەی شاباڵی دابوو)
من تائێستا پێموابوو کۆتر
نیشانەی هێمنی و ئاشتییە .
بەڵام چابوو زانیم کۆتر
دەتوانێ نیشانەی شەڕ و مەترسی
و تاریکی و شتی بەسامی وەک
مۆتەش بێ ! لەحاڵێکدا کە شەو
بە کۆتر شپاوە ،چەند دێڕ
خوارتر دەنووسێ:"دەنگی
مەلێک لەنێو پۆلەچنارەکەی
خوارووی ئاوایی پەردەی
شەوی دەبزاوت" کە بەس روون
و ئاشکرایە شپاندنی یەک شت
لەکاتێکدا بە دووشتی جیاواز
لەباری ئەدەبییەوە دروست نیە

ئێستاش بۆم دەرنەکەوت
کە نووسەر هۆی کەمتەرخەمی
مام هەمزەی لە بردنی خەجیلێ
بۆسەر دوکتۆر بۆ نەنووسیوە؟
خەجیلێ بەستەزمان سێ رۆژ بە
جێ وبان دەکەوێ ومامهەمزە و
خات بەسێی دڵ رەق هەتا
رۆژی سێهەم کە حاڵی زۆر
تێکدەچێ، وەخۆ نایەنەوە(شەوێ
دیش هەر بەمجۆرە تا بەیانی
لەسەر خەجیلێ دانیشتبووین
بەڵام ئەمشۆ زۆر نارەحەت ترە)
من لێرەدا دەڵێم کە تەواوی
ئەو کارانەی کە لە دواییدا
مام هەمزە بۆ رزگاربوونی
خەجیلێ لە چەنگ نەخۆشی
دەیکا بێسوود و بێکەڵکن .
واتا هەر نەخۆشێکی دیکەش
ئەگەر سێرۆژان بەحاڵی خۆی
بمێنێتەوە و لە ئاکامدا بە
شێنەیی بیبەنە دوکتۆر عومری
خۆش بۆ ئێوە بەجێ دێڵێ!
قوربەسەر خەجیلێ بۆ دایک و
بابێکی کە هەیەتی، جا با
مام هەمزەش دەستی دڵۆی دەر
ـ کردبێ یان پشتی چەمابێتەوە
و یان هەژار و بێپارە بێ.

دیمەنی مام هەمزە و
خات بەسێ زۆر ناحەزە .
بەتایبەتی خات بەسێ کە
دەبینێ خەجیلێ لە رێگادا
مردووە بەڵام نازانێ کێ بە
کێیە .ئێستا بۆی روون
نەبۆتەوە بۆچی وەرێکەوتوون
و دەڵێ(جادوکتۆر چی پێ
دەکرێ ئەوە مقەدەری خودایەو
مام هەمزە کە چەندکراسێکی
زۆرتر خەسار کردووە دەڵێ :
(راستە ئافرەت بەڵام کول و
سەبەبیش هەیە) من دەپرسم
بریا مامهەمزە سەبەبەکەی

دەست نیشان دەکرد و لە ئاکامدا چاویان لێکدەبڕن و سەرلەنوێ لە قولپەی گریان دەدەن ئەڵبەت ئەمجار بۆ من و تۆ دەگرین کە دەبێ ئەو چیرۆکە بخوێنینەوە و پەندی لێ وەربگرین!

ئێمە ئەگەر ئەو کەم و کووڕیانە نەبینین دەتوانین داهاتوویەکی روون و باش بۆ نووسەرەکەی پێش بینی بکەین چونکوو سەرەرای ئەو مەبەستانەی باسمان کرد نیشانەی ئینسان دۆستی و مرۆڤایەتی، بەر لە هەر مەبەستێکی‌تر وەبەرچاو دەکەوت کە خۆی دەتوانێ ئامانجی نووسین بێ.وێڕای ئەوەش ئەگەر هیندێک لەو قاعیدە و دەستوورانەی چیرۆک نووسین دەکار بێنێ و لە چیرۆک و چیرۆک نووسانی جیهان و بەرهەمەباشەکانیان زۆرتر وردبێتەوە و لاسایان بکاتەوە دەتوانێ هۆی پشت ـ ئەستووری ئێمە لە داهاتوو دا بێ. خودا بیپارێزێ.

چیرۆکی مامحەسەن ئەگەر بۆ نووسەرەکەی تاقیکردنەوە- یەکی نوێیە بۆ فێربوونی چیرۆک نووسین بۆ منی تامەزرۆ خوێندنەوەی چیرۆکی پتەو و رەسەن ئەوەی هێشتەوە کە بڕوا بکەم لە داهاتوودا چیرۆک نووسین لەنێو ئێمەشدا لە ئامانجی بنەڕەتی خۆی کە بریتییە لە پێشاندانی زام و ئێش و ئۆفی مرۆڤ بەزمانێکی پاراو و رەسەن نیزیک دەبێتەوە .من ئەو مەبەستەم لەدوای خوێندنەوەی مامحەسەن هەست کرد بەڵام لەو برایە تکا دەکەم کە سەرنجێکی زۆرتر بداتە سەر رێزمان و هەر رستەیەک کە دەینووسێ لە ماناکەشی وردبێتەوە .دیسان پێشنیار دەکەم کە قارەمانەکانی چیرۆکەکەی باشتر بناسێ و خووخدە و ئاکاریان زۆر نەگۆڕێ.ئەگەر ویستی رەوشتی یەکێک لە قارەمانەکانی بگۆڕێ دەبێ رووداوێک کە بۆ خوێنەر روون و ئاشکرایە ئەو ئاڵ و گۆڕە بەدی بێنێ.بەکورتی بڵێم چیرۆکی مامحەسەن چەند هەڵەی تێدابوو کە دەبێ نووسەر لە داهاتوودا لەو چەشنە هەڵانە خۆ بپارێزێ. بۆ وێنە نووسەر لە جێیەکدا دەنووسێ (لەژوور سەری دادەنیشێ و کەمێکی دەشێلێ) کەمن هەرچەند بیرم کردەوە کەسێکم پێشک نەهات کە بتوانێ لەژوور سەری کەسێک دانیشێ و لەوێڕا نەخۆشێکی راکشاو بشێلێ (ئێوە ئەگەر دیوتانە خەنی لە خۆتان) یان لە شوێنێکی‌تر سۆفی پیرۆت بۆ حەسەن دەگێڕێتەوە کە (رۆژێکی قاوەڵتوونێ چوومە لای.ئەتۆ لە ماڵ نەبووی...). من لە ئاکامدا بۆم دەرنەکوت ئایا سۆفی پیرۆت لەبن دەرگا خۆی گرتبوو یان لەلا دایک وبابی دانیشتبوو کە بەش بەحاڵی خۆم بڕوا ناکەم دایک وبابی حەسەن‌لەلای سۆفی پیرۆت بەو شێوە وت‌و وێژ بکەن و باشتر ئەوە بوو کە نووسەر ئەو شوێنەی کە سۆفی پیرۆت قسەکانی وا بەجوانی گوێ لێ بووە دیاری کردبا.هەر وەها لە هەموان لەبەرچاوتر ئەوەیە کە نووسەر ژیانی‌تاڵ ونالەبار و پڕ لە مەینەتی مامحەسەن دەخاتە ژێر زەرەبین و دەنووسێ: (رۆژگار وەک ئەسپێکی سەرکێش لغاویان لێ داوێتە سەر کەڵپان و ئیختیاریان لە دەست دەستێنێ و هەردەم بە لایەکیاندا دەدا .خێر و سەدەقەسەری خەڵکی نەبوایە زۆر لەمێژ بوو لە برسان دەمردن) بەڵام هەر ئەو مام حەسەنە هەژار و لێقەوماوە بەدوای مردنی خێزانی لەپڕ دەوڵەمەند دەبێ و شوانەی وەبیر دێتەوە و دەڵێ : (دەیهێنمە لای خۆم و لەبەر خوێندنی دەنێم و من دەڵێم ئەڵبەت بەخێروسەدەقە سەری خەڵکی!).

نووسەر دەبێ‌ئەو مەبەستانە زۆرتر وەبەر چاو بخات تا لە نووسراوەکەیدا هیچ‌چەشنە جیاوازییەک لەباری مانا پێک نەیە .خودا ئاگای لە هەمووتان بێ.

کایەی کوردی
چەختی

کایەی کۆمەڵی کوردی
ئەوانەنە بە وردی
زستانان بگرە مزرەق
لەسەر سەهۆڵ وجێی رەق
لەسەربانان شێلاقێن
لە هۆڵ مەنجەڵ باباقێن
یا دانوو دەرچەی دەکەن
یا بانگی شەمچەی دەکەن
دەنا مێشێن و جگێن....
لە نەوروزێ هێلکە شکێن
بە چێشتانان هەلووکێن
دەنا هەددار و گوێێن
جارجارە خوززە و تۆپێن
لای ئێواران فودباڵێن
لەنێو دێی خۆشارۆکێن
جەغز و ئەلیاس،بن پووشکێن
هینگڵە شەلە و خەستەکێن
لەبن کورسی باوباوێن
یا نەقلی بزنەو مەڕەی
دەنا تەرکی بن بەرەی
لەبەر بەرخان بازەڵێن
ئەی سێ و قیزە پشتەکێن
بەشەو کەڵەکە بڕین
جارجار هەیجۆ هەیجۆێێن
هێندێک کۆسەی دەگێڕن
بەعزێک قەڵسەی دەگێڕن
یا قۆچەقانی لوێ بێ
جا دەستی دەهەر کوێ بێ
بۆ جحێڵان جۆرابێن
بۆپیردامە و نۆڕسکێن
قۆرغ و شاو وەزیرێن
لە گەلێک ماڵان دەکرێن
بۆ باریتێ کێل بەردێن
ئەگەر باری خلیسکێن
مووسا و فیرعەونیش هەیە
شۆخێکی بێ بەهرەیە

خۆشە گورجی بەفیتوان
ئەگەر لێی حاڵی بێ جوان
حیندرحۆ و پوورە گوڵێ
بارەمێوژ و بارە خوێ
گورجە کوێرە و غارەکەر

هەرکەس نەیبی زەلیلە
هەرکەس خۆی بۆ خۆی
نێوت چی‌یە و چ دەخۆی
گەرە لاوێژە و مینجێن
گارگارە کڵاو سوورێن

لەجێی نەرم و بێخەتەر
مانگا بەکەڵ و مووروێن
حەجج و ئیعدام ئیعدامێن
گەزی جۆڵای سێ کوچکە
بە تۆپی جیر نەک کوچکە
بڵیند کردنی نستوو
بە چوار قامک و بەفیتوو
راوە جووشک و دەڵەتوو
تا وەکوو یەک بین هەموو
تەڵە رێوی و کونەئاش
پیس دەبێتە هاشەهاش
سینگەسەیە و ساپساپێن
گەنم گەنمێن،دایەڵێن
هەڵوای شەپان،ئاشەوان
تاقمانە جووت، گوێلکەوان
دایە مەمدە بە گورگی
شەڕی مەڕ دەگەل گورگی
سێجگە و گوێ پروسکێن
شێر و خەت و میرمیرێن
تەقیلە لەسەر تەقیلە

نوختەبازی بە دەفتەر
یا پالەوانی سێسەر
خوو گەملە و زۆرەوانی
عورووسی یا کوردانی
بووکەبارانە و مەلە
لە جۆمالێ هەمزەڵە
گاگۆزەڵ پەندەر پەنیر
لێ درووی بەرەو حەسیر
زنجیر منت گرێ دا
بۆ پشت کێوت فڕێ دا
سێباز و گورجی بن لاق
تۆپی جەغزی و تۆتفەراق
هەی دادی بە چەپۆکان
شەرە کەڵ لەسەر چۆکان
لێدە و کەپری بە کەشکان
جۆلانە لەجێی مەشکان
مامە سوورە و شالیاوە
دەرزی بە قۆیتاس ماوە
جۆرابێنی بە کەوشان
لە مەجلیسی دڵخۆشان

دێی شەکە ئاغای

«ئەحمەد بەحری»

سەرەتای مانگی خاکەلێوە لەگەڵ هاورێیەکم بۆچاوپێکەوتنی هونەرمەندێک بەرەو گوندی "بەرکەمران"ی پیرانشار وەرێ کەوتین هەتا "کەندەقوولان" بە ماشێن وئەنجا بە پێیان لابرێ لێمان دا .سەرەرای ئەوەی هەوەڵی بەهار بوو ،چیا بەرزوگەردن کەشەکان خەملا بوون وهەتا چاو هەتەری دەکرد هەرشین دەچوون .لەپەڵە هەورێکی بەهاری وردەبارانێکی بەرەحمەت نمنم دەباری، کۆلکە زێرینە لە دوورەوە وەک پەری تاوسێکی بەناز خۆی بەحەوت رەنگان دەنواند .بەرامەی گیاوگوڵ وبۆنی گڵی تەر تێکەل بوون و بیروهۆشی لەسەری هەموو رێبوارێک دەرفاند . ئێمەی گیرۆدەی دووکەڵ وقیلەتاو نەماندە —

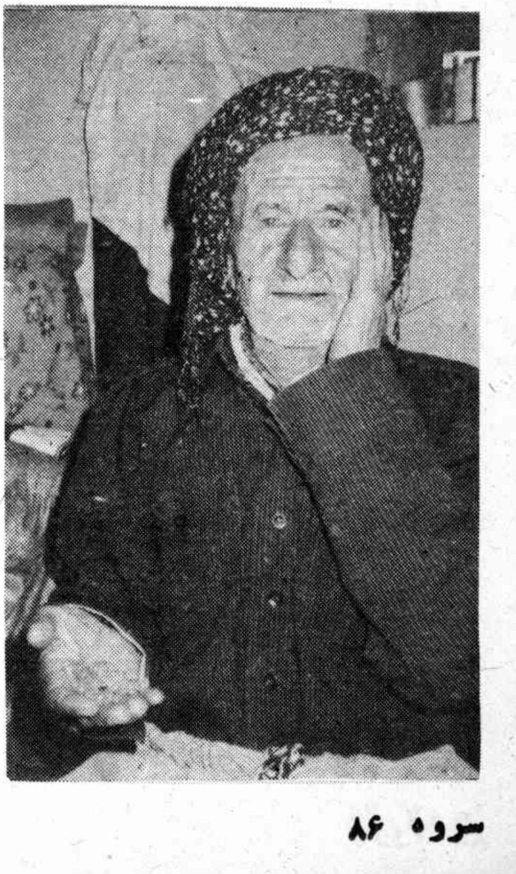

زانی بڕوانینە کێهەلا ! هەوڵمان دەدا زۆر وشیارانە هەنگاو هەڵێنینەوە نەوەک پێ لەگوڵە گەزیزان بنێین وجوانی خۆرسک پێ شێل بکەین .رووم لە هاورێیەکەم کردوگوتم:

ـ لەخۆڕا نەیانگوتووە "کوردستان بەهەشتی سەر زەمینە " .

لەوڵامدا گوتی : "ئەو بولبولە خۆش ئاوازە کە ئێمەی هەڵوەدا کردووە ،لە داوێنی خۆڕسکی ئەوتۆدا پێ گەیشتووە و چریکەی لەخڕودۆڵی ئاوادا دەنگی داوەتەوە" ئەو خۆڕسکە رازاوە ئاگای رێ بڕینی لێ بڕین وهەر ئەوەندە خۆمان لەبەر کانی یەکەی نێودێ "بەرکەمران"دیتەوە .کوڕێکی مێرمنداڵ وەپێشمان کەوت ومالەکەی پێشان داین .

دوای سلاوو چاک وخۆشی وحەسانەوە یەک هاتینە

سەرباس وگوتم :

– لە دوورەوە هاتووینە خزمەتت،ئارەزووی دیدارتمان هەبوو.

– پێلاوتان لەسەر چاوم ،مەمنوونم کە بە سەرتان کردوومەوە.

تێمگەیاند کە هاتووین بەسەرهاتی بنووسینەوە زۆر بە رووخۆشی دەستی پێ کرد :

– ناوم "حەمە"یە ،شۆرەتم"ئارمان"ە .بە "حەمەدی ئاغای" مەنشوورم .ئێمە جافین لە مێژساڵە پەراگەندەی ئەو مەملەکەتەی بووینە بابم لە"سونجاغ"ی محاڵی ئاختاچی مەهاباد-دا،گیرساوەتەوە . لەوێ رامالّمان هاتۆتە "زگ دڕاو"ێ ."عورووس"وگرانی کە بە سەرداهات چووینە "سارەوانان"و"حەوتەوانان ٤٠ ساڵ دەبێ کە پەڕیوەی سندووس ولاجانێ بوومە وهێندێک لە نەغەدە وخانێ ژیاوم . ئەوە ماوەی چەند ساڵە لەبەر کەمرا ن" گیرساومەتەوە ولەماڵە خەڵکدام ١٠٣٠ ساڵم تەمەنە ،ساڵی گرانی(٣٦-١٣٣٥ هجری قمری) پیاوبووم .ساڵی ئەرکانی لەشەڕی عورووساندا بەشداریم کردووە ،عورووس وتورکەمان لە ئێواندا شەڕیان سازکرد مەلایان جەهادیان-دا .عاشیرەتی کورد کەوتنە گەڵ تورکان وبە دژی عورووسەکان شەڕیان کرد. لە شەڕی سۆفیانێ کە کەریم ئاغای دایماوێ گوژرا دەگەڵ بووم .

– چۆن بوو کە مەیلت بۆلای بەیتان راکشا

-دەنگ وسەدایەکی خۆشم هەبوو ،بە جحێڵی داوەتم دەگێڕا .بەڵام دوایە مەیلم پتر چووە سەربەیتان .کابرایەک بوو" کەریم خاڵ خاس"یان پێ دەگوت ،کەسی وانەبوو،لە هیچ دانەدەما ،زۆر بەیتبێژێکی چاک بوو . جاری واهەبوو ٢٠ شەوی لەگەڵ خەریک دەبووم هەتا بەیتێکی فێردەکردم. کاکە میووکاکە شێخ ،خەج وسیامەند ،سوارۆ ،لەشکری ،گەلۆ سەیدەوان ،کانەبی خوازێ پایزە .... هەمووی لەوێ فێر بووم .

– لە بەیتبێژانی قەدیم کەستلەبیرماوە؟

– زۆرکەس بەیتیان دەگوت،ئەودەمی قەدریان زۆربوو.پایزان کە خەڵک لەخۆدە-بوونەوە دێ بە دێ لەدوایان دەناردن .

مەجلیسێکی بەیتی تێدانەگوترابا ساردو سڕبوو"حەمەشێت"ی قەرەداغی بەناوبانگ بوو. خودا دابوویە هەرچی گوتبای بۆی دەهات ! گوتن هەر ئەو دەیگوت! "حەمەچەکاڵە"ی ، ترشەکانیش بەیتبێژی چاک بوو ،ساڵی گرانی بە پیری لە"سونجاغ" دیومە .نێوی "ئەحمەد حەڵوا"شم بیستووە دەڵێن بەیتی "کەڵ و شێوی داناوە " .

– چ ئارەزوویەکت هەیە ؟

– پیری دەرمانی نیە وپیر مەشموولی مردنێ یە ،ئارەزووم ئەوەیە ئیمان و قالبێکی ساغم بە نسیب بێ .هەروەهاهیوادارم هونەردۆستان هەرچی زووتر قوڵ هەڵماڵن و ئەو گەنجینانە (ئەوبەیتانە) کە بەیت بێژان سینە بە سینە هیناویانن لە فەوتان نەجات بدەن،نەیەڵن لەگەڵ ئەوان بخرێنە ژێرگڵی ساردوسڕەوە وگەلەکەمان لە داهاتوودا لەو خەزینەیە بێ بەش بێ .

بڕیارنامەی یەکەمین کۆنگرەی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی

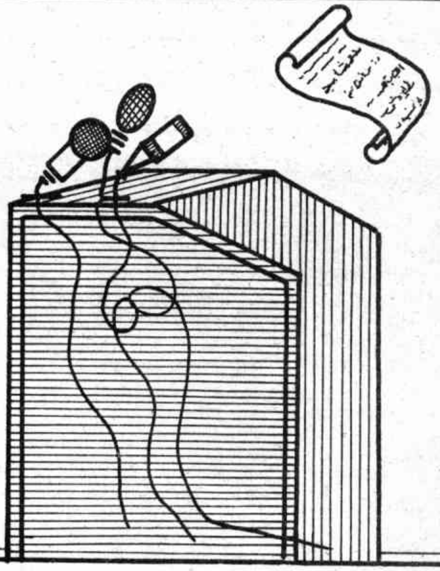

بەناوی خوای میری مەزن

سپاس بۆ دەرگای یەزدانی پاک کە ئەندامانی هەوەڵین کۆنگرەی گەورەی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی یارمەتی دا تا وێرای هەستی بەرپرسی وبە تێ بینی و زانستێکی تەواوەوە رەگەز پەرەستی وتەبعیزی نیژادی لە هەموو دونیادا مەحکووم بکەن و ئایەتی پیرۆزی "انا خلقناکم من ذکروانثی وجعلناکم شعوبا وقبائل لتعارفوا ان اکرمکم عنداللە اتقیکم" رەچاو بکەن پاش باس وراوێژ لە ماوەی کۆنگرەدا بە تایبەتی وت و وێژی پێویست لە لایەن بەشدارانی کۆنگرەوە ودیاری کردنی ئەو بڕیارە پەسندکرا- وانەی کە جێ بەجێ کردنیان پێویستە، ئەم مەبەستانەی ژێرەوە لە لایەن بەشدارانی کۆنگرەوە بەناوی بڕیارنامە رادەگەیەنین .

١- ئێمەی بەشداری یەکە- مین کۆنگرەی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی بەرلە هەموو شت ئەو پەڕی رێزو سپاسی خۆمان سەبارەت بە بەرپرسانی بەڕێزی کۆماری ئیسلامی بەتایبەتی برای خۆشەویستمان جەنابی موهەندیس مووسەوی سەرۆک وەزیر کە پەیامی مێژوویی ودڵگری ئەو هەتوانێک بوو بۆ دڵی زامداری ئەم خەڵکە دەردەبڕین .

٢- هەروەک لە پەیامی سەرۆک وەزیری بەڕێزدا هاتووە ئەم کۆنگرە دان بەوەدادێنی عیرفان هەروەک جاران لە شیعروئەدەبی کوردیدا وەبەر چاو بگیرێ. مامۆستایان و بنکە فەرهەنگیەکانی فەرهەنگی وئەدەبی پێ سپێراوی شۆڕشگێڕانە وئیسلامی خۆیان بۆ چارەسەری گیروگرفتەکان بەتایبەتی ئەوانی ناوچە بە سەرنجەوە بناسن وبۆ لە نێو بردنیان هەوڵ بدەن .

٣- کۆنگرە هەست بە هەل ومەرجی حەساسی وڵات و گیروگرفتی زۆری شۆڕش بە تایبەتی شەڕێکی نەویستوو کە لە لایەن رژیمی دژی ئیسلامی وئینسانی بەعسی عێراق بەسەر گەلی ئێمەدا داسپاوە دەکا . لەم هەل ومەرجەی تا ئێستا دەوڵەتی مەکتەبی بۆ بووژانەوە وپەرەگرتنی فەرهەنگ وئەدەبی کوردی پێکی هێناوە رێز دەگرین و چاوەڕوانی ئەوەین ئەگەر بلوێ بۆ پێک هێنانی هەل و مەرجی باشتر ئەمربفەرموون .

٤- ئێمە باوەڕی پتەومان بەوە هەیە کە ژیانی پڕشکۆ و شەرەف بۆ هەموو لایەک لەژێر سێبەری ئیسلام وکۆماری ئیسلامیدا دەگونجێ وبەراستی ئازادی تێکۆشانی فەرهەنگ و ئەدەبی هەموو نەتەوەیەک

(نەک شێوەی سیاسی ورفۆرمی ئەوکە لە هێندێک ولاتان باوە) وەختێک پێک دێ کە نێوەرۆکەکەی بیروڕای نیزامێک بێ کە لەگەڵ خووخدە وسروشتی بەشەری یەک دەگرێتەوە.

ئەسڵی پازدەی قانووسی کۆماری ئیسلامی ئێران کە ئازادی دەرس‌گوتنەوەی زمان وئەدەبی ناوچەی لە تەنیشت زمانی فارسی تەسریح کردووە لەرێبازی ئەم مەبەستە دایە هەر بۆیە کۆنگرە وێڕای ئەوە کە داوا دەکا ئەم ئەسڵە لەلایەن رێکخراووسازمانەکانی پەیوەندیدار بەم مەسەلەوە رەچاو بکرێ .کۆنگرە ئامادە بوونی خۆی بۆدانان ونووسینی هەرچەشنە کتێب وجوزوەیەکی ئامووزشی لەم بارەوە رادەگەیەنێ .

٥ـ کۆنگرە بۆ ژیاندنەوەی هەرچی پتری فەرهەنگ وئەدەبی کوردی بڕیار دەدا وێڕای ناساندنی هەموو خاوەن رایانی ئەم فەرهەنگە بناخە بۆ هەموو بابەتەکانی مێژوویی وجوغرافیایی و وشەناسی وبەیت وباو ...... دابڕێژێ ووێڕای رێکخستنی ئەم ئەنجومەنانە فەرهەنگستانی کوردی لە هەموو ناوچە کوردنشینەکان چاوەدێری بکا وچاوەڕوانی ئەوەیە کە ناوەندی بڵاو کردنەوەی فەرهەنگ وئەدەبی کوردی(ئینتشاراتی سەلاحەدینی ئەییووبی) بەرپرسی ئەم کارە وەستۆ بگرێ وسەبارەت بە جێ بەجێ کردنی حەولی پێویست بدا .

ئەندامانی کۆنگرە لە دەوڵەتی ئیسلام داوادەکەن تا سەبارەت بە پێک هێنانی هەل ومەرجەکان فەرمانی پێویست دەربڕێ .

٦ـ وێڕای رێزگرتن لە یادی خوالێ خۆشبوو مامۆستا سەید موحەممەد ئەمینی شێخەل ئیسلامی (هێمن) و قەدر زانینی خزمەتی شایان وبەرچاوی ئەو بە فەرهەنگ وئەدەبی کوردی و سپاس لە نووسەران وبەڕێوەبەران وکاربەدەستانی گۆواری بەنرخی "سروە" لە هەموو خاوەن رایانی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی و هەموو خوشک وبرایانی کورد داوا دەکەین بە هەر شێوەیەک بۆیان دەلوێ نووسراوە وشیعر وسەنەد وبەڵگەی مێژوویی مان بۆبنێرن وبەرەخنە و پێشنیار سەبارەت بە بردنە سەری چەندەتی وچۆنەتی باری گۆوارەکە وپڕنێوەرۆکترکردنی یارمەتیمان بدەن ولە هیچ حەولێک بۆئەم مەبەستە خۆ نەبوێرن .

٧ـ هەروەک کۆنگرەدان بە پێویستی زمانێکی یەکگرتووی (عیلمی)کوردی دادێنێ بۆ وەدی هێنانی ئەم مەبەستە لە رێزمان ووشەی بەجێ لە هەموو زاراوەکان کەڵک وەربگرێ وبۆلێ کۆڵینەوە و تەحقیق لەسەر زاراوەکان وبەگشتی هەموو زمانی کوردی شوورایەک لە موحەقیق و پسپۆڕانی خاوەنڕا پێک بێ تا لە هەموو بارێکەوە مەبەستەکان شی بکەنەوە .بانگ کردن ولێ گێڕانەوەی خاوەن رایان وپێک هێنانی ئەم شوورایە بەستۆی ئینتیشاراتی سەلاحەدینی ئەییووبی یە .

٨ـ چاپی کتێبی دەستنووسی کۆن ونوێ ،تەئلیف وتەسنیف شیعر و فۆلکلۆ و وتار ..... بەهەموو زاراوەکان وهەروەها کەڵک وەرگرتن لە لەهجەکانی جۆراوجۆر لەگۆوارە کوردی ـ یەکان گرینگە ولە پەنای زمانی یەکگرتوو پەرەگرتنی لەهجەکانی جۆراوجۆری تریش لەبەر چاوبێ .

٩ـ کۆنگرە رێنووسی ئێستای گۆواری سروە بەرەسمی دەزانێ ولەسەرچاپی کتێب و گۆوارەکانی کوردی بەم رێنووسە پێ دادەگرێ .

١٠ـ پێویستە پەیامی سەرۆک وەزیری بەڕێز و عینایەتی تایبەتی ئەوان سەبارەت بەم جووڵانەوە فەرهەنگی یەبەزامنی بەڕێوە بردنی ئەسڵەکانی پەسندکراوی ئەم کۆنگرە دابنێین.

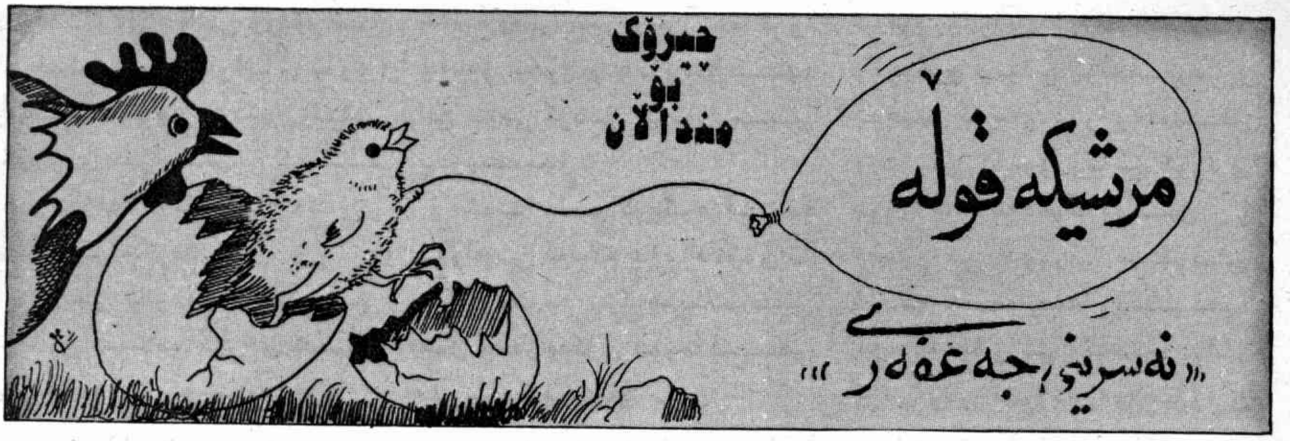

مریشکە قوڵەیەک بوو ،مریشکە قوڵە .رۆژێک،
توێکڵە پیوازێکی بەشانیدادا و دوو توێکڵە
گوێزی دەلاقی کرد وەوەڕێ کەوت .
گوتی : دەچمە شاری شووکردن.
زۆر رۆیی،کەم رۆیی، تووشی گاوانێ بوو.
گاوان کوتی :
مریشکە قوڵە بۆکوێ دەچی ؟
مریشکە قوڵە کوتی :
مریشکە قوڵە ودەردو سندان .
گاوان کوتی :
ئەدی بڵێم چی ؟
کوتی : بڵێ .
تەق تەقی کەوشان
پۆلی وەنەوشان
چارۆکە پیوازی
بە قەبز ونازی
بۆ کوێ دەچی؟
گاوان کوتی :
تەق تەقی کەوشان
پۆلی وەنەوشان
چارۆکە پیوازی
بە قەبز و نازی
بۆ کوێ دەچی؟
مریشکە قوڵە کوتی :
دەچمە شاری شوو کردن
گاوان کوتی :
شوو بە من ناکەی ؟

مریشکە قوڵە کوتی :
بە چم بەخێو دەکەی ؟
گاوان کوتی :
بە نانی گاوانی.
کوتی :
بە چم لێدەدەی ؟
کوتی :
بەو گۆپاڵەی .
مریشکە قوڵە کوتی :
نا! دەمرم شووت پێ ناکەم.
دیسان رۆیی . تووشی شوانێک بوو.
شوان کوتی :
مریشکە قوڵە بۆکوێ دەچی ؟
کوتی :
مریشکە قوڵە ودەردو سندان.
شوان کوتی :
ئەدی بڵێم چی ؟
کوتی بڵێ :
تەق تەقی کەوشان
پۆلی وەنەوشان
چارۆکە پیوازی
بە قەبز و نازی
بۆ کوێ دەچی؟
شوان کوتی :
تەق تەقی کەوشان
پۆلی وەنەوشان
چارۆکە پیوازی

بۆ کوێ دەچی؟
مریشکە قولە کوتی :

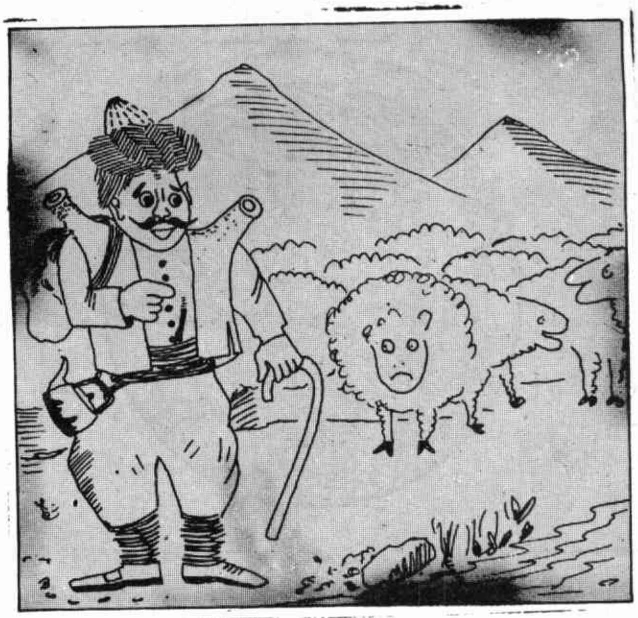

دەچمە شاری شووکردن .
شوانکوتی :
شوو بە من ناکەی ؟
کوتی :
بە چم بەخێو دەکەی ؟
کوتی :
بە نانی شوانی .
کوتی :
بەچم لێدەدەی ؟
کوتی :
بەوقولە گوچانەی .
مریشکە قولەزۆر ترسا کوتی :
دەمکوژی شووت پێ ناکەم .
دیسان وەڕێ بۆوە .تووشی مشکێک بوو. مشک کوتی؛
مریشکە قولە بۆکوێ دەچی ؟
کوتی :مریشکە قولەودەردو سندان .
گوتی : ئەدی بلێم چی ؟
کوتی بلێ :
تەق تەقی کەوشان
پۆلی وەنەوشان
چارۆکە پیوازی
بە قەبزو نازی
بۆ کوێ دەچی ؟
مشکە کوتی :
تەق تەقی کەوشان
پۆلی وەنەوشان
چارۆکە پیوازی
بە قەبز ونازی
بۆ کوێ دەچی ؟
مریشکە قولە کوتی :
دەچمە شاری شوو کردن.
کوتی :شوو بەمن ناکەی ؟
کوتی : بە چم بەخێو دەکەی ؟
مشک کوتی :
هەرچی خۆشە بە زاران
کوتی :
بە چم لێدەدەی ؟
کوتی :
بەو کلکە قولە .

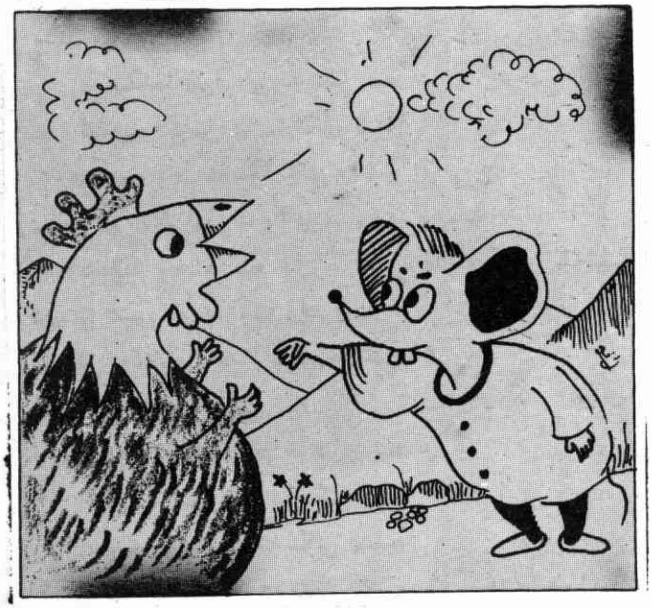

کوتی :
شووت پێ دەکەم.

مشک مریشکی بردە ژێرخانی ماڵە میـــری .
ژیانیان دەست پێکرد .مریشکە قوڵە مەگیرانی
بە دانوولەی گوڵەگەنمان دەکرد. دانـــووی
دە دیزەی کرد و دەتەندووری نا. دانـــوو
دەکوڵێ .مریشک چوو سەری بدا ،سەری دیـــزەی

هەڵگرت تێی کەوت ودا پلۆخا .مشک هاتـــەوە
زۆری هەرا کرد کەس وڵامی نەداوە. هاتە سەر
تەندووریێ دیتی مریشک لە تەندووریێ کەوتـــووە
دەستی کرد بە گریانێ .دوایە دیزەی هەڵگرت
وبردی یە سەر گوێلکێ وهەڵی رشت .

سەر گوێلک کوتی :ئەوە چیە ؟

مشک کوتی :

مریشکە قوڵەی خانکی یە
کەوتە دیزەی پانکی یـــە
نەیماوە ئێسقانکی یـــە

سەر گوێلک لە تاوان نیوەی سووتا .

قەلە رەشە بە قارە قار هاتە سەر گوێلکێ
دیتی نیوەی سووتاوە.

کوتی :ئەوە بۆوا تلێهاتووە؟

سەر گوێلک کوتی :

مریشکە قوڵەی خانکی یە
کەوتە دیزەی پانکی یـــە
نەیماوە ئێسقانکی یـــە

قەل لە تاوان هەموو پەڕوپۆی وەری.دوایـــە
لە شەقەی باڵیدا چووە سەرتاقدا رەکـــەی
مەزرایە .

دار دیتی قەل پەڕوپۆی وەریوە کوتی :

ئەوە بۆوا تلێهاتووە؟

کوتی :

مریشکە قوڵەی پانکی یە
کەوتە دیزەی خانکی یـــە
نەیماوە ئێسقانکی یـــە

دار تەواوی لک وپۆپی وەراند. ئاو بـــە
لارولەنجەوتروسکە تروسک هاتەبن دارەکـــەی .
گۆرانێکی خۆشی لەبن لێوی دەکوت .دیتی دار
هەمووگەڵای وەراندووە.

کوتی :

دارەکە ئەوە بۆگەڵات وەراندووە ؟

دار کوتی :

مریشکە قوڵەی پانکی یە
کەوتە دیزەی خانکی یـــە
نەیماوە ئێسقانکی یـــە

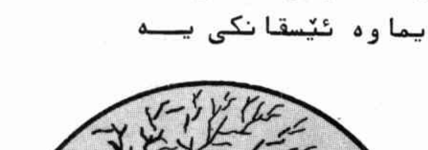

ئاو لە تاوان قوڕاو بوو .هاتەبن گەنمەکان
چڵەگەنم بەدم باوە دەشنانەوەو گۆرانێکـــی

خۆشیان دەکوت .گەنم دیتیان ئاو قوڕا بووە .
کوتیان :
ئاو ئەوە بۆ قوڕاو بووی ؟

کوتی :
مریشکە قولەی خانکی یە
کەوتە دیزەی پانکی یە
نەیماوە ئێسقانکی یە
گەنمەکان لە تاوان سەروخوون بوون و رەگ و ریشەیان لە ئاسمانێ کرد . وەرزێر هات ودیتی گەنم سەراوبن بوون .
کوتی :
ئەوە بۆ واو لێهاتووە؟
کوتیان :
مریشکە قولەی خانکی یە
کەوتە دیزەی پانکی یە
نەیماوە ئێسقانکی یە
وەرزێر پێمەڕەکەی لە لاقی خۆی داو لاقی شکا . کچەکەی دیزەیەکی دۆکلێو لە سەر سەری دانابوو بۆ بابی هێنابووە مەزرایە . دیتی بابی لاقی شکاوە .

کوتی :
ئەیەڕۆ بابە ئەوە بۆوات لێهاتووە؟
بابی کوتی :
مریشکە قولەی خانکی یە
کەوتە دیزەی پانکی یە
نەیماوە ئێسقانکی یە
کچ دیزە دۆکلێوی لە سەرڕا بە گیانی خۆی داکرد .هاتەوە مالێ دایکی لەبەر نانی بوو . دیتی کچەکەی هەموو گیانی دۆکلێوە .
کوتی :
هەک بابانت خرانەبێ بۆوات لێهاتووە؟
کچ کوتی :
مریشکە قولەی خانکی یە
کەوتە دیزەی پانکی یە
نەیماوە ئێسقانکی یە
دایک لە تاوان مەمکی خۆی بە تەندوورەوەدا .

بەم جۆرە هەرکەس بەسەرهاتی مریشکە قولەی بیست بەلایەکی بەسەر خۆی هێنا .ئەمیش هاتمەوە لەولاڕا . کالەم دڕا ،چم پێ نەبڕا .

ڕێنوێنی

کاک فەرهاد

نامەکەت گەیشت سپاست دەکەین.وێڕای جواب، ئەوە گۆواری سروەمان بۆ بەڕێ کردی بەم هیوایە تۆش لە گۆوار و ڕۆژنامەتازەکانی دەوروبەری خۆت بێ بەشمان نەکەی و هاوکارێکی وەفاداری سروە بی.

کاک شێرکۆعادڵ

مەتڵەبەکەت گەیشت ،هیوا ـ دارین لە داهاتوودا بتوانین کەلکی لێوەرگرین.

خوشکە نەشمیل

ئەم شیعرەی بۆت ناردووین زۆر بەناوبانگە و پێمان وایە کەم کوردهەیە کە نەی بیسبێ و یا نەیخوێندبێتەوە تکایە شیعری تازەترمان بۆ بنێرە.

کاک تەها کەریمی

دەستەیەک دەڵێن سەید جەماڵەدینی ئەسەدئابادی خەڵکی ئەسەدئابادی هەمەدانە ودەستەیەک پێیان وایە خەڵکی ئەسەدئابادی ئەفغانستانە بەڵام بەبڕوای ئێمەش خەڵکی ئەسەدئابادی هەمەدانە.

٢ـ وڵامی پرسیاری دووهەمت لەژمارەکانی پێشووی سروە دایە.

کاک ئەحمەدی ڕەحمانی

ئاسەواری ماموستا هێمن ئەمانەن :

تاریک وروون ـ ناڵەی جودایی ـ هەواری خاڵی ـ پاشەڕۆک ـ وەرگێڕانی قەڵای دمدم وشازادە وگەدا ،توحفەی موزەففەرییە.

کاک مستەفا سۆفی عەلی ڕەواندووزی

سپاسی هەستی گەرم وگوڕت دەکەین،هیواداریـن پەیوەندیمان لەگەڵ نەپسێنی.

کاک عەلی بەهرامی

نووسراوەکانت لەبەر دەستی دەستەی نووسەرانە، ئەگەر پەسندکرا خوا یار بێ لە ژمارەکانی داهاتوودا چاپی دەکەین.

کاک عەلی سمایل زادە

دەتوانی نووسراوەکانت بۆ سروە بنێری.لەسەر چاومانی دادەنێین،چاویان پێدا دەخشێنین و ئەگەر کەم و کووڕیەکی بوو ڕێنوێنیت دەکەین.

شیعری ئەم ئازیزانەمان پێگەیشتووە .لە ژمارەکانی پێشووی "سروە"دا رامانگەیاندووە شیعرمان زۆر بۆ هاتووە لەبەر ئەمە پێمان نەکراوەجوابی هەموو شاعیرە لاوەکان بدەینەوە .وا لێرەدا ناوی هێندێکیان دەنووسین .

شیعری ئەم خۆشەویستانە یا لەباری وەزن وقافیەوە عەیبدارە ،یالەباری زمانەوە پتەونیە ،یالەباری مەزموونەوە لەسەر ڕێبازی فەرهەنگی و ئەدەبی سروە نیە .

ئەگەر نەمانتوانیوە جوابی یەک یەکی ئەم ئازیزانە بدەینەوە ،دەبێ لێمان خۆش بن ،بەڵام خودا یاربێ هەوڵ دەدەین ، لە ژمارەکانی تری "سروە"دالە سەرشیعر وتاربڵاو بکەینەوە بەو هیوایە کە بتوانێ جوابی هێندێک پرسیاری ئێوەی شیعردۆست بداتەوە.

سەردەشت : عومەر بێورانی محەممەد شیوەن .

بانە : عەبدوڵڵەدانیش ـ جەلال ڕەحیمی ـ ئازار ـ سامالْ ئەدەبی .

ماسیەری بانە : باقی ڕەحمانی محەممەدی عەبدوڵڵای. تەمۆغە .

سەبەتلووی بانە : ک . ع

سەقز : ئەحمەد ئەحمەدیان عەبدوڕەحمان فەهیمی جەمیل کەریمی ـ وەیلان ـ مەحموود حاجی ڕەحیمی مەحموود خالیدی ـ سەید محیەدین سەید قادری ـعەباس عەبدوڵڵا وەکیلی ـ ئازادە

ئەدەبیا

فەرزانە ـ مستەفا حوسێن پوور ناسر ئاغابرا ـ عەزیز کەیخوسرەوی .

تورجانی سەقز : خالیدئەحمەدی ـ

لەگژی سەقز : مەلا مەحموود ئیبنولخەیات .

مەهاباد : دیاکۆ عەبدولکەریم پاسبارە ـ بەختیار مەحموودزادە مەحموود قەهوەیی ـ ئارێز سەید ئیسماعیل عەلی پوور ساکار ـ غەفوور ئابدانە مەحموود حاجی رەحیمی رەزا وەفا دووست ـ فەرهاد جەهان میهەن ـ تاهیرکەریمی عەلی رێبوار .

بۆکان : سەلاحەدین عەبدوللازادە سەلاحەدین عەزیزی ـ غەمخۆر ـ رەحیم کەریمزادە ـ یاسین رەحمانی ـ فەرهادشەریف زادە مامخەلیل ـ مستەفا ئیسماعیل پوور ـ ئەبووبەکر مەجیدی حەسەن تووسی ـ لوقمان ئەمیر عومەر ئەیبامی ـ حوسێن سەلیمیان ـ ئەحمەد مەولانی ئەمیر مەجدی ـ عەبدولکەریم عەزیزنەژاد ـ جەلال عەشایری

ئیسکی بەغدای بۆکان : رەشید حەبیبی فەر .

کولتەپەی بۆکان : ع . م .

داشبەندی بۆکان : جەعفەر مەعرووف ـ سەید کەمال لەتیفی .

یەنگیجەی بۆکان : محەممەد کەریمزادە .

سەمبەی بۆکان : لوقمان چیا .

سنە : موزەفەر رەوشەن جەلیل پوورشاد ـ توفیق ئیبراهیمی ـ سالک ـ موختار شیخ حەسەنی ـ خالیدئەحمەدی فەرزین ئەردەلان .

دۆڵاوی سنە : حیشمەت عەلی جانی

مەریوان : موسلیح ئەحمەدی محەممەد سالح مەریوانی .

کرماشان : عەلی خوسرەوی وەلی فەتاحی ـ سەیدمەسعوود هاشمی بەرزنجی .

نەغەدە : شێواو ـ کاکەلاوپشدەری

شنۆ : ر . حەسەنی ـ حوسێن وەلادەتی ـ مارف ئاغایی ئیبراهیم لەعلی سانی محەممەد چووکەڵی .

شێخانی شنۆ : حاسڵ قادری .

بابخالاوێ شنۆ : مستەفا شێخە .

گوندەوێڵەی شنۆ : مستەفا گووری

قەرەسەقەلی شنۆ : محەممەد حوسێن پوور .

پیرانشار (خانێ) : عەلی ئیسماعیل زادە ـ رەحیم باشیرپوور ـ ئەبووبەکر برایم پوور ـ عوسمان ئیسماعیل پوور ـ رەسوول قەڵاتەرەش سیا مەغدلەیلان ـ سەلاحەدین حەسەنپوور ـ سەیدئیسماعیل سەیدشوکری .

دێلزێی پیرانشار : عەلی بەزرکار .

ورمێ : بێ ماف .

بەندی ورمێ : قاسم خەیاتی .

پاوە : گزنگ سلێمانی .

خانەگای پاوە : مستەفا رەحیمی

تەورێز : عومەرحیسامی سەعیدمحەممەدزادە ـ محەممەد شەمسەدینی .

میاندواو : رەشیدئەحمەدی ناسر مەعرووفی .

تاران : تاهیر فەتاحی رەحیم مەعرووفی .

کەرەج : سولەیمان محەممەد مستەفا .

ئەندیمشک : عەزیز ئازاد .

جەڵدیان : عوسمان کانی رەش .

زێوەی مەرگەوەر : فەرهەنگ عەزیز .

دزەی مەرگەوەر : حەسەن مستەفاپوور .

برووجرد : خالید رەسوولی .

سمنان : کاوان بەرزنجی ئەمین مەلاشەریف محەممەد .

سائین قەڵا : وریا .

عومەر سولەیمانی ئەنوەر عەزیزمراد

هوشیار کەریمی ـ عەبدوللا بایەزیدی ـ عەلی پەناهی ـ حوسین گورژی شارام زکری ـ **عەبدوڵلاعەتووف** ج . ا . جوتیار ـ رزگار ئەمین

دیاری

مەتەڵ

هەشتی دەڕەقە
هەشتی دەزەقە
هەشتی هەنگاوە
زگ دڕەی ناوە
"گاوجووت"

بە نیوەی پڕە
بە پڕی نیوەیە
"مانگ"

بە منداڵی چوار لاقی هەیە
بە گەورەیی دوو لاقی هەیە
بە پیری سێ لاقی هەیە
"ئینسان"

سندووقی حەزرەتی سولەیمان
تێدایە هەم پیرو هەم جوان
"قەبر"

زەردە زەرنیق نیە
کلۆرە باسکە قەننە نیە
"گوڵی نێرگس"

لە وشتری بڵێندترە
لە شەکری شیرینترە
لە هەرزنی وردترە
"توو"

لە قەوزەی شینترە
لە قەندی شیرینترە
لە کارەبای زەردترە
"قەیسی"

پەندی پێشینان

● سەد جاری بگرە جارێکی ببڕە
● باران بباریێ ئاشی دەگەڕێ
● باران نەبارێ جووتی دەگەڕێ
● وشتر لە خەیاڵێکی
وشتروان لە خەیاڵێکی
● سووری دی سەمای لە بیر چۆوە
● هەموو شت بە خوێ خوێش بە مەعنا
● گورگ نازانێ ئێستر بە قیمەتە
● ئەگەر شەڕدەکەی باوانت ژیربێ
بەشی ئاش بووبەوەت لە بیر بێ
● لە هەورازی مەڵێ کوتنێ
لەبەر بایە مەکێشە تووتنێ
مەچۆوە سەر ماڵە بابی ژنێ
● لە زۆر ژیاوان مەپرسە
لە زۆر گەڕاوان بپرسە
● قەرزی بدەی بە دۆستی
هەر دووک لە دەستت دەچێ
● ئاش هەر ئەوەندەی دێنێ
ئاشەوان بیقەپێنێ
● ئاورە سوورە لە خۆم دوورە
● در و سێحەب ماڵ رێک کەون
گای بە کولانەیدا دەردەکەن
● مانگا مردو دۆ بڕا
● ئەگەر بەماڵی بەمام و خاڵی
ئەگەر بێ ماڵی هەر بێ‌تەماڵی .
● خاڵان خوارزا مەزن کرد
مامان برازا بزر کرد .

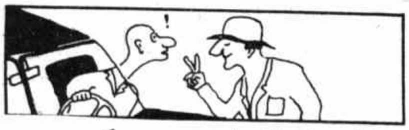

کابرایەک ماشێنی بەکرێ دەگرت .رووی لە شۆفێرێک کرد و گوتی :
ـ کاکەدەربەست بمبە بۆ شار چەندت دەمێ؟
ـ دووسەد تمەن!
ـ جا ئەگەر وایە بەسەد تمەن بمبەوەدەرگایەکی بکەوە

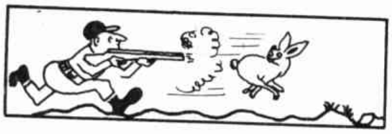

راوچی یەک چووەراوێ بەڵام ماوەیەک گەڕاو هیچی وەدەست نەکەوت .

لە رووی هەڵنەدەهات بچێتەوە ماڵ ،لە رێگایە منداڵێکی دی کەروێشکێکی پێ بوو .کەروێشکەی کڕی وبە گوریس بەستی یەوەوهەڵیواسی سێرەی لێگرت قامکی بە پەلاپیتکەدا هێنا بەڵام لە گوریسی دا و کەروێشک بەربۆوە و هەڵات .

. لێرەدا .سپاسی کاک ئەحمە بەحری ـ خوشکە ئەختەر شێخەڵ ئیسلامی ـ کاک ئازاد عیسا ـ کاک سەید ئیسماعیل سەیدشوکری و باقی دۆستان دەکەین کە بۆ رازاندنەوەی ئەم بەشە یارمەتی یان داوین خودا ئاگاداریان بێ .

شیعر

"صبای"شاعر لە بارەگای "فتحعلی خان" بوو.خان شیعرێکی بۆ خوێندەوە "صبا" گوتی :ئەسڵەن شیعرنییە . دەستووری دا سێ مانگ لە زیندانی کەن .

دوای ئازادبوون دیسان هاتەوەو"فتحعلی خان"شیعرێکی دیکەی بۆ خوێندەوە "صبا" هەستا وەدەرکەوت .گوتی:

ئەوە بۆ کوێ دەچی ؟

صبا گوتی :

ـ قوربان دەچمەوە زیندان

ژنێک دەچووە بازاڕ بە کوڕەکەی گوت :

ـ رۆڵە وریا دەست لە شەمچە نەدەی مەترسی هەیە.

وریا لە وڵامدا دەڵی :

ـ نا دایە گیان خاترـ جەم بە ، خۆم فەندەکم هەیە

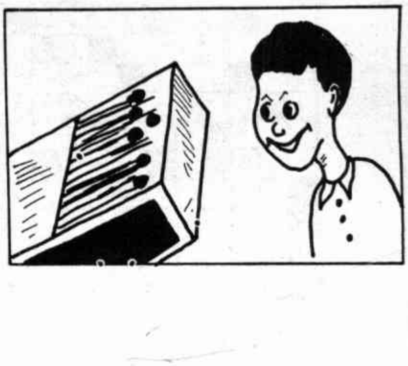

پیرێژنێک سواری ماشێنێک بوو کە پڕ بوو لە حەشیمەت جێگا هەموو گیرابوو تەنیا جێگایەک لە پێشەوە بەتاڵ بوو چوو لە سەری دانیشت . شۆفیری ماشینەکە گوتی :

ـ دایە گیان ئەوە جێی منە .پیرێژن گوتی :

ـ دایک بە قوربانت بێ من پیرم ناتوانم راوەستم . خۆ شوکر تۆ لاوی.

زەنگ

کابرایەک چووە لای سیمکێش و گوتی :

ـ براله ئاخر دوێنێ نەهاتم ، نەمگوت زەنگەکەمان خراپ بووە . وەرەبۆمان چاک کەوە .

ـ بەسەری تۆ هاتم بەڵام سەعاتێکم لەزەنگ دا کەس دەرکەی نەکردەوە.

ماسی

شێتێک چەکوچێکی بەدەستەوە بوولەدم چۆم دانیشتبوو . سەعاتەکەشی لەئاوهاویشتبوو . یەکێک لێی پرسی ئەوە چدەکەی؟

ـ خەریکم ماسی دەگرم.

ماسی دێ بزانێ سەعات چەندە منیش بەو چەکوچەی لەتەپڵی سەری دەدەم .

رۆژوو

دەگێڕنەوە شێخێکی بەناوبانگ لە گوندێکی کوردستان ،زۆر پابەندی نوێژ ورۆژوو بوو ،تائەو جێگایەی کە ئەگەر بیزانیایە یەکێک لە موریدەکانی بەرۆژوو نیە سزای دەدا .

رۆژێک شێخ لەخانەقا دانیشتبوو ،دیتی مجێور زاری دەبزوێ ،زۆر نارەحەت بوو ، گوتی : "کوڕە ئەوە بۆ بەرۆژوو نی ؟"

مجێور بەبزڕکاوی وسەرلێ شێواوی گوتی :

"قوربان ...چۆن ... چۆن شتی وا دەفەرمووی ؟"

شێخ گوتی :

"ئەدی ئەگەر بەرۆژووی ، دەمت بۆدەجووڵێتەوە ؟"

مجێور جوابی دایەوە :

"قوربان ،ئەوە دوودەنکم قەیسی وشک بۆ بەربانگ دەخووسناوە ."!

جەدوەل

تێبینی: لە پڕ کردنەوەی ئەم جەدوەلەدا هەموو ئوسوولی ڕێنووسی کوردی بەپێی ڕێنووسی هەڵبژێردراوی ئەم گۆڤارە ڕەچاو نراوە جگە لەوەی نیشانەی (٧) دانەنراوە. واتا ئەگەر بۆ وێنە وشەی (شڕ، کوڵ، زۆر، شێر و ...) ی تێدا بێ بە شکڵی (شر، کول، زور، شیر و ...) دەنووسرێ.

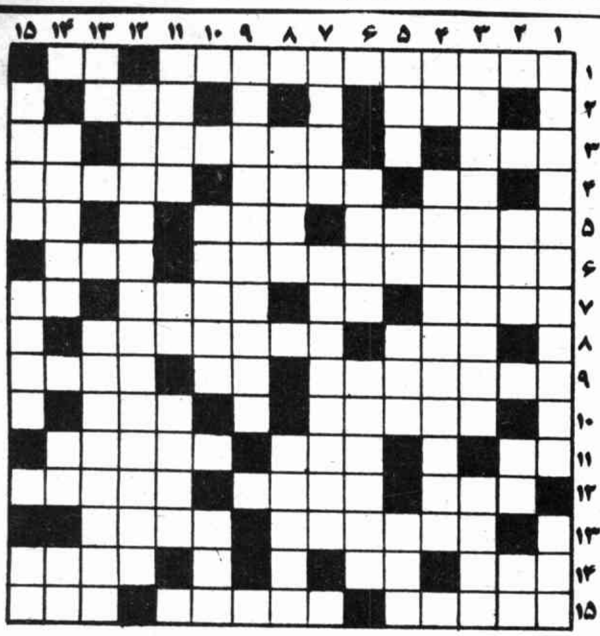

◀ ١- دوایین پارچە شیعری خودا لێخۆشبوو ماموستا هێمن - شیوودۆڵ- ٢- زات وئیرادە - عێل و عەشیرە - ٣- کۆچەری - ئی"سێوەخان" بەناو بانگترە- کۆ - ٤- بنۆس و عیللەت توندوموحکەم- بۆڵ ٥- کوێستانێکی سەرسنوور- کز و بەلەنگازی شیمال- ئاواڵی تەگبیر ٦- جێگای مێشک - غەوارە ونامۆ- گوڵێکی بۆن خۆش ٧ - یۆسف بەکوردی - دووجار پیتێک - کۆڕی شادی - مات وبێدەنگ ٨- جەنگەڵ - نێوەندی ئوستانێکی ئێران- ٩- بوونە ئاو -لا- نێرەی تەوارە ١٠- ئاژەڵێکی شیر بە بێچووەکەی نەدا - دووکیلۆ- ١١- ژمارەیەکە- بەرگی مردوو- پێی دەنووسین ١٢- زرینگە .....تا نەگلێ نابێتێ - بژیوی ئاژەڵ - ١٣- بە داس دەکرێ - پێداویستی ڕێگا ١٤- تازە- توندنیە- دڵۆپ ١٥- هین و هەرامە- زێدەی نووسەری شەرەفنامە - دوژمنی خودایە.

▼ ١- سەردارێکی موکرییە و مەرقەدەکەی لە مەهابادە - شارێک و سروەی هەورامان- ٢- لە سنە "هەیە" - هۆزی بێسەر- بەم چەشنە ٣- نووسەری "ژان کریستف"- ڕیش - ٤- بڵێسەی ئاگر- خۆشەویستی عەرەب- نەقاش ٥- دەرفەت- نیوەعەیب - خودا- بێئاو ٦- چێشتێکی کوردەوارییە - ڕستەی شانی ئەفسەر - ٧- قانوونی چەنگیز- مێژوونووسێکی یۆنانی کە باسی کوردیشی کردووە ٨- بەقەدروقیمەت- زوهرەی فارس ٩- ئەبەو بەیت بێژەی بەیتی بۆ ئوسکارمان گوتووە-١٠- لە گرێوی منەتدا بەزمانی عەرەبی. میوەی پاییز- ١١- دەنگی شێر- دزی سەروبن - لەم فەسڵەدا پڕ دەبێ لە دەغڵ ١٢- زیارەتگایەک لە جنووبی کوردستان ١٣- لووس- شارێکی هەمەدان - ١٤- گژوگیای کوێستان - پێشگری فیعلی موزاریع - کاس ١٥- باوەڕ - گەلەدەسپ- تاک نیە-

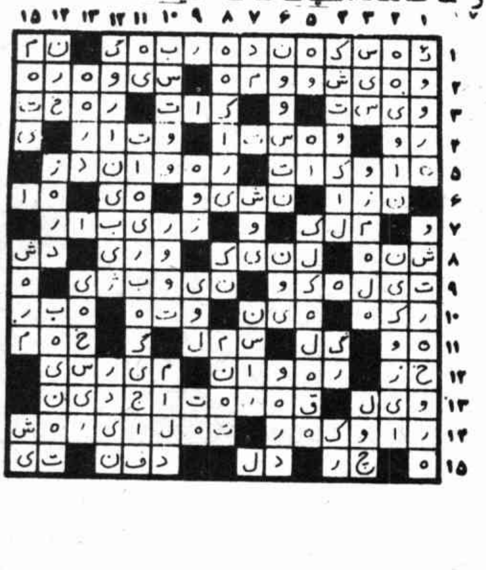

لەنێو ئەوکەسانەدا کەپڕکراوەی دروستی ئەم جەدوەلەمان بۆبنێرن بەپێی قورعە یەک کەس بە بەرندە دەناسرێ. جایزەی بەرندەی جەدوەل بریتی یەلە ساڵێک ئابوونمانی گۆڤاری سروە.

پڕکراوەی جەدوەلی (٦)

سروەی نازپەروەرد

مامۆستا سەید تاهیری هاشمی

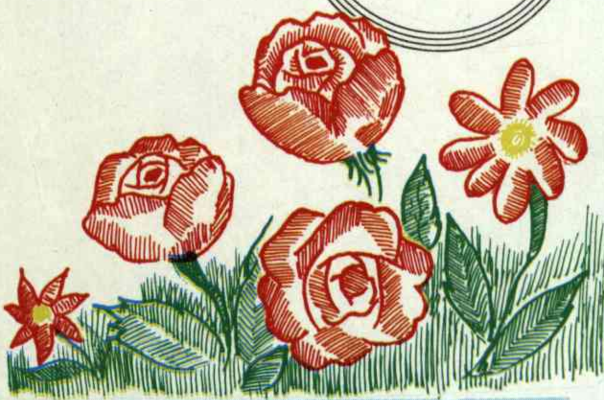

سروەی نازپەروەرد،
سروەی نازەنین شۆخ نازپەروەرد
بەربادەهەندەی کۆگای داخ و دەرد
هام هەناسەی سۆنگ هەناسان سەرد
جای راز ونیاز خاتر پڕ خاران
مەحرەم نە حەڵقەی زوڵف نازاران
تۆی جامەی نازک ئازیزان ماوا
بۆی شەمامە و بەی وەدەماخ یاوا
شەوبۆت چون‌شەوبۆی یەخەی لەیل دڵکەش
چون شەوبۆی شاهۆ بۆی هەناسە وەش
سروە! سەد ئامانِ دەخیل یەڕاستەن
دوروا مەر جە من بێزاریت واستەن
نەی گەرمای هامن شەرای دۆزەخ بێز
هوورە و میشوولە ومیش جە سەردا ریز
فێنکی شنەت ناما جە سەردا
تا بەخشۆ نەشئەی عەشقم وەبەردا
مەگەر نەشنەفتی کزەی ناڵەکەم
یام چزەی زامان قەدیم ساڵەکەم
گرِەی هەردەی دڵ قەرقۆ کەردەکەم
جەهەفت ئاسمان دوو ویەردەکەم
سروە گیان تۆ تاوانم چێشەن
وەیتەوەر رەنگت رۆزگار پێشەن
بێمەیلی یاران کارێ کەردەن پێت
بەردەنی جەوێر قەدیم یار وێت
جەوا هێر سورمەی خاکپای بێگەرد
کام دڵبەر ماری پەی شیفای چەمدەرد
بۆی بەهەشت ئاسای نامەی عەبیرین
جەکۆ ماوەری پەی خەستەی دیرین
دڵبەر ئەو کەس بی دڵ جە (تاهیر) بەرد
دڵدا ریش دەیری و شێت و شەیدام کەرد
ئیحیا کەرد دیسان فەسڵ جوانیم
کەردەش وە خەدەنگ باڵای کەمانیم

ماتی و خامۆشی جە من گورێزا
عەشق و شۆروشەوق جە دەروون خێزا
مەست لایەشعەر وێڵ سەر بەرزان
ناڵەم لق وپۆی پیرەدار لەرزان
هەرچەند گۆش مەدام ئەو رێزەی رازش
دڵ خاستر مەبی ئەسیر نازش
دریغا دەوڵەت دیدار نامیش
بەهەشت مەحزەر بەرز گرامیش
جە شوومی بەختم پایدار نەبی
دل تێر جەو نیعمەت بەرخوردار نەبی